

ОЛЕКСАНДР ХОЛОД

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ СВІТУ: ПІВДЕННА Й ПІВНІЧНА АМЕРИКА

МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

Олександр Холод

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ СВІТУ

Монографія в 5 томах

Том 1

**Соціальні комунікації
Південної та Північної Америки**

Київ
2026

УДК 316.77(100)(02)*Т1(7/8)
Х73

Рецензенти:

Наталія Зикун, д-р наук із соціальних комунікацій, проф., декан факультету соціально-гуманітарних технологій, спорту та реабілітації, професор кафедри мовної підготовки та соціальних комунікацій Державного податкового ун-ту (м. Ірпінь, Україна)

Ганна Холод, канд. філол. наук, професор кафедри політології та журналістики Навчально-наукового ін-ту психології Міжрегіональна Академія управління персоналом; директор громадської організації “Науково-освітній центр “УСПІШНИЙ” (м. Київ, Україна)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом (протокол № 10 від 10.12.25)

Холод О. М.

Х73 Соціальні комунікації світу: монографія в 5-ти т. Т. 1: Соціальні комунікації Південної та Північної Америки. Київ: Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2026. 408 с.

ISBN 978-617-02-0422-6

Монографія присвячена аналізу соціальних комунікацій десяти країн Південної та Північної Америки (Аргентини, Бразилії, Гватемали, Канади, Колумбії, Куби, Мексики, Перу, США, Чилі).

Автор аналізує особливості досліджень історії соціальних комунікацій і журналістики в Бразилії, Колумбії та Чилі. Розглядає наукові підходи до вивчення історії соціальних комунікацій у Сполучених Штатах Америки. Деталізує специфіку формування й розвитку соціальних комунікацій у Гватемалі, Канаді, Кубі, Мексиці. Детально описує основні форми й види соціальних комунікацій семи андських культур Перу (періоду від 35–40 млн років до н. е. до 700 року н. е.). Піддає аналізу квазіквантові й цілісні кореляції між соціальними комунікаціями та медіа в історії Перу. Із позиції діахронного й холістично-квантового аналізу розкриває сутність соціальних комунікацій Імперії інків. Пропонує свіжий погляд на аналіз особливостей розвитку процесів соціальних комунікацій в Аргентині.

Для дослідників соціальних комунікацій, журналістознавців, філософів, політологів, культурологів, істориків, археологів, етнографів, краєзнавців та ін.

УДК 316.77(100)(02)*Т1(7/8)

© Холод Олександр, 2026

© Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2026

ISBN 978-617-02-0422-6

ЗМІСТ

Розділ 1. ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕНЬ ІСТОРІЇ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ І ЖУРНАЛІСТИКИ В БРАЗИЛІЇ, КОЛУМБІЇ ТА ЧИЛІ	8
1.1. Стан досліджень історії соціальних комунікацій і журналістики в Бразилії	8
1.2. Дослідження взаємозв'язку журналістики й історії соціальних комунікацій у Колумбії	23
1.3. Історія соціальних комунікацій і журналістики в Чилі	40
1.4. Список використаних джерел до розділу 1	44
 Розділ 2. НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ У СПОЛУЧЕНИХ ШТАТАХ АМЕРИКИ	 47
2.1. Ключові тенденції дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій і журналістики	47
2.2. Дослідження журналістики й соціальних комунікацій у Сполучених Штатах Америки	48
2.3. Соціальні мережі, гендерні відмінності в межах соціальних комунікацій	49
2.4. Норми і практики формального і неформального спілкування: різні аспекти дослідження в США	50
2.5. Функціонування соціальних мереж у системі соціальних комунікацій США	53
2.6. Вплив соціальних комунікацій на соціальні явища і процеси в США	55
2.7. Можливості й виклики нових соціальних комунікацій у США	57
2.8. Еволюція ключових соціальнокомунікаційних концепцій і категорій у США (публічна сфера, громада і соціальний капітал)	62

2.9. Медіаефекти як вид соціальних комунікацій США	68
2.10. Вивчення “асиметричних соціальних зв’язків” в американській науці про соціальні комунікації і журналістику	74
2.11. Аналіз ролі нових соціальнокомунікаційних технологій в американському суспільстві	77
2.12. Проблеми дисбалансу в соціальних комунікаціях американців між роботою й особистим життям під час пандемії COVID-19	79
2.13. Класичні теорії американських дослідників комунікації, що створюють підвалини для формування наукових підходів до вивчення соціальних комунікацій і журналістики	80
2.14. Основні підходи до дослідження журналістики й соціальних комунікацій у Сполучених Штатах Америки	85
2.15. Список використаних джерел до розділу 2	87

Розділ 3. ФОРМУВАННЯ Й РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ У ГВАТЕМАЛІ, КАНАДІ, КУБІ, МЕКСИЦІ

3.1. Формування й розвиток соціальних комунікацій Канади	97
3.2. Розвиток процесів соціальних комунікацій у Мексиці	101
3.3. Специфіка процесів соціальних комунікацій у Гватемалі	106
3.4. Соціальні ідеї фахівців Куби як підґрунтя для розвитку соціальних комунікацій	116
3.5. Проблеми дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій у Колумбії	118
3.6. Список використаних джерел до розділу 3	135

Розділ 4. ОСНОВНІ ФОРМИ Й ВИДИ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ СЕМИ АНДСЬКИХ КУЛЬТУР ПЕРУ

(періоду від 35–40 млн років до н. е. до 700 року н. е.)	144
4.1. Вступ	144
4.2. Методи й методика дослідження	145
4.3. Результати й обговорення. Ознаки соціальних комунікацій первісних перуанців у період палеоліту (від 2,5 млн років до н. е. до 15–11 тис. років до н. е.)	156
4.4. Соціальні комунікації літичного періоду Перу (11 тис. років до н. е. — 8 тис. до н. е.)	160
4.5. Соціальні комунікації давьоперуанської культури Чавін (8 тис. років до н. е. — 3,5 тис. років до н. е.)	164
4.6. Соціальні комунікації давьоперуанської культури Карал (період між 3 тис. років і 1,8 років до н. е.)	166
4.7. Соціальні комунікації давьоперуанської культури Чавін (1200 р. до н. е. — 400 р. до н. е.)	172
4.8. Соціальні комунікації племен культури Наска (I–VI ст. н. е.)	181
4.9. Соціальні комунікації давньоперуанської культури Вікус (I–IV ст. н. е.)	192
4.10. Види соціальних комунікацій, що фіксувалися в перуанських культурах упродовж періоду від палеоліту до 700 року н. е.	197
4.11. Обговорення результатів	209
4.12. Висновки	215
4.13. Список використаних джерел до розділу 4	215

Розділ 5. КВАЗІКВАНТОВА ТА ЦІЛІСНА КОРЕЛЯЦІЯ МІЖ СОЦІАЛЬНИМИ КОМУНІКАЦІЯМИ ТА МЕДІА В ІСТОРІЇ ПЕРУ	225
5.1. Вступ	225
5.2. Методи та методики дослідження	226
5.3. Друковані медіа як фактор формування публічного дискурсу в Перу	245
5.4. Здійснення контролю над медіа задля результативного впливу на громадську думку в Перу	251
5.5. Підвищенні ролі медіа в кризових політичних ситуаціях у Перу	263
5.6. Регіональні медіа й мова корінного населення Перу	265
5.7. Аудіовізуальні медіа й обмін інформацією в Перу	277
5.8. Репрезентація полікультурного рівня перуанських медіа	290
5.9. Висновки до розділу 5	301
5.10. Список використаних джерел до розділу 5	302
Розділ 6. СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ ІМПЕРІЇ ІНКІВ: ДІАХРОННИЙ І ХОЛІСТИЧНО-КВАНТОВИЙ АНАЛІЗ	320
6.1. Вступ до розділу 6	320
6.2. Методи й методики дослідження	320
6.3. Результати та обговорення. Загальний соціальнокомунікаційний фон	322
6.4. Соціальні комунікації за часи правління Пачакуті Інкі Юпанки	325
6.5. Соціальні комунікації за часи правління Топа Інкі Юпанкі	329
6.6. Соціальні комунікації за часи правління Уайна Капак	336

6.7. Соціальні комунікації за часи правління Уаскара Інка й Атауальпи	347
6.8. Обговорення результатів дослідження	353
6.9. Холістично-квантовий аналіз соціальних комунікацій Імперії інків періоду від 1438 року до 1533 року	356
6.10. Висновки до розділу 6	360
6.11. Список використаних джерел до розділу 6	361

Розділ 7. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПРОЦЕСІВ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ АРГЕНТИНИ.....

7.1. Суть проблеми	366
7.2. Вплив політичних подій на вивчення історії розвитку процесів соціальних комунікацій Аргентини	366
7.3. Узгодження розвитку історії соціальних комунікацій Аргентини з економічними умовами	368
7.4. Впливу еміграції кінця ХІХ – початку ХХ століття на дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій в Аргентині	370
7.5. “Розрив” між містом і селом як особливість дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій в Аргентині	375
7.6. Вплив сусідніх країн на дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій в Аргентині	382
7.7. “Виклики цензури” у процесі дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій в Аргентині	389
7.8. Інтерпретація отриманих результатів	393
7.9. Дискусії щодо отриманих результатів	396
7.10. Список використаних джерел до розділу 7	398

Розділ 1

ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕНЬ ІСТОРІЇ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ І ЖУРНАЛІСТИКИ В БРАЗИЛІЇ, КОЛУМБІЇ ТА ЧИЛІ

1.1. Стан досліджень історії соціальних комунікацій і журналістики в Бразилії

Вивчення проблем дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій у Бразилії має притаманну лише цій країні специфіку й здійснюється завдяки декільком підходам.

1. *Документально обмежений підхід*, сутність якого полягає в тому, що в країні дотепер відсутній суворий порядок документів, які містять результати досліджень історії соціальних комунікацій. У нас є інформація про те, що за деякі періоди розвитку соціальних комунікацій науково виважена інформація відсутня (Problemas de estudar a história das comunicações sociais no Brasil, 2023; Vicente, 2009; Barbosa, & Roriz, 2021; Freitag, 2022).

Дослідники (наприклад, М. М. Vicente (2009) засвідчують відсутність “досліджень походження та наслідків соціальних мереж”, вони “підкреслюють наявність прогалини щодо актуальних, складних для заповнення, необхідних для розуміння не лише походження ЗМІ, а й їх еволюції” (Vicente, 2009). Автор впевнений, що заповнення порожнини дослідницьких результатів історії соціальних комунікацій у Бразилії могло б матеріалізувати історію ЗМІ, що “заснована на міцній основі знання. Разом із тим, відсутність історичних дослідницьких джерел “стає все більш критичною, коли ми віддаляємося від нового часу” (Vicente, 2009). Історик зауважує, що нині існу-

ють країни, в архівах яких у приватних колекціях, а також у державних закладах є збережені відокремлені наукові праці з історії соціальних комунікацій, але з кожним роком дістатися до таких архівів все важче й складніше (Vicente, 2009). Історія соціальних комунікацій Бразилії від 1975 року також має обмежені джерела. Оцінка практики бразильської Пасторальної земельної комісії (CPT) “щодо документування насильства та конфліктів, що мали місце в бразильській сільській місцевості з 1975 року” (Barbosa, & Roriz, 2021), дозволяє стверджувати дослідникам факт приховування документів. Зрозуміло, що вивчення згаданих фактів утруднюється й унеможлиблюється, але стараннями наукових активістів-істориків мають сьогодні певний прогрес у вирішенні питання:

“Хоча держава виграє від приховування таких знань, зусилля CPT проливають світло на конфлікти в сільській місцевості та оформлюють їх як такі. Документування як технологія опору було вирішальним для бразильських громадських рухів і вчених-активістів і має значний потенціал для відтворення в інших країнах” (Barbosa, & Roriz, 2021).

Для запобігання втрати результатів, наприклад, соціолінгвістичних досліджень у Бразилії пропонується “створити контекст для бразильської португальської мовної документації та збору даних для створення лінгвістичних репозитаріїв на основі соціолінгвістичного огляду” (Freitag, 2022). Автор вважає таку справу актуальною й нагальною для Бразилії й вважає, що його пропозиція викликана тим, “щоб відобразити проблеми, які необхідно подолати, пропонуючи стандартизоване та професійне мовне сховище для розміщення колекцій лінгвістичних даних, отриманих від звітних проєктів та інших, відповідно до принципів руху відкритої науки” (Freitag, 2022). Важливість збереження результатів соціолінгвістичних досліджень автор мотивує мінімізацією “проблеми старіння та за-

хисту даних”, “сприяння циркуляції та автоматизації аналізу за допомогою алгоритмів обробки природної мови” (Freitag, 2022).

У Бразилії вивчення проблем дослідження процесів розвитку історії соціальних комунікацій має вплив політичних та економічних факторів. Оскільки “історія комунікацій часто була пов’язана з інтересами уряду та панівних еліт, які можуть приховувати певні аспекти” (Problemas de estudar a história das comunicações sociais no Brasil, 2023), науковий підхід, що дотичний до вивчення згаданих питань і проблем, умовно назвемо “політико-економічний вплив”. У Бразилії вивчаються проблеми інтерпретації надійності уряду за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій під час електронного голосування. Оскільки синхронні соціальні комунікації, що обслуговуються “системою електронного голосування Бразилії... мають широку довіру громадян країни та міжнародних спостерігачів” (Avgerou, Ganzaroli, Poulymenakou, & Reinhard, 2009). Автори стверджують, що “віра в надійність лише частково пояснюється сприйняттям достоїнств технічної системи та процедур її впровадження” (Avgerou, Ganzaroli, Poulymenakou, & Reinhard, 2009). Дослідники встановили високий рівень довіри громадян Бразилії до інформаційно-комунікаційних технологій під час електронного голосування ґрунтувалися на соціальних інституціях, які відповідали за вибори. Ідеться про Вищий і Регіональний виборчі суди, які формували переконання виборців. Автори дійшли висновку про те, що високий рівень довіри до інформаційних технологій політичних виборів у Бразилії “залежить від сприйняття громадянами їхньої надійності” (Avgerou, Ganzaroli, Poulymenakou, & Reinhard, 2009). Додамо від себе: такий рівень довіри забезпечений нормативними соціальними комунікаціями, які змогли налагодити згадані інституції Бразилії, ЗМІ та демократичний устрій країни (Matos, 2017). Автор вважає, що національний розвиток у країні може зміцнюватися за рахунок публічної комунікації і процесів демократизації. При цьому варто звернути увагу на ре-

зультати порівняльного аналізу рівня демократизації мас-медіа Бразилії та інших країн Латинської Америки.

“Країни Латинської Америки мають слабкий державний сектор і прагнуть зміцнити існуючі публічні простори дебатів, щоб розширити права громадян на інформацію та створити засоби для ширшої культурної емансипації. Саме тоді, коли суспільні мовники є найбільш вразливими в Європі, їх починають сприймати як актуальні в інших частинах світу” (Matos, 2017).

С. Matos (2017) розглядає історичну еволюцію публічних комунікаційних платформ і пов’язує їх із суспільними інтересами. Автор вважає, що такі зв’язки мають перспективу не лише в Бразилії, а в країнах Латинської Америки за зразком ідентичних європейських соціальних комунікацій мас-медіа й суспільства. Згаданий зв’язок між політиками й суспільством ефективно налагоджується в інтернеті, що довели дослідники (Nicolás, Bragatto, & Sampaio, 2013), вивчивши звіти про результати досліджень представників соціальних наук. Автори проаналізували 299 документів, що були представлені “на 11 конференціях із соціології, політології та соціальних комунікацій із 2000 по 2011 рік у Бразилії” (Nicolás, Bragatto, & Sampaio, 2013). За висновками було встановлено, що “40,5 % базувалися переважно на якісних дослідженнях, а 56,5 % мали наголос на напрямі громадянського суспільства” (Nicolás, Bragatto, & Sampaio, 2013). Настрої громадянського суспільства Бразилії серйозно залежать від політичного й економічного устрою сучасної країни, а також від ставлення політиків і представників державної еліти до зміни клімату. Можна було б передбачити, що синхронні соціальні комунікації також будуть орієнтуватися на традиційну популярність в Бразилії католицької церкви. Дослідники S. N. Soroka, D. A. Stecula й Ch. Wlezien (2015) вважають, що “релігія буде мати вплив як культурний фактор на громадську думку країни щодо зміни

клімату” (Soroka, Stecula, & Wlezien, 2015). Під час дослідження виявилася зворотна тенденція: керівництво країни визначило пріоритет у подоланні бідності, а не проблемі зміни клімату із-за вирубки амазонських лісів. Такий рівень синхронних соціальних комунікацій між владою, економікою і мас-медіа та релігією робить подальший розвиток Бразилії вразливим. “Поки кліматична зміна створює економічні ризики на додаток до фізичних ризиків, зміни клімату в Бразилії політика пом’якшення наслідків, здається, зосереджена на поточних економічних ризиках, із якими стикається країна” (Soroka, Stecula, & Wlezien, 2015). Причина такого ставлення й неувagi бразильців до глобальної проблеми зміни клімату криється, на думку дослідників, у тому, що рівень економічного розвитку країни впливає на громадську думку її мешканців. “Тоді як бразильці вірять що захист навколишнього середовища є важливим, вони неохоче погоджуються з тим, що люди повинні бути готові платити вищі ціни, щоб протистояти глобальному потеплінню” (Soroka, Stecula, & Wlezien, 2015). Отже, специфікою синхронних соціальних комунікацій, з економічної і політичної позицій, полягає в тому, що на перший план висувається проблема сьогодення, а саме: важливість викорінення бідності й підвищенні соціального розвитку.

Сьогодні в Бразилії у процесі вивчення проблем дослідження процесів розвитку історії соціальних комунікацій фіксується так звана європоцентрична перспектива, яка знаходиться на початковому етапі, оскільки дослідникам знадобився час, щоб “включити бразильську культурну та соціальну специфіку в дослідження комунікації” (Problemas de estudar a história das comunicações sociais no Brasil, 2023), що орієнтована на європоцентризм. До такої специфіки варто віднести процеси “деколонізації інтернаціоналізації в бразильських університетах” (Jane Blithe, & Pereira Lima de Carvalho, 2023). Звернемо увагу на те, що такі процеси зосереджені на “розвитку мови, програмах навчання за кордоном і розвитку міжнародної репутації професорів” (Jane Blithe, & Pereira Lima de Carvalho, 2023). Із

метою впровадження європоцентрованих соціальних комунікацій у бразильських університетах сьогодні практикуються спеціальні тренінги з інтернаціоналізації. Дослідники S. Jane Blithe та R. Pereira Lima de Carvalho (2023) на своє запитання про розуміння національної/організаційної ініціативи з інтернаціоналізації отримали від респондентів-професорів відповіді, які фіксують два парадоксальні вектори. З одного боку, відзначається примус до англійської мови, з другого боку, знання англійської мови дозволяє професорам мати академічну мобільність. Автори стверджують, що “інтернаціоналізація університетів є високополітичним комунікативним актом, який увічніює системи гноблення та домінування та може культивувати дискурсивне та матеріальне насильство” (Jane Blithe, & Pereira Lima de Carvalho, 2023). Саме такий фактор повинний підштовхнути державну політику Бразилії до врахування перспектив різних глобальних місць для розгортання деколонізованих програм. На наш погляд, такий підхід до вивчення історії соціальних комунікацій має право називатися “методично орієнтований”.

Оскільки бразильська культура має сьогодні орієнтацію на європоцентричний вектор та її інтернаціоналізацію, необхідно підтримувати таку тенденцію в синхронних соціальних комунікаціях у масмедійному просторі. Згадана тенденція не завжди зберігає свою чіткість і перетинає межу популізму й критичних інцидентів у журналістиці. Деталізованим прикладом нечіткості згаданого вектору є порушення президентом країни (2019–2023) Жаїром Болсонаром (Жаїр Болсонару, 2023) етичних принципів діяльності головної преси в Бразилії (Marques, 2023). Автор аналізує наслідки конфліктів між медіа та популістськими лідерами й констатує факт того, що “такі зіткнення викликають зміни в нормах і практиках журналістики” (Marques, 2023). Дослідник ідентифікує чотири трансформаційні соціальнокомунікаційні виміри в роботі бразильських журналістів (за станом на 2023 рік), а саме: “1) інституційні реакції та кампанії ЗМІ; 2) виробництво новин;

3) виробництво редакційних статей і 4) те, як медіа-професіонали відреагували на популістські атаки” (Marques, 2023). На наш погляд, перелічені F. R. J. Marques (2023) виміри породжують нові, а іноді трансформують вже існуючі синхронні фахові соціальні комунікації в журналістиці. Варто зауважити, що автор каталогізував зміни у процедурах виробництва новин, як-от: “вагання редакторів надсилати репортерів для висвітлення деяких політичних подій), використання редакційних статей для посилення метажурналістських дискурсів і зміни в тому, як професіонали розуміють свою роботу” (Marques, 2023). За наслідками дослідження автор робить висновки про те, що традиційні цінності синхронних соціальних комунікацій журналістів переглядаються під час інституційних криз. Також дослідник зауважує:

“...нашу аналітичну структуру можна застосувати до інших засобів масової інформації, які відчують подібну напруженість, і допомогти створити основу для побудови емпіричних змінних для розуміння значущих змін у цій галузі” (Marques, 2023).

Дослідження E. Saad та S. C. da Silveira (2023) процесів розвитку історії соціальних комунікацій у Бразилії свідчать про те, що за останні 28 років особливими темпами розвивається цифрова журналістика. Така тенденція притаманна країнам Латинської Америки й також впливає на формування нових соціальних комунікацій завдяки розвитку цифрових компаній. Автори аналізують “сценарій зростання для цих компаній, зокрема в Бразилії, де незалежні цифрові ЗМІ значно розширилися за останнє десятиліття” (Saad, & da Silveira, 2023). Дослідниці стверджують, що нині в Бразилії відбувається трансформація журналістського бізнесу. Для доведення своєї думки E. Saad та S. C. da Silveira (2023) провели дослідження, у якому були задіяні 45 провідних компаній. “На додаток до огляду цього зразка, був проведений поглиблений аналіз п’яти компа-

ній, які становлять неоднорідну та репрезентативну групу бразильського журналістського сценарію” (Saad, & da Silveira, 2023). Як встановили дослідниці, аналізовані синхронні фахові соціальні комунікації в згаданих компаніях мають певний зв’язок з “з традиційними моделями журналістської галузі..., і професіонали, які відповідають за цю групу підприємств, все ще погано розуміють концепцію інновацій” (Saad, & da Silveira, 2023). Констатований авторами дослідження висновок дозволяє нам занотувати факт недостатнього темпу трансформаційних змін в історії розвитку соціальних комунікацій. Крім того, описаний авторами підхід в робочому порядку пропонуємо назвати фахово-трансформаційний та іноваційно-масмедійний.

Під час вивчення процесів розвитку історії соціальних комунікацій у Бразилії відслідковується невелика інтеграція між різними сферами. Іншими словами, історія преси, радіомовлення, телебачення тощо “зазвичай вивчається сегментовано, що ускладнює ширший погляд” (Problemas de estudar a história das comunicações sociais no Brasil, 2023). Сьогодні відомо про вивчення діяхронних і синхронних соціальних комунікацій, притаманних журналістиці й мас-медіа (Sodré, 1966; Dassin, 1984; Lustosa, 2000; Lustosa, 2003; Candiani, 2009).

У проблематиці вивчення історії журналістики як виду соціальних комунікацій Н. Р. Candiani (2009) звертався до асоціювання журналістської роботи з діяльністю колоніальної аристократії, які фіксувалися в період від 1808 року до 1822 року. Разом із згаданим автор вважав, що бразильська журналістика взяла своє начало в середовищі громадської і підприємницької діяльності представників інтелектуальної еліти й католицької церкви. Подібний підхід призвів до “майже повного стирання різниці між журналістами й інтелектуалами, особливо в перші роки консолідації в бразильській журналістиці” (Candiani, 2009). На той час у бразильській пресі фіксувалися напружені дебати, іноді з порушенням етики. Нині в бразильській пресі залишилася згадана традиція сприйняття журналістів як інтелектуалів. Автор аналізує діяльність двох

відомих бразильських журналістів (Іполіто Хосе да Коста та Хосе да Сілва Лісабоа, діяльність яких “відіграла важливу роль у створенні практика аргументації бразильської четвертої влади” (Candiani, 2009). За своєю змістовою якістю сучасні телевізійні мас-медіа Бразилії відповідають технічній стороні журналістської справи. Ідеться про перехід бразильського телебачення на цифрове мовлення. За останні 50–60 років бразильська телевізійна система відчуває глобальну трансформацію, оскільки зазнає кілька модифікацій системи мовлення. Дослідники M. S. Alencar, W. T. A. Lopes і F. Madeiro (2010) проаналізували наслідки проєкту розвитку бразильської цифрової телевізійної системи (SBTVD), яку в Бразилії було введено в 2003 році. Пізніше згадану систему назвали Міжнародною системою цифрового телебачення (ISDB-Tb). Автори характеризували проєкт ISDB-Tb, як:

“...еталонну модель для бразильського стандарту цифрового телебачення, яка включає не лише саму технологію, але й способи використання прав на передачу та модель переходу від аналогового до цифрового телебачення. Проєкт ISDB-Tb спрямований на забезпечення населення доступом до цифрових телевізійних технологій, сприяючи соціальній інтеграції та демократичному доступу до інформації” (Alencar, Lopes, & Madeiro, 2010).

Отже, дослідження історії соціальних комунікацій у Бразилії спирається як на діахронні, так і синхронні аспекти преси й телебачення, починаючи від початку XIX століття. Продовжуючи тенденцію фрагментарності у процесі вивчення історії розвитку соціальних комунікацій, A. Chong й E. La Ferrara (2009) аналізують зв'язок між телебаченням і розлученням у Бразилії. Згаданий зв'язок був зафіксований дослідниками після того, як аудиторія в муніципальних районах Бразилії набувала можливість доступу до сигналу інформаційної мережі “Rede Globo”. Від 1970-х років “Rede Globo” мала монополію

на трансляцію теленовин у країні. Дослідники А. Chong й Е. La Ferrara (2009) звернулися до трьох раундів перепису населення Бразилії, які здійснювалися впродовж трьох десятиліть у 1970, 1980 й 1991 роках. Здійснюючи контроль за “фіксованими ефектами території та характеристик, що змінювалися в часі” (Chong, & La Ferrara, 2009), автори дійшли висновку про те, що “частка жінок, які розлучилися, значно зростала після того, як сигнал “Rede Globo” ставав доступним. Ефект був стійкий для контролю потенційних детермінант стратегії входу “Rede Globo” і сильніший для відносно менших територій, де сигнал досягав більшої частки населення” (Chong, & La Ferrara, 2009). Отже, потік телевізійних новин і, можливо, розважального контенту, у муніципальних районах Бразилії у період від 1970 року до 1991 років впливав на соціальні комунікації різних прошарків населення й спричиняв зміни в соціальній структурі бразильського суспільства. Вважаємо, що дослідникам необхідно було враховувати також не лише вплив появи корпорації “Rede Globo” на динаміку розлучень, а також звернути увагу на вплив з боку інших суттєвих, на наш погляд, факторів, як-от: стать і соціальний статус, час проживання подружжя в певних муніципальних районах, на причини розлучення, на які вказували члени родини. Підводячи ризик під описом дослідження А. Chong й Е. La Ferrara (2009), зазначимо загальну тенденцію, яку підтвердили автори. Суть такої тенденції зведена до фрагментарного характеру вивчення історії соціальних комунікацій в країні.

Після стислого опису результатів згаданих досліджень (Alencar, Lopes, & Madeiro, 2010; Candiani, 2009; Chong, & La Ferrara, 2009) у нас з’явилося право такий методологічний підхід до вивчення проблем дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій у робочому порядку називати “історико-фрагментарний соціологічний підхід”.

Наступний підхід вивчення історії соціальних комунікацій у Бразилії пов’язаний із “розривом медіа” (Problemas de estudar a história das comunicações sociais no Brasil, 2023). Суть та-

кого розриву полягає в тому, що “швидкі технологічні зміни призводять до постійної появи та зникнення транспортних засобів, що ускладнює відображення еволюції” (*Problemas de estudar a história das comunicações sociais no Brasil*, 2023). Отже, під розривом медіа будемо розуміти історіографічний розрив, який стимульовано “швидкими технологічними змінами в засобах масової інформації та комунікації” (“*Media divide*” in Brazil, 2023). Поява нових засобів комунікації ускладнила систематичне дослідження історії соціальних комунікацій, оскільки дослідникам стало важко простежувати еволюцію в часі. Саме таку явище стимулювало “розрив” в історіографії: “певні періоди важко дослідити через відсутність даних про тогочасні засоби комунікації” (“*Media divide*” in Brazil, 2023). Разом із тим, історію розвитку процесів соціальних комунікацій, відбитих у бразильських мас-медіа, активно вивчали дослідники кінця минулого століття й початку поточного століття: історію радіо й телебачення Бразилії (Samraio, 1984); соціальну теорію медіа (Thompson, 1998); історію радіо ХХІ століття (Moreira, & Del Bianco, 2001); теорію та дослідження комунікації та медіа (Sousa, 2004); комунікацію, мас-медіа й технології (Straubhaar, & Larose, 2004).

У Бразильській науковій літературі, незважаючи на “розрив медіа, сьогодні здійснений лонгitudний аналіз “досліджень преси та журналістів, проведених у Бразилії з 1840-х до 1940-х років” (Daros, 2023). Автор констатує ситуацію, при якій “першими інтелектуалами, зацікавленими в дослідженні цього питання, були лікарі, інженери, юристи та теологи, а також самоучки” (Daros, 2023). Метою свого дослідження О. Daros (2023) визначив ідентифікацію ролі перелічених інтелектуалів у розвитку журналістики. Свій підхід автор назвав ліберальним, тому що аналізував абсолютистську Португалію, яку вважали “перешкодою у запровадженні преси в колоніальній Бразилії” (Daros, 2023). З іншого боку, дослідник номінує свій методологічний підхід як нативістський, оскільки “він переоцінює розвиток бразильської журналістики протягом пері-

оду імперії, ототожнюючи його з британським і французьким випадками” (Daros, 2023). Досліджуючи походження та розвиток досліджень онлайн-медіа та онлайн-політичних комунікацій у Бразилії, A. De Albuquerque, R. Recuero і M. Alves dos Santos Junior (2023) проаналізували чинники, що вплинули на зародження й розвиток онлайн-медіа в країні. За твердженнями авторів, 1) Бразилія є “напівпериферія” дослідницької системи згаданого виду медіа; 2) ще до появи онлайн-медіа в Бразилії вже існувала певна система й традиція вивчення комунікації; 3) у Бразилії сьогодні є організована комунікаційна освіта й дослідження онлайн-медіа зокрема. Автори запропонували власне бачення історії вивчення процесів розвитку досліджень онлайн-медіа й умовно диференціювали таку історію на три етапи: 1) початковий, 2) консолідований і 3) “нові межі” (Daros, 2023). Як видно, не варто довіряти окремим джерелам (Media divide in Brazil, 2023), у яких констатується так званий “розрив медіа”. Скоріше варто констатувати те, що окремі джерела є недосягнуті під час пошукової роботи дослідників. Щодо причин такої недосяжності можна лише висловити передбачення, що стосується знищених джерел історії вивчення соціальних комунікацій, зокрема журналістики.

Аналіз бразильської наукової продукції в царині взаємозв’язку та взаємовпливу науки й медіа (Massarani, Rocha, 2018) дозволяє констатувати, що з 154 статей (100 %) результати досліджень соціальних комунікацій у 88 % випадків написані португальською мовою. Разом із тим, 60 % дослідників аналізують газети і журнали, тоді як в 52 % статей автори застосовують якісні, а не кількісні методи аналізу. До того ж, варто врахувати, що

“Спільнота авторів зосереджена в установах Ріо-де-Жанейро та Сан-Паулу. Хоча вони географічно близькі, ці автори співпрацюють з декількома парами, що призводить до фрагментарного наукового співтовариства” (Massarani, Rocha, 2018).

Констатований факт певної фрагментарності ми можемо віднести до заяв дослідників щодо “розриву медіа”, маючи на увазі фрагментарну історіографію соціальних комунікацій. Зокрема, варто звернути увагу й на такі причини “розриву медіа”, як-от: еволюція суспільства й “розвитком економіки та суспільства” (Miranda, 2007). Вивчення історії еволюції медіа в Бразилії та в усьому світі дало підґрунтя автору стверджувати, що “книги, газети, а також журнали по-своєму трансформували цивілізацію і певним чином сформували її суспільну сферу, відповідно змінили культуру” (Miranda, 2007). Дослідник декларує вплив на мас-медіа й соціальні комунікації відповідно (хоча й не називає журналістику соціальними комунікаціями — *прим. наше О. Х.*) соціальних катаклізмів (на кшталт Французької революції), розвитку чи занепаду економіки тощо. На думку G. L. de Miranda (2007), варто розглядати процеси розвитку журналістики й мас-медіа в Бразилії з урахуванням їх трансформації та еволюції. Разом із тим, необхідно враховувати відчутний вплив із боку процесів еволюції мас-медіа на поведінку людей як сьогодні, так і в майбутньому. На наш погляд, теоретичний підхід, запропонований для вивчення ефекту “розрив медіа” в історії соціальних комунікацій Бразилії може в робочому порядку називатися “історико-фрагментарний”.

Проблеми дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій у Бразилії стосується й обмеження участі населення в процесах соціальних комунікацій. До того ж згадана проблема пов’язана сьогодні з проблемою реконструкції голосів і впливів різних соціальних груп на розвиток соціальних комунікацій (Problemas de estudar a história das comunicações sociais no Brasil, 2023). Дослідники соціальних комунікацій звернули увагу на вивчення можливості для шкільного викладання історії про участь народу в політичних процесах незалежності Бразилії та Аргентини (Moreno, & Crescêncio, 2022). Автори тлумачать специфіку згаданого процесу, не називаючи його соціальними комунікаціями, із позицій традиційних на-

ративів незалежності колонізованих країн Латинської Америки, у яких “виключається участь темношкірого населення в їх боротьбі за незалежність” (Moreno, & Crescêncio, 2022). Згадану ситуацію дослідники пояснюють тим, що виникає “початковий зв’язок між проектом національної ідентичності, історіографією та шкільним викладанням” (Moreno, & Crescêncio, 2022).

“Модель національної держави була європеїзуючою моделлю, і процеси конструювання цього дискурсу ідентичності (Moreno, 2014) із деякими нюансами йшли за кроками внутрішнього колоніалізму з боку еліти, криолізованої частини населення в Бразилії та інших країнах континенту” (Moreno, & Crescêncio, 2022).

Автори предметом дослідження обрали традиційні наративи незалежності цих країн. Метою дослідження було порівняння й виявлення прогалин у вивченні згаданих традиційних наративів. Разом із тим, J. Moreno й B.V. Crescêncio (2022) прагнули “зрозуміти способи “розповісти” історію елементів ідентифікації та апроксимації” (Moreno, & Crescêncio, 2022). За результатами дослідження автори запропонували власний шлях щодо побудови “дидактичного включення інших історій у процес формування цих національних держав і дати видимість історії темношкірого населення, яка була прихована розповідями про незалежність, які привілеюють лише кількох історичних агентів” (Moreno, & Crescêncio, 2022). Близькою до описаної є ситуація, що повторюється в Бразилії з недорослою частиною населення в прагненні користуватися власними правами (Lazzaretti De Souza, Finkler, Dalbosco Dell’aglio, & Koller, 2010). Дослідники аналізували “права дітей і молоді на участь й активність на основі досвіду конференцій з прав дітей і підлітків у Бразилії та соціології дитинства” (Lazzaretti De Souza, Finkler, Dalbosco Dell’aglio, & Koller, 2010). Результат вивчення згаданих синхронних соціальних комунікацій дозволили

авторам стверджувати, що “участь молоді в останніх конференціях зросла” (Lazzaretti De Souza, Finkler, Dalbosco Dell’aglio, & Koller, 2010).

“Однак необхідно сприяти систематичній і справжній участі шляхом побудови демократичних відносин у всіх контекстах розвитку, де живуть діти та підлітки, щоб змінити їхнє життя та практику участі в суспільстві” (Lazzaretti De Souza, Finkler, Dalbosco Dell’aglio, & Koller, 2010).

Сучасні дослідження синхронних соціальних комунікацій, що присвячені з обмеженням участі населення в зазначених процесах (Wimmer, & Pieranti, 2023) свідчать про те, що Бразилія має певні проблеми із захистом прав громадян на розвиток і зміцнення таких прав у царині обміну інформацією з мас-медіа. Така інформація, на думку авторів, зазвана регулювати процеси соціальних комунікацій у країні. Дослідники “критично аналізують існуючі правові та конституційні рамки й виносить конкретні питання на дискусію, аналізуючи історичні аспекти розвитку ЗМІ в Бразилії та досліджуючи те, як політичні практики сформували право на спілкування в цій країні” (Wimmer, & Pieranti, 2023). Зважимо на те, що автори зосередили свою увагу на з’ясуванні основних аспектів, тобто на праві доступу громадянського суспільства до традиційних мас-медіа Бразилії. Хоча в останні десятиліття проблеми дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій набувають характеру поглибленої розробки, на думку М. Wimmer й О. Р. Pieranti (2023), варто подолати прогалини в бразильському історичному контексті. Описаний підхід до вивчення історії соціальних комунікацій пропонуємо назвати “соціальної ідентичності й соціальної активності”.

Завершуючи аналіз нагальних проблем дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій у Бразилії, пропонуємо звести їхній перелік до тих теоретичних підходів і кон-

цепцій, які були виокремлені нами впродовж обговорення. Вважаємо доцільним ідентифікувати такі підходи авторів:

- 1) документально обмежений підхід,
- 2) підхід з позицій політико-економічного впливу;
- 3) методично орієнтований підхід;
- 4) фахово-трансформаційний та іноваційно-масмедійний підхід;
- 5) історико-фрагментарний соціологічний підхід;
- 6) ліберальний і нативістський підхід;
- 7) історико-фрагментарний підхід;
- 8) підхід соціальної ідентичності й соціальної активності.

1.2. Дослідження взаємозв'язку журналістики й історії соціальних комунікацій у Колумбії

Вивчення проблем дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій у Колумбії має стрижневі вісім особливостей (Peculiarities of studying the history of social communications in Colombia, 2023).

1. *Географія та регіональне розмаїття.* Оскільки Колумбія є географічно різноманітною країною з прибережними регіонами, Андськими горами, низовинами та джунглями Амазонки, це “по-різному вплинуло на розвиток комунікацій у регіонах” (Peculiarities of studying the history of social communications in Colombia, 2023), зокрема й на розвиток історії соціальних комунікацій.

2. *Етнічне розмаїття.* Під час дослідження проблем розвитку історії соціальних комунікацій у Колумбії, необхідно враховувати те, що країна з давніх часів є домом для різноманітного корінного та афро-колумбійського населення. Такий національний конгломерат у своїх соціальних практиках застосовував (і продовжує це робити) власні культурні практики спілкування, які умовно можна назвати культурною гібри-

дизацією (Vásquez-Rivera, 2019). Остання спрямована на “аналіз процесів взаємосхрещування та культурного обміну, висвітлених у конституції модернізму та в процесах модернізації в Латинській Америці” (Vásquez-Rivera, 2019). Автор дослідив три колумбійські корінні виробничі організації (КВО), які “були сформовані з традиційними корінними ідеалами та в середині ринкової динаміки організаційної економіки, потім трансформували свої ідеали та культурні аспекти з сучасними західними адміністративними та культурними практиками” (Vásquez-Rivera, 2019). За допомогою спостереження за участю, напівструктурованого інтерв’ю та аналізу вітчизняних документів дослідник проаналізував етнічну приналежність працівників КВО, які належали НАСА в Колумбії. О. I. Vásquez-Rivera (2019) встановив, що культурна гібридизація працівників мала різні ступені для кожного виробництва. У меншій за чисельністю працівників КВО був зафіксований опір і пізніше прийняття, а в більшому КВО спостерігалася сегрегація і прийняття. Така сама тенденція відслідковувалася в старшому за віком працівників КВО. Автор зробив висновок про те, що культурна сегрегація в колумбійських трьох підприємствах НАСА має різні ступені прояву й різноманітні культурні характеристики. Можливо, такий диференційний характер культурної сегрегації пов’язаний із тим, що в Колумбії лише від 1991 року діє положення конституції країни, за яким мови меншин отримали юридичне визнання (Uribe-Jongbloed, & Anderson, 2014). Також соціальні комунікації Колумбії між представниками корінних меншин Колумбії та інших некорінних культур, які функціонують на території країни, були покращені законодавчо дією “Закону про освіту” (1994). Згаданий Закон “визнав особливі права на освіту за етнічними громадами” (Uribe-Jongbloed, & Anderson, 2014) і, передбачаємо, тим самим юридично закріпив межі соціальних комунікацій у процесі “розвитку освіти мовами корінного населення, доступ до ЗМІ та інші відповідні положення” (Uribe-Jongbloed, & Anderson, 2014), та використання інформаційно-комунікацій-

них технологій (ІКТ), із метою “заохотити засвоєння мови” (Uribe-Jongbloed, & Anderson, 2014).

Соціальні практики корінних народів Колумбії завжди наклали свій відбиток на соціальні комунікації не лише в галузях, що пов’язані безпосередньо з освітою та культурою. Згаданий вплив відслідковується багато століть і на аграрній діяльності корінних народів Колумбії. Специфічними є синхронні соціальні комунікації в середовищі кокалерос (cocaleros), або фермерів, які вирощують впродовж багатьох десятиліть коку (кокове дерево). Останнє “є джерелом кокаїну та традиційно використовується корінними народами Південної Америки як медична рослина та для ритуальних цілей. Листя коки (coca leaves) є основним стимулятором та жувальним засобом в цих регіонах” (Cocaleros, 2023). До числа кокалерос відносять фермерів, які мають невеликі ферми й традиційно вирощують коку як культуру прожиткового мінімуму. Разом із тим, саме ферми кокалерос стають місцем виробництва кокаїну, що “створює конфлікт між ними та урядами країн, які намагаються боротися з наркотиками” (Cocaleros, 2023). Кокалерос в Колумбії вважаються посередниками наркобізнесу. На фоні конфліктних соціальних комунікацій, що виникають між фермерами й державними органами влади, перші традиційно захищають свої багатовікові традиції і права на вирощування коки. Дослідники I. R. Herrera й D. Joost (2023) “за допомогою етнографічної роботи та контент-аналізу запитів виробників коки... демонструють, як виробники кока є тими, хто найкраще розуміє історичні причини, які спонукали їх брати участь” в економіці розвитку, що була запропонована державою завдяки спеціальній програмі PNIS (“Programa Nacional Integral de Sustitución de Cultivos Ilícitos” (Nuevo informe: Programa Nacional Integral de Sustitución de Cultivos Ilícitos, 2023). Критика згаданої програми спирається на те, що “розробка та реалізація політики щодо наркотиків і розвитку в Колумбії були здійснені без урахування історичних причин появи незаконних посівів або різницю в потужності між соціальними актора-

ми, залученими до вирощування та обробки незаконних посівів” (Herrera, & Joost, 2023). Разом із тим, автори вважають, що так звана мирова угода між кокалеросами й державою є помилковою, оскільки припускає, що “реалізація політики відбудуватиметься в районах без громадянства” (Penaranda, Chumbler, & Hung, 2021). Така ситуація не сприятиме розвитку й підтримці синхронних соціальних комунікацій у Колумбії. Цікавим фактом у справі соціальної активності кокалерос є те, що вони постійно знаходяться в центрі політичних дебатів (Penaranda, Chumbler, & Hung, 2021). При цьому як кокалерос, так і представники держави розуміють позиції один одного щодо майбутнього економічного розвитку країни. Щоправда, кокалерос

“...значно краще розуміють складні соціальні структури, у яких вирощуються та переробляються незаконні культури. Їхні знання включають історичні причини, які привели їх до участі в цій нелегальній економіці, а також враховують різницю у владі серед соціальних суб’єктів, залучених до виробництва незаконних посівів. Проте їх спроби пояснити цим політекономічні перспективи в різних випадках і за допомогою різних засобів органів влади, агенцій розвитку та державних установ є невдачі” (Herrera, & Joost, 2023).

Отже, проблеми дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій, що спираються на етнічне розмаїття корінних народів Колумбії вивчаються з позиції етносоцологічного й соціо-політико-економічного підходів.

3. *Роль релігії* в соціальних комунікаціях Колумбії є наступною проблемою вивчення історії розвитку процесів соціальних комунікацій. Оскільки католицька церква впродовж багатьох століть “відігравала важливу роль у комунікації через місіонерську роботу, літературу та освітні програми” (Peculiarities of studying the history of social communications in Colom-

bia, 2023), маємо визнати факт впливу католицької церкви на соціальні комунікації й медіаландшафт Колумбії.

Варто, на наш погляд, звернути увагу на перетин релігійних обрядів, державних методів і конфліктних форм насильства в сценаріях розбудови миру в Колумбії (Manrique, 2019). Автор аналізує “політичні масштаби й наслідки різних релігійних дискурсів і практик у поточній історичній ситуації “розбудови миру” у Колумбії” (Manrique, 2019) і доходить висновку про те, що між релігійністю, державністю й насильством можуть виникати складні відносини в період після угоди про розбудову миру в країні. Щоб згадані складнощі не виникали, С. А. Manrique (2019) радить детально вивчити праці К. Шмітта (Schmitt, 2005), Ж. Дерріда (Derrida, 2002) та М. Фуко (Foucault, 2008). Ідеї соціального устрою, запропоновані в згаданих працях, які характеризують “теологічно-політичної конфігурації” (Manrique, 2019), на думку С. А. Manrique (2019), можуть зберегти претензії Колумбії на те, щоб називатися світською державою. Автор висловлює надію:

“У такий спосіб ми могли б краще зрозуміти й оцінити декілька помітно різних душпастирських практик, якими керують не лише різні, але й антагоністичні богословсько-політичні фігури, а також соціальні та політичні наслідки та наслідки цих практик” (Manrique, 2019).

Хоча перетин релігійних, політичних, економічних і соціальних практик у Колумбії має проблемне рішення в синхронних соціальних комунікаціях, необхідно звернути увагу й на проблему перетину так званого “народного католицизму” і католицизму (Bastidas Meneses, Kaden, & Schnettler, 2021). Колумбійський народний католицизм знаходиться на перетині “інституціоналізованої релігії та неінституціоналізованих релігійних практик” (Bastidas Meneses, Kaden, & Schnettler, 2021). Разом із тим, такий перетин не породжує прямого антагонізму. Поклоніння народним святим формально узгоджено

католицизмом Колумбії, хоча воно “забирає” певну паству в офіційної католицької церкви. Народні святі пов’язані більше з побутом простого народу, народними традиціями й сільсько-господарчими циклами, а офіційні католицькі святі відірвані від народних традицій. Описане неспівпадіння породжує свої характерні соціальні комунікації й різноманітні індивідуальні життєві обставини.

“...прихильники “народної релігії” переслідують раціонально зважені цілі у формі чудес чи послуг, які відбуваються на землі, а не обіцянки спасіння в потойбіччі, оскільки популярний католицизм не стимулює спасіння та добробут як продукт добрих справ, винагороджених Богом. Це надає народній релігії явного магічного характеру” (Bastidas Meneses, Kaden, & Schnettler, 2021).

Синхронні соціальні комунікації Колумбії, що спираються на “народний католицизм”, не передбачають концепцію гріха й відплати за антисоціальну поведінку, адже всі люди можуть помилятися й мати невдачі. Відсутність релігійних санкцій у “народному католицизмі” Колумбії відрізняє його від офіційного католицизму й не створює відкритого антагонізму. Незважаючи на такі протиріччя, священники офіційного католицизму наділені владою церкви регулювати соціальні комунікації представників “народного католицизму” “через надання та відмову в благах спасіння” (Bastidas Meneses, Kaden, & Schnettler, 2021). Отже, існує певна спорідненість між народною релігією та церковною релігією, що впливає на якість синхронних соціальних комунікацій у Колумбії.

Підсумовуючи дослідження проблем вивчення процесів розвитку історії соціальних комунікацій, що пов’язані з аналізом ролі релігії в суспільному житті колумбійського суспільства, пропонуємо назвати такий підхід соціорелігійним підходом.

Не меншу роль у вивченні історії соціальних комунікацій у Колумбії відіграє вплив політичних потрясінь, які країна пе-

реживала у формі насильства й громадянських війн, партизанських конфліктів і “наркотичних” війн у XX столітті (Peculiarities of studying the history of social communications in Colombia, 2023). У науковому середовищі дослідників суспільних процесів і соціальних комунікацій сучасної Колумбії циркулює термін “битви на кордоні” (Long, 2020), який тлумачиться як процес фіксації перманентного “насильства, злочинності й управління на межі війни” (Collins, & Alarcón, 2021; Long, 2020; Rochlin, 2012).

У периферійних районах Колумбії гостро відчуваються ознаки процесу перетину політичного й кримінального насильства (Long, 2020). Такі периферійні місця країни часто “перебувають на межі державного контролю і прямо чи опосередковано керовані низкою повстанців і злочинців” (Long, 2020). Синхронні соціальні комунікації згаданих регіонів Колумбії здійснюються між колишніми повстанцями, воєнізованими формуваннями та жертвами й мають специфічний характер.

“Якщо дивитися з прикордонних територій, колумбійський конфлікт є набагато складнішим, ніж те, що часто представляють, і залучає більше учасників, ніж державу, повстанські армії, згуртовані воєнізовані формування та наркокартелі” (Long, 2020).

Специфікою таких синхронних соціальних комунікацій є їхня плинність, розмитість і мінливість. Як дослідниками, так і державною владою такі спільноти не “помічаються”, оскільки вони мають зброю та є небезпечними. Незахищеність місцевого населення є тривалою й багатовимірною, що у свою чергу “змінює та часто руйнує соціальну структуру” (Long, 2020). Над згаданою проблемою несистематично працюють урядовці й представники громадських організацій Колумбії, що в сукупності називається в дослідницьких працях і в державних документах як “політика витіснення щодо наркотиків” (Col-

lins, & Alarcón, 2021). Дослідники J. Collins і K. T. Alarcón (2021) ставлять під сумнів ефективність “ортодоксальної інтерпретації національної державної влади у глобальних нарковійнах” (Collins, & Alarcón, 2021). Автори вбачають у колумбійських урядових ініціативах прояв пасивної країни-клієнта, яка “просто дотримується гегемонійної війни Сполучених Штатів із наркотиками” (Collins, & Alarcón, 2021). Можливо, такі ініціативи колумбійського уряду й надалі будуть корисним прикладом процесу витіснення Колумбією “дилем із державного будівництва, включно з контролем над наркотиками” (Collins, & Alarcón, 2021). Відомо (Rochlin, 2012), що демократичні ліві Колумбії мають декілька серйозних проблем у впровадженні засобів боротьби й протистояння згаданим проблемам. До таких проблем відносять: “1) гегемоністський дискурс політики та безпеки, який є вкрай правим; 2) постійну політику страху; 3) наслідки для безпеки нещодавнього божевілья як для легального, так і для нелегального транснаціонального капіталу, особливо щодо робочої сили та стратегічних проблем, пов’язаних із контрабандою; 4) наслідки успіху колишнього президента Урібе в угамуванні спраги порядку після хаотичних 1990-х років, включаючи колосальну та зростаючу стратегічну присутність США в країні” (Rochlin, 2012).

Звернемо увагу на те, що сучасне населення Колумбії може впливати на політичну ситуацію і політичні рішення лідерів думок, не завжди маючи таку можливість, оскільки різні комунікаційні засоби різною мірою стимулюють таке вираження думок. Прикладом є різні реакції користувачів у різних соціальних мережах. До того ж, варто враховувати такий фактор, як комунікаційна компетентність користувачів соціальних мереж (Velasquez, & Rojas, 2017). Під час ведення політичних дискусій у Колумбії активно використовуються соціальні медіа. Дослідники A. Velasquez і H. Rojas (2017) помітили ознаки нового рівня політичного вираження на стику й перетину “контенту, створеного користувачами, міжособистісного та масово-опосередкованого” (Velasquez, & Rojas, 2017). Автори за-

пропонували аналіз об'єднаного контенту міжособистісної комунікації й масової комунікації. Метою дослідження авторів було прагнення зрозуміти “політичне вираження соціальних медіа шляхом вивчення впливу комунікаційної компетентності та очікуваних результатів на експресивну поведінку” (Velasquez, & Rojas, 2017). Дослідники завдяки

“репрезентативному опитуванню дорослого міського населення колумбійських “Facebook” (n = 598) і “Twitter” (n = 185) користувачів припустили, що комунікаційна компетентність у соціальних мережах та очікуваний статус, новизна та соціальні результати впливають на політичне самовираження в соціальних мережах” (Velasquez, & Rojas, 2017).

Висунуте припущення було доведено, оскільки результати згаданих двох соціальних мереж відрізнялися. Отже, виявилося, що фактор міжособистісної соціальної комунікації для вираження політичних дискусій є важливим.

Ми встановили, що вивчення проблем дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій у Колумбії на синхронному й діяхронному рівнях відбувається з урахуванням підходу, який ми в робочому порядку назвали “політико-кримінальний” і “суспільно-політичний”.

Проблеми дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій у Колумбії вивчаються також із позиції розриву між селом і містом, оскільки “міські центри модернізувалися швидше, тоді як віддалені сільські райони ще довше покладалися на традиційні народні засоби масової інформації та міжособистісні мережі” (Peculiarities of studying the history of social communications in Colombia, 2023). Згадана ситуація породжена швидкими темпами урбанізації населення Колумбії, що у свою чергу стимулює нестачу робочих рук у сільському господарстві й тягне за собою продовольчу кризу в країні. Разом із згаданими факторами різко змінюються форми синх-

ронних соціальних комунікацій (Parra-Peña, Ordóñez, & Acosta, 2012). Не меншою проблемою розвитку й змін у синхронних соціальних комунікаціях вбачаємо в проблемі внутрішньої міграції населення Колумбії. Зазначимо, що “мобільність між колумбійськими містами є переважно повторною та зворотною міграцією” (Curiel, Domínguez, Lora, & O’Clery, 2022). Повторною міграцією дослідники R. P. Curiel, M. Q. Domínguez, E. Lora й N. O’Clery (2022) називають ситуацію, при якій мігранти з одного місця проживання декілька разів виїжджають до іншого місця проживання. Зворотною міграцією вважається така, під час якої внутрішні мігранти повертаються до попереднього місця проживання. Дослідження лонгітюдних даних 3,3 млн працівників Колумбії із залученням моделі міграції дозволило авторам R. P. Curiel, M. Q. Domínguez, E. Lora й N. O’Clery (2022) “порівняти характерну частоту на основі міграції та показників повернення між чоловіками та жінками, а також між різними віковими групами та групами доходу” (Curiel, Domínguez, Lora, & O’Clery, 2022). За результатами такого порівняння автори встановили, що “більшість людей взагалі не рухаються, і майже три з чотирьох випадків, коли людина переїжджає принаймні двічі, вона повертається до попереднього міста” (Curiel, Domínguez, Lora, & O’Clery, 2022). Якщо молоді й самотні люди мігрують часто й повторно, то такої тенденції не спостерігається щодо жінок і людей похилого віку. Авторами також було встановлено, що міграція населення Колумбії з невеликих міст має вищі показники (особливо щодо повторної міграції) і менші показники, якщо ідеться про великі міста (наприклад, Богота чи Медельїн). Зазначимо, що мігранти з великих місць частіше не повертаються до колишніх місць проживання (Curiel, Domínguez, Lora, & O’Clery, 2022). Необхідно зазначити, на наш погляд, що згадані види міграції населення Колумбії гіпотетично щільно пов’язані із суттєвими змінами в їх синхронних соціальних комунікаціях на рівні зміни лексикону, збільшення діапазону синтаксичних одиниць і розширення “когнітивного горизонту”. Під останнім

розуміємо процес симуляції пізнавальних потреб мігрантів у зв'язку з переміщенням в інше соціальне оточення й необхідністю залишатися функціонально востребуваними на ринку праці. Описаний підхід в робочому порядку ми назвали “міграційно-соціальнокомунікаційний”.

Проблеми дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій у Колумбії пов'язані з нерівномірним поширенням сучасних комунікаційних технологій і засобів, що умовно можна назвати “технологічними прогалинами в опануванні соціальних комунікацій” (Peculiarities of studying the history of social communications in Colombia, 2023). Згадані технологічні прогалини стимулювалися нерозвинутою в усіх районах Колумбії інфраструктурою й економічними бар'єрами, що виникали на шляху розповсюдження комунікаційних засобів і технологій та доступу до них місцевого населення. Для подолання розбіжностей у думках населення щодо налагодження миру в постконфліктний період у різних регіонах Колумбії слугувало громадське радіо (Vega Casanova, Tapias Hernández, & Pérez Quintero, 2019).

“Незважаючи на стільки труднощів і викликів, колумбійське громадське радіо процвітає як простір для будування миру. Програмні радіо (РВ) і Локальні тематичні комітети (ЛТС) як місця для зустрічі соціального різноманіття та як платформи для тих, хто виступає на радіо, є як сценаріями міжособистісного спілкування, так й основою спілкування заради миру” (Vega Casanova, Tapias Hernández, & Pérez Quintero, 2019).

Автори підкреслюють думку про те, що для налагодження мирних синхронних соціальних комунікацій необхідно давати трибуну для висловлення їхніх думок, позицій і настанов. У сучасній Колумбії адміністративна логіка є однією з труднощів, яка стає бар'єром для можливості рівноправного виступу різноманітних спільнот на радіо. Дослідники J. Vega Casanova,

С. А. Tapias Hernández та С. Е. Pérez Quintero (2019) повідомляють, що офіційні соціальні комунікації на Програмному радіо, або (РВ) частіше реалізують інституційні голоси (представників мерії, церкви). Натомість Локальні тематичні комітети, або LTC надають право виступати комерційним і “навіть громадським об’єднанням: молоді, жертвам, молокозаводам і вчителям” (Vega Casanova, Tapias Hernández, & Pérez Quintero, 2019). На думку авторів, варто об’єднати зусилля двох радіовекторів Програмного радіо (РВ) і Локальних тематичних комітетів (LTC), щоб досягти національної єдності й покращити синхронні соціальні комунікації.

На рівні з радіо як традиційним засобом масової інформації в Колумбії обговорюється можливість здійснення синхронних соціальних комунікацій завдяки мобільному зв’язку на базі технології 5G (Barrios-Ulloa, Cama-Pinto, Arrabal-Campos, ..., 2023). Автори повідомляють про те, що “національний уряд розпорядився відключити мережі 2G і перевести їх на 4G до кінця 2022 року” (Barrios-Ulloa, Cama-Pinto, Arrabal-Campos, ..., 2023), для надання мешканцям віддалених районів країни реалізувати соціальні комунікації належним чином. До 2030 року уряд Колумбії має намір ввести в країні зв’язок 6G і довірити такий перехід переважно приватним операторам у короткостроковій перспективі. Паралельно з планами уряду, на думку дослідників, необхідно вже завершити перехід місцевих локальних громад на зв’язок від 2G і 3G до 4G. Така політика буде зорієнтована на задоволення населення віддалених районів Колумбії в реалізації синхронних соціальних комунікацій. Разом із тим буде зменшено “величезний цифровий розрив, який існує між більш населеними та розвиненими міськими районами та сільськими або географічно ізольованими районами” (Barrios-Ulloa, Cama-Pinto, Arrabal-Campos, ..., 2023). Про інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) у малому бізнесі в Колумбії повідомляють J. Duran і R. Castillo (2023). На думку авторів, для застосування ІКТ необхідно використовувати “логістичне моделювання, що дозволить компаніям

прийняти ІКТ” (Duran, & Castillo, 2023). Дослідники використали показники, що були отримані в опитуванні мікробізнесу 2019 року, яке проводив Національний адміністративний департамент статистики Колумбії. Результати аналізу отриманих даних демонстрували вплив віку й статі на прийняття ІКТ або неприйняття. Також фактором впливу були вік і розмір компанії, “кількість комп’ютерного обладнання, практика формалізації бізнесу та соціальний капітал” (Duran, & Castillo, 2023). Виходить, що індивідуальні особливості власника бізнесу також є факторами, що можуть змінити його ставлення до прийняття/неприйняття ІКТ. Додатковими факторами впливу на зміни синхронних соціальних комунікацій стали розмір бізнесу й діапазон розвитку інфраструктури компанії. Отже, реалізація синхронних (за станом на 2019 рік) соціальних комунікацій у мікробізнесі в Колумбії залежить від впливу багатьох факторів до яких варто, на думку дослідників J. Duran і R. Castillo (2023), віднести вік, стать, вік компанії та її розмір, якість і кількість комп’ютерного обладнання, соціальний капітал і практика формалізації бізнесу, індивідуальні особливості власника бізнесу, інфраструктура компанії. Виходячи з перелічених й аналізованих праць дослідників, ми робимо висновок про те, що методична платформа, яка дозволяє авторам вивчати синхронні соціальні комунікації в Колумбії завдяки врахуванню громадського радіомовлення й технолого-інформаційного забезпечення, може в робочому порядку бути названа “громадсько-технологічно-інформаційна платформа”.

Проблеми дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій у Колумбії з позицій діяхронних і синхронних соціальних комунікацій досліджуються на рівні аналізу цензури й контролю за ЗМІ з боку авторитарних режимів. Останні контролювали масову комунікацію, “щоб маніпулювати потоками інформації, хоча це було лібералізовано наприкінці XX століття” (Peculiarities of studying the history of social communications in Colombia, 2023). Під час періоду “La Violen-

сія” (“Насильство”) — громадянського конфлікту¹ між консерваторами й лібералами, “що забрав багато життів” (Що відбулося в Колумбії 1949–1957 років, 2023), влада здійснювала цензуру преси в Колумбії від 1949 року до 1957 року. Відповідно, діахронні соціальні комунікації були пристосовані до панування тотального контролю й не мали можливості реалізуватися за природою свого призначення — здійснювати вільний обмін будь-якою інформацією. Про реальну ситуацію в країні населення не могло дізнаватися із ЗМІ, оскільки влада періоду “La Violencia” прагнула уникати критики власного режиму. Таку політику автори назвали “стратегією гомогенізації громадської думки” (Rodriguez, & Yanet, 2013). Зрозуміло, що згадана стратегія була контролем над інформацією й соціальними комунікаціями, що “уможливило трансформацію демократичного режиму в авторитарний у Колумбії” (Rodriguez, & Yanet, 2013). Описаний науковий підхід до аналізу проблем дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій ми назвали “соціально-політичної гомогенізації”.

З іншого боку дослідники E. Bruneau, A. Casas, B. Hameir та N. Kteily (2022) стверджували, що “втручання ЗМІ сприяє підтримці миру в Колумбії” (Bruneau, Casas, Hameiri, ..., 2022) після припинення існування Революційних збройних сил Колумбії — Народної армії (Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia — Ejército del Pueblo, або FARC–EP або FARC) (Revolutionary Armed Forces of Colombia, 2023). Соціальні комунікації аналізуються авторами, з одного боку, як процес посередництва політиків у мирних угодах. Із другого боку, такий процес посередництва, на думку дослідників, повинний підтримуватися громадськістю (Bruneau, Casas, Hameiri, ..., 2022).

¹ Від 1949 року до 1957 року в Колумбії панував громадянський конфлікт між консерваторами й лібералами, доки “військовий режим Рохаса Пінільї не зумів частково припинити насильство” (Що відбулося в Колумбії 1949–1957 років? (2023, жовтень 31). Poe. <https://poe.com/chat/2p6arctcqvrz7mnnuib>).

Автори застосували п'ятихвилинне медіа-інтерв'ю з інтерв'ю, яке вони “провели з колишніми комбатантами Колумбійських революційних збройних сил (FARC) у колумбійському демобілізаційному таборі та колумбійцями, які не належать до FARC у сусідніх громадах” (Bruneau, Casas, Nameiri, ..., 2022). За результатами дослідження автори встановили, що “втручання” ЗМІ “гуманізує комбатантів FARC і збільшує підтримку миру та реінтеграції” (Bruneau, Casas, Nameiri, ..., 2022). Цікавим фактом автори вважають те, що впродовж трьох місяців після інтерв'ю позитивний вплив на колишніх комбатантів FARC зберігався. Було зафіксовано їхнє лояльне ставлення до організацій, що підтримували ветеранів громадянської війни й навіть відрахування пожертвувань таким організаціям. Отже, синхронні соціальні комунікації між колишніми комбатантами FARC і громадськими організаціями в Колумбії підпадали під вплив з боку ЗМІ, що ще раз підтвердило розповсюджену думку про позитивний вплив мас-медіа на аудиторію.

Формування синхронних соціальних комунікацій у Колумбії кінця ХХ століття відбувалося разом із процесами редемократизації та впливу авторитарного правління в Латинській Америці (Remmer, 1985). Не лише ЗМІ забезпечували такий вплив. Крім впливу ЗМІ на суспільну думку (та, як наслідок, вплив на якість синхронних соціальних комунікацій) досліджувався вплив на соціальні комунікації з боку “поширеності й наслідків авторитарних установок серед еліт в Аргентині, Бразилії, Чилі, Колумбії, Мексиці та Венесуелі” (Stevens, Bishin, & Barr, 2006). Вивчалися соціальні зв'язки між, з одного боку, представниками антидемократичними настроями еліт і, з іншого боку, елітами, що підтримують демократію. Автори ідентифікували причини й наслідки авторитарних установок, а також наслідки для розвитку авторитаризму. Дослідженню підлягав вплив “авторитарних установок поза межами соціальної політики на інші сфери політики, які мають непрямі наслідки для порядку” (Stevens, Bishin, & Barr, 2006). Результати вивчення продемонстрували, що антидемократичні настрої

еліт впливають на підтримку ними демократії. Було встановлено також, що “уявна загроза підвищує рівень авторитаризму, а не... посилює вплив авторитарних установок” (Stevens, Bishin, & Barr, 2006). Додатковим висновком авторів дослідження з отриманих даних стало твердження про існування ширшого впливу “авторитарних установок на переваги економічної політики, але лише там, де ця політика, здається, має наслідки для соціального порядку” (Stevens, Bishin, & Barr, 2006). Отже, у певному сенсі синхронні соціальні комунікації в Колумбії 2006 року регулювалися як антидемократичними установками еліт, так і демократичними. Такий підхід до вивчення проблем історії соціальних комунікацій ми назвали в робочому порядку “соціально-елітарним аналізом”.

Проблеми дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій у Колумбії вивчаються на рівні корінних медіа-традицій, до яких варто віднести “усні традиції, мистецтво перформансу, засноване на громаді, та інші доіспанські комунікаційні практики, які дійшли до наших часів та змішалися з впливами глобалізації” (Peculiarities of studying the history of social communications in Colombia (2023). Дотепер корінні народи Колумбії знаходяться в межах пригнічення й стають об’єктом вивчення *subaltern studies* (субальтернативних студій). Згаданий термін свого часу в науковій обіг увів Дж. Скотт (2012), який називав так “практики опору підлеглих груп (переважно з Південно-Східної Азії), які піддаються багаторівневій експлуатації (у класовому, етнічному, правовому плані)” (Scott, 2012). Наприклад, вивчаючи комунікативний досвід у колумбійському регіоні Каука, М. Л. Sánchez та І. Р. Gómez (2023) дійшли висновку про те, що в колі корінних народів країни функціонує “комунікація для соціального відновлення” (Sánchez, & Gómez, 2023). Така синхронна соціальна комунікація спирається на соціальні практики “спільноти корінного населення Наса в регіоні Каука в Колумбії, у якому зв’язок і територіальна оборона взаємопов’язані” (Sánchez, & Gómez, 2023). Згаданий соціальнокомунікаційний підхід передбачає

“сплетіння” трьох складників, а саме: “вузли (актори-учасники), прогалини (простір для роздумів) і нитки (стратегії)” (Sánchez, & Gómez, 2023). Автори претендують на те, що в майбутньому їхня пропозиція стане початком комунікативної методології вивчення subaltern рухів. Згаданий підхід варто назвати субалтернативним у вивченні синхронних соціальних комунікацій.

Суголосні описаним проблемам subaltern рухів є ті, що вивчаються як тенденції з ознаками лінгвоциду, або знищення письмового виду мови в Колумбії (Guerrero, 2009). Дослідник стверджує, що попри те, що в країні багато мов, яким необхідно давати державну підтримку для розвитку соціальних комунікацій, уряд 2009 року прагне нав'язати англійську мову. “У нашій урядовій мовній політиці існує закономірність, яка надає перевагу еліті” (Guerrero, 2009). Автор порівнює сьогодення Колумбійської мовної політики з періодом іспанської колонізації, що, на його думку, “сприяє збільшенню розриву між заможними та не заможними в Колумбії” (Guerrero, 2009). Додамо думку про те, що синхронні соціальні комунікації корінного населення Колумбії залишається “законсервованим” і не впливає на європоцентристські тенденції в синхронних соціальних комунікаціях колумбійської еліти. Такий підхід до вивчення історії соціальних комунікацій варто, на наш погляд, назвати такою, що має ознаки “лінго- й етноциду”.

У сучасному колумбійському й латиноамериканському суспільстві Америки є й протилежні до описаних раніше тенденції. Наприклад, проблеми створення умов для активної участі корінних народів Америки (ідеться про індіанців) у творчій медійній діяльності в 2004 році обговорювалися вісімнадцятьма індіанськими письменниками, режисерами й акторами в кампусі Інституту мистецтва американських індіанців (IAIA) у Санта-Фе в Нью-Мексико (Wilson, & Stewart, 2008). Автори зазначили, що під час зустрічі працювала “літня телевізійна та кіномайстерня, новаторська співпраця між племінним коледжем мистецтв, телебаченням ABC, і материнською компанією

єю ABC, компанією Walt Disney, із метою “підвищення технічних і творчих навичок індіанських кінематографістів, сценаристів, продюсерів й акторів, а також допомогти їм стати більш конкурентоспроможними на сучасному вимогливому ринку” (Wilson, & Stewart, 2008). Вивчення позитивного, на наш погляд, прагнення захисту інтересів синхронних соціальних комунікацій корінних народів Колумбії ми умовно назвали підходом “захисту автохтонних народів”.

Аналіз різноманітних діахронних і синхронних соціальних комунікацій в історії Колумбії дозволив нам виокремити кілька наукових підходів, серед яких:

- 1) етносоцологічний і соціо-політико-економічний підхід;
- 2) соціорелігійний підхід;
- 3) політико-кримінальний і суспільно-політичний підхід;
- 4) міграційно-соціальнокомунікаційний підхід;
- 5) громадсько-технологічно-інформаційний підхід;
- 6) підхід соціально-політичної гомогенізації;
- 7) соціально-елітарний аналіз;
- 8) субальтернативний підхід;
- 9) лінгво- й етноцидний підхід;
- 10) підхід захисту автохтонних народів.

1.3. Історія соціальних комунікацій і журналістики в Чилі

Чилійська дослідницька частина інтелігенції (A study of the history of social communication in Chile, 2023) схильна аналізувати процеси розвитку історії соціальних комунікацій, звертаючись до історії комунікації, зокрема звертаються до історії журналістики (Díaz, 2021). Автор вважає, що періодичні видання були “значною частиною культурної історії Чилі” (Díaz, 2021). Прикметним у таких твердженнях є те, що “вивчення періодичних видань стосується діалогів, які перейшли від специфіки їхньої дисциплінарної практики до політичного та со-

ціального контекстів” (Díaz, 2021). Вважаємо, що описана дослідником “реконструкція траєкторії періодичних видань” констатує об’єктивну необхідність вивчати історію соціальних комунікацій завдяки різним “голосам” різних авторів. Вони презентують різні літературні й соціальні течії, вибудовують “конфігурацію дисциплін, теоретичних і культурних настанов, що визначають епоху” (Díaz, 2021).

С. Z. Díaz вибудовує історію соціальних комунікацій Чилі другої половини ХХ століття завдяки аналізу культурних і літературних періодичних видань. При цьому автор пропонує диференціювати історію на два періоди.

Перший період розвитку соціальних комунікацій у Чилі автор називає проєктом Unidad Popular (“Народна єдність”). Згаданий проєкт контролювався урядом Сальвадора Альєнде впродовж трьох років від 1970 до 1973 року.

Другий період автор визначає як “перерву” на державний заколот, результатом якого стала сімнадцятирічна диктатура Junta de Gobierno de Chile (або дослівно “Урядові збори”), яку очолив Аугусто Піночет Угарте, а пізніше, від 1981 до 1990 року, уряд під головуванням адмірала Хосе Торібіо Меріно (Військовий переворот у Чилі (1973), 2023). Обидва періоди в історії соціальних комунікацій Чилі другої половини ХХ століття постають як антагоністичні. Якщо в першому періоді проблеми соціальних комунікацій були “сформульовані в рамках рішучої співпраці художників і письменників” (Díaz, 2021), то в другому періоді соціальні комунікації змінили свій вектор на протилежний до розвитку. Влада Піночета стимулювала, на думку С. Z. Díaz, переслідування творчої інтелігенції та її “розрив із державою під час диктатури” (Díaz, 2021). Саме в ці два моменти журнали, що були посередниками соціальних комунікацій в Чилі “відкривали дебати й пропонували та обговорювали ідеї конкретного історичного часу, а також проблематизували здійснення своєї інтелектуальної практики та розмірковували про дисциплінарні обмеження, які їх підтримують” (Díaz, 2021).

Історія соціальних комунікацій Чилі в другій половині XX століття ілюструє неоднозначність поняття “розвиток історії соціальних комунікацій”. Як повідомляє С. Z. Díaz, “у Чилі до кінця 1970-х років диктатура систематично цензурувала літературу та думала через Національний відділ соціальних комунікацій (DINACOS), який давав дозвіл на публікацію книг та періодичних видань” (Díaz, 2021). Пізніше, у 1980-х роках, регулювання соціальних комунікацій здійснювали фахівці Міністерство внутрішніх справ Чилі. Нагадаємо, що в перший аналізований автором етап історії соціальних комунікацій відслідковувався їх сталий розвиток. Отже, аналіз траєкторії періодики як форми прояву соціальних комунікацій в історії культури Чилі визнає “соціальні, політичні та культурні трансформації цих двох моментів в історії Чилі” (Díaz, 2021).

На наше прохання штучний інтелект (далі — ШІ) під ім'ямем “ChatGPT” (version dated 24 May 2023) аналізував історію соціальних комунікацій Чилі. Програма ChatGPT подала текст обсягом 448 слів. Аналіз відповіді ШІ на наше запитання “Які ти знаєш дослідження історії соціальної комунікації в Чилі?” дав підґрунтя для диференціації історії соціальних комунікацій на такі етапи: 1) спілкування корінних народів; 2) іспанська колонізація; 3) незалежний період; 4) поява радіо й телебачення; 5) диктатура та цензура; 6) демократизація та цифрова ера. Програма ChatGPT сформулювала висновок про те, що “історія соціальної комунікації в Чилі відображає культурні, політичні та технологічні перетворення країни” (A study of the history of social communication in Chile, 2023). Чат “підкреслює незмінну важливість медіа у формуванні публічного дискурсу, сприянні демократичній участі та об'єднанні спільнот” (A study of the history of social communication in Chile, 2023). Наш аналіз відповіді програми ChatGPT свідчить про те, що штучний інтелект знайшов і сформулював (структурував) інформацію про історію процесів розвитку соціальних комунікацій з позицій ідентифікації кореляції між історичними епохами (або періодами) і процесами соціальних комунікацій,

які були стимульовані згаданими історичними епохами (або періодами). Варто додати, що слід враховувати напрямок вектору таких змін, оскільки як історичні події можуть змінювати соціальні комунікації, так і самі процеси розвитку соціальних комунікацій можуть породжувати історичні події й змінювати історичні епохи, або періоди.

Дослідник із *Болівії* (Bernabé, 2020) прагне розглядати історію соціальних комунікацій в країні через призму загальної світової історії соціальних комунікацій. Автор звертається до аналізу як історичних відомих епох, так і до лідерів думок певної історичної епохи. Такий підхід дає нам можливість віднести його дослідження до групи історико-епістемних праць про історію соціальних комунікацій. Так само, як і попередній дослідник (Bernabé, 2020) болівійський автор Nayrovi Herrera (1917) схиляється до аналізу історичних процесів завдяки процесу концептуалізації. Хоча дослідник не вживає термін «соціальні комунікації», виклад праці побудований з опорою на чіткі історичні межі комунікації, що пов'язана з преісторичним періодом знань й історичним періодом. У межах історії Н. Еррера ідентифікує прероманську епоху й романську, середньовічні види комунікації, що функціонували від 1095 року до 1291 року (до 1453 року) у построманську епоху. У Сучасній Добі (від XIV століття до XVI століття) автор вирізняє століття Відродження й до XVIII століття — століття Просвітництва. Вже від 1789 року й дотепер автор відраховує сучасне століття (епоху). Кожну епоху (століття) дослідник характеризує описом соціальних комунікацій у політичному й економічному руслі, хоча сам термін “соціальні комунікації” не вживає. Отже, концепція аналізу дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій, запропонована ґрунтується Н. Еррера, спирається на загальноприйнятий підхід, що дає нам підстави віднести такий аналіз до групи історико-епістемних праць.

1.4. Список використаних джерел

1. *Bastidas Meneses, L., Kaden, T. & Schnettler, B.* (2021). The NN's souls-cult: a case study of catholicism and popular religion in Colombia. *Z Religion Ges Polit* 5, 31–52. <https://doi.org/10.1007/s41682-021-00075-z>
2. Cocaleros (2023, October 8). Poe. <https://poe.com/chat/2m2cc2m5tvw6xieaftd>
3. *Collins, J., & Alarcón, K. T.* (2021). Colombia, the Drug Wars and the Politics of Drug Policy Displacement — from La Violencia to UNGASS 2016. *Journal of Illicit Economies and Development*, 3(2), 190–205. DOI: <https://doi.org/10.31389/jied.93>
4. *Curiel, R. P., Domínguez, M.Q., Lora, E., & O'Clery, N.* (2022). Mobility between Colombian cities is predominantly repeat and return migration. *Computers, Environment and Urban Systems*, 94, <https://doi.org/10.1016/j.compenvurbsys.2022.101774>
5. *Derrida, J.* (2002). *Acts of Religion*. New York, Routledge.
6. *Foucault, M.* (2008). *The Order of Things: An Archaeology of the Human Sciences*. London; New York, Routledge.
7. *Herrera, I.R. & Joost, D.* (2023). “We are not Drug Traffickers, We are Colombian Peasants”: The voices and history of cocaleros in the substitution programme of illicit crops in Colombia. *Geoforum*, 123, 1–11.
8. *Herrera, I.R. & Joost, D.* (2023). “We are not Drug Traffickers, We are Colombian Peasants”: The voices and history of cocaleros in the substitution programme of illicit crops in Colombia. *Geoforum*, 123, 1–11.
9. *Long, T.* (2020). Borderland battles: violence, crime, and governance at the edges of Colombia's war. *International Affairs*, 96(2), 562–564, <https://doi.org/10.1093/ia/iiaa003>
10. *Long, T.* (2020). Borderland battles: violence, crime, and governance at the edges of Colombia's war. *International Affairs*, 96(2), 562–564, <https://doi.org/10.1093/ia/iiaa003>

11. *Manrique, C. A.* (2019). Religious Practices, State Techniques and Conflicted Forms of Violence in Colombia's Peacebuilding Scenarios. *Revista de Estudios Sociales*, 67, 56–72. <https://doi.org/10.7440/res67.2019.05>
12. *Manrique, C. A.* (2019). Religious Practices, State Techniques and Conflicted Forms of Violence in Colombia's Peacebuilding Scenarios. *Revista de Estudios Sociales*, 67, 56–72. <https://doi.org/10.7440/res67.2019.05>
13. Nuevo informe: Programa Nacional Integral de Sustitución de Cultivos Ilícitos (2023).
14. Nuevo informe: Programa Nacional Integral de Sustitución de Cultivos Ilícitos (2023, October 08). *UNODC*. https://www.unodc.org/colombia/es/nuevo-informe_-programa-nacional-integral-de-sustitucion-de-cultivos-ilicitos.html
15. *Parra-Peña, R.I., Ordóñez, L., & Acosta, C.* (2012). Policies for bridging the urban–rural gap in Colombia. CIAT Policy Brief, 7. Centro Internacional de Agricultura Tropical (CIAT), Cali, Colombia, 6.
16. Peculiarities of studying the history of social communications in Colombia (2023, September 24). *Poe*. <https://poe.com/chat/2lg131kr66m4momen6s>
17. *Penaranda, C., Chumbler, N. M., & Hung, D. T.* (2021). Dual transcriptional analysis reveals adaptation of host and pathogen to intracellular survival of *Pseudomonas aeruginosa* associated with urinary tract infection. *PLoS Pathogens*, 17(4), <https://doi.org/10.1371/journal.ppat.1009534>
18. *Rochlin, J.* (2012). Colombia's New Left and the Challenges of Security. *Latin American Perspectives*, 39(1), 10–27. <http://www.jstor.org/stable/23238965>
19. *Schmitt, C.* (2005). Political Theology: Four Chapters on the Concept of Sovereignty. Chicago, University of Chicago Press.
20. *Uribe-Jongbloed, E. & Anderson, C.* (2014). Indigenous and minority languages in Colombia: The current situation. *Zeszyty Łużyckie*. 48. <https://www.researchgate.net/publica->

tion/273319481_Indigenous_and_minority_languages_in_Colombia_The_current_situation

21. *Vásquez-Rivera, O. I.* (2019). Cultural hybridization in three colombian indigenous productive organizations. *Cuadernos de Administración* (Universidad del Valle), 35(63), 26–41. <https://doi.org/10.25100/cdea.v35i63.6916>
22. *Velasquez, A., & Rojas, H.* (2017). Political expression on social media: The role of communication competence and expected outcomes. *Social Media + Society*, 3(1), <https://doi.org/10.1177/2056305117696521>

Розділ 2

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ У СПОЛУЧЕНИХ ШТАТАХ АМЕРИКИ

2.1. Ключові тенденції дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій і журналістики

У робочому порядку визначимо *історію соціальних комунікацій* (скорочено — ІСК) як хронологічно й епістемно упорядковану інформацію про різні темпи й особливості розвитку взаємозв'язку між засобами комунікації й соціальними структурами в суспільно важливі фрагменти різних історичних епох.

У подальшому обговоренні ми спираємося на сформульоване визначення ІСК і вважаємо, що проблеми дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій мають якнайменше три ключові тенденції:

1) вивчення історії розвитку процесів соціальних комунікацій здійснюється по-різному;

2) вивчення ІСК залежить від суті визначення термінів “соціальні комунікації” та “історія соціальних комунікацій”;

3) вивчення ІСК здійснюється з праксеологічної сторони в країнах, що розвиваються мінімальними темпами, і з теоретико-праксеологічної сторони в країнах, що швидко розвиваються або відносяться соціологами до країн із високим рівнем життя.

Загальна тенденція, що об'єднує три згадані, полягає в тому, що дослідники різних континентів прагнуть вивчати історію розвитку процесів соціальних комунікацій завдяки різному баченню суті соціальних явищ і процесів, які пов'язані із соціальними комунікаціями.

2.2. Дослідження журналістики й соціальних комунікацій у Сполучених Штатах Америки

У США й Канаді активно розробляється підхід до аналізу історії соціальних комунікацій із різних аспектів (Lacy, Miller, & Lovejoy, 2023; Leeds-Hurwitz, 1987; Hovland, 1948; Craig, 2015; Topal, Demir Samurcu, Taskiran, ... & Semerci, 2018).

Вивчаються проблеми, що пов'язані з нездатністю дітей різного віку й підлітків, а також і дорослих реалізувати навички спілкування (обміну інформацією), взаємного співіснування в психологічній групі (Adams, 2005; Adams, Lockton, Freed, ... & Law, 2012; Carter, & Hughes, 2005; Broc, Brassart, Bragard, ... & Schelstraete, 2021; Ho, & Smith, 2001). До категорії таких нездатностей у США відносять такі розлади, порушення мови, розумові порушення, вади, синдроми й порушення, що пов'язані з черепно-мозковими травмами: розлади аутистичного спектра (скорочено — ASD); специфічні порушення мови (SLI); розлади навченості (LD); розлади вивчення мови осіб з інвалідністю (LLD); розумові порушення (ID); вади розвитку (DD); синдром дефіциту уваги з гіперактивністю (ADHD); порушення, що пов'язані з черепно-мозковими травмами (TBI). Очевидно, що дослідження перелічених розладів, порушень мови, розумових порушень, вад, синдромів і порушень, що пов'язані з черепно-мозковими травмами ми можемо віднести до групи медико-корекційних праць.

Дослідники США (Roden, 1905; Kimber, 1937; Davis, 1906; Hovland, 1948) і ті, які вивчають історію США (наприклад, С. Е. Castañeda (1940)), аналізують проблеми вивчення історії розвитку процесів соціальних комунікацій як комунікаційні технології, завдяки яким “друкарський верстат, телефон, радіо й телебачення зробили революцію в тому, як люди спілкуються й організовуються в суспільстві” (A study of the history and development..., 2023).

2.3. Соціальні мережі, гендерні відмінності в межах соціальних комунікацій

Серед проблем історії соціальних комунікацій США, які цікавлять американських та іноземних дослідників, є проблеми, що пов'язані з появою комунікаційних мереж (наприклад, соціальних медіа), і їхнього впливу на соціальні відносини (Levinson, Greenfield, & Signorelli, 2020).

Автори J. A. Levinson, P. M. Greenfield і J. C. Signorelli (2020) здійснили “якісний аналіз реакцій підлітків на відео YouTube, що зображують сексуальні та гендерні переживання меншин” (Levinson, Greenfield, & Signorelli, 2020). За результатами дослідження було встановлено, що під час використання відеохостингу “YouTube” молоді представники сексуальних меншин робили запити на “соціальну підтримку та підтримку спільноти, отримання інформації, пов'язаної з ідентичністю, розвитку ідентичності та загального добробуту” (Levinson, Greenfield, & Signorelli, 2020). Очевидно, що дослідження історії розвитку соціальних комунікацій у такому випадку також є частиною регулювання соціальної взаємодії в суспільстві.

Американські дослідники соціальних комунікацій у мережах К. М. Turetsky, J. P. Curley, A. B. Carter & V. Purdie-Greenaway (2023) встановили, що “гендерні відмінності в результатах переговорів сприяють нерівності на робочому місці та за його межами” (Turetsky, Curley, Carter,... & Purdie-Greenaway, 2023). Автори порівнювали “внутрішні та стосункові механізми гендерної диспропорції під час переговорів” (Turetsky, Curley, Carter,... & Purdie-Greenaway, 2023). Для цього дослідники звернулися до 77 керівників МВА, які повідомили, що мають “побоювання щодо переговорів, стереотипну загрозу під час переговорів, мислення щодо стресу, пов'язаного з переговорами, і соціальні мережі класу” (Turetsky, Curley, Carter, ... & Purdie-Greenaway, 2023). Досліджувані після висловлення згаданих побоювань випадковим чином були об'єднані в пари, щоб завершити переговори один з одним. При цьому сценарії

перемовин були реальними. Автори дослідження встановили, що чоловіки випередили жінок у перемовинах. Разом із тим, “значні гендерні відмінності виявились у стереотипі загрози, стресового мислення та центральності соціальної мережі (Turetsky, Curley, Carter,... & Purdie-Greenaway, 2023). На думку К. М. Turetsky, J. P. Curley, A. B. Carter & V. Purdie-Greenaway (2023), “лише центральне місце в мережі, зокрема кількість і міцність зв’язків, значною мірою вплинуло на зв’язок між статтю та ефективністю переговорів” (Turetsky, Curley, Carter,... & Purdie-Greenaway, 2023). Виявилося, що “реляційні пояснення, такі як розбіжності в соціальних мережах, заслуговують на подальшу увагу” (Turetsky, Curley, Carter,... & Purdie-Greenaway, 2023). Такий висновок підштовхнув нас до власного підсумку: соціальні комунікації в соціальних мережах “знімають” певні психологічні й гендерні обмеження, які впливають на ефективність перемовин і комунікації взагалі.

2.4. Норми і практики формального і неформального спілкування: різні аспекти дослідження в США

Разом із попередньою проблемою вивчення історії соціальних комунікацій у США в синхронному аспекті до уваги дослідників попадає й проблема зміни в нормах і практиках спілкування. Центральне місце в такій проблемі займає питання “про перехід від формального до неформального стилю спілкування з появою цифрового спілкування” (A study of the history and development..., 2023). Дослідники вивчають різні проблеми формального й неформального стилів спілкування в онлайн мережах. До таких проблем вони відносять вплив онлайн-спілкування на англійську мову в реальному житті (Sultan, 2023). Автор вважає, що онлайн-комунікацією слід називати соціальний процес, завдяки якому “люди спілкуються, з’єднуються, здійснюють транзакції для надсилання, отримання чи отримання інформацію будь-якого роду через Інтернет з

використанням цифрових носіїв” (Sultan, 2023). На думку дослідника, пандемія COVID-19 змусила багатьох користувачів онлайн-мереж переходити на англійську мову в процесі спілкування. Під час такого переходу виявилось, що користувачі соціальних мереж і навчальних платформ “ZOOM”, “Skype” та інших онлайн комунікаційних агрегаторів, викривлюють літературну англійську мову. “Соціальні медіа змінили те, як ми говоримо, і як ми пишемо англійською, зокрема з’явився алфавітний суп з акронімів, аббревіатур і неологізмів” (Sultan, 2023). Все перелічене автор номінував як “способи негативного впливу онлайн-спілкування на англійську мову” (Sultan, 2023). Як бачимо, дослідження А. Sultan (2023) підтвердило нашу думку про зміни в проблематиці синхронного вивчення історії соціальних комунікацій.

Ми знайшли чергове підтвердження впливу неформального спілкування, але тепер вже не на якість англійської розмовної мови, а на організаційну ідентифікацію та зобов’язання в контексті високоінтенсивної дистанційної роботи (Fay, & Kline, 2012). Дослідники дійшли висновку про те, що під час високоінтенсивної дистанційної роботи якість організації процесу соціальної комунікації пов’язана з включенням/невключенням комунікатора в сеанс зв’язку. Як свідчать дослідники, “дистанційні працівники згадували взаємодії, у яких вони відчували себе включеними або виключеними”, “...їхні відповіді були закодовані для інтеграції стосунків та ідентифікаційних цілей дистанційних працівників із цілями організації” (Fay, & Kline, 2012). Під час дослідження автори помітили, що “рівень повідомлень про включення/... виключення та соціальна підтримка колег прогнозували рівень організаційної ідентифікації та відданості дистанційних працівників” (Fay, & Kline, 2012). Загальним висновком стала теза про те, що “якість стосунків дистанційних працівників із колегою, із яким вони спілкувалися, найбільше модерувала вплив повідомлень про виключення на ідентифікацію та відданість, але загальна якість стосунків колег не була модератором” (Fay, & Kline,

2012). Отже, історія дослідження процесів соціальних комунікацій у синхронному вивченні вказує на фіксацію суттєвих змін згаданих процесів. Такий факт, на нашу думку, свідчить про об'єктивну необхідність застосування інших (можливо, нових) методів не лише під час дослідження проблем, що пов'язані з історією соціальних комунікацій. Можливо, нетрадиційні, нові, суто соціальнокомунікаційні методи, необхідні в процесі вивчення сучасних, синхронних, процесів соціальних комунікацій.

Ще раніше, наприкінці ХХ століття, дослідники США (Crampton, Hodge, & Mishra, 1998) приділяли увагу проблемам неформальної комунікаційної мережі. Автори S. M. Crampton, J. W. Hodge & J. M. Mishra (1998) дослідили фактори, що впливають на активність *grapevine* (або “виноградної лози”²) під час неформального спілкування. Дослідники стверджували, що неформальна соціальна комунікація завжди присутня в процесі обміну інформацією між співробітниками. Така неформальна соціальна комунікація здатна стимулювати ефективну працю в організації. *Grapevine* розглядається адміністраціями організацій як “дикий і неконтрольований бур'ян” (Crampton, Hodge, & Mishra, 1998), хоча, на думку дослідників, “*grapevine* насправді діє як послуга для працівників, надаючи інформацію особливо в незрозумілих або невизначених ситуаціях” (Crampton, Hodge, & Mishra, 1998). Цікавим, на наш погляд, є те, на що автори у висновках звертають особливу увагу. Вони вважають, що “у деяких випадках *grapevine* може стати домінуючою силою, якщо при офіційному спілкуванні канали закриті” (Crampton, Hodge, & Mishra, 1998). Відзначимо, що неформальна соціальна комунікація містить частіше за все великий обсяг робочої інформації. Така інформація не надається під час офіційного, формального, спілкування і

² Ідіома “почути від виноградної лози” означає в англійській мові “почути новини від когось, хто почув новини від когось іншого” (Hear (Something) Through/on the Grapevine, 2023).

може бути важливою, оскільки передається швидше й ефективніше. Також дослідники занотовують, що неформальна соціальна комунікація заповнює інформаційні прогалини, є ефективною під час розгубленості чи емоційної істерики працівників. Таким чином, чергові в нашому аналізі дослідники демонструють важливість проблеми вивчення синхронних процесів розвитку історії соціальних комунікацій.

2.5. Функціонування соціальних мереж у системі соціальних комунікацій США

Наступна проблема, яку вивчають дослідники синхронного аспекту історії соціальних комунікацій у США, стосується прагнення зрозуміти, як “формуються та функціонують соціальні мережі, і як комунікація сприяє або стримує розвиток мереж” (A study of the history and development..., 2023). Разом із зазначеною проблемою дослідників цікавлять “мережеві структури та типи комунікацій, які формують поширення впливу, інформації та соціального капіталу” у США (A study of the history and development..., 2023).

Дослідники L. Argote, B. Aven і J. Kush (2018) в межах вивчення історії синхронних соціальних комунікацій дослідили вплив комунікаційних мереж і змін на трансактивну пам'ять і продуктивність групи. Вони припустили, що “вплив зміни членства на групові процеси та продуктивність залежить від комунікаційної мережі групи” (Argote, Aven, & Kush, 2018). Автори описали механізми, завдяки яким комунікаційні мережі можуть впливати на продуктивність груп. Перший механізм — прямі шляхи спілкування, другий механізм — чітка логіка координації. Згадані механізми “відображаються на двох вимірах мережі: щільність, яка впливає на поведінку групи через кількість доступних шляхів зв'язку, і централізація, яка впливає на поведінку групи через чіткість логіки координації” (Argote, Aven, & Kush, 2018). За результатами здійсненого до-

слідження автори встановили, що “комунікаційні мережі зумовлюють вплив зміни членства на групові процеси та продуктивність” (Argote, Aven, & Kush, 2018). Отже, соціальні комунікації, що відбуваються в соціальних мережах, залежні від специфічних соціально-інформаційних і соціально-психологічних механізмів, які формуються в сучасному світі. Такі механізми є атрибутами історії соціальних комунікацій, що формуються в реальному часі.

Вивченням проблеми розуміння того, як центральні місця комунікаційної мережі та цільові орієнтації пов’язані з приховуванням знань, займався американський дослідник Ch. Su (2023). Він, спираючись на теорії соціального капіталу та мотивації, вивчав вплив “центрального місця членів організації в мережі та мотиваційних рис на їхню реакцію на напругу між їхнім прагненням до соціального капіталу та збереженням особистого інтелектуального капіталу” (Su, 2023). Серед досліджуваних були 200 співробітників, які працювали в 31 американській і китайській організаційних командах. Метою дослідження автор визначив те, як “центрально місця комунікаційної мережі членів робочої групи (центрально центри ступеня та проміжності) та їхні цільові орієнтації (орієнтації на продуктивність та ціль навчання) пов’язані з їхньою поведінкою приховування знань” (Su, 2023). Завдяки методу регресивного аналізу дослідник встановив, що приховування знань відбувається в позитивній залежності від місця члена в комунікаційній мережі. Навпаки, у негативній залежності знаходяться члени цільової аудиторії під час навчання, оскільки підсвідомо ни прагнуть приховати власні знання. Ch. Su доходить висновку про те, що “інтеграція як мережевої, так і мотиваційної точок зору дозволяє отримати більш всеосяжне та детальне розуміння приховування знань і пропонує прагматичне розуміння ефективного управління знаннями” (Su, 2023). На нашу думку, висновок дослідника відповідає напрямку вивчення синхронних процесів розвитку історії соціальних комунікацій, оскільки стосується якості управління

соціальними комунікаціями як під час навчання, так і в процесі управління соціальними групами.

Американські дослідники S. González-Bailón та Y. Lelkes (2023) вивчають процеси (не)руйнування соціальної згуртованості завдяки/через соціальним(-и) мережам(-и). Авторів цікавлять проблеми функціонування конкретних мереж на електронних платформах. Також увагу дослідників притягує проблема обміну інформацією та нормами, які регулюють соціальні комунікації в мережах. У дослідженні автори прагнуть оцінити “умови, за яких соціальні мережі можуть бути сприятливими для формування соціального капіталу та заохочення просоціальної поведінки” (González-Bailón, & Lelkes, 2023). У критичному огляді дослідники обговорюють “психологічні механізми, які діють на індивідуальному рівні” (González-Bailón, & Lelkes, 2023) і також оцінюють можливість соціальних мереж створювати “середовище та стимули для підтримки співпраці та конструктивного обміну” (González-Bailón, & Lelkes, 2023). У висновках свого дослідження автори звертають увагу на проблему регулювання соціальної взаємодії і соціальних відносин у мережевих структурах. Дослідники вважають, що “регуляторні органи повинні, по-перше, захищати доступ до даних і прозорість, по-друге, повинні інвестувати в дослідження, які достовірно вивчають вплив соціальних медіа в натуралістичних умовах” (González-Bailón, & Lelkes, 2023). Іншими словами, S. González-Bailón та Y. Lelkes здійснили вивчення сучасних (синхронних) процесів історії процесів розвитку соціальних комунікацій, що підтверджує загальну спрямованість зацікавленостей американських дослідників.

2.6. Вплив соціальних комунікацій на соціальні явища і процеси в США

Наступною проблематикою вчених США під час вивчення проблем дослідження історії розвитку процесів соціальних ко-

мунікацій є спроби дізнатися про те, як комунікація впливає на соціальні явища (соціальні рухи, формування громадської думки та економіку спільного використання) (A study of the history and development..., 2023). При цьому дослідники розглядають соціальну комунікацію необхідним атрибутом “забезпечення колективних дій і спільних смислів” (A study of the history and development..., 2023). Прикладом такого дослідження в синхронній історії соціальних комунікацій є вивчення так званих “гендерних часів” (Bauer, & Santia, 2023). Автори поставили собі запитання про те, як “гендерні контексти формують повідомлення кампанії жінок-кандидатів?” (Bauer, & Santia, 2023). Під терміном “гендерні часи” дослідники N. Bauer і M. Santia (2023) мають на увазі теорію, яка “стверджує, що гендерний політичний клімат під час виборів формує ступінь, до якого жінки-кандидати наголошують на жіночих чи чоловічих рисах у передвиборчих повідомленнях” (Bauer, & Santia, 2023). Для того, щоб здійснити дослідження “гендерних часів”, автори вимірювали гендерний електоральний контекст завдяки “ретельному аналізу даних громадської думки та вмісту ЗМІ щодо головних тем під час виборів” (Bauer, & Santia, 2023). Вивчаючи виборні цикли до Конгресу США у період від 2000 року до 2018 року, N. Bauer і M. Santia (2023) ідентифікували “гендерні риси, які кандидати наголошують у передвиборчих повідомленнях” під час виборів” (Bauer, & Santia, 2023). За результатами здійсненого дослідження автори встановили, що “жіночий виборчий контекст не обов’язково спонукає кандидатів-жінок або кандидатів-чоловіків покладатися на жіночі риси” (Bauer, & Santia, 2023). Це означає, що жінки-кандидати більше поклалися на жіночі риси під час участі у виборах до Конгресу США в означений період. Із позиції мети нашого дослідження варто занотувати, що теорія “гендерних часів” допомагає зрозуміти специфіку розвитку синхронних соціальних комунікацій, які чинять вплив на політичні (соціальні) рухи в США.

Історію розвитку синхронних соціальних комунікацій із позиції теорії ритуалів взаємодії аналізують американські до-

слідники W. Liao, Y. Oh, J. Zhang та B. Feng (2023). У своєму дослідженні автори розглянули динаміку розмови в ситуаціях міжособистісного впливу. При цьому дослідники передбачили, що “моделі послідовного переходу завдань і соціально-емоційних актів можуть відобразити суть ритуалу розмовної взаємодії” (Liao, Oh, Zhang, & Feng, 2023). Автори висунули гіпотезу: якщо ритуал є успішним, він породжує “солідарність і викликає бажані результати міжособистісного впливу” (Liao, Oh, Zhang, & Feng, 2023). Щоб перевірити своє передбачення, W. Liao, Y. Oh, J. Zhang та B. Feng (2023) провели два експерименти. Автори створили текстові онлайн-чати між незнайомими людьми й проаналізували результати 336-х спілкувань-розмов 737 студентів за зразком MTurk³ (Liao, Oh, Zhang, & Feng, 2023). Дослідники виявили, що “певні моделі переходів послідовно передбачають результати впливу та міжособистісне сприйняття. Згідно з нашими теоретичними очікуваннями, ці переходи вказують на миттєву появу спільної уваги та спільних емоцій, які є важливими складовими успішного ритуалу взаємодії” (Liao, Oh, Zhang, & Feng, 2023). Отже, вивчення історії синхронних соціальних комунікацій в аналізованому дослідженні експлікується завдяки дослідженню ефективності соціальних взаємин індивідів у системі MTurk.

2.7. Можливості й виклики нових соціальних комунікацій у США

Проблеми визначення “можливостей і викликів, які створюють нові комунікаційні технології для суспільства й дезінформація, алгоритмічні упередження та стеження” (A study of

³ Amazon Mechanical Turk (MTurk) — “краудсорсинговий Інтернет-майданчик, який дозволяє фізичним особам і підприємцям (відомими як Заявники (Requesters)) координувати використання людського розуму для виконання завдань, які комп'ютери в даний час не в змозі зробити” (Amazon Mechanical Turk, 2023).

the history and development..., 2023) цікавлять дослідників США, які вивчають синхронні процеси історії соціальних комунікацій. Перспективою аналізу даних під час виявлення фейкових новин у соціальних мережах зацікавилися американські дослідники K. Shu, A. Sliva, S. Wang, J. Tang і H. Liu (2017). Автори вважають, що “виявлення фейкових новин у соціальних медіа представляє унікальні особливості та проблеми, які роблять існуючі алгоритми виявлення традиційних медіа новин неефективними або незастосовними” (Shu, Sliva, Wang, Tang, & Liu, 2017). Дослідники назвали дві причини таких унікальних особливостей: по-перше, фейкові новини навмисно пишуться, щоб ввести читачів в оману, щоб вони повірили неправдивій інформації; саме це “робить обману складним і нетривіальним явищем для виявлення на основі вмісту новин” (Shu, Sliva, Wang, Tang, & Liu, 2017). Виходячи із цього, для ідентифікації фейків “потрібно включити допоміжну інформацію, таку як соціальні взаємодії користувачів у соціальних мережах, щоб допомогти прийняти рішення” (Shu, Sliva, Wang, Tang, & Liu, 2017). По-друге, на думку дослідників, використання такої допоміжної інформації є складним процесом, оскільки “соціальні взаємодії користувачів із фейковими новинами створюють великі, неповні, неструктуровані та шумні дані” (Shu, Sliva, Wang, Tang, & Liu, 2017). Щоб перевірити своє припущення, K. Shu, A. Sliva, S. Wang, J. Tang і H. Liu (2017) здійснили опитування, результатами якого автори запропонували два основних напрями: 1) поширення фейкових новин; 2) втручання у фейкові новини. Під поширенням фейкових новин дослідники мали “шляхи поширення та шаблони фейкових новин на сайтах соціальних мереж” (Shu, Sliva, Wang, Tang, & Liu, 2017). При цьому автори стверджують, що “правдива інформація та дезінформація дотримуються різних моделей під час поширення в соціальних мережах” (Del Vicario, Bessi, Zollo, Petroni, Scala, Caldarelli, Stanley, & Quattrociochi, 2016; Magdy, & Wanas, 2010). Під втручанням у фейкові новини автори розуміли корективу контенту, який

транслявався в повідомленнях. Дослідники зазначили, що у фейкових новин є свій унікальний життєвий цикл. Він залежить від однодумців і друзів у соціальних мережах. Автори зауважили, що різні соціальні ролі (виміри) членів соціальної комунікації “грають роль у поширенні фейкових новин на різні теми, такі як політика, освіта, спорт тощо” (Shu, Sliva, Wang, Tang, & Liu, 2017). У поєднанні з різними соціальними вимірами специфіку життєвих циклів фейків визначають також “увага й реакції людей із часом” (Shu, Sliva, Wang, Tang, & Liu, 2017).

Дослідники K. Shu, A. Sliva, S. Wang, J. Tang і H. Liu (2017) дійшли висновку про існування різних життєвих циклів фейків залежно від того, чи екстренні новини подані у фейку, чи детальні новини, що підтвердили у своєму іншому дослідженні німецькі та іспанські аналітики (Castillo, El-Haddad, Pfeffer, & Stempeck, 2014). Важливим, на наш погляд, є зауваження про те, що кожний фейк у новинах має власну траєкторію розповсюдження (Shao, Ciampaglia, Flammini, & Menczer, 2016) і певні моделі, що спираються на графи і моделі на основі еволюції (Guille, Hacid, Favre, & Zighed, 2013).

K. Shu, A. Sliva, S. Wang, J. Tang і H. Liu (2017) з'ясували, що усіх розповсюджувачів фейкових новин умовно варто диференціювати на дві групи: 1) уточнювачі; 2) переконувачі. Серед розповсюджувачів вирізняються як люди, так і боти, або кіборги. Останні навмисно розповсюджують фейкові новини в соціальних мережах із метою пропаганди чи злочинними намірами, що стимулює дослідників до подальшого глибокого вивчення системи фейкового дискурсу. Зрозуміло, на нашу думку, що фейкові новини можуть суттєво вплинути на соціальні комунікації, їхні якість, структуру й прагматичний ефект. Разом із тим, зміна якості, структури й прагматики фейкових новин впливає на історію розвитку процесів соціальних комунікацій. Від того, який концептуальний підхід має дослідник, який спирається на певні теоретичні бази в історії соціальних комунікацій, залежить методологія, отже, інтер-

претація й тлумачення фактів, отриманих в синхронічному вимірі досліджень історії соціальних комунікацій.

Серед проблем дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій у США актуальною впродовж 2019–2023 років постала проблема вивчення комунікаційних технологій та соціальної підтримки для вирішення конфлікту між роботою та особистим життям під час Covid-19 і після нього (Shin, Riforgiate, Coker, & Godager, 2023). Автори здійснили опитування 447 працівників, мали віддалену роботу під час пандемії COVID-19. Метою наукової розвідки було з'ясування, “як різні типи комунікаційних технологій, що використовуються для роботи та приватного життя, були пов'язані з конфліктами між роботою та особистим життям і сприйняттям соціальної підтримки в усіх країнах при різних типах стосунків серед колеги, друзів і в родині” (Shin, Riforgiate, Coker, & Godager, 2023). За результатами дослідження було встановлено, що, поперше, “конфлікти між роботою та життям загострювалися, коли використання комунікаційних технологій порушувало норми стосунків (наприклад, мобільні текстові повідомлення з колегами та електронні листи з родиною та друзями)” (Shin, Riforgiate, Coker, & Godager, 2023). По-друге, авторам вдалося з'ясувати зменшення конфліктів між роботою та особистим життям. Такий ефект фіксувався, коли використовувалися комунікаційні технології, які “сприймалися як надання доступу до соціальної підтримки (наприклад, обмін миттєвими повідомленнями з колегами та друзями)” (Shin, Riforgiate, Coker, & Godager, 2023). Іншими словами, під час дослідження історії синхронних соціальних комунікацій автори ідентифікують суто сучасні проблеми, що мають свої коріння в постійно оновлюваних як соціальних комунікаціях, так і в соціальних взаєминах, що певним чином (вдало чи невдало) “пристосовуються” до епістемних факторів. Щоправда, висновком може бути теза й про зворотній вектор впливу, коли саме зміни прогресу тягнуть за собою зміни в епістемах учасників соціальних комунікацій.

Цікавим, на наш погляд, є дослідження історії синхронних соціальних комунікацій американськими авторами J. Resor, S. Cooke і B. Katz (2023), які вивчали роль технологій соціальної комунікації в пізнанні та афектів у літніх людей. Метою дослідження було з'ясування “взаємозв’язку між комунікацією серед людей похилого віку, опосередкованою технологіями, депресією та мірою міркування рідини, пов’язаною з виконавчою функцією” (Resor, Cooke, & Katz, 2023). Дослідники зацікавилися тим, як пов’язані між собою афект і когнітивність у людей похилого віку, які застосовують в соціальних комунікаціях соціальні мережі, телефони, електронну пошту.

Для досягнення мети J. Resor, S. Cooke і B. Katz (2023) запозичили дані з програми “Health and Retirement”⁴ (2016). Дослідники здійснили ієрархічний регресійний аналіз для з’ясування можливого зв’язку між різними способами соціальної комунікації (хоча автори назвали комунікацію без уточнення щодо її соціального характеру). Формами такої були соціальні мережі, телефон й електронна пошта. Соціальна комунікація здійснювалася між 3 798 людьми похилого віку, які проживали в США, та їхніми дітьми, онуками й друзями “за допомогою міри когнітивних міркувань через поточне мислення та шкали депресії Центру епідеміологічних досліджень із контролем демографічної коваріати (зовнішня інформація — *прим. наша, О. Х.*)” (Resor, Cooke, & Katz, 2023). Дослідники встановили, що соціальна комунікація телефоном й електронною поштою пов’язані з депресією та пізнанням. Модель спілкування людей похилого віку з рідними й друзями активізувала пізнавальні процеси перших, пригнічуючи модель їхньої депресивної поведінки. Отже, різні види соціальних ко-

⁴ Health and Retirement (з англ. — Здоров’я та пенсія), дослідження здоров’я та пенсії Мічиганського університету (HRS) — це “лонгітудне панельне дослідження, у якому опитується репрезентативна вибірка з приблизно 20 000 людей в Америці за підтримки Національного інституту проблем старіння (NIA U01AG009740) та Адміністрації соціального забезпечення” (Health and Retirement (2023, August 05). HRS. <https://hrs.isr.umich.edu/about>).

мунікацій в активності американських досліджуваних похилого віку з рідними людьми й друзями завдяки телефону й електронній пошті стимулювали когнітивні процеси учасників експерименту. Іншими словами, різні види комунікації виконували функцію активізації й регулювання соціальних дій і взаємодій, що є важливим для дослідження історії синхронних соціальних комунікацій.

2.8. Еволюція ключових соціальнокомунікаційних концепцій і категорій у США (публічна сфера, громада і соціальний капітал)

Наступною в переліку проблемою, якою опікуються сучасні фахівці США з вивчення процесів розвитку соціальних комунікацій, є “еволюція із часом ключових комунікаційних концепцій і категорій, таких як публічна сфера, громада та соціальний капітал” (A study of the history and development..., 2023), оскільки така еволюція фіксує “зміни в концептуалізації спілкування та суспільства” (A study of the history and development..., 2023). Дослідники пропонують (The evolution of communication concepts in the USA, 2023) ідентифікувати декілька моментів в історії вивчення процесів розвитку соціальних комунікацій.

До XX століття дослідники (Аристотель (2004); Фома Аквінський (St. Thomas Aquinas, 1947); Августин (St. Augustine, 2018); І. Кант (2007); С. Морзе (Hughes, 2004); Г. Тард (1989; 2003); В. Ліппманн (1993; 2018) вивчали історію процесів соціальних комунікацій завдяки розумінню комунікації як передавання інформації від комунікатора до комуніканта тим способом, який вважався для них ефективним.

Від 1940 року К. Шеннон (Shannon, 1948) запропонував математичну теорію комунікації, завдяки якій основним джерелом комунікації став той, хто передає інформацію, і той, хто її сприймає на фоні ентропійних процесів і шуму. Дослідник

вважав, що “всі системи надсилання та отримання інформації мають однакову базову структуру” (Goodman, 2017), а саме: джерело інформації створює повідомлення, передавач кодує повідомлення у форму, яку можна надіслати як сигнал; канал — це середовище, через яке проходить сигнал; джерело шуму представляє спотворення та спотворення, які впливають на сигнал на шляху до приймача; приймач декодує повідомлення, змінюючи дію передавача; адресат — одержувач повідомлення (Shannon, 1948). К. Шеннон “представив біт, або об’єктивне вимірювання кількості інформації, що міститься в повідомленні”, що показало, як “ми можемо кодувати повідомлення в бітах, щоб стискати їх і надсилати з ідеальною точністю” (Goodman, 2017).

Концепція К. Шеннона вивчення інформації з позиції математики, на наш погляд, стала поштовхом для подальших досліджень, зокрема й вивчення історії процесів розвитку соціальних комунікацій. Аналіз концепції свідчить про те, що вона дозволила умовно розбити акт комунікації на складники-кроки. Тепер кожен крок стало можливим проаналізувати окремо й виміряти інформацію. Як вважав К. Шеннон, “інформація вимірює подив або кількість невизначеності, яку ми долаємо” (Goodman, 2017). Дослідник запропонував читачам метафору з підкидуванням монети. Очевидно, що “чесна монета має однакові шанси приземлитися з обох сторін,... така монета зберігає один біт інформації” (Goodman, 2017). Термін “чесна” К. Шеннон вжив для того, щоб підкреслити відсутність будь-яких моментів, які б могли заважати крутінню монети під час її підкидування. Автор порівняв монету з повідомленнями і запропонував вважати, що “більшість повідомлень, які ми надсилаємо, не схожі на чесні монети. Вони як зважені монети” (Goodman, 2017). Дослідник констатував, що текстові повідомлення “не є випадковими символами” (Goodman, 2017) і вони не є “зашифрованими статичними” (Goodman, 2017). Він схилився до думки про те, що для повідомлень є так звані “неявні правила, які роблять їх більш-менш передбачуваними”

(Goodman, 2017). Саме тому “зважена монета містить менше одного біта інформації, тому що результат її підкидання менш дивовижний” (Goodman, 2017). Аргументом, який доводив позицію К. Шеннона, є твердження про те, що “монета з головами з обох боків не несе інформації” (Goodman, 2017). У своїй концепції дослідник стверджував, що кожне повідомлення має імовірнісний характер. Такі повідомлення, на думку К. Шеннона, можна виміряти завдяки кодам. Останні дозволять “стиснути” інформацію й транслювати її з точністю.

Під час “стискування” дослідник видаляв надмірність інформації, тобто ту її частину, яка не важлива для передавання смислів інформації. Такий процес дозволяє сьогодні транслювати великі обсяги інформації (наприклад, відеоряд). Якщо ж потрібно захистити інформацію, той, хто надсилає її, може додати “шум”, або малозначиму інформацію, яка безпосередньо не стосується надісланої важливої інформації. Отже, пропозиції К. Шеннона перекодування інформації в біти стала революційною та покращила якість соціальних комунікацій, зробивши її точною й захищеною.

Пізніше, в 60–70-х роках ХХ століття теорія передачі інформації піддавалася критиці американськими дослідниками (Г. Блумер (Blumer, 1969), Дж. Г. Мід (Mead, 1934); В. Кроуфорд (Crawford, 1935). Дослідники стали наголошувати на соціальному конструюванні смислів соціальної комунікації (The evolution of communication concepts in the USA, 2023). Г. Блумер, наприклад, вважав, що люди здійснюють комунікацію (у нашому розумінні соціальну комунікацію), не оперуючи безпосередньо предметами або явищами. Комунікація відбувається лише завдяки поняттям про предмети та явища. Отже, соціальна комунікація відбувається за допомогою символів, що означають предмети та явища. Таким чином здійснюється соціальна комунікація має символічну природу (Blumer, 1969; Праця Г. Блумера..., 2023). Основними ідеями Г. Блумера, які дотичні до історії вивчення процесів розвитку соціальної комунікації, варто вважати декілька. По-перше, будь-яка соці-

альна взаємодія містить інтерпретацію, за рахунок якої відбувається “приписування” різних значень явищам, процесам, речам. Звідси випливає висновку про те, що соціальна комінікація людей ґрунтується на їхніх уявленнях про світ (явища, процеси, речі). По-друге, самі значення явищ, процесів, речей з’являються завдяки соціальній взаємодії між людьми. Отже, такі значення не є вродженими або “приклеєними” до процесів, явищ і речей. По-третє, соціальна комунікація, що спирається на соціальну взаємодію, ґрунтується на попередньому досвіді людей і саме тому люди “обігрують” значення реалій світу. По-четверте, “люди діють не щодо речей самих по собі, а на основі значень, які вони приписують цим речам” (Blumer, 1969; Праця Г. Блумера..., 2023).

Для вивчення в США проблем історії процесів розвитку соціальних комунікацій важливими є праці Дж. Міда (Mead, 1934; Crawford, 1935). Із згаданими проблемами пов’язана його праця “Mind, Self and Society” (1934). Дослідник вважав, що людська комунікація (у нашому тлумаченні “соціальна комунікація” — прим. О. Х.) спирається на “обмін значеннями й символами” (The evolution of communication concepts in the USA, 2023). Серед провідних постулатів в концепції Дж. Міда були твердження про те, що 1) “мова та символи є основою людської взаємодії і комунікації” (Mead, 1934); 2) і комунікація, і мислення — це процеси соціальні, які формуються під час соціальної взаємодії; 3) усі смисли й значення формуються в процесі соціальної комунікації, отже вони не можуть вважатися вродженими; 4) “самосвідомість та “Я” формуються через сприйняття інших людей” (Mead, 1934). Перелічені ідеї Дж. Міда укріплювали популярний у 60–70-х роках ХХ століття символічний інтеракціонізм. Проблеми дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій, рішення яких Дж. Мід (Mead, 1934) вбачав у перенесенні акцентів лише на соціальну природу комунікації, на нашу думку, є досить схематичним і близьким до уявлення марксистів про комунікацію (Marx, 1867). Останню, марксистську концепцію соціаль-

них комунікацій ми піддаємо критиці й не вважаємо доцільним у цій статті зупинятися на її аналізі.

Продовженням еволюції “із часом ключових комунікаційних концепцій і категорій, таких як публічна сфера, громада та соціальний капітал” (A study of the history and development..., 2023), став період 1980-х і 1990-х років, коли в інтелектуальному просторі починають домінувати культурологічні підходи. Основні запитання, які цікавили американських вчених, торкалися того, як “влада, історія та культура формують комунікацію та соціальне конструювання смислів” (A study of the history and development..., 2023). Тепер увага дослідників М. Фуко (Foucault, 1990), Дж. Кері (Carey, 1989), Л. Гіллг (Walter, Murphy, & Gillig, 2018), С. Голла (Hall, 1993) зосереджується на впливі ключових факторів (статі, раси й соціальних класів) на соціальні комунікації.

М. Фуко (Foucault, 1990) піддавав аналізу “дискурси навколо сексуальності в Західній цивілізації з давнини до Нового часу” (Foucault, 1990) і вважав, що саме дискурси сексуальності “регулювали суспільство, формуючи знання, потужі та ідентичності” (Праця М. Фуко про комунікацію, 2023) і що це відбувалося не стільки під тиском моральних норм, а під впливом “системами влади та контролю, які відтворюються через дискурс” (Foucault, 1990). Якщо б дослідник (Foucault, 1990) вживав термін “соціальні комунікації”, він би констатував, що “комунікація є важливим механізмом формування норм і правил поведінки в суспільстві, насамперед стосовно таких чутливих тем, як сексуальність” (Праця М. Фуко про комунікацію, 2023). Отже, якщо регулювання соціальних взаємин і відносин у суспільстві, на думку М. Фуко, можливі за допомогою застосування теми сексуальності, значить, проблеми дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій певним чином можуть бути аналізовані із залученням результатів наукових пошуків у царині сексуального здоров’я/нездоров’я суспільства.

В американському науковому дискурсі Дж. Кері (Carey, 1989) доповнював згадану проблематику іншими аспектами.

Автор вважав, що історію соціальних комунікацій варто розглядати з позицій аналізу взаємозв'язку між комунікацією і культурою (Carey, 1989; Carey, 2009), слід вивчати вплив медіа на комунікацію (Carey, 1989), формування внутрішньоорганізаційних комунікацій (Васи́но, 2020), досліджувати вплив технологій на комунікацію та суспільство (Carey, & Adam, 2008). Дослідницький рух Дж. Кері є концептуальним кроком до вивчення історії розвитку синхронних процесів соціальних комунікацій.

Американські дослідники синхронічної історії соціальних комунікацій N. T. Walter, S. Murphy, T. K. Gillig (2018) приділяють увагу виченню проблем спілкування і його ролі в соціальному конструюванні гендерних відносин. Дослідники шукали відповідь на запитання про те, як наративи можуть змінити причинно-наслідкові зв'язки шляхом дослідження історії та налаштування персонажа (Walter, Murphy, & Gillig, 2018). Із позицій соціології культури американські дослідники (Hall, 1993) вивчали взаємозв'язок “між культурою, повсякденним життям і соціальними ознаками, в тому числі за допомогою дискурс-аналізу” (дослідники 80–90-х років ХХ століття в США..., 2023). Дослідники також зосереджувалися на різних видах комунікації (міжособистісній, публічній, організаційній тощо) та їх наслідках для формування суспільства (White, Vanc, & Stafford, 2010), а також приділяли увагу досконалості у зв'язках із громадськістю й комунікаційному менеджменті (Grunig, 2013).

Широкий, на наш погляд, діапазон досліджень проблем історії соціальних комунікацій, представлений в американському науковому дискурсі, свідчить про такий самий широкий діапазон самих процесів соціальних комунікацій, а також свідчить про парадигму проблем, що пов'язані з вивченням історії проблем розвитку процесів соціальних комунікацій. У робочому порядку ми пропонуємо кваліфікувати згаданий широкий діапазон мультидисциплінарним.

2.9. Медіаефекти як вид соціальних комунікацій США

У сучасному (синхронному) полі досліджень проблем історії розвитку соціальних комунікацій у США виокремлюється низка проблем, що пов'язані з різними галузями: лінгвістикою, антропологією, соціологією та психологією. Дослідники приділяють увагу аналізу фреймінгу (D'Angelo, 2012; Carpinì, & Entman, 2005; Busby, Flynn, & Druckman, 2018), медіа-ефектів (Chiang, Yang, & Tsai, 2023; Duggan, 2023; Manganello, Chiang, Cowlin, Kearney, & Massey, 2023), риторики (Paceley, Dikitsas, Greenwood, McInroy, Fish, Williams,... & Levine, 2023; Brandley, & Spencer, 2023), дискурсу (Koob, 2023; Chen, & Ferrara, 2023; Lee, & Jang, 2021) й ролі нових комунікаційних технологій (Park, 2023; Coleman, & Mari, 2023; Wright, Riemann, & Fisher, 2022).

Вивчення синхронних процесів історії соціальних комунікацій дослідник здійснюється в США на рівні інтегративного підходу до аналізу фреймінгу в політичній комунікації (D'Angelo, 2012). Інтегративність автор розглядає як двоскладовий процес, у якому є об'єднання й вписування. На думку Р. D'Angelo (2012), “знання про фреймінг зображені в моделях, які демонструють мінливий ландшафт концептуальних визначень фрейму та фреймінгу” (D'Angelo, 2012). Саме тому дослідник стверджує, що об'єднаний підхід “веде до фокусування на операційному рівні дизайну, а не на рівень пояснення концепції та розробки теорії, що є областю підходу відповідності” (D'Angelo, 2012). Разом із тим, автор звернув увагу на певну “напруженість” у сучасних дослідженнях фреймінгу між двома складниками інтегрального підходу. Досвід нашого аналізу американського наукового дискурсу останніх десятиліть за темою процесів історії розвитку соціальних комунікацій свідчить про те, що вплив фреймів автори розглядають і на рівні фахових упереджень (Carpini, & Entman, 2005). Процес формування новин залежить від журналістських фреймів. Дослідники аналізують дебати навколо “публічної журналісти-

ки”, у якій фрейми журналістів відіграють важливу, а йноді й визначальну роль у регулюванні соціальних дій, взаємодій і відносин між соціальними інститутами.

Крім фахівців зі створення мас-медійних новин слід вважати залежними від фреймового впливу й політиком (Busby, Flynn, & Druckman, 2018). Дослідники зосередили свою увагу на вивченні впливу фреймів на політичні уподобання. Аналіз кадрів новин й ефектів фреймування дозволив авторам зафіксувати два моменти досліджуваного процесу.

1. Е. Busby, Д. Flynn і J. Druckman (2018) ідентифікували момент виникнення фреймінг-ефектів в умовах, коли “фрейми, що містяться в політичних комунікаціях, впливають на фрейми в думках” (Busby, Flynn, & Druckman, 2018). Дослідники зафіксували ефект фреймінгу під час здійснення політичних дебатів, у процесі передвиборчої кампанії, коли політики висловлювали атрибуційні судження. Разом із тим, автори зазначили, що такі фреймові ефекти не є стійкими, оскільки вони “розчиняються” в реальних політичних умовах. До числа останніх автори приєднали 5 сфер, а саме: “силу ставлення, сигнали, соціальні мережі, вибір медіа та хронометраж кадрів” (Busby, Flynn, & Druckman, 2018). Зазначимо, що дослідники зважили на те, що фрейми “можуть бути менш значущими в реальному світі, ніж в опитуваннях та експериментальних лабораторіях” (Busby, Flynn, & Druckman, 2018). Із такого передбачення витікає наш проміжний висновок щодо, по-перше, невалідності обраної методики опитування; по-друге, невідповідності смислів запитань меті опитування; по-третє, наявності ефекту Пігмаліона, коли дослідник видає бажане за реальне. У такому випадку результати опитування не варто розглядати як експлікативні, а більше як каузальні.

2. У процесі фіксації фреймінгу, на думку Е. Busby, Д. Flynn і J. Druckman (2018), “необхідно враховувати модель цінності очікування формування ставлення. Оскільки ставлення до когось чи чогось мотивовано сумою різних міркувань і важливості, наданої цим міркуванням” (Busby, Flynn, & Druckman,

2018), фреймінг-ефекти виникають, коли “фрейми в спілкуванні змінюють фрейми в думках, змінюючи виразність конкретних міркувань” (Busby, Flynn, & Druckman, 2018).

Піддаючи рефлексійному аналізу отримані в опитуванні дані, Е. Busby, Д. Flynn і Ж. Druckman (2018) порівнюють результати власного дослідження з тими, що були отримані за 20 років раніше дослідниками В. Price, Д. Tewksbury та Е. Powers (1977). Останні зважували на те, що для формування фреймів і їхнього впливу на міркування виборців і політиків серйозні наслідки мають норми журналістської етики. Оскільки такі норми “явно змінилися та відрізняються для різних типів ЗМІ” (Price, Tewksbury & E. Powers, 1997), необхідно зважити ефекти фреймінгу, що “діють через певний психологічний процес і сильно пом’якшуються рядом індивідуальних і контекстуальних факторів” (Price, Tewksbury & E. Powers, 1997). І саме тому необхідно уважно ставитися до тих ефектів фреймінгу, які фіксуються в синхронній історії соціальних комунікацій.

Серед проблем дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій у США певне місце посідає парадигма проблем, що пов’язані з медіа-ефектами. Дослідники Р. Chiang, С. Yang та Ж. Tsai (2023) вивчили як джерела (досвідчені люди та засоби масової інформації) і форми (явні та приховані) дискримінації були пов’язані з емоційною реакцією та поведінковим подоланням серед азіатів та американців азіатського походження під час пандемії COVID-19. Автори “у червні 2020 року отримали дані від 249 дорослих азіатців і американців азіатського походження, які проживають у 20 штатах США” із використанням “ієрархічної регресії для аналізу даних, контролюючи вік, стать і тривалість проживання в США” (Chiang, Yang, & Tsai, 2023). За результатами дослідження автори встановили, що дискримінація (як вияв ненормативних соціальних, або асоціальних комунікацій — прим. наше — О. Х.) пов’язана з емоційним стресом і пильністю. Окремим видом асоціальних комунікацій досліджувані називали поведінку копінгу, або поведінки уникання конфліктів на тлі дис-

кримінацій із метою самозахисту. На ступінь прояву асоціальних комунікацій впливали факти масмедійної дискримінації, які пов'язувалися опитуваними з емоційною реакцією. Цікаво, на наш погляд, що факт меншого ступеню вираження “між пережитою дискримінацією та емоційною реакцією був серед тих, хто часто спостерігав дискримінацію в ЗМІ” (Chiang, Yang, & Tsai, 2023). Дослідники зазначають, що “тонка дискримінація через особистий досвід або вплив ЗМІ була позитивно пов'язана з поведінковим пристосуванням” (Chiang, Yang, & Tsai, 2023). За наслідками цитованих висновків є очевидною необхідність появи певних політичних ініціатив із боку держави, які будуть спрямовані на нівелювання асоціальних комунікацій у взаєминах, з одного боку, між індивідами неазійського походження й азійського походження, які проживають в США, та, з іншого боку, у певному етичному контролі журналістського контенту, який провокує й стимулює насильство.

Однією з надважливих проблем у США американські дослідники вбачають у використанні соціальної мережі “TikTok” для навчання абортам (Duggan, 2023). Автор називає такі соціальнокомунікаційні медіа-ефекти засобами потенційної освіти та досліджує шляхи боротьби із соціальними стигмами навколо абортів. Ураховуючи кількість акаунтів у соціальній мережі “TikTok”, яких більше одного мільярду, дослідник зауважує, що “навчання абортам охоплює багато речей: управління переконаннями студентів і вчителів; державні правила щодо викладання або обговорення абортів у школах; наявні ресурси; а також культурна неправильна освіта” (Duggan, 2023). На думку автора, соціальна мережа “TikTok” “є потенційним освітнім простором для навчання про аборти шляхом поширення точної інформації, залучення аудиторії та роботи над відкриттям комунікацій для боротьби зі стигмою щодо абортів” (Duggan, 2023). Іншими словами, синхронні процеси розвитку історії соціальних комунікацій варто вивчати саме із залученням соціальних мереж, медіа-ефекти яких можуть бути як позитивними, так і негативними.

До проблем вивчення медіа-ефектів у межах дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій американські дослідники (Manganello, Chiang, Cowlin, Kearney, & Massey, 2023) відносять ті, що виникли на тлі пандемії COVID-19. Автори “вимірювали впевненість батьків і намір/сприйняття двох підліткових вакцин (ВПЛ та COVID-19), зосереджуючись на відмінностях між типами громад, включаючи міські, приміські та сільські” (Manganello, Chiang, Cowlin, Kearney, & Massey, 2023). На думку дослідників, соціальні медіа в сучасному світі залишаються “життєздатним форумом для протидії дезінформації та залучення батьків до позитивної інформації про вакцини в різних типах спільнот” (Manganello, Chiang, Cowlin, Kearney, & Massey, 2023). Однією з цілей дослідження автори обрали прагнення визначити те, як краще залучити до оповіщення батьків, які проживають у різних типах спільнот. Для цього дослідники “у серпні 2021 року використали перехресне опитування, запрограмоване в Qualtrics, щоб зібрати дані від 452 батьків дітей віком від 9 до 14 років, які живуть у різних типах громад у Сполучених Штатах” (Manganello, Chiang, Cowlin, Kearney, & Massey, 2023). Опитуванням необхідно було відповісти на запитання, що стосувалися демографічних показників, політичної приналежності, типу спільноти, рівня застосування в побуті соціальних мереж. Дослідники також дізнавалися від учасників опитування про те, які джерела інформації про здоров’я та вакцини вони обрали для щеплення. Разом із цим, запитання стосувалися ставлення та поведінки батьків підлітків до вакцин проти ВПЛ та COVID-19. Вибірка “батьків ($n = 452$) найчастіше використовувала Facebook (76 %), потім YouTube (55 %) та Instagram (43 %)” (Manganello, Chiang, Cowlin, Kearney, & Massey, 2023). Автори встановили, що батьки довіряли вакцині й мали намір/прийняття вакцини, при цьому довіряючи різним видам соціальних мереж. Однак щодо батьків із сільських громад дослідники зафіксували менший ступінь довіри до вакцини. Автори зазначають, що “батьки, які вважали себе демократами, порівняно з республіканцями, мали

більшу довіру до вакцин і мали вищі шанси на те, що їхні діти збираються/приймуть вакцину” (Manganello, Chiang, Cowlin, Kearney, & Massey, 2023). До того ж, результати аналізу показали, що місце проживання меншим чином впливало на рівень довіри/недовіри до вакцини, ніж рівень політичної заангажованості учасників опитування.

Звіти про вивчення медіа-ефектів засвідчують наше переконання в тому, що дослідники США активно аналізують проблеми дослідження історії розвитку синхронних процесів соціальних комунікацій. Причому згадана активність позначається й на вивченні ритрики (Paceley, Dikitsas, Greenwood, McInroy, Fish, Williams,... & Levine, 2023; Perry, 2023; Brandley, & Spencer, 2023) і дискурсу в межах соціальних комунікацій (Koob, 2023; Chen, & Ferrara, 2023; Lee, & Jang, 2021).

Очікувані наслідки для здоров'я політики та риторики, що спрямована на трансгендерну та гендерно різноманітну молодь отримали американські дослідники M. S. Paceley, Z. A. Dikitsas, E. Greenwood, L. B. McInroy, J. N. Fish, N. Williams та D. S. Levine (2023). Автори здійснили якісне дослідження на рівні громади й проаналізували “понад 50 законопроектів, які були введені на початку 2021 року в США і були “спрямовані на трансгендерну та гендерно різноманітну молодь (TGD)””; така “політика та риторика навколо неї пов’язана з невідповідністю здоров’ю TGD” (Paceley, Dikitsas, Greenwood, McInroy, Fish, Williams,... & Levine, 2023). Методом фокус-груп з консультативною радою з питань молодіжних досліджень TGD колектив авторів дослідив “їхні знання та сприйнятий вплив поточного політичного клімату та риторики в одному штаті Середнього Заходу” (Paceley, Dikitsas, Greenwood, McInroy, Fish, Williams,... & Levine, 2023). Аналізу підлягали тематичні групи психічного здоров’я, структурних наслідків і повідомлення для політиків. За результатами дослідження дослідники дійшли висновку, що “дискримінаційна політика та риторика шкодять молоді TGD; медичні працівники повинні засуджувати шкідливу дезінформацію, що поширюється цією політикою” (Paceley, Dikitsas,

Greenwood, McInroy, Fish, Williams,... & Levine, 2023). Отже, синхронний аспект історії соціальних комунікацій в одному зі штатів США експлікувався у вивченні проблем риторики.

2.10. Вивчення “асиметричних соціальних зв’язків” в американській науці про соціальні комунікації і журналістику

Історію синхронних соціальних комунікацій на тлі асиметричного вирівнювання, раси й використання реакційної релігійної риторики в американській політиці вивчав S. L. Perry (2023). Автор вважає, що “асиметричні соціальні зв’язки змінюють американську партійну риторику, зокрема те, як політики використовують заклики, засновані на ідентичності” (Perry, 2023). На думку дослідника, асиметричні релігійні, расові та ідеологічні позиції всередині Республіканської партії “роблять реакційну релігійну риторику все більш стратегічною” (Perry, 2023). Автор пропонує власну концептуальну модель для розуміння мети такої риторики. Він вважає, що згадана релігійна риторика “*рекламує, закликає, активізує* на спектрі від явних до підсвідомих реєстрів” (Perry, 2023). Метафоризуючи, дослідник пояснює таку риторику трьома поняттями: шлюбний крик (“християнська націоналістична риторика відверто рекламує партійність” (Perry, 2023), собачий свисток (“риторика, що використовує задовані терміни на кшталт “християнський” і “соціалістичний”, апелює до етнокультури, пов’язуючи конкретних політичних опонентів з абстрактними етно-релігійними загрозами” (Perry, 2023) і тригер (“риторика, що містить загрози “християнству”, може несвідомо активувати білу расову загрозу” (Perry, 2023). Отже, запропонована автором концептуальна модель може бути застосована до “зростаючих політичних звернень до націоналістичних і популістських ідентичностей” (Perry, 2023) на тлі вивчення історії синхронних соціальних комунікацій американського соціуму.

Разом із попереднього аналізу в руслі аналізованої нами проблеми дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій у США вивчається й проблема асексуальності й аллосексуальності⁵ (Brandley, & Spencer, 2023). Автори пропонують “риторичну теорію алонормативності” (Brandley, & Spencer, 2023). За результатами аналізу інтерв’ю та публікацій в інтернеті, дослідники показують, “аллонормативність обмежує життя асексуальних святих останніх днів із трьох джерел: релігійне лідерство, сім’ї та самі асексуальні святі останніх днів” (Brandley, & Spencer, 2023). Зрозуміло, що аналіз американськими дослідниками таких специфічних соціальних комунікацій також є предметом вивчення їхньої синхронної історії, що збагачує загальний діапазон проблематики.

Історія соціальних комунікацій у науковому середовищі США вивчається також на рівні аналізу проблем, що пов’язані з алкоголізмом. Автори (Koob, 2023; Chen & Yoon, 2018; White et al., 2018, 2020) ставляться до алкоголізму як до надсерйозної проблеми, що впливає на регулювання соціальних дій і взаємодій, а також на соціальні відносини й формування соціальних комунікацій. Як повідомляє G. F. Koob (2023), “оцінка ризиків, пов’язаних із усіма рівнями вживання алкоголю, оскільки вони впливають на людей протягом усього життя, дасть інформацію про практику та політику, які покращать громадське здоров’я” (Koob, 2023). Отже, наша думка про те, що в США вивчення проблем синхронної історії дискурсу й соціальних комунікацій у США має широкий діапазон, підтверджується.

Не менш важливу проблему синхронного вивчення історії процесів розвитку дискурсу в межах соціальних комунікацій дослідили E. Chen та E. Ferrara (2023). Автори звернулися до аналізу проблеми функціонування твітів під час конфлікту.

⁵ **Аллосексуальність** — “повна нормативна присутність сексуального потягу. Аллосексуал — це, простими словами, не асексуальна людина” (Аллосексуальність, 2023).

Увагу дослідників притягнув інформаційний конфлікт, який відбувся в повідомленнях соціальної мережі “Twitter”. Дослідники зібрали в одному хабі (<https://github.com/echen102/ukraine-russia>) публічний набір даних, що відстежує твіттер-дискурс війни між Україною та Росією (Chen, & Ferrara, 2023). У хабі міститься “колекція з майже півмільярда твітів із 22 лютого 2022 року по 8 січня 2023 року” (Chen, & Ferrara, 2023). Ми розуміємо, що така кількість документів є стимульним матеріалом для аналізу інформаційної війни між двома державами, які беруть участь у згаданій війні. Тим самим, як декларували автори, вони сподіваються, що запропонований ними для публічності “загальнодоступний набір даних допоможе дослідницькому співтовариству глибше зрозуміти роль, яку соціальні медіа відіграють у поширенні інформації, кампаніях впливу, масовій мобілізації тощо під час конфлікту” (Chen, & Ferrara, 2023). Аналізована публікація Е. Chen та Е. Ferrara (2023) свідчить про те, що дослідження історії синхронних соціальних комунікацій у США набувають передовий досвід і мають специфічний діапазон аналізу сучасних й актуальних проблем вивчення процесів розвитку соціальних комунікацій.

У науковому середовищі дослідників США вивчаються проблеми насилля серед молоді й здійснені такого насилля щодо учнів та студентів країни (Lee, & Jang, 2021). До числа проблем, що пов’язані з вивченням історії процесів розвитку синхронних соціальних комунікацій варто, на наш погляд, віднести дослідження ролі соціальних медіа у формуванні та висвітленні публічних дискурсів про соціальні явища, які можуть вплинути на цифрове правосуддя (Lee, & Jang, 2021). Автори звернулися до стрілянини в Антланті, яка відбулася 16 березня 2021 року. Під час згаданих подій загинули вісім осіб, серед яких шестеро жінок були азіатського походження. Зрозуміло, що злочин був скоєний на ґрунті “ненависті, расизму та насильства проти американців азійського походження в Сполучених Штатах” (Lee, & Jang, 2021). Дослідники звертаються до аналізу онолайн-дискурсу, який віник на тлі згаданих подій. у

своєму дослідженні використали “структурне тематичне моделювання та аналіз тексту, щоб дослідити, як стрілянина в Атланті в 2021 році викликала дебати та публічний дискурс у розмовах на тему #StopAsianHate у Twitter” (Lee, & Jang, 2021). Упродовж семи днів після події автори спостерігали за контентом онлайн-розмов і дійшли висновку про те, що “основні теми та часові закономірності відрізняються щодня, але такі теми, як “підтримати спільноту ААPI” та “зупинити расизм” переважають протягом 7-денного періоду” (Lee, & Jang, 2021). Необхідно зазначити, на наш погляд, що аналізоване дослідження не лише актуалізує дискусію щодо ролі соціальних медіа “у формуванні та висвітленні публічних дискурсів” і здійсненні “цифрового правосуддя” (Lee, & Jang, 2021). Крім зазначеного додамо, що автори звертають увагу на те, яким чином “пропонуються соціальні та політичні наслідки” (Lee, & Jang, 2021). Отже, проблеми історії розвитку процесів синхронних соціальних комунікацій у США розглядаються з позиції історико-аксіологічної платформи й певного ступеню функціонального регулювання соціальних взаємин і соціальних відносин в суспільстві.

2.11. Аналіз ролі нових соціальнокомунікаційних технологій в американському суспільстві

До переліку проблем, що пов’язані з вивченням історії соціальних комунікацій, американські дослідники відносять аналіз ролі нових комунікаційних технологій, які, на нашу думку, у силу інтенсивних змін сучасності створюють нові похідні проблеми функціонування синхронних соціальних комунікацій (Park, 2023; Coleman, & Mari, 2023; Wright, Riemann, & Fisher, 2022). У публікації “Дозвольте сказати вам, що штучний інтелект, схожий на ChatGPT, не змінить наш світ” автор Y.J. Park (2023) застерігає “як від святкових, так і від зловісних історій про силу генеративного штучного інтелекту” (Park, 2023). Варто пригадати думку астронома Clifford Stoll

(1995) щодо ролі інтернету, яку дослідник висловив кілька десятиліть тому: “Істина в тому, що жодна онлайн-база даних не замінить вашу щоденну газету, жоден CD-ROM не зможе замінити компетентного вчителя, і жодна комп’ютерна мережа не змінить спосіб роботи уряду” (Stoll, 1995). Y. J. Park (2023) сьогодні стверджує зворотнє: “ChatGPT OpenAI — і штучний інтелект із можливістю самонавчання загалом — вражає” (Park, 2023). Разом із позитивом, про який повідомляє автор, він вказує й на одну із серйозних проблем, із якою ми зіштовхуємося вже сьогодні. Серед новацій штучного інтелекту (ШІ) є його “здатність сканувати мільйони файлів даних, виявляти найімовірніші шаблони в існуючих базах даних й імітувати переважаючи” (Park, 2023). Як приклад, ШІ ChatGPT робить кожного разу (із кожним запитом) самотійно, не так, як це робить “Google”, використовуючи лише метадані. ChatGPT використовує “фактичний вміст для створення проксі-сервера вмісту, наближеного до вихідних файлів” (Park, 2023). Саме така “здатність” ШІ викликає “технологічно-детермінований страх щодо того, що він може зробити далі” (Neuman, 2016). Іншими словами, у дослідженнях історії розвитку соціальних комунікацій вивчення ролі нових комунікаційних технологій, до яких варто віднести продукцію ChatGPT OpenAI (та подібних до нього), в американському науковому середовищі фіксується доволі відчутний дискусійний дискурс. Згадані фактори дозволяють нам віднести проблеми дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій в США до історико-епістемної й аксіологічно-технологійної платформи досліджень.

Дослідження в США ролі нових комунікаційних технологій у межах проблематики вивчення історії розвитку процесів соціальних комунікацій здійснюється з позицій взаємодії “інформаційних комунікаційних технологій і технологій мобільності (таких як автомобіль) під час пандемії” грипу 1918 року (Coleman, & Mari, 2023). Автори вивчили газетні статті, технічні публікації, інші історичні тексти з метою демонстрації створення альянсу між телефонією 1918 року й засобом руху (зокрема,

автомобілем). Такий альянс дослідники назвали “мережею руху” (Coleman, & Mari, 2023) і порівняли з тією мережею руху, яка створена сьогодні альянсом стільникових телефонів, мережею інтернет й усіма засобами руху в просторі. Автори порівняли дві мережі руху (пандемії грипу 1918 року й пандемії COVID-19) і дійшли висновку, що згадані мережі “утворили альянс як мережі в русі або соціальні моменти, у яких ризик і винагорода обчислюються не просто здатністю рухатися, а скоріше здатністю рухатися, залишаючись на зв’язку, розкриваючи розуміння ранніх культурних утворень, які мають подібності та відмінності з використанням сучасних мобільних медіа та технологій мобільності під час триваючої пандемії COVID-19” (Coleman, & Mari, 2023). Із висновку варто сформулювати похідну тезу щодо мережі руху пандемії COVID-19: остання була мережею руху, що характеризувалася “альянсами між інформаційно-комунікаційними технологіями, технологіями мобільності та ризиком” (Coleman, & Mari, 2023). Зазначаючи, що остання пандемія 2019–2023 років нагадувала пандемію грипу 1918 року, автори декларували “унікальні зміни в соціальних і матеріальних реаліях” (Coleman, & Mari, 2023). Зосереджуємо увагу на тому, що з позиції вивчення проблем дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій панепідемічних подій, між якими пройшло більше 100 років, специфіка історії розвитку процесів соціальних комунікацій може бути віднесена до подієво(івентно)-епістемної концептуальної платформи.

2.12. Проблеми дисбалансу в соціальних комунікаціях американців між роботою й особистим життям під час пандемії COVID-19

Вивчення такого виду історії соціальних комунікацій, як соціальна підтримка, а також наслідки для здоров’я в Сполучених Штатах на тлі дисбалансу між роботою та особистим

життям під час пандемії COVID-19 здійснили дослідили К. В. Wright, W. Riemann та С. L. Fisher (2022). Дослідники приділили увагу не лише згаданому дисбалансу, але й вивчили “соціальну підтримку під час обмежень на розміщення притулків у США навесні 2020 року, пов’язаних із COVID-19” (Wright, Riemann, & Fisher, 2022), а також дослідили вплив таких притулків “на сприйняття стресу та депресії” (Wright, Riemann, & Fisher, 2022). Автори з’ясували, що, по-перше, “при контролі за соціальною підтримкою дисбаланс між роботою та особистим життям був суттєвим предиктором (прогнозом — прим. наше О. Х.) як сприйнятого стресу, так і депресії під час обмежень у притулку” (Wright, Riemann, & Fisher, 2022). По-друге, автори зафіксували факт того, “вищий дисбаланс між роботою та особистим життям був вагомим предиктором більшої переваги підтримки слабких зв’язків, тоді як нижча сприймана соціальна підтримка передбачала більшу перевагу мережі підтримки слабких зв’язків” (Wright, Riemann, & Fisher, 2022). По-третє, додатково дослідники з’ясували таке: “значні відмінності в перевагах підтримки слабких зв’язків на основі умов життя, а також відмінності між статтю та расовими/етнічними групами з точки зору сприйнятого стресу та депресії” (Wright, Riemann, & Fisher, 2022). Аналіз результатів дослідження, здійсненого К. В. Wright, W. Riemann та С. L. Fisher (2022), дозволяє нам класифікувати його як такий, що може бути віднесений до соціально-психологічної платформи вивчення процесів синхронних соціальних комунікацій.

2.13. Класичні теорії американських дослідників комунікації, що створюють підвалини для формування наукових підходів до вивчення соціальних комунікацій і журналістики

Під час аналізу еволюції поглядів на проблеми дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій в США має-

мо об'єктивну необхідність згадати й перелічити кілька ключових праць відомих дослідників, ідеї яких сьогодні вважаються в науковому дискурсі США, а також у світі, такими, що мали вплив на формування сучасного стану досліджень у царині історії соціальних комунікацій. До числа ключових американських дослідників, які складають підвалини для формування ідей і тенденцій діяхронного й синхронного аспектів соціальних комунікацій ми відносимо В. Онг (Ong, 1982), Дж. Батлер (Butler, 2013; Butler, 2021), Е. Гоффмана (Goffman, 1959; Goffman, 1969) С. Холла (Hall, Segal, & Osborne, 1997; Hall, 2007; Hall, 2011; Miller, 2017), Д. Кепі (Carey, 1965; Carey, & Adam, 2008) та Д. Маккуейла (Renckstorf, & McQuail, 1996; McQuail, 2011; McQuail, 2014).

Проблеми, що наближені до історії соціальних комунікацій, висвітлював у своїх працях американський теолог і педагог Волтер Онг (Walter Ong). На думку дослідника, “перехід від усної до писемної культури був фундаментальним переломним моментом у людській історії” (Ong, 1982). Автор не вживав термін “соціальні комунікації”, але логіка його ідей дозволяє нам інтепретувати його твердження про те, що “писемність призвела до розвитку нових форм мислення, нових способів навчання та нових форм соціальної організації” (Ong, 1982), як твердження, що стосується безпосередньо й появи нових соціальних комунікацій. Такі зміни стосувалися й соціального взамовпливу жінок на чоловіків (Butler, 2013). У царині політики й поведінки виборців завдяки слову також відбулися істотні зміни (Butler, 2021). Дослідниця Дж. Батлер була впевнена в тому, що “слова можуть впливати на реальність, створюючи й сприяючи нерівноправним відносинам” (Butler, 2021). Оскільки мова може формувати реальність і створювати фрейми для нашого розуміння, яке визначає поведінку індивідів, авторка пропонує шляхи й способи таких соціально-комунікаційних трансформацій — “повторення, цитування та імітація” (Butler, 2021). Дж. Батлер аналізує також і ненормативні висловлювання, які здатні формувати нові перформати-

ви і стверджувала, що “перформативність мови може вважатися формуванням суспільних відносин та норм” (Butler, 2021).

Історія соціальних комунікацій у їхньому синхронному аспекті розглядалася в американському науковому дискурсі як “процеси подання себе та взаємодії індивідів у повсякденному житті” (Goffman, 1959). Вважаємо, що ідеї інтеракціонізму, які запропонував Е. Гоффман (Goffman, 1959; Goffman, 1969), не лише передбачали звернення до концепції “іміджу”, “перформансу” і “подання себе”, а й дозволили свого часу дослідникам (Garfinkel, 1967; Giddens, 1992; Butler, 2013; Calvo-Armengol, & Jackson, 2004) прискіпливо аналізувати соціальну взаємодію як характеристику соціальних комунікацій. Разом із тим, до класичних американських ідей у дослідженні проблем процесів розвитку історії соціальних комунікацій варто віднести аналіз “міжособистісної взаємодії з позиції стратегій поведінки учасників” (Goffman, 1969). Така взаємодія розглядається як “стратегічна гра, де її учасники керуються певними стратегіями” (Goffman, 1969). Автор запропонував називати різні соціально-комунікаційні стратегії “кооперацією”, “уникненням конфлікту”, “домінуванням” тощо (Goffman, 1969). Згадані стратегії поведінки залежать від ситуації й очікувань “однієї сторони на поведінку іншої та процес узгодження стратегій” (Goffman, 1969).

Без урахування рівня американської культури, у якій боротьба за владу й значення посідає ключове місце (Hall, 2007a; Hall, 2007b; Hall, Segal, & Osborne, 1997; Miller, 2017) вивчення історії соціальних комунікацій не є об’єктивним, на наш погляд. Саме тому слід погодитися з тезою S. Hall, L. Segal і P. Osborne (1997), які декларують культуру як інструмент влади. До того ж, у проблематиці історії розвитку процесів соціальних комунікацій американські дослідники свого часу розглядали “зв’язок расизму, колоніалізму та сучасної глобалізації у формуванні культурних процесів” (Hall, Segal, & Osborne, 1997; Hall, 2011). Аналіз складної структури соціальних комунікацій у взаємозв’язку формальних і символічних форм суспільства С. Холл (Hall, 2007b) називає ключовим:

“Я пропоную організувати свої роздуми навколо питання моментів кодування/декодування в комунікативному процесі: і, виходячи із цього, стверджувати, що в суспільствах, подібних до нашого, комунікація між виробничою елітою в телерадіомовленні та її аудиторією обов’язково є формою «систематично викривленої комунікації» (Hall, 2007b).

Виходячи з цитованої думки, дослідник високо оцінює як важливу роль соціальної комунікації (не називаючи її соціальною — прим. наша О. Х.) у формуванні “расових і культурних гегемоній” (Hall, 2011), що функціонують у сучасних мас-медіа. Автор наголошує у своїх працях на “актуальності критичного аналізу влади та ідеології в сучасних культурних процесах” (Hall, 2011). Зауважимо, що дослідження формування згаданих гегемоній і критичного аналізу взаємин влади та культури є важливою складовою розвитку процесів соціальних комунікацій у синхронному історичному процесі.

Американські дослідники комунікації (Carey, 1965; Carey, & Adam, 2008; McQuail, 2014; McQuail, 1977; Renckstorf, & McQuail, 1996) певною мірою аналізували проблеми історії соціальних комунікацій, стверджуючи, що “комунікація не просто передає інформацію, а також формує нашу культуру і способи мислення” (Carey, & Adam, 2008). Автори зазначають важливість комунікації, оскільки вона є способом “за допомогою якого ми створюємо, розділяємо і змінюємо нашу уяву про світ” (Carey, & Adam, 2008). У такому тлумаченні комунікації дослідники вбачають основу “соціальної організації” і засіб “формування культури” (Carey, & Adam, 2008). Процес формування культури за рахунок соціальної організації, яку виконує комунікація, неможливо уявити без професійних комунікаторів, оскільки вони “відіграють важливу роль у тому, як ми сприймаємо і розуміємо світ” (Carey, 1965). Торкаючись аналізу еволюції засобів масової комунікації, американський соціолог Дж. Кейрі зазначив одну з важливих проблем вивчен-

ня історії процесів розвитку соціальних комунікацій — специфіку й роль переходу засобів комунікації від аналогових (звук і колір) до цифрових форм. На думку дослідника, така “зміна... призвела до революції в комунікації” (Carey, 1965), а саме: “по-перше, вона зробила можливим передачу інформації на великі відстані в реальному часі;... по-друге, вона зробила можливим створення нових форм комунікації, таких як соціальні медіа” (Carey, 1965). Зазначимо, що згадані зміни вимагають зміни фахових навичок фахових комунікаторів, а також новий спосіб мислення “про роль комунікації в суспільстві” (Carey, 1965). Спираючись на мету нашого дослідження, можемо в робочому порядку назвати такий підхід до дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій як епістемно-еволюційний.

Вивчення американськими дослідниками (Carey, 1965; Carey, & Adam, 2008; McQuail, 2014; McQuail, 1977; Renckstorf, & McQuail, 1996) проблем дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій дозволяє нам зосередити увагу на класифікації історії вивчення мас-медіа, наприклад, на 4 основні теоретичні підходи аналізу медіа-ефектів: 1) модель підшкірної голки; 2) модель обмежених ефектів; 3) підхід використання та задоволення; 4) культурологічний підхід (McQuail, 1977). Кожний підхід спрямований на специфічні аспекти мас-медіа й тих ефектів, які вони стимулюють і виробляють. Мас-медіа може безпосередньо впливати на свідомість і поведінку аудиторії (модель підшкірної голки). З іншого боку, мас-медіа мають обмежений вплив, який, до того ж, зумовлений різними факторами, як-от: “особистість індивіда, соціальне походження та попередні переконання” (McQuail, 1977) (модель обмежених ефектів). Мас-медіа можуть використовуватися аудиторією для задоволення власних потреб та інтересів (підхід використання та задоволення). Нарешті, мас-медіа можна розглядати як платформу для боротьби й перемовин, оскільки, наприклад, політичні або соціальні дискусії зумовлені сукупним впливом соціальних, політичних й економічних контекстів, у

якому вони споживаються” (McQuail, 1977). Ураховуючи перелічені чотири підходи до вивчення історії соціальних комунікацій, які Д. МакКвайл називає ефектами мас-медіа, варто, на наш погляд, прийняти застереження автора:

“Не існує єдиної теорії, яка могла б адекватно пояснити складний і багатогранний вплив засобів масової інформації... найбільш плідним підходом є прийняття плюралістичної перспективи, яка враховує різні теоретичні підходи та різні способи вивчення медіа-ефектів” (McQuail, 1977).

Також варто зазначити, що американські автори К. Ренксторф і Д. МакКвайл звертають увагу на перспективи вивчення соціальних дій під час дослідження масової комунікації (Renckstorf, & McQuail, 1996). Такі соціальні дії мають потенціал впливу, адже за їхньою допомогою можна здійснити вплив мас-медіа на зміни в суспільстві (McQuail, 2014). Звертаємо увагу на те, що такий підхід у нашому пошуку, описі й інтепретації проблем дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій варто назвати функціонально-критичним.

2.14. Основні підходи до дослідження журналістики й соціальних комунікацій у Сполучених Штатах Америки

Підбиваючи підсумки під аналізом праць американських вчених, які вивчали й вивчають проблеми дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій, зазначимо, що:

- 1) вивчення згаданих проблем здійснюється з різних аспектів, концепцій, платформ і підходів;
- 2) серед таких підходів і концептуальних платформ ми ідентифікували кілька й у робочому порядку надали їм такі імена:
 - а) *діахронний підхід*, який допомагає вивчати проблеми дослідження історії розвитку процесів соціальних комуні-

- кацій у їхньому історичному “розрізі”, “зануренні”, “заглибленні”, тобто з урахуванням культурно-історичного й частково епістемного аспектів;
- б) *синхронний підхід* вивчення проблем дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій, під час застосування якого дослідник враховує лише сучасні тенденції розвитку й аналізу, що функціонують у межах наукових концепцій і відбивають їхні тенденції;
 - в) *історико-епістемна платформа* вивчення проблем дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій спирається на вплив парадигми знань певної історичної епохи, періоду на досліджувані процеси;
 - г) *аксіологічно-технологійна платформа* дозволяє зосередитися на системі цінностей, яка сформована під впливом розвитку соціально-комунікаційних технологій і сама по собі є цінністю в процесах розвитку системи соціальних комунікацій;
 - д) *подієво(івентно)-епістемна концептуальна платформа*, критерії аналізу якої передбачають розгляд будь-якої події (івенту) із позиції системи знань певної історичної епохи (епістемі);
 - е) *соціально-психологічна платформа* (підхід) передбачає розгляд проблем дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій із позиції взаємовпливу психічних і соціальних факторів;
 - ж) *епістемно-еволюційний підхід*, завдяки якому аналіз історії розвитку процесів соціальних комунікацій здійснюється за допомогою врахування еволюційних змін у системі знань певних історичних епох;
 - з) *функціонально-критичний підхід*, який передбачає критичний аналіз історії розвитку процесів соціальних комунікацій із позиції їх ролі в змінах у суспільстві;
 - и) *конструктивний підхід* зазваний спрямувати увагу дослідника на аналізі проблем дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій із визнанням остан-

ніх як історичного процесу, що має соціально-культурну конструкцію;

- к) *поліплатформений підхід*, який дає змогу досліднику спиратися на досягнення різних (дотичних до історії розвитку соціальних комунікацій) наукових дисциплін і галузей знань.

2.15. Список використаних джерел до розділу 2

1. A study of the history and development of social communications in the United States (2023, July 25). <https://poe.com/Claude-instant>
2. Adams, C. (2005). Social communication intervention for school-age children: Rationale and description. *Seminars in Speech and Language*, 26(3), 181–188. PMID: 16155856 <https://doi.org/10.1055/s-2005-917123>
3. Adams, C., Lockton, E., Freed, J., Gaile, J., Earl, G., McBean, K., ... & Law, J. (2012). The Social Social Communication Disorders in School-Age Children. <http://www.asha.org/PRP-PrintTemplate.aspx?folderid=8589934980> PMID: 22512510 <https://doi.org/10.1111/j.1460-6984.2011.00146.x>
4. Argote, L., Aven, B. L., & Kush, J. (2018). The effects of communication networks and turnover on transactive memory and group performance. *Organization Science*, 29(2), 191-206. <https://doi.org/10.1287/orsc.2017.1176>
5. Bacuño, M. (2020). Knowledge Sharing as Communication via James W. Carey's Communication as Culture. *Multidisciplinary Research Journal*, 8(1), 31–42. DOI: 10.32871/rmrj2008.01.03
6. Bauer, N. M., Santia, M. (2023). Gendered times: how gendered contexts shape campaign messages of female candidates. *Journal of Communication*, 73(4), 329–341, <https://doi.org/10.1093/joc/jqac052>
7. Blumer, H. (1969). Symbolic Interactionism: Perspective and Method. University of California Press, 224.

8. *Broc, L., Brassart, E., Bragard, A., Olive, T., & Schelstraete, M. A.* (2021). Focus on the Narrative Skills of Teenagers With Developmental Language Disorder and High Functioning Autism. *Frontiers in psychology*, 12, 721283. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.721283>
9. *Busby, E., Flynn, D. J., & Druckman, J. N.* (2018). Studying Framing Effects on Political Preferences. Existing Research and Lingering Questions. Book 2: Doing News Framing Analysis II, Routledge, 36. <http://dx.doi.org/10.4324/9781315642239-2>
10. *Butler, J.* (2013). Contingent foundations: Feminism and the question of “postmodernism”. In *Feminists theorize the political* (pp. 3–21). *Routledge*.
11. *Calvo-Armengol, A., & Jackson, M. O.* (2004). The effects of social networks on employment and inequality. *American economic review*, 94(3), 426–454. <http://dx.doi.org/10.1257/0002828041464542>
12. *Carey, J.* (1989). A Cultural Approach to Communication. *Communication as Culture: Essays on Media and Society*. Boston: Unwin Hyman, Ch. 1, 13–36.
13. *Carey, J. W.* (1965). The communications revolution and the professional communicator. *The Sociological Review*, 13(1_suppl), 23–38.
14. *Carey, J. W., & Adam, G. S.* (2008). Communication as culture, revised edition: Essays on media and society. *Routledge*. <https://doi.org/10.4324/9780203928912>
15. *Carey, J. W.* (2009). A Cultural Approach To Communication. *Communication As Culture: Essays On Media And Society*, New York: Routledge, 11–29.
16. *Carey, J. W., & Adam, G. S.* (2008). Communication as culture, revised edition: Essays on media and society. *Routledge*.
17. *Carpini, M. X. D., & Entman, R. M.* (2005). News from Somewhere: Journalistic Frames and the Debate over “Public Journalism.” In K. Callaghan & F. Schnell (Eds.), *Framing Ameri-*

- can Politics (pp. 21–53). *University of Pittsburgh Press*. <https://doi.org/10.2307/j.ctt6wrqbqk.6>
18. Carter, E. W., & Hughes, C. (2005). Increasing social interaction among adolescents with intellectual disabilities and their general education peers: Effective interventions. *Research and Practice for Persons with Severe Disabilities*, 30(4), 179–193. <https://doi.org/10.2511/rpsd.30.4.179>
19. Castañeda, C. E. (1940). The Beginning of Printing in America. *The Hispanic American Historical Review*, 20(4), 671–685. <https://doi.org/10.2307/2507080>
20. Chen, C. M., & Yoon, Y.-H. (2018). Surveillance report #112. Trends in alcohol-related morbidity among community hospital discharges, United States, 2000–2015. Bethesda, MD: National Institute on Alcohol Abuse and Alcoholism. <https://www.niaaa.nih.gov/sites/default/files/HDS15.pdf>
21. Chen, E., & Ferrara, E. (2023, June). Tweets in time of conflict: A public dataset tracking the twitter discourse on the war between Ukraine and Russia. In *Proceedings of the International AAAI Conference on Web and Social Media* (Vol. 17, p. 1006–1013). <https://doi.org/10.1609/icwsm.v17i1.22208>
22. Chen, E., & Ferrara, E. (2023, June). Tweets in time of conflict: A public dataset tracking the twitter discourse on the war between Ukraine and Russia. In *Proceedings of the International AAAI Conference on Web and Social Media* (Vol. 17, p. 1006–1013). <https://doi.org/10.1609/icwsm.v17i1.22208>
23. Chiang, P. P., Yang, C. C., & Tsai, J. Y. (2023). Emotional response and behavioral coping associated with experienced and media discrimination among Asians and Asian Americans in the United States. *Race and Social Problems*, 15(2), 115–126. <https://doi.org/10.1007/s12552-022-09362-7>
24. Coleman, M. C., & Mari, W. (2023). Networks in motion: The alliances of information communication technologies and mobility technologies during the 1918 influenza pandemic. *Mobile Media & Communication*, 11(2), 156–173. <https://doi.org/10.1177/20501579221148427>

25. Craig, K. D. (2015). Social communication model of pain. *Pain*, 156(7), 1198–1199.
26. Crampton, S. M., Hodge, J. W., & Mishra, J. M. (1998). The informal communication network: Factors influencing grapevine activity. *Public Personnel Management*, 27(4), 569–584. <https://doi.org/10.1177/009102609802700410>
27. Crawford, W. R. (1935). Mead, George H. Mind, Self and Society, from the Standpoint of a Social Behaviorist. Pp. xxxviii, 401, Chicago: University of Chicago Press, 1934. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 179(1), 272–273. <https://doi.org/10.1177/000271623517900175>
28. D'Angelo, P. (2012). Studying Framing in Political Communication with an Integrative Approach. *American Behavioral Scientist*, 56(3), 353–364. <https://doi.org/10.1177/0002764211426332>
29. Davis, A. M. (1906). The Cambridge Press, 1638–1692: A History of the First Printing Press Established in English America, with a Bibliographic List of the Press. By Roden, R. F. (1905). [Prominent Presses.] New York: Dodd, Mead and Company, 193. *The American Historical Review*, 11 (4), 906–907. <https://doi.org/10.1086/ahr/11.4.906>
30. Del Vicario, M., Bessi, A., Zollo, F., Petroni, F., Scala, A., Caldarelli, G., Stanley, H. E., & Quattrociocchi, W. (2016). The spreading of misinformation online. *PNAS Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 113(3), 554–559. <https://doi.org/10.1073/pnas.1517441113>
31. Duggan, J. (2023). Using TikTok to teach about abortion: Combatting stigma and miseducation in the United States and beyond. *Sex Education*, 23(1), 81–95. <https://doi.org/10.1080/14681811.2022.2028614>
32. Fay, M. J. and Kline, S. L. (2012). The influence of informal communication on organizational identification and commitment in the context of high-intensity telecommuting. *Southern Communication Journal*, 77(1), 61–76. doi: 10.1080/1041794x.2011.582921.

33. *Foucault M. Hurley R. & Gros Frédéric.* (1990). *The History of Sexuality* (Vintage books). Vintage Books.
34. *Garfinkel, H.* (1967). *Studies in Ethnomethodology*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 288.
35. *Giddens, A.* (1992). *The Transformation of Intimacy. Sexuality, Love, and Eroticism in Modern Societies*. Stanford University Press, 216.
36. *Goffman, E.* (1959). *The Presentation of Self in Everyday Life*. N.Y.: Anchor Books, 253.
37. *Goffman, E.* (1969). *Strategic Interaction*. Publisher, Ballantine Books, 182.
38. *González-Bailón, S., & Lelkes, Y.* (2023). Do social media undermine social cohesion? A critical review. *Social Issues and Policy Review*, 17(1), 155–180. <https://doi.org/10.1111/sipr.12091>
39. *Grunig, J. E.* (Ed.). (2013). *Excellence in public relations and communication management*. Routledge.
40. *Guille, A., Hacid, H., Favre, C., & Zighed, D. A.* (2013). Information Diffusion in Online Social Networks: A Survey. *SIGMOD record*, 42(2), 17–28. [ff10.1145/2503792.2503797](https://doi.org/10.1145/2503792.2503797)ff. [ffhal00848050f](https://doi.org/10.1145/2503792.2503797)
41. *Hall, S.* (1993). Culture, community, nation. *Cultural studies*, 7(3), 349–363. [10.1080/09502389300490251](https://doi.org/10.1080/09502389300490251)
42. *Hall, S.* (2007a). The ‘structured communication’ of events. In CCCS Selected Working Papers (p. 381–401). *Routledge*.
43. *Hall, S.* (2007b). Encoding and decoding in the television discourse. In CCCS selected working papers (p. 402–414). *Routledge*.
44. *Hall, S.* (2011). Race, culture, and communications: Looking backward and forward at cultural studies. In *Rethinking Gramsci* (p. 11–18). *Routledge*.
45. *Hall, S., Segal, L., & Osborne, P.* (1997). Stuart Hall: Culture and Power. *Radical Philosophy*, 086, 24–41.
46. Health and Retirement (2023, August 05). *HRS*. <https://hrs.isr.umich.edu/about>

47. Ho, H. H., & Smith, D. H. (2001). Autistic disorders: What can a physician do? *British Columbia Medical Journal*, 43(5), 272–276.
48. Hovland, C. I. (1948). Social Communication. *Proceedings of the American Philosophical Society*, 92(5), 371–375. <http://www.jstor.org/stable/3143048>
49. Hughes, Th. P. (2004). American Genesis: A Century of Invention and Technological Enthusiasm, 1870–1970. The University of Chicago Press, 520.
50. Kant, I. (2007; original publication date 1952). Critique of Judgement, Translated by James Creed Meredith, Oxford: Oxford University Press, Oxford World's Classics.
51. Kimber, S. A. (1937). The Story of an Old Press: An Account of the Hand-Press Known As the Stephen Daye Press, Upon Which Was begun in 1638 the first Printing in British North America. Cambridge, Massachusetts: University Press.
52. Koob, G. F. (2023). NIAAA-Supported Research and the Public Discourse Around Alcohol: A Clarification Regarding Mitchell and McCambridge (2023). *Journal of Studies on Alcohol and Drugs*, 84(2), 346–347. <https://doi.org/10.15288/jsad.23-00073>
53. Lacy, S., Miller, S., & Lovejoy, J. (2023). Improving the Creation of Social Science Theory in Journalism and Mass Communication Scholarship. *Journalism & Communication Monographs*, 25(2), 117–133. <https://doi.org/10.1177/15226379231167125>
54. Lee, C., & Jang, A. (2021). Questing for Justice on Twitter: Topic Modeling of #StopAsianHate Discourses in the Wake of Atlanta Shooting. *Crime & Delinquency*, OnlineFirst, 1. <https://doi.org/10.1177/00111287211057855>
55. Leeds-Hurwitz, W. (1987). The social history of the natural history of an interview: A multidisciplinary investigation of social communication. *Research on Language and Social Interaction*, 20(1–4), 1–51.
56. Levinson, J. A., Greenfield, P. M., & Signorelli, J. C. (2020). A Qualitative Analysis of Adolescent Responses to YouTube

- Videos Portraying Sexual and Gender Minority Experiences: Belonging, Community, and Information Seeking. *Frontiers in Human Dynamics*, 2, 598886. <https://doi.org/10.3389/fhumd.2020.598886>
57. Liao, W., Oh, Y.J., Zhang, J., & Feng, B. (2023). Conversational dynamics of joint attention and shared emotion predict outcomes in interpersonal influence situations: an interaction ritual perspective. *Journal of Communication*, 73(4), 342–355. <https://doi.org/10.1093/joc/jqad003>
58. Lippmann, W. (1993). *The Phantom Public*, Routledge, 244.
59. Lippmann, W. (2018). *Essays in the Public Philosophy*, Forgotten Books, 195.
60. Magdy, A., & Wanas, N. M. (2010). Web-based statistical fact checking of textual documents. *SMUC '10*. <https://doi.org/10.1145/1871985.1872002>
61. Manganello, J. A., Chiang, S. C., Cowlin, H., Kearney, M. D., & Massey, P. M. (2023). HPV and COVID-19 vaccines: Social media use, confidence, and intentions among parents living in different community types in the United States. *Journal of Behavioral Medicine*, 46(1–2), 212–228. <https://doi.org/10.1007%2Fs10865-022-00316-3>
62. Marx, K. (1867). *Capital: A critique of political economy*. Vol. 1, Part 1: The process of capitalist production. New York, NY, Cosimo, 547.
63. McQuail D. (2011). *Mcquail's mass communication theory* (6th ed.). SAGE Publications.
64. McQuail, D. (1977). The influence and effects of mass media. *Mass communication and society*, 70–94.
65. McQuail, D. (2014). *Communications*. Routledge.
66. Mead, G. (1934). *Mind, Self, and Society*. United States of America: The University of Chicago Press, 173–178.
67. Miller, T. (2017). *Stuart Hall and Communication Studies*. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228613.013.46>
68. Ong, W. (1982). *Orality and Literacy: The Technologizing of the Word*. Routledge, Methuen & Co. Ltd, 203.

69. *Paceley, M. S., Dikitsas, Z. A., Greenwood, E., McInroy, L. B., Fish, J. N., Williams, N., ... & Levine, D. S.* (2023). The perceived health implications of policies and rhetoric targeting transgender and gender diverse youth: A community-based qualitative study. *Transgender health*, 8(1), 100-103. <https://doi.org/10.1089/trgh.2021.0125>
70. Park, 2023;
71. *Perry, S. L.* (2023). Mating call, dog whistle, trigger: Asymmetric alignments, race, and the use of reactionary religious rhetoric in American politics. *Sociological Theory*, 41(1), 56-82. <https://doi.org/10.31235/osf.io/xndgh>
72. *Price, V., Tewksbury, D., & Powers, E.* (1997). Switching Trains of Thought: The Impact of News Frames on Readers' Cognitive Responses. *Communication Research*, 24(5), 481–506. <https://doi.org/10.1177/009365097024005002>
73. *Renckstorf, K., & McQuail, D.* (1996). Social Action Perspectives in Mass Communication Research. <https://doi.org/10.1515/comm.1996.21.1.5>
74. *Resor, J., Cooke, S., & Katz, B.* (2023). The role of social communication technologies in cognition and affect in older adults. *Ageing & Society*, 43(1), 24–52. doi:10.1017/S0144686X21000386
75. *Roden, R. F.* (1905). Famous Presses. The Cambridge Press 1638–1692. A History of the First Printing Press Established in English America, together with a bibliographical list of the issues of the press. New York: Dodd & Mead.
76. *Shannon, C. E.* (1948). A mathematical theory of communication. *The Bell System Technical Journal*, 27(3), 379–423. <https://doi.org/10.1002/j.1538-7305.1948.tb01338.x>
77. *Shao, Chengcheng & Ciampaglia, Giovanni & Varol, Onur & Flammini, Alessandro & Menczer, Filippo.* (2017). The spread of fake news by social bots.
78. *Shin, I., Riforgiate, S. E., Coker, M. C., & Godager, E. A.* (2023). Communication Technology and Social Support to Navigate Work/Life Conflict During Covid-19 and Beyond. *Manage-*

- ment Communication Quarterly*, 37(3), 686–707. <https://doi.org/10.1177/08933189221144996>
79. *Shu, K., Sliva, A., Wang, S., Tang, J., & Liu, H.* (2017). Fake News Detection on Social Media: A Data Mining Perspective. *ArXiv*. /abs/1708.01967
80. *St. Augustine* (2018). On Christian Doctrine: A compend of exegetical theology to guide the Christians in the interpretation of the Sacred Scriptures. Vol.1, Books on Demand, 120.
81. *St. Thomas Aquinas* (1947). The Summa Theologica. Translated by Fathers of the English Dominican Province. Benziger Bros.
82. *Su, Ch.* (2023). Understanding How Communication Network Centralities and Goal Orientations are Related to Knowledge Hiding. *Knowledge Management Research & Practice*. <https://doi.org/10.1080/14778238.2023.2229284>
83. *Sultan, A. A.* (2023). The Influence of Online Communication on the English Language in Real Life. *International Journal of English Learning & Teaching Skills*, 5(2), 1–37.
84. *Tarde, G.* (1989). L'Opinion et la foule, Paris, PUF (французькою мовою).
85. *Tarde, G.* (2003). Les Transformations du pouvoir, Paris, Les Empêcheurs de penser en rond, Le Seuil (французькою мовою).
86. The evolution of communication concepts in the USA (2023, August 06). *Claude-instant*. <https://poe.com/Claude-instant>
87. *Topal, Z., Demir Samurcu, N., Taskiran, S., Tufan, A. E., & Se-merci, B.* (2018). Social communication disorder: A narrative review on current insights. *Neuropsychiatric disease and treatment*, 2039–2046.
88. *Turetsky, K. M., Curley, J. P., Carter, A. B., & Purdie-Greenaway, V.* (2023). Explaining the gender gap in negotiation performance: Social network ties outweigh internal barriers. *Journal of Social Issues*, 79(1), 50–78.
89. *Walter, N., T. Murphy, S., & Gillig, T. K.* (2018). To walk a mile in someone else's shoes: How narratives can change causal at-

- tribution through story exploration and character customization. *Human Communication Research*, 44(1), 31–57.
90. White, A. M., Castle, I. P., Hingson, R. W., & Powell, P. A. (2020). Using death certificates to explore changes in alcohol-related mortality in the United States, 1999 to 2017. *Alcoholism: Clinical and Experimental Research*, 44, 178–187. doi:10.1111/acer.14239
91. White, A. M., Slater, M. E., Ng, G., Hingson, R., & Breslow, R. (2018). Trends in alcohol-related emergency department visits in the United States: Results from the nationwide emergency department sample, 2006 to 2014. *Alcoholism: Clinical and Experimental Research*, 42, 352–359. doi:10.1111/acer.13559
92. White, C., Vanc, A., & Stafford, G. (2010). Internal communication, information satisfaction, and sense of community: The effect of personal influence. *Journal of public relations research*, 22(1), 65–84.
93. Wright, K. B., Riemann, W., & Fisher, C. L. (2022). Work–life-imbalance during the COVID-19 pandemic: exploring social support and health outcomes in the United States. *Journal of Applied Communication Research*, 50(1), 54–69. <https://doi.org/10.1080/00909882.2021.1965186>
94. *Аристотель* (2004); Aristotle (2004). *Rhetoric* (Roberts, W.R., Trans., Reprint ed.). North Chelmsford, MA: Courier Corporation.
95. Дослідники 80–90-х років ХХ століття в США вивчали взаємодію влади, історії та культури, які формують комунікацію та соціальне конструювання смислів (2023, August 07). *Claude-instant*. <https://poe.com/Claude-instant>
96. Праця Г. Блумера “Symbolic Interactionism: Perspective and Method”, 1969 (2023, August 07). *Claude-instant*. <https://poe.com/Claude-instant>
97. Праця М. Фуко про комунікацію (2023, August 07). *Claude-instant*. <https://poe.com/Claude-instant>

Розділ 3

ФОРМУВАННЯ Й РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ У ГВАТЕМАЛІ, КАНАДІ, КУБІ, МЕКСИЦІ

3.1. Формування й розвиток соціальних комунікацій Канади

Багатонаціональна Канада має складний і багатогранний історичний процес формування й розвитку соціальних комунікацій (Problems of researching the history... in Canada, 2023). Оскільки Канада знаходиться на перехресті торговельних шляхів, історія її соціальних комунікацій пов'язана з різними народами, націями й народностями, які привносили в соціальні процеси своєрідні суспільні взаємодії й формували різні соціальні інститути. Умовно розподілимо етапи формування й розвитку канадських соціальних комунікацій та їхнього вивчення дослідниками на декілька етапів.

Етап 1: *період колонізації*, коли соціальні комунікації здійснювалися завдяки розвитку друкованої преси (до другої половини XIX століття).

Етап 2: *винахід телеграфу, телефону й радіо*, що стимулювало й пришвидшло стибкообразний розвиток соціальних комунікацій (від другої половини XIX до початку XX століття).

Етап 3: *поява телебачення й інтернету*, мобільного зв'язку тощо, що різко збільшило діапазон соціальних комунікацій канадців з усім світом (XX століття).

Етап 4: *повний діапазон застосування інтернету й мобільного зв'язку*, що перетворило Канаду на частину великого “глобального села” (McLuhan, & Powers, 1989) (перша чверть XXI століття).

Дослідження історії процесів розвитку соціальних комунікацій у Канаді має проблему недоступності для широкого загалу великої кількості “джерел інформації про соціальні комунікації в Канаді... Вони зберігаються в приватних колекціях або в державних архівах, які не завжди відкриті для відвідування” (Problems of researching the history... in Canada, 2023). До того ж, є проблема з різними офіційно функціональними мовами в Канаді — канадською англійською та французькою. Існуюча мовна розбіжність не завжди сприяє дослідникам історії соціальних комунікацій.

У Канаді дослідники (Jethava, Kadish, & Kakonge, 2022) вивчають історію розвитку процесів соціальних комунікацій, наприклад, із позицій нейропсихологічної платформи. Автори в межах вивчення синхронних соціальних комунікацій аналізують ранню прихильність і розвиток соціальної комунікації. Також науковці різних країн світу (Gebreyes, Dupouy-Camet, Newport,... & King, 2014) у співавторстві з канадським дослідником С. J. Oliveira (2014) вивчають виклики та можливості для боротьби з інфекційними захворюваннями на поєднанні людей, тварин і навколишнього середовища в умовах обмежених ресурсів, вважаючи такий підхід до історії соціальних комунікацій між людиною та тваринами базою для формування глобальної єдиної парадигми охорони здоров'я в Канаді. Також канадські дослідники (Irvine, 2013; Prato-Previde et al., 2006; McCarthy, 2016; Ramirez, 2006; Sanders, 1993; Stevenson, 2018) вивчають синхронні соціальні комунікації, що виникають між тваринами-супутниками й жінками-господарями тварин. Вивчаються також агресія, сексуальне насилля, образи й незаслужені покарання, що виявляють чоловіки до тварин-компаньонів (Ascione, 1998; Ascione, 2002; Ascione, 2007; Ascione, & Blakelock, 2003; Ascione, Weber, Thompson,..., & Hayashi, 2007; Barrett, Fitzgerald, Stevenson..., 2017; Flynn, 2000a; Flynn, 2000b; Flynn, 2012; Simmons & Lehmann, 2007; Stevenson, 2018).

Яскравим прикладом дослідження історії синхронних соціальних комунікацій, що виникають на тлі насильства над тва-

ринами в рамках домашнього насильства (IPV) здійснив й описав канадський дослідник R. A. Stevenson (2018). Автор за- нотував, що “більшість досліджень на перетині IPV і жорсто- кого поводження з тваринами використовували точку зору жі- нок, які пережили жорстоке поводження” (Stevenson, 2018). Аналізуючи наукові публікації на тему IPV, дослідник заува- жив, що у звітах про вивчення насилля над тваринами “відсут- ні точки зору кривдника в стосунках” (Stevenson, 2018). До- слідник зібрав й проаналізував 21 інтерв’ю з чоловіками, “ві- сім із яких не повідомляли про вчинення інтелектуального насильства, залучених із громади, і тринадцять, які жорстоко поводитися з інтимним партнером і які перебували у в’язниці або брали участь у програмі подолання насильства в сім’ї за рі- шенням суду” (Stevenson, 2018). Дисбаланс щодо улюбленців сім’ї розподілявся таким чином, що одні член родини любив домашню тварину, інший не любив її. У дослідженні “не було помітної різниці в тому, як концептуалізували тварин-ком- паньйон між чоловіками, які жорстоко поводитися з інтимним партнером, і тими, про кого не повідомлялося про жорстоке поводження” (Stevenson, 2018). Образ господаря тварини- компаньйона був маскуліним “від “крутого хлопця з жорстким собакою” до батька-турботи” (Stevenson, 2018). За результа- тами обробки та інтерпретації отриманих даних R. A. Stevenson (2018) зроби висновок про те, що 1) чоловіки по-різному сприймали агресію по відношенню до людей; 2) агресія до тва- рин неприйнятна, хоча до сексуального партнера припустима; 3) есенсуалізація, або “процес надання пріоритету вивченню внутрішньої сутності, природи явища, а не його зовнішніх ознак” (Essentialization, 2023) не є атрибутом чоловіків, оскільки “чоловіки, які жорстоко поведуться зі своїми партне- рами, не обов’язково жорстоко поведуться з тваринами, і на- справді можуть мати позитивні стосунки з тваринами” (Stevenson, 2018). Загальний висновок дослідження дозволяє констатувати, що “тварини-компаньйони, яких все частіше вважають членами сім’ї та стосунки з якими високо цінують,

відіграють важливу роль в інтимних стосунках як з ІПВ, так і без нього” (Stevenson, 2018). Вважаємо, що згідно з метою нашого дослідження підхід, який запропонував R. A. Stevenson (2018), у робочому прядку можна іменувати “соціально-аніمالістичний”.

Найбільший, на нашу думку, діапазон аналізу проблем дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій запропонував канадський дослідник М. Маклуен (McLuhan, 1951; McLuhan, 1962; McLuhan, 1964; McLuhan, 1989). Комунікацію М. Маклуен не називав соціальною, але аналіз проблем, які запропонував автор, суголосний сучасним проблемам історії розвитку процесів соціальних комунікацій та є актуальним сьогодні. До основних ідей, які ми вважаємо дотичними до вивчення історії соціальних комунікацій, варто віднести, наприклад, розгляд медіа як “продовження людських органів”, які “мають потужний вплив на нашу свідомість, мислення та поведінку” (Problems of researching the history... Canada, 2023). Дослідник вважав, що “різні медіа мають різні “коди” і що ці коди впливають на те, як ми сприймаємо світ” (Problems of researching the history... Canada, 2023). Без винаходу друкарського верстату й супітніх до нього винаходів (папір, прес, пульпа, шрифти), на переконання М. Маклуена, не змогли б народитися “галузеві” суспільства. Саме таке розшарування в суспільстві породило індивідуалізм та автономію. Найпродуктивнішою, на наш погляд, ідеєю М. Маклуена варто вважати умовну “ізоляцію” людей одне від одного завдяки електронним меда. Така “умовність” мотивується створенням “глобального” села, яким назвав дослідник сучасне суспільство, об’єднане завдяки електронним засобам комунікації. Із розвитком соціальних комунікацій, як вважав М. Маклуен, буде все більше виникати небезпека застосування електронних медіа у маніпулятивному й пропагандистському планах. Разом із тим, дослідник підкреслював, що мирні ініціативи можна було б ефективно поширювати в електронних медіа, тим самим потужно впливаючи на культуру.

У вивченні проблем дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій праці М. Маклуена варто, на наш погляд, віднести до культурно-функціональної платформи (підходу).

Отже, дослідження канадських фахівців у царині вивчення історії соціальних комунікацій умовно можна поділити на якнайменше три платформи (підходи): 1) нейропсихологічна платформа (підхід); 2) “соціально-аніمالістичний” підхід; 3) культурно-функціональний підхід.

3.2. Розвиток процесів соціальних комунікацій у Мексиці

Історія розвитку процесів соціальних комунікацій у Мексиці є складною і багатогранною. Вона охоплює період з доіспанських часів до сучасності і характеризується низкою проблем, які ускладнюють її вивчення (Problems of studying the history... in Mexico, 2023).

Основні проблеми вивчення історії розвитку процесів соціальних комунікацій у Мексиці визначаються декількома позиціями (The specifics of the problems... in Mexico, 2023).

Перша проблема полягає у відсутності доступу до повних історичних джерел через неповноту архівних фондів та знищення документів. Особливо це стосується періоду до ХХ ст. (The specifics of the problems... in Mexico, 2023). Доіспанські культури Мексики не мали писемності, а писемність, яка з'явилася після іспанського завоювання, була здебільшого створена іспанцями. Це ускладнює вивчення доіспанської історії соціальних комунікацій (Problems of studying the history... in Mexico, 2023).

Другою проблемою слід вважати складність реконструкції системи соціальних зв'язків і комунікацій у багатоетнічному суспільстві з його плюралістичною культурою (The specifics of the problems... in Mexico, 2023).

До складу *третьої* проблеми вивчення історії розвитку процесів соціальних комунікацій у Мексиці варто віднести “відсутність комплексних досліджень розвитку журналістики, реклами, засобів масової інформації в історичному контексті” (The specifics of the problems... in Mexico, 2023).

Зазначимо, що *четвертою* проблемою слід назвати “труднощі з вивчення особливостей функціонування усних форм комунікації, народних традицій тощо” (The specifics of the problems... in Mexico, 2023).

П'ятою за порядком, але не за важливістю, є проблема політизації теми з приводу колоніальної політики іспанців та відносин з індіанцями, що ускладнює об'єктивний аналіз.

Шостою проблемою вивчення історії розвитку процесів соціальних комунікацій у Мексиці окреслюється “необхідністю включати в дослідження культурологічний аналіз для кращого розуміння специфіки комунікацій різних етнічних груп” (The specifics of the problems... in Mexico, 2023).

Нарешті, *сьомою* проблемою ми вважаємо брак узагальнюючих праць, наявність одиночних досліджень окремих аспектів історії вивчення соціальних комунікацій. Супутною, *восьмою*, проблемою назовемо “відсутність уваги до вивчення проблем історії розвитку соціальних комунікацій у мексиканських наукових дослідженнях” (Problems of studying the history... in Mexico, 2023). Дослідження історії соціальних комунікацій у Мексиці переважно зосереджені на сучасному періоді, а доіспанська історія цієї галузі залишається маловивченою. До зазначеного необхідно додати ще й ускладнюючі фактори: відсутність уваги до цієї теми в мексиканських наукових дослідженнях; труднощі перекладу джерел з доіспанських мов; недостатня кількість досліджень з історії соціальних комунікацій у Мексиці в англійській мові (Problems of studying the history... in Mexico, 2023).

Глибокий аналіз процесів розвитку соціальних комунікацій завдяки реконструкції мексиканської нації (Esteinou, Esparza, 2010) також спирається на окремий своєрідний науковий під-

хід, який можна кваліфікувати як філософсько-соціологічний підхід. Автори стверджували, що під час обговорення різних аспектів історії Мексики важливо зосередитися на засобах масової інформації, які функціонували в системі соціальних комунікацій. Саме таке зосередження дозволить “побачити” важливі видимі й невидимі наслідки дії медіаіндустрії, повідомлень, контенту й аудиторії. Дослідники запропонували під час вивчення в навчальних закладах країни історії соціальних комунікацій здійснювати децентралізований аналіз ролі й наслідків мексиканської революції XX століття. Таке переосмислення, на думку J. Esteinou й L. Esparza (2010), вже здійснили X. Кастанеда і X. Камін (Castañeda, & Camín, 2010; Castañeda, & Camín, 2023). Свого часу про політико-економічний потенціал Мексики в міжнародній інтеграції повідомляв L. Matlai (2015). Перелічені автори вважали, що “соціальна комунікація та реконструкція мексиканської нації є колективними зусиллями” (Esteinou, Esparza, 2010). Нерозробленість культурної політики для цифрових медіа стала, на думку дослідників (Esteinou, Esparza, 2010), гальмівним фактором у процесі розвитку політичних й економічних соціальних комунікацій, як, наприклад, у галузі просування соціал-демократичних засад організації мексиканського суспільства. Цікавою, на наш погляд, особливістю згаданого процесу став би “виклик інтегрованого освітнього використання та стимулювання більш автономного та творчого типу студента в режимах соціальної участі” (Esteinou, Esparza, 2010). І задля успішності здійснення процесу розвитку соціальних комунікацій на базі соціал-демократії в Мексиці варто, на думку дослідників (Esteinou, Esparza, 2010), відмовитися державі від “законодавчого регулювання телекомунікацій, яка історично мала місце” (Esteinou, Esparza, 2010). Основним ідентифікаційним фактором для виявлення користі від зміни соціальних комунікацій в країні J. Esteinou й L. Esparza (2010) вважали створення спеціальної програми розвитку загального соціального блага, яке задовольняло б суспільні інтереси мексиканців. Очевидно, що

перелічені навковці достатньо серйозно аналізують проблему недостатнього рівня соціальної комунікації між владою і соціумом, що багато десятиліть не дає відчутного поступу в процесі розвитку культури й економіки, а також і політики Мексики.

У тому ж руслі, як ми вважаємо, докоряє мексиканській владі й суспільству колектив дослідників на чолі з А. D. Lizarazo (Lizarazo, Martinez, Alberto, & Sustaita, 2018). Автори аналізували “привиди насильства” (Lizarazo, Martinez, Alberto, & Sustaita, 2018), а саме жах і різкість, які в синхронних соціальних комунікаціях слід розглядати як заперечення реальності, з одного боку, і як реальність уяви (соціальний вимір), із другого боку (гуманістичний вимір). Автори аналізують “насильство в трансдисциплінарному діалозі” (Lizarazo, Martinez, Alberto, & Sustaita, 2018).

“Жах проглядається як видимість руйнування соціальної та культурної структури, зокрема парадокс припущення про те, що деструктивне насильство соціального є тим самим, що засновує соціальне. У гуманістичному вимірі розділи створюють Корпус для відкритих дискусій у сучасному світі, вони пропонують ауру розуміння...” (Lizarazo, Martinez, Alberto, & Sustaita, 2018).

А. D. Lizarazo (2010) констатує невизначеність мексиканської нації щодо інтернет-часу й наполягає на тому, щоб якнайшвидше здійснити на державному рівні трансформації соціальних комунікацій у форми електронної комунікації. Дослідник доцільно, на наш погляд, захищає нові технології, які, на його думку, здатні змінити конфігурацію деяких аспектів їхнього використання. Важливо врахувати специфіку кволого розвитку синхронних соціальних комунікацій, що впроваджує влада, яка зосередилася на використанні електронних медіа “у шкільному середовищі та адміністративних процедурах” (Lizarazo, 2010). Надалі, розглядаючи “процеси та умови сим-

волічної реорганізації сучасного суспільства, що базується на питанні інтенсивного та постійного технологічного оновлення” (Lizarazo, 2021), дослідник пропонує шлях, у який “наш час реконструює спосіб бачення себе, як завдяки оцифруванню свого погляду, так і за рахунок оцифрування того, що він бачить” (Lizarazo, 2021). Прогресивні для мексиканського соціуму ідеї, які висловили свого часу згадані мексиканські дослідники, умовно ми назвали філософсько-соціологічним підходом, варто доповнити означенням “культурна, соціально-політична й соціально-економічна платформа”. Разом із тим, ми розуміємо, що така назва платформи дослідження не відбиває повною мірою суті процесів, що пов’язані з вивченням проблем історії розвитку соціальних комунікацій в Мексиці. Саме тому схилиємося до думки про напзву “системний підхід”, або “синкретичний підхід”. Найбільш відповідатиме означеному вузлу проблем назва “синергетичний підхід”.

Ідеї й думки, що дотичні до проблеми вивчення історії розвитку процесів соціальних комунікацій у Мексиці, ми знайшли серед праць про історію мексиканських соціальних комунікацій (Esteinou, Esparza, 2010; García, 2011; Valdes Vega, 2022).

Історія синхронних соціальних комунікацій відбита в дослідженні, що присвячено подіям “брудної війни” (“guerra sucia”), які вивчав J. M. García (2011) за допомогою контент-аналізу спогадів жертв “таврування, побиття, каліцтво й навіть введення предметів у тіло” (García, 2011). Специфічні соціальні комунікації війни й насильництва “брудної війни” у Мексиці в 60–70-х роках XX століття автор здійснює на базі кількох свідчень “представлених як вправа колективної пам’яті” (García, 2011). Дослідник реконструює “деякі з досвіду тих десятиліть і... прояснює застосування тілесного насильства тими, хто застосовує терор за допомогою влади” (García, 2011). Особистості, які змінили уявлення мексиканців про історію соціальних комунікацій, ідентифіковані народом серед політикуму країни в період президенства Лопеса Обрадора у період від 2018 до 2021 року (Valdes Vega, 2022). Автор дослідження “те-

оретично й емпірично визначив причину того факту, що президент Лопес Обрадор стикався зі щоденними запитаннями преси в першій половині свого терміну, незважаючи на можливі ризики, пов'язані з надмірною експозицією для іміджу будь-кого” (Valdes Vega, 2022). Як зазначає М. Е. Valdes Vega (2022), у той період розвитку історії синхронних соціальних комунікацій у Мексиці мас-медіа визначали порядок денний і тим самим впливали на свідомість суспільства. Разом із тим, дослідник акцентує увагу на тому, що така

“комунікаційна вправа AMLO (Andrés Manuel López Obrador — прим. наше О. Х.) була інструментом для піднесення та захисту кожного кроку його трансформаційного проєкту, щоб зміцнити легітимність, яку він отримав, коли був обраний першим президентом Республіки від лівих у Мексиці” (Valdes Vega, 2022).

Здійснений М. Е. Valdes Vega (2022) аналіз історії розвитку політичних соціальних комунікацій у Мексиці 2018–2022 років дозволяє нам ідентифікувати запропонований автором підхід як комунікаційно-технологічний.

3.3. Специка процесів соціальних комунікацій у Гватемалі

У Гватемалі наукові дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій здійснюються на рівні тих складних проблем, які характеризують непрості процеси розвитку багатонаціонального суспільства, яке до ХХ століття було колонією Іспанії, а з початку ХХ століття потрепало від культуної, економічно й політичної експансії з боку США. Саме тому вивчення історії розвитку процесів соціальних комунікацій спирається на декілька ключових моментів (Peculiarities of the study of the history... in Guatemala, 2023).

Перший проблемний момент полягає в мовному розмаїтті Гватемали, у якій “окрім іспанської, досі розмовляють понад 20 мовами корінних народів” (Peculiarities of the study of the history... in Guatemala, 2023). Саме згаданий момент “вимагає” від дослідників історії соціальних комунікацій звертати увагу на різні моделі спілкування в різних спільнотах країни. Дослідники факультетів соціології, антропології та комунікацій з Університету Сан-Карлос у Гватемалі вивчають “локальні особливості спілкування” (Peculiarities of the study of the history... in Guatemala, 2023). Специфіку соціальних комунікацій різних етнічних груп, що населяють Гватемалу, вивчають антропологи й історики Інституту антропологічних досліджень та історії, некомерційної організації “Проект для мовного та етнічного розмаїття”. Дослідники останнього вивчають вплив мовних особливостей на культуру спілкування. Автор В. Lyons (2003) дослідив культурну логіку й глобальну економіку майя, що маркує інтерес до історії соціальних комунікацій окремої історичної народності Гватемали. Вплив конструкції одягу на процес самоконструювання в місті Гватемала, що розташовано на високогір’ї, описує дослідник В. Femenías (2008). Автор назвав такий вид конструювання соціальних комунікацій “ткацькою ідентичністю” (Femenías, 2008). У Гватемалі процеси як діяхронних, так і синхронних соціальних комунікацій дослідники вивчають із позицій антропології (Destefanis, 2018). У межах соціальних наук, що вивчають у Гватемалі, розглядається теоретико-методологічна пропозиція конструювання антропології комунікації (Herrera-Aguilar, 2015). Такий методологічний підхід до вивчення проблем дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій умовно назовемо “антропологічний підхід”.

Другим проблемним моментом вивчення історії соціальних комунікацій є вплив наслідків громадянської війни, яку пережила Гватемала впродовж довгих 36 років (1960–1996). Оскільки суспільство довгий час знаходилося в дихотомічних соціальних відносинах, моделі соціальних комунікацій мали

відчутний вплив. “Імовірно, цей конфлікт порушив традиційні комунікаційні мережі та норми” (Peculiarities of the study of the history... in Guatemala, 2023). Досліджуючи внутрішні й зовнішні чинники громадянської війни у Гватемалі, В. Molden (2015) зауважив, що відбулася “глобальна констеляція деколонізації та холодної війни” (Molden, 2015), що створило контекст, який відбився “не лише перехресними історіями, але й перехресними спогадами” (Molden, 2015). Вийшло так, що

“з одного боку, функціонували історії, представлені в наративах про гватемальських і центральноамериканських антагоністів, які відображали події, визначені транснаціональними констеляціями, а з іншого боку, самі ці наративи були сконструйовані в транснаціональних дискурсивних просторах” (Molden, 2015).

Логічно було б передбачити, що описані умови в Гватемалі породили унікальне двоїсте явище в історії розвитку соціальних комунікацій: одні наратори повідомляли історію зі свого боку, інші наратори тлумачили історію (зокрема, історію соціальних комунікацій у країні) з інших позицій. Отже, дві історії соціальних комунікацій одночасно функціонували й дотепер функціонують в науково-навчальному дискурсі країни.

Під час вивчення проблем історії розвитку процесів соціальних комунікацій *третьім проблемним моментом* варто вважати дієвість моделей соціальних комунікацій корінного населення. Суть проблеми полягає в тому, що корінні народи тисячоліттями проживали в Гватемалі з власними традиціями спілкування й тому “розуміння їх ролі та впливу може забезпечити дослідникам важливий історичний контекст соціальних комунікацій” (Peculiarities of the study of the history... in Guatemala, 2023). Сьогодні

“населення Гватемали становить 14,9 мільйона осіб, із яких 6,5 мільйона (43,75 %) належать до 22 племен майя

(ачі, акатеки, авакатеки, хальчітеки, чорті, чуй, іца, ік-сіль, жакальтеки, как-чікель, я'мам, мопан, покомам, покомчі, к'анджоб'ал, к'екчі, сакапултек, сіпакапенсе, тектітек, ц'утуджіль і ус-пантек), один гаріфуна, один синка та один народ креольського або африканського походження" (Indigenous Peoples in Guatemala, 2023).

І саме статистичні показники (Indigenous Peoples in Guatemala, 2023) демонструють серйозні проблеми в моделях синхронних соціальних комунікаціях як в освіті, так і в галузі доступу до вакансій на ринку праці. Іншими словами, у Гватемалі існує "стійкий расизм і дискримінація корінних народів" (Indigenous Peoples in Guatemala, 2023). Навіть у політичній рекламній продукції Гватемали корінні народи країни зображені як "учасники натовпу", і їм ніколи не надають важливих ролей, таких як "підтримувач кандидата" або "виборець, що не визначився" (Connolly-Ahern, & Castells у Talens, 2010). Дослідники застосували етнографічний контент-аналіз і проаналізували "ролі та характеристики корінних народів у 67 телевізійних рекламних роликах з усього політичного спектру Гватемали" (Connolly-Ahern, & Castells у Talens, 2010). Результати дослідження продемонстрували в черговий раз, що траєкторія синхронних соціальних комунікацій корінного населення Гватемали пов'язана з визначенням "безпорадність і відокремленість" (Connolly-Ahern, & Castells у Talens, 2010). Корінне населення Гватемали також називають "історично виключені або пригноблені групи" (Larson, 2008), що відбивається на "боротьбу рухів корінних народів Латинської Америки, що борються за нові концепції демократії та практики представництва, які визнають колективні права та повагу до звичаєвого права та влади" (Larson, 2008). Автор порівняв роботу обраних муніципальних органів влади та традиційні корінні органи влади, які "представляють інтереси корінних громад у лісовому господарстві" (Larson, 2008). Саме в такому порівнянні, на думку А. М. Larson (2008), "простежується історичний кон-

текст відносин між корінним населенням і державою в регіоні” (Larson, 2008).

Четвертим моментом дослідження проблем історії розвитку процесів соціальних комунікацій вважається “розрив між сільською та міською місцевістю” (Peculiarities of the study of the history... in Guatemala, 2023), що стимулює процес диференціації комунікаційних потоків і технологій” (Peculiarities of the study of the history... in Guatemala, 2023). Гватемала вважається країною із “найвищим рівнем народжуваності з усіх країн Латинської Америки” (Lindstrom, 2003) і найменш урбанізованою. Дослідження “ретроспективних даних історії життя, що зібрані в районах походження та призначення мігрантів у Гватемалі” (Lindstrom, 2003), мало на меті “порівняння народжуваності жінок-мігранток із сільської та міської місцевості з фертильністю сільських та міських немігрантів” (Lindstrom, 2003). У дослідженні були задіяні “регресійні моделі небезпеки в дискретному часі для створення союзу, перших пологів, третіх і вищих народжень” (Lindstrom, 2003). Відомо, що “моделі рівня небезпеки широко використовуються для моделювання даних тривалості в широкому діапазоні дисциплін, від біостатистики до економіки” (Discrete-time proportional hazards, 2023). Результати дослідження D. P. Lindstrom (2003) показали, що відкладене одруження в сільській місцевості та швидке запровадження практики народжуваності в містах після міграції призводять до “проміжної народжуваності мігрантів, яка є ближчою для місцевих жителів, ніж для сільських немігрантів” (Lindstrom, 2003). Зафіксована різниця є свідченням не лише образу життя, що притаманний сільським мешканцям, серед яких переважна більшість представників корінного населення Гватемали, але й специфічні синхронні соціальні комунікації, які беруть своє начало в традиційно усталених моделях соціальних комунікацій пращурів представників різних корінних племен країни. У такому випадку ми маємо підстави в робочому порядку назвати описані D. P. Lindstrom (2003) моделі, як такі, що відпові-

дають демографічній соціально-комунікаційній концепції (платформі).

Якість синхронних соціальних комунікацій між корінними сільськими мешканцями Гватемали й міськими некорінними мешканцями країни оцінюється з двох боків: і як ефективна, і як неефективна (Fenton, 2013). Згадані соціальні комунікації між селом і містом породжують міцні зв'язки для “досягнення сталого розвитку засобів існування та продовольчої безпеки в країні” (Fenton, 2013). Не всі такі зв'язки є позитивними. Наприклад, існують “злочинні мережі в селі та місті, які негативно впливають на засоби існування та продовольчу безпеку Гватемали” (Fenton, 2013). До того ж, між місцевими адміністраціями й урядом функціонують неякісні соціальні комунікації, що робить надання продовольчих послуг населенню неефективним. Така ситуація тягне за собою недоїдання серед корінного населення, яке мешкає в сільській місцевості. Такий висновок дозволяє нам констатувати, що якість синхронних соціальних комунікацій прямо впливає на вітальний цикл корінного населення Гватемали. Пропонуємо такий підхід у вивченні історії синхронних соціальних комунікацій назвати економіко-соціальнокомунікаційний.

Суть *п'ятого моменту* дослідження проблем історії розвитку процесів соціальних комунікацій у Гватемалі полягає в іноземному впливі, який до ХХ століття характеризувався колоніальною політикою Іспанії, а з початку ХХ століття експансією США. Очевидно, що економічні, політичні, соціальні й культурні соціальні комунікації Гватемали змінювалися, простосовуючись до новацій. Публічний дискурс змінювався завдяки новим медіа (Peculiarities of the study of the history... in Guatemala, 2023). До таких медіа (посередників) у системі діяхронічних соціальних комунікацій, що функціонували в народів Гватемали наприкінці класичного періоду (317–987 pp.) на низовині Майя можна віднести нові інформаційні потоки. Вони “прийшли” разом із вторгненням народів Путун/Чонтал з узбережжя Мексиканської затоки (Halperin, Flynn-Arajdal,

Wolf, & Freiwald, 2021) у місто Уканал (департамент Петен, Гватемала). Розкопки, що здійснила група дослідників С. Т. Halperin, Y. Flynn-Arajdal, K.A.M. Wolf та С. Freiwald (2021) дозволили встановити, що “хоча можливість іноземного правління залишається, гіпотеза вторгнення не може повністю охопити складну динаміку, різноспрямовані рухи та плюралістичні впливи цього періоду часу” (Halperin, Flynn-Arajdal, Wolf, & Freiwald, 2021). За результатами дослідження автори констатували факт двоїстого впливу експансії завойовників на місцеве населення: з одного боку, корінне населення Гватемали відчувало вплив соціальних комунікацій, з іншого боку, такий вплив не дозволив забути власні соціальні комунікації, традиції яких старанно зберігалися представниками корінного населення. Зважаючи на методи археології й методи ки ізотопного аналізу людських залишків такий підхід вивчення діяхронічних соціальних комунікацій пропонуємо назвати археологічно-соціальнокомунікаційний.

Діяхронічні дослідження іспанського впливу на корінне населення Гватемали в період до XX століття (Brewer, 2002; Lovell, 1988; Oakah, 1994; Restall, 1998; Woodward, 1965) і синхронічні дослідження згаданого впливу в XX столітті (Rohlt-Arriaza, & Bernabeu, 2008) засвідчують історичні зміни соціальних комунікацій гватемальських племен під тиском як економічних, політичних, так і культурних чинників. Разом із тим варто, на наш погляд, звернути увагу на іншу специфіку в синхронних і діяхронних соціальних комунікаціях. Ідеться про створення в іспанській Америці (зокрема й у Гватемалі) поселень, які мали назви *reducciones* (скорочення), або *congregaciones* (конгрегації) (Herzog, 2018). Нагадаємо, що в іспанській Америці конгрегацією називали “адміністративно-територіальну одиницю, що існувала в колоніальний період” (Congregation, 2023). На чолі конгрегації, яка об’єднувала кілька сіл або хуторів, стояв алькальд, який виконував “функції самоврядування в рамках колоніальної системи”, “збирав податки, здійснював нагляд за дорогами, мостами, сільським

господарством тощо” (Congregation, 2023). “Часто кілька конгрегацій об’єднувалися в паррохію, що очолювалась священником” (Congregation, 2023). Саме в конгрегаціях і паррохіях ключовими факторами зміни соціальних комунікацій були не матеріальні, економічні проблеми, а “відносини, які пов’язували мешканців один з одним, і правовий режим, який їх пов’язував” (Herzog, 2018). Отже, підсумовуючи свій аналіз, вважаємо доцільним в робочому порядку назвати вивчення конгрегаційних соціальних комунікацій періоду іспанської колонізації Гватемали дослідниками конгрегаційно-соціально-комунікаційним підходом.

Шостий момент у дослідженнях проблем історії розвитку процесів соціальних комунікацій у Гватемалі пов’язаний із роллю релігії в суспільстві. У колоніальний період розвитку країни потужною інституцією була католицька церква (Peculiarities of the study of the history... in Guatemala, 2023). Логічним є припущення щодо того, що релігійні свята з різноманітними формами обрядовості й символізму відігравали суттєву роль у синхронних соціальних комунікаціях ХХ століття. Однією з таких форм життя гватемальських майя варто вважати емоційні ефекти “колективного запам’ятовування за допомогою соціального обміну та похоронних ритуалів” (Beristain, Paez, & González, 2000). Під час порівняння ритуально-обрядових дій, з одного боку, гватемальських майя, які були жертвами геноциду 80-х років ХХ століття, та, з іншого боку, інших латиноамериканських громад (наприклад, громадою ладіно), дослідники С. М. Beristain, D. Paez і J. L. González (2000) дійшли висновку про те, що “суб’єкти майя не повідомили про нижчий рівень суб’єктивних та емоційних реакцій порівняно з латиноамериканськими громадами” (Beristain, Paez, & González, 2000). Для племен гватемальських майя ритуали мали більш важливий буферний ефект у порівнянні з народом ладіно. Втрата одноплемінників для обох народів (і майя, і ладіно) однаково негативно впливала на соціальні комунікації. Разом із тим, найбільше шанованою пам’яттю була та, що стосувала-

ся суб'єктів, які “постраждали від колективних масових вбивств” (Beristain, Paez, & González, 2000). Ритуальною формою вшанування пам'яті жертв репресій 80-х років ХХ століття у народів Гватемали дотепер залишається мовчання, або тиша навколо поховань. Зауважимо, що форми релігійних синхронних соціальних комунікацій характеризують поведінку гватемальських корінних мешканців у різні періоди розвитку країни. Наприклад, відомо, що формування релігії та нації в Гватемалі в період від 1821 року до 1871 року відбувалося за рахунок конфліктних соціальних стосунків між владою і корінними мешканцями країни (Sullivan-González, 2008). Пізніше в історії розвитку країни соціальнокомунікаційні конфлікти вже були пов'язані певним чином із лібералізмом і протестантизмом, з одного боку, й опором корінного населення в період від 1870 року до 1920 року у Гватемалі, з іншого боку (Garrard-Burnett, 1997). Свою роль відіграли у Гватемалі державні репресії, які потягнули за собою певні культурні наслідки для народності кекчі (Wilson, 1991). Соціальні комунікації сучасної Гватемали можуть розглядатися як такі, що стимулюють процес ресакралізації профанного, ставлячи під сумнів світську державу (Garrard-Burnett, 1996).

Ще два десятиліття тому у гватемалі дослідник L. V. Walsh (2006) розглядав високі показники смертності й захворюваності дітородних жінок і немовлят, пов'язуючи тривожні процеси з “віруваннями й ритуалами традиційних помічників (ТВА) в одній корінній громаді Гватемали” (Walsh, 2006). Автор розглядав вплив священного покликання, священного знання й священного ритуалу на синхронні соціальні комунікації корінних народів Гватемали (Walsh, 2006). Іншого розуміння набув соціальнокомунікаційний конфлікт під час євангельського опору мирному процесу в післявоєнному гватемальському місті (Philpot-Munson, 2009).

У сучасній Гватемалі соціальнокомунікаційні конфлікти ґрунтуються на диференціації населення за вірою та етнічною приналежністю, демонструючи релігійний плюралізм і расові

проблеми у Гватемалі (Althoff, 2017). У країні відслідковується “драматичний підйом нового релігійного плюралізму, а саме поширення п’ятидесятницького християнства — як католицького, так і протестантського — і зростання місцевих рухів за відродження” (Althoff, 2017). У Гватемалі сьогодні нараховується “найвища кількість католиків і протестантів-п’ятидесятників серед населення” (Althoff, 2017). Аналіз порядку денного релігійних рухів країни дозволив автору стверджувати, що “релігійний плюралізм у Гватемалі робить більше для увічнення етнічного розколу у Гватемалі, ніж для його руйнування” (Althoff, 2017). Описаний підхід у вивченні проблем історії процесів розвитку соціальних комунікацій ми в робочому порядку пропонуємо назвати соціально-релігійний.

Сьомий момент у дослідженнях проблем історії розвитку процесів соціальних комунікацій у Гватемалі стосується усної традиції передавання розповідей про історію, що формує специфічний засіб як діяхронних, так і синхронних соціальних комунікацій (Peculiarities of the study of the history... in Guatemala, 2023). Автори (Davis, 2004) вивчають різні спекти усної трансляції знань, наприклад, у національній культурі майя (Davis, 2004); у використанні інноваційних усних, візуальних та аудіо стратегій в евангелізації (McCleary, 2023); смисли розмов мовами майя серед найстаріших жителів, які зосереджені на питанні зміни мови з наголосом на усній передачі (Holbrock, 2016). Умовно такий підхід (платформу) вивчення проблем історії розвитку процесів соціальних комунікацій ми назвали “усно-інформаційний підхід”.

Аналіз досліджень проблем історії розвитку процесів соціальних комунікацій у Гватемалі дозволив нам виокремити якнайменше 7 концептуальних підходів, до яких ми віднесли такі:

- 1) антропологічний підхід;
- 2) археологічно-соціальнокомунікаційний підхід;
- 3) демографічний соціально-комунікаційний підхід;
- 4) економіко-соціальнокомунікаційний підхід;

- 5) конгрегаційно-соціальнокомунікаційний підхід;
- 6) соціально-релігійний підхід;
- 7) усно-інформаційний підхід.

3.4. Соціальні ідеї фахівців Куби як підґрунтя для розвитку соціальних комунікацій

На *Кубі* багато років історія соціальних комунікацій розглядається через призму фахової підготовки спеціалістів до втілення соціалістичних ідей (Medina, Pérez, Salomón, Muro, 2018). Від 2004 року розпочалося дослідження під назвою “Сфера соціальної комунікації, особливості на Кубі”. Воно стало частиною наукового напрямку “Теоретичні дослідження комунікації та інформації”, що активно розроблялися фахівцями факультету комунікації з університет м. Гавана. Вже в 2013 році згаданий напрям був “зареєстрований як інституційний науково-дослідний проект факультету комунікації з університету м. Гавана “Академічна галузь соціальної комунікації на Кубі” (Medina, Pérez, Salomón, Muro, 2018). У межах проєкту вивчалися два напрямки дослідження: “(1) Теорія та історії спілкування й інформації; (2) Навчання та професійна діяльність” (Medina, Pérez, Salomón, Muro, 2018).

Фахівці проєкту визначили соціальну комунікацію як “досить складне й мультимедійне явище” (Medina, Pérez, Salomón, Muro, 2018), що декларує “потребу в більшій і кращій артикуляції між різними професійними практиками, які об’єктивуються в професійному навчанні й у наукових дослідженнях” (Medina, Pérez, Salomón, Muro, 2018). Цитоване визначення соціальних комунікацій подано як програмне й озвучено в Концепції Кубинської економічної та соціальної моделі соціалістичного розвитку. У документі наголошено про те, що “соціальна комунікація є важливою складовою процесу економічного та соціального розвитку як стратегічного ресурсу для управління державою та урядом, установами, і компані-

ями, політичними, масовими, громадськими організаціями та ЗМІ” (Conceptos del modelo económico y social cubano de desarrollo socialista, 2021). Зрозуміло, що наведене визначення соціальної комунікації (термін вживається в однині — *прим. наша О. Х.*) повністю підпорядковано дослідниками під ідеали соціалістичного будівництва на Кубі. Разом із тим ідея вивчення історії соціальної комунікації в різних її формах і видах є очевидною та новою для кубинської наукової спільноти. Наша думка про новизну такого підходу (умовно назвемо його “соціальнокомунікаційний підхід”) підтверджується намірами авторів документу, що спрямований на вивчення “взаємодії комунікативних та соціокультурних медіа в повсякденних просторах, як тих, що виникають безпосередньо, так і тих, що генеруються традиційними та новими засобами масової інформації в найрізноманітніших громадських місцях, як в інституційних, так і соціальних” (Medina, Pérez, Salomón, Muro, 2018).

Про те, що вивчення історії соціальних комунікацій на Кубі має серйозний характер, свідчить рішення III-го пленарного засідання Центрального Комітету Партії Комуністів Куби (РСС), під час якого був затверджений документ “Концептуалізація економічної моделі і кубинського суспільства з розвитку соціалізму” (Conceptos del modelo económico y social cubano de desarrollo socialista, 2021).

Згідно з положеннями згаданого партійного документу, “соціальна комунікація є важливою складовою процесу економічного та соціального розвитку як ресурс стратегічний для Держави й Уряду, установ, компаній, організації політики, масових, соціальних і комунікаційних медіа, які служать сприянню участі в громадянських дебатах навколо суспільних справ, навчання цінностям і культурі в цілому” (Conceptos del modelo económico y social cubano de desarrollo socialista, 2021). Цікаво, що партійний циркуляр вбачає в соціальній комунікації “існування сучасної й ефективної системи комунікаційних засобів масової інформації, якою володіє весь народ із виразним покликанням суспільства” (Conceptos del modelo económico y

social cubano de desarrollo socialista, 2021). Іншими словами, комуністична партія Куби вважає, що прийшов час врахувати потенціал соціальних комунікацій, оскільки “комунікаційний менеджмент сприяє системності, прозорості, якості та своєчасності публічної інформації, а також доступ до нього, тому він регулюється та контролюється з урахуванням політики, викладеної Комуністичною партією Куби, завдяки відповідним правовим нормам” (Conceptos del modelo económico y social cubano de desarrollo socialista, 2021).

Отже, дослідження історії соціальних комунікацій на Кубі спирається лише на визнання провідної ролі професійного вдосконалення особистості, яка спрямовує свої суспільно-політичні потенції на досягнення рішень правлячої партії. На жаль, ми не зафіксували в аналізованому декларативному партійному документі акцентів на вивчення подій, засобів і форм соціальних комунікацій, які функціонували до панування авторитарної суспільно-політичної системи.

3.5. Проблеми дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій у Колумбії

Вивчення проблем дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій у Колумбії має стрижневі вісім особливостей (Peculiarities of studying the history of social communications in Colombia, 2023).

1. *Географія та регіональне розмаїття.* Оскільки Колумбія є географічно різноманітною країною з прибережними регіонами, Андськими горами, низовинами та джунглями Амазонки, це “по-різному вплинуло на розвиток комунікацій у регіонах” (Peculiarities of studying the history of social communications in Colombia, 2023), зокрема й на розвиток історії соціальних комунікацій.

2. *Етнічне розмаїття.* Під час дослідження проблем розвитку історії соціальних комунікацій у Колумбії, необхідно

враховувати те, що країна з давніх часів є домом для різноманітного корінного та афро-колумбійського населення. Такий національний конгломерат у своїх соціальних практиках застосовував (і продовжує це робити) власні культурні практики спілкування, які умовно можна назвати культурною гібридизацією (Vásquez-Rivera, 2019). Остання спрямована на “аналіз процесів взаємосхрещування та культурного обміну, висвітлених у конституції модернізму та в процесах модернізації в Латинській Америці” (Vásquez-Rivera, 2019). Автор дослідив три колумбійські корінні виробничі організації (КВО), які “були сформовані з традиційними корінними ідеалами та в середині ринкової динаміки організаційної економіки, потім трансформували свої ідеали та культурні аспекти з сучасними західними адміністративними та культурними практиками” (Vásquez-Rivera, 2019). За допомогою спостереження за участю, напівструктурованого інтерв’ю та аналізу вітчизняних документів дослідник проаналізував етнічну приналежність працівників КВО, які належали НАСА в Колумбії. О. І. Vásquez-Rivera (2019) встановив, що культурна гібридизація працівників мала різні ступені для кожного виробництва. У меншій за чисельністю працівників КВО був зафіксований опір і пізніше прийняття, а в більшому КВО спостерігалася сегрегація і прийняття. Така сама тенденція відслідковувалася в старшому за віком працівників КВО. Автор зробив висновок про те, що культурна сегрегація в колумбійських трьох підприємствах НАСА має різні ступені прояву й різноманітні культурні характеристики. Можливо, такий диференціальний характер культурної сегрегації пов’язаний із тим, що в Колумбії лише від 1991 року діє положення конституції країни, за яким мови меншин отримали юридичне визнання (Uribe-Jongbloed, & Anderson, 2014). Також соціальні комунікації Колумбії між представниками корінних меншин Колумбії та інших некорінних культур, які функціонують на території країни, були покращені законодавчо дією “Закону про освіту” (1994). Згаданий Закон “визнав особливі права на освіту за ет-

нічними громадами” (Uribe-Jongbloed, & Anderson, 2014) і, передбачаємо, тим самим юридично закріпив межі соціальних комунікацій у процесі “розвитку освіти мовами корінного населення, доступ до ЗМІ та інші відповідні положення” (Uribe-Jongbloed, & Anderson, 2014), та використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), із метою “заохотити засвоєння мови” (Uribe-Jongbloed, & Anderson, 2014).

Соціальні практики корінних народів Колумбії завжди наклали свій відбиток на соціальні комунікації не лише в галузях, що пов’язані безпосередньо з освітою та культурою. Згаданий вплив відслідковується багато століть і на аграрній діяльності корінних народів Колумбії. Специфічними є синхронні соціальні комунікації в середовищі кокалерос (cocaleiros), або фермерів, які вирощують впродовж багатьох десятиліть коку (кокове дерево). Останнє “є джерелом кокаїну та традиційно використовується корінними народами Південної Америки як медична рослина та для ритуальних цілей. Листя коки (coca leaves) є основним стимулятором та жувальним засобом в цих регіонах” (Cocaleros, 2023). До числа кокалерос відносять фермерів, які мають невеликі ферми й традиційно вирощують коку як культуру прожиткового мінімуму. Разом із тим, саме ферми кокалерос стають місцем виробництва кокаїну, що “створює конфлікт між ними та урядами країн, які намагаються боротися з наркотиками” (Cocaleros, 2023). Кокалерос в Колумбії вважаються посередниками наркобізнесу. На фоні конфліктних соціальних комунікацій, що виникають між фермерами й державними органами влади, перші традиційно захищають свої багатовікові традиції і права на вирощування коки. Дослідники I. R. Herrera й D. Joost (2023) Уза допомогою етнографічної роботи та контент-аналізу запитів виробників коки... демонструють, як виробники кока є тими, хто найкраще розуміє історичні причини, які спонукали їх брати участь” в економіці розвитку, що була запропонована державою завдяки спеціальній програмі PNIS (“Programa Nacional Integral de Sustitución de Cultivos Ilícitos” (Nuevo informe: Programa

Nacional Integral de Sustitución de Cultivos Ilícitos, 2023). Китика згаданої програми спирається на те, що “розробка та реалізація політики щодо наркотиків і розвитку в Колумбії були здійснені без урахування історичних причин появи незаконних посівів або різницю в потужності між соціальними акторами, залученими до вирощування та обробки незаконних посівів” (Herrera, & Joost, 2023). Разом із тим, автори вважають, що так звана мирова угода між кокалеросами й державою є помилковою, оскільки припускає, що “реалізація політики відбуватиметься в районах без громадянства” (Penaranda, Chumbler, & Hung, 2021). Така ситуація не сприятиме розвитку й підтримці синхронних соціальних комунікацій у Колумбії. Цікавим фактом у справі соціальної активності кокалерос є те, що вони постійно знаходяться в центрі політичних дебатів (Penaranda, Chumbler, & Hung, 2021). При цьому як кокалерос, так і представники держави розуміють позиції один одного щодо майбутнього економічного розвитку країни. Щоправда, кокалерос

“...значно краще розуміють складні соціальні структури, у яких вирощуються та переробляються незаконні культури. Їхні знання включають історичні причини, які привели їх до участі в цій нелегальній економіці, а також враховують різницю у владі серед соціальних суб’єктів, залучених до виробництва незаконних посівів. Проте їх спроби пояснити цим політекономічні перспективи в різних випадках і за допомогою різних засобів органів влади, агенцій розвитку та державних установ є невдалі” (Herrera, & Joost, 2023).

Отже, проблеми дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій, що спираються на етнічне розмаїття корінних народів Колумбії вивчаються з позиції етносоціологічного й соціо-політико-економічного підходів.

3. *Роль релігії* в соціальних комунікаціях Колумбії є наступною проблемою вивчення історії розвитку процесів соціаль-

них комунікацій. Оскільки католицька церква впродовж багатьох століть “відігравала важливу роль у комунікації через місіонерську роботу, літературу та освітні програми” (Peculiarities of studying the history of social communications in Colombia, 2023), маємо визнати факт впливу католицької церкви на соціальні комунікації й медіаландшафт Колумбії.

Варто, на наш погляд, звернути увагу на перетин релігійних обрядів, державних методів і конфліктних форм насильства в сценаріях розбудови миру в Колумбії (Manrique, 2019). Автор аналізує “політичні масштаби й наслідки різних релігійних дискурсів і практик у поточній історичній ситуації “розбудови миру” у Колумбії” (Manrique, 2019) і доходить висновку про те, що між релігійністю, державністю й насильством можуть виникати складні відносини в період після угоди про розбудову миру в країні. Щоб згадані складнощі не виникали, С. А. Manrique (2019) радить детально вивчити праці К. Шмітта (Schmitt, 2005), Ж. Дерріда (Derrida, 2002) та М. Фуко (Foucault, 2008). Ідеї соціального устрою, запропоновані в згаданих працях, які характеризують “теологічно-політичної конфігурації” (Manrique, 2019), на думку С. А. Manrique (2019), можуть зберегти претензії Колумбії на те, щоб називатися світською державою. Автор висловлює надію:

“У такий спосіб ми могли б краще зрозуміти й оцінити декілька помітно різних душпастирських практик, якими керують не лише різні, але й антагоністичні богословсько-політичні фігури, а також соціальні та політичні наслідки та наслідки цих практик” (Manrique, 2019).

Хоча перетин релігійних, політичних, економічних і соціальних практик у Колумбії має проблемне рішення в синхронних соціальних комунікаціях, необхідно звернути увагу й на проблему перетину так званого “народного католицизму” і католицизму (Bastidas Meneses, Kaden, & Schnettler, 2021). Колумбійський народний католицизм знаходиться на перетині

“інституціоналізованої релігії та неінституціоналізованих релігійних практик” (Bastidas Meneses, Kaden, & Schnettler, 2021). Разом із тим, такий перетин не породжує прямого антагонізму. Поклоніння народним святам формально узгоджено католицизмом Колумбії, хоча воно “забирає” певну паству в офіційної католицької церкви. Народні свята пов’язані більше з побутом простого народу, народними традиціями й сільсько-господарчими циклами, а офіційні католицькі свята відірвані від народних традицій. Описане неспівпадіння породжує свої характерні соціальні комунікації й різноманітні індивідуальні життєві обставини.

“...прихильники “народної релігії” переслідують раціонально зважені цілі у формі чудес чи послуг, які відбуваються на землі, а не обіцянки спасіння в потойбіччі, оскільки популярний католицизм не стимулює спасіння та добробут як продукт добрих справ, винагороджених Богом. Це надає народній релігії явного магічного характеру” (Bastidas Meneses, Kaden, & Schnettler, 2021).

Синхронні соціальні комунікації Колумбії, що спираються на “народний католицизм”, не передбачають концепцію гріха й відплати за антисоціальну поведінку, адже всі люди можуть помилятися й мати невдачі. Відсутність релігійних санкцій у “народному католицизмі” Колумбії відрізняє його від офіційного католицизму й не створює відкритого антагонізму. Незважаючи на такі протиріччя, священники офіційного католицизму наділені владою церкви регулювати соціальні комунікації представників “народного католицизму” “через надання та відмову в благах спасіння” (Bastidas Meneses, Kaden, & Schnettler, 2021). Отже, існує певна спорідненість між народною релігією та церковною релігією, що впливає на якість синхронних соціальних комунікацій у Колумбії.

Підсумовуючи дослідження проблем вивчення процесів розвитку історії соціальних комунікацій, що пов’язані з аналі-

зом ролі релігії в суспільному житті колумбійського суспільства, пропонуємо назвати такий підхід соціорелігійним підходом.

Не меншу роль у вивченні історії соціальних комунікацій у Колумбії відіграє вплив політичних потрясінь, які країна переживала у формі насильства й громадянських війн, партизанських конфліктів і “наркотичних” війн у XX столітті (Peculiarities of studying the history of social communications in Colombia, 2023). У науковому середовищі дослідників суспільних процесів і соціальних комунікацій сучасної Колумбії циркулює термін “битви на кордоні” (Long, 2020), який тлумачиться як процес фіксації перманентного “насильства, злочинності й управління на межі війни” (Collins, & Alarcón, 2021; Long, 2020; Rochlin, 2012).

У периферійних районах Колумбії гостро відчуються ознаки процесу перетину політичного й кримінального насильства (Long, 2020). Такі периферійні місця країни часто “перебувають на межі державного контролю і прямо чи опосередковано керовані низкою повстанців і злочинців” (Long, 2020). Синхронні соціальні комунікації тзгаданих регіонів Колумбії здійснюються між колишніми повстанцями, воєнізованими формуваннями та жертвами й мають специфічний характер.

“Якщо дивитися з прикордонних територій, колумбійський конфлікт є набагато складнішим, ніж те, що часто представляють, і залучає більше учасників, ніж державу, повстанські армії, згуртовані воєнізовані формування та наркокартелі” (Long, 2020).

Специфікою таких синхронних соціальних комунікацій є їхня плинність, розмитість і мінливість. Як дослідниками, так і державною владою такі спільноти не “помічаються”, оскільки вони мають зброю та є небезпечними. Незахищеність місцевого населення є трималою й багатовимірною, що у свою чергу “змінює та часто руйнує соціальну структуру” (Long, 2020).

Над згаданою проблемою несистематично працюють урядовці й представники громадських організацій Колумбії, що в сукупності називається в дослідницьких працях і в державних документах як “політика витіснення щодо наркотиків” (Collins, & Alarcón, 2021). Дослідники J. Collins і K. T. Alarcón (2021) ставлять під сумнів ефективність “ортодоксальної інтерпретації національної державної влади у глобальних нарковійнах” (Collins, & Alarcón, 2021). Автори вбачають у колумбійських урядових ініціативах прояв пасивної країни-клієнта, яка “просто дотримується гегемонійної війни Сполучених Штатів із наркотиками” (Collins, & Alarcón, 2021). Можливо, такі ініціативи колумбійського уряду й надалі будуть корисним прикладом процесу витіснення Колумбією “дилем із державного будівництва, включно з контролем над наркотиками” (Collins, & Alarcón, 2021). Відомо (Rochlin, 2012), що деморкатичні ліві Колумбії мають декілька серйозних проблем у впровадженні засобів боротьби й протистояння згаданим проблемам. До таких проблем відносять: “1) гегемоністський дискурс політики та безпеки, який є вкрай правим; 2) постійну політику страху; 3) наслідки для безпеки нещодавнього божевілля як для легального, так і для нелегального транснаціонального капіталу, особливо щодо робочої сили та стратегічних проблем, пов’язаних із контрабандою; 4) наслідки успіху колишнього президента Урібе у вгамуванні спраги порядку після хаотичних 1990-х років, включаючи колосальну та зростаючу стратегічну присутність США в країні” (Rochlin, 2012).

Звернемо увагу на те, що сучасне населення Колумбії може впливати на політичну ситуацію і політичні рішення лідерів думок, не завжди маючи таку можливість, оскільки різні комунікаційні засоби різною мірою стимулюють таке вираження думок. Прикладом є різні реакції користувачів у різних соціальних мережах. До того ж, варто враховувати ткий фактор, як комунікаційна компетентність користувачів соціальних мереж (Velasquez, & Rojas, 2017). Під час ведення політичних дискусій у Колумбії активно використовуються соціальні медіа.

Дослідники А. Velasquez і Н. Rojas (2017) помітили ознаки нового рівня політичного вираження на стику й перетину “контенту, створеного користувачами, міжособистісного та масово-опосередкованого” (Velasquez, & Rojas, 2017). Автори запропонували аналіз об’єднаного контенту міжособистісної комунікації й масової комунікації. Метою дослідження авторів було прагнення зрозуміти “політичне вираження соціальних медіа шляхом вивчення впливу комунікаційної компетентності та очікуваних результатів на експресивну поведінку” (Velasquez, & Rojas, 2017). Дослідники завдяки

“репрезентативному опитуванню дорослого міського населення колумбійських “Facebook” (n = 598) і “Twitter” (n = 185) користувачів припустили, що комунікаційна компетентність у соціальних мережах та очікуваний статус, новизна та соціальні результати впливають на політичне самовираження в соціальних мережах” (Velasquez, & Rojas, 2017).

Висунуте припущення було доведено, оскільки результати згаданих двох соціальних мереж відрізнялися. Отже, виявилось, що фактор міжособистісної соціальної комунікації для вираження політичних дискусій є важливим.

Ми встановили, що вивчення проблем дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій у Колумбії на синхронному й діахронному рівнях відбувається з урахуванням підходу, який ми в робочому порядку назвали “політико-кримінальний” і “суспільно-політичний”.

Проблеми дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій у Колумбії вивчаються також із позиції розриву між селом і містом, оскільки “міські центри модернізувалися швидше, тоді як віддалені сільські райони ще довше поклалися на традиційні народні засоби масової інформації та міжособистісні мережі” (Peculiarities of studying the history of social communications in Colombia, 2023). Згадана ситуація по-

роджена швидкими темпами урбанізації населення Колумбії, що у свою чергу стимулює нестачу робочих рук у сільському господарстві й тягне за собою продовольчу кризу в країні. Разом із згаданими факторами різко змінюються форми синхронних соціальних комунікацій (Parra-Peña, Ordóñez, & Acosta, 2012). Не меншою проблемою розвитку й змін у синхронних соціальних комунікаціях вбачаємо в проблемі внутрішньої міграції населення Колумбії. Зазначимо, що “мобільність між колумбійськими містами є переважно повторною та зворотною міграцією” (Curiel, Domínguez, Lora, & O’Clery, 2022). Повторною міграцією дослідники R. P. Curiel, M. Q. Domínguez, E. Lora й N. O’Clery (2022) називають ситуацію, при якій мігранти з одного місця проживання кілька разів виїжджають до іншого місця проживання. Зворотною міграцією вважається така, під час якої внутрішні мігранти повертаються до попереднього місця проживання. Дослідження лонгітюдних даних 3,3 млн працівників Колумбії із залученням моделі міграції дозволило авторам R. P. Curiel, M. Q. Domínguez, E. Lora й N. O’Clery (2022) “порівняти характерну частоту на основі міграції та показників повернення між чоловіками та жінками, а також між різними віковими групами та групами доходу” (Curiel, Domínguez, Lora, & O’Clery, 2022). За результатами такого порівняння автори встановили, що “більшість людей взагалі не рухаються, і майже три з чотирьох випадків, коли людина переїжджає принаймні двічі, вона повертається до попереднього міста” (Curiel, Domínguez, Lora, & O’Clery, 2022). Якщо молоді й самотні люди мігрують часто й повторно, то такої тенденції не спостерігається щодо жінок і людей похилого віку. Авторами також було встановлено, що міграція населення Колумбії з невеликих міст має вищі показники (особливо щодо повторної міграції) і менші показники, якщо ідеться про великі міста (наприклад, Богота чи Медельїн). Зазначимо, що мігранти з великих місць частіше не повертаються до колишніх місць проживання (Curiel, Domínguez, Lora, & O’Clery, 2022). Необхідно зазначити, на наш погляд, що згадані види

міграції населення Колумбії гіпотетично щільно пов'язані із суттєвими змінами в їх синхронних соціальних комунікаціях на рівні зміни лексики, збільшення діапазону синтаксичних одиниць і розширення “когнітивного горизонту”. Під останнім розуміємо процес симуляції пізнавальних потреб мігрантів у зв'язку з переміщенням в інше соціальне оточення й необхідністю залишатися функціонально востребуваними на ринку праці. Описаний підхід в робочому порядку ми назвали “міграційно-соціальнокомунікаційний”.

Проблеми дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій у Колумбії пов'язані з нерівномірним поширенням сучасних комунікаційних технологій і засобів, що умовно можна назвати “технологічними прогалинами в опануванні соціальних комунікацій” (Peculiarities of studying the history of social communications in Colombia, 2023). Згадані технологічні прогалини стимулювалися нерозвинутою в усіх районах Колумбії інфраструктурою й економічними бар'єрами, що виникали на шляху розповсюдження комунікаційних засобів і технологій та доступу до них місцевого населення. Для подолання розбіжностей у думках населення щодо налагодження миру в постконфліктний період у різних регіонах Колумбії слугувало громадське радіо (Vega Casanova, Tapias Hernández, & Pérez Quintero, 2019).

“Незважаючи на стільки труднощів і викликів, колумбійське громадське радіо процвітає як простір для будування миру. Програмні радіо (РВ) і Локальні тематичні комітети (ЛТС) як місця для зустрічі соціального різноманіття та як платформи для тих, хто виступає на радіо, є як сценаріями міжособистісного спілкування, так й основою спілкування заради миру” (Vega Casanova, Tapias Hernández, & Pérez Quintero, 2019).

Автори підкреслюють думку про те, що для налагодження мирних синхронних соціальних комунікацій необхідно давати

трибуну для висловлення їхніх думок, позицій і настанов. У сучасній Колумбії адміністративна логіка є однією з труднощів, яка стає бар'єром для можливості рівноправного виступу різноманітних спільнот на радіо. Дослідники J. Vega Casanova, С. А. Tapias Hernández та С. Е. Pérez Quintero (2019) повідомляють, що офіційні соціальні комунікації на Програмному радіо, або (РВ) частіше реалізують інституційні голоси (представників мерії, церкви). Натомість Локальні тематичні комітети, або LTC надають право виступати комерційним і “навіть громадським об'єднанням: молоді, жертвам, молокозаводам і вчителям” (Vega Casanova, Tapias Hernández, & Pérez Quintero, 2019). На думку авторів, варто об'єднати зусилля двох радіо-векторів Програмного радіо (РВ) і Локальних тематичних комітетів (LTC), щоб досягти національної єдності й покращити синхронні соціальні комунікації.

На рівні з радіо як традиційним засобом масової інформації в Колумбії обговорюється можливість здійснення синхронних соціальних комунікацій завдяки мобільному зв'язку на базі технології 5G (Barrios-Ulloa, Cama-Pinto, Arrabal-Campos,..., 2023). Автори повідомляють про те, що “національний уряд розпорядився відключити мережі 2G і перевести їх на 4G до кінця 2022 року” (Barrios-Ulloa, Cama-Pinto, Arrabal-Campos, ..., 2023), для надання мешканцям віддалених районів країни реалізувати соціальні комунікації належним чином. До 2030 року уряд Колумбії має намір ввести в країні зв'язок 6G і довірити такий перехід переважно приватним операторам у короткостроковій перспективі. Паралельно з планами уряду, на думку дослідників, необхідно вже завершити перехід місцевих локальних громад на зв'язок від 2G і 3G до 4G. Така політика буде зорієнтована на задоволення населення віддалених районів Колумбії в реалізації синхронних соціальних комунікацій. Разом із тим буде зменшено “величезний цифровий розрив, який існує між більш населеними та розвиненими міськими районами та сільськими або географічно ізольованими районами” (Barrios-Ulloa, Cama-Pinto, Arrabal-Campos, ...,

2023). Про інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) у малому бізнесі в Колумбії повідомляють J. Duran і R. Castillo (2023). На думку авторів, для застосування ІКТ необхідно використовувати “логістичне моделювання, що дозволить компаніям прийняти ІКТ” (Duran, & Castillo, 2023). Дослідники використали показники, що були отримані в опитуванні мікробізнесу 2019 року, яке проводив Національний адміністративний департамент статистики Колумбії. Результати аналізу отриманих даних демонстрували вплив віку й статі на прийняття ІКТ або неприйняття. Також фактором впливу були вік і розмір компанії, “кількість комп’ютерного обладнання, практика формалізації бізнесу та соціальний капітал” (Duran, & Castillo, 2023). Виходить, що індивідуальні особливості власника бізнесу також є факторами, що можуть змінити його ставлення до прийняття/неприйняття ІКТ. Додатковими факторами впливу на зміни синхронних соціальних комунікацій стали розмір бізнесу й діапазон розвитку інфраструктури компанії. Отже, реалізація синхронних (за станом на 2019 рік) соціальних комунікацій у мікробізнесі в Колумбії залежить від впливу багатьох факторів до яких варто, на думку дослідників J. Duran і R. Castillo (2023), віднести вік, стать, вік компанії та її розмір, якість і кількість комп’ютерного обладнання, соціальний капітал і практика формалізації бізнесу, індивідуальні особливості власника бізнесу, інфраструктура компанії. Виходячи з перелічених й аналізованих праць дослідників, ми робимо висновок про те, що методична платформа, яка дозволяє авторам вивчати синхронні соціальні комунікації в Колумбії завдяки врахуванню громадського радіомовлення й технологічного-інформаційного забезпечення, може в робочому порядку бути названа “громадсько-технологічно-інформаційна платформа”.

Проблеми дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій у Колумбії з позицій діяхронних і синхронних соціальних комунікацій досліджуються на рівні аналізу цензури й контролю за ЗМІ з боку авторитарних режимів.

Останні контролювали масову комунікацію, “щоб маніпулювати потоками інформації, хоча це було лібералізовано наприкінці XX століття” (Peculiarities of studying the history of social communications in Colombia, 2023). Під час періоду “La Violencia” (“Насильство”) — громадянського конфлікту між консерваторами й лібералами, “що забрав багато життів” (Що відбулося в Колумбії 1949–1957 років, 2023), влада здійснювала цензуру преси в Колумбії від 1949 до 1957 року. Відповідно, діяхронні соціальні комунікації були пристосовані до панування тотального контролю й не мали можливості реалізуватися за природою свого призначення — здійснювати вільний обмін будь-якою інформацією. Про реальну ситуацію в країні населення не могло дізнаватися із ЗМІ, оскільки влада періоду “La Violencia” прагнула уникати критики власного режиму. Таку політику автори назвали “стратегією гомогенізації громадської думки” (Rodriguez, & Yanet, 2013). Зрозуміло, що згадана стратегія була контролем над інформацією й соціальними комунікаціями, що “уможливило трансформацію демократичного режиму в авторитарний у Колумбії” (Rodriguez, & Yanet, 2013). Описаний науковий підхід до аналізу проблем дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій ми назвали “соціально-політичної гомогенізації”.

З іншого боку дослідники E. Bruneau, A. Casas, B. Hameir та N. Kteily (2022) стверджували, що “втручання ЗМІ сприяє підтримці миру в Колумбії” (Bruneau, Casas, Hameiri, ..., 2022) після припинення існування Революційних збройних сил Колумбії — Народної армії (Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia — Ejército del Pueblo, або FARC–EP або FARC) (Revolutionary Armed Forces of Colombia, 2023). Соціальні комунікації аналізуються авторами, з одного боку, як процес посередництва політиків у мирних угодах. Із другого боку, такий процес посередництва, на думку дослідників, повинний підтримуватися громадськістю (Bruneau, Casas, Hameiri, ..., 2022). Автори застосували п’ятихвилинне медіа-інтерв’ю з інтерв’ю, яке вони “провели з колишніми комбатантами Колумбійських

революційних збройних сил (FARC) у колумбійському демобілізаційному таборі та колумбійцями, які не належать до FARC у сусідніх громадах” (Bruneau, Casas, Hameiri, ..., 2022). За результатами дослідження автори встановили, що “втручання” ЗМІ “гуманізує кобатантів FARC і збільшує підтримку миру та реінтеграції” (Bruneau, Casas, Hameiri, ..., 2022). Цікавим фактом автори вважають те, що впродовж трьох місяців після інтерв’ю позитивний вплив на колишніх комбатантів FARC зберігався. Було зафіксовано їхнє лояльне ставлення до організацій, що пібримували ветеранів громадянської війни й навіть відрахування пожертвувань таким організаціям. Отже, синхронні соціальні комунікації між колишніми комбатантами FARC і громадськими організаціями в Колумбії підпадали під вплив з боку ЗМІ, що ще раз підтвердило розповсюджену думку про позитивний вплив мас-медіа на аудиторію.

Формування синхронних соціальних комунікацій у Колумбії кінця XX століття відбувалося разом із процесами редемократизації та впливу авторитарного правління в Латинській Америці (Remmer, 1985). Не лише ЗМІ забезпечували такий вплив. Крім впливу ЗМІ на суспільну думку (та, як наслідок, вплив на якість синхронних соціальних комунікацій) досліджувався вплив на соціальні комунікації з боку “поширеності й наслідків авторитарних установок серед еліт в Аргентині, Бразилії, Чилі, Колумбії, Мексиці та Венесуелі” (Stevens, Bishin, & Barr, 2006). Вивчалися соціальні зв’язки між, з одного боку, представниками антидемократичними настроями еліт і, з іншого боку, елітами, що підтримують демократію. Автори ідентифікували причини й наслідки авторитарних установок, а також наслідки для розвитку авторитаризму. Дослідженню підлягав вплив “авторитарних установок поза межами соціальної політики на інші сфери політики, які мають непрямі наслідки для порядку” (Stevens, Bishin, & Barr, 2006). Результати вивчення продемонстрували, що антидемократичні настрої еліт впливають на підтримку ними демократії. Було встановлено також, що “уявна загроза підвищує рівень авторитариз-

му, а не... посилює вплив авторитарних установок” (Stevens, Bishin, & Barr, 2006). Додатковим висновком авторів дослідження з отриманих даних стало твердження про існування ширшого впливу “авторитарних установок на переваги економічної політики, але лише там, де ця політика, здається, має наслідки для соціального порядку” (Stevens, Bishin, & Barr, 2006). Отже, у певному сенсі синхронні соціальні комунікації в Колумбії 2006 року регулювалися як антидемократичними установками еліт, так і демократичними. Такий підхід до вивчення проблем історії соціальних комунікацій ми назвали в робочому порядку “соціально-елітарним аналізом”.

Проблеми дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій у Колумбії вивчаються на рівні корінних медіа-традицій, до яких варто віднести “усні традиції, мистецтво перформансу, засноване на громаді, та інші доіспанські комунікаційні практики, які дійшли до наших часів та змішалися з впливами глобалізації” (Peculiarities of studying the history of social communications in Colombia (2023). Дотепер корінні народи Колумбії знаходяться в межах пригнічення й стають об’єктом вивчення *subaltern studies* (субальтернативних студій). Згаданий термін свого часу в науковій обіг увів Дж. Скотт (2012), який називав так “практики опору підлеглих груп (переважно з Південно-Східної Азії), які піддаються багаторівневій експлуатації (у класовому, етнічному, правовому плані)” (Scott, 2012). Наприклад, вивчаючи комунікативний досвід у колумбійському регіоні Каука, М. L. Sánchez та I. P. Gómez (2023) дійшли висновку про те, що в колі корінних народів країни функціонує “комунікація для соціального відновлення” (Sánchez, & Gómez, 2023). Така синхронна соціальна комунікація спирається на соціальні практики “спільноти корінного населення Наса в регіоні Каука в Колумбії, у якому зв’язок і територіальна оборона взаємопов’язані” (Sánchez, & Gómez, 2023). Згаданий соціальнокомунікаційний підхід передбачає “сплетіння” трьох складників, а саме: “вузли (актори-учасники), прогалини (простір для роздумів) і нитки (стратегії)”

(Sánchez, & Gómez, 2023). Автори претендують на те, що в майбутньому їхня пропозиція стане початком комунікативної методології вивчення subaltern рухів. Згаданий підхід варто назвати субалтернативним у вивченні синхронних соціальних комунікацій.

Суголосні описаним проблемам subaltern рухів є ті, що вивчаються як тенденції з ознаками лінгвоциду, або знищення письмового виду мови в Колумбії (Guerrero, 2009). Дослідник стверджує, що попри те, що в країні багато мов, яким необхідно давати державну підтримку для розвитку соціальних комунікацій, уряд 2009 року прагне нав'язати англійську мову. “У нашій урядовій мовній політиці існує закономірність, яка надає перевагу еліті” (Guerrero, 2009). Автор порівнює сьогодення Колумбійської мовної політики з періодом іспанської колонізації, що, на його думку, “сприяє збільшенню розриву між заможними та не заможними в Колумбії” (Guerrero, 2009). Додамо думку про те, що синхронні соціальні комунікації корінного населення Колумбії залишається “законсервованим” і не впливає на європоцентристські тенденції в синхронних соціальних комунікаціях колумбійської еліти. Такий підхід до вивчення історії соціальних комунікацій варто, на наш погляд, назвати такою, що має ознаки “лінго- й етноциду”.

У сучасному колумбійському й латиноамериканському суспільстві Америки є й протилежні до описаних раніше тенденції. Наприклад, проблеми створення умов для активної участі корінних народів Америки (ідеться про індіанців) у творчій медійній діяльності в 2004 році обговорювалися вісімнадцятьма індіанськими письменниками, режисерами й акторами в кампусі Інституту мистецтва американських індіанців (IAIA) у Санта-Фе в Нью-Мексико (Wilson, & Stewart, 2008). Автори зазначили, що під час зустрічі працювала “літня телевізійна та кіномайстерня, новаторська співпраця між племінним коледжем мистецтв, телебаченням ABC, і материнською компанією ABC, компанією Walt Disney, із метою “підвищення техніч-

них і творчих навичок індіанських кінематографістів, сценаристів, продюсерів й акторів, а також допомогти їм стати більш конкурентоспроможними на сучасному вимогливому ринку” (Wilson, & Stewart, 2008). Вивчення позитивного, на наш погляд, прагнення захисту інтересів синхронних соціальних комунікацій корінних народів Колумбії ми умовно назвали підходом “захисту автохтонних народів”.

Аналіз різноманітних діахронних і синхронних соціальних комунікацій в історії Колумбії дозволив нам виокремити кілька наукових підходів, серед яких:

- 1) етносоцологічний і соціо-політико-економічний підхід;
- 2) соціорелігійний підхід;
- 3) політико-кримінальний і суспільно-політичний підхід;
- 4) міграційно-соціальнокомунікаційний підхід;
- 5) громадсько-технологічно-інформаційний підхід;
- 6) підхід соціально-політичної гомогенізації;
- 7) соціально-елітарний аналіз;
- 8) субалтернативний підхід;
- 9) лінго- й етноцидний підхід;
- 10) підхід захисту автохтонних народів.

3.6. Список використаних джерел до розділу 3

1. Althoff, A. (2017). Divided by faith and ethnicity: religious pluralism and the race problem in Guatemala. *International Journal of Latin American Religions*, 1 (2), 331–352. <https://doi.org/10.1007/s41603-017-0026-1>
2. Ascione, F. R. (1998). Battered women’s reports of their partners’ and their children’s cruelty to animals. *Journal of Emotional Abuse*, 1(1), 119–133.
3. Ascione, F. R. (2002). Reports of Animal Care and Abuse (RACA). Unpublished rating scale.
4. Ascione, F. R. (2007). Emerging research on animal abuse as a risk factor for intimate partner violence. In K. A. Kendall-

- Tackett & S. M. Giacomoni (Eds.), *Intimate Partner Violence* (p. 3–17). Kingston, NJ: Civic Research Institute.
5. Ascione, F. R., & Blakelock, H. H. (2003). Incarcerated men's reports of animal abuse: A study of the perpetrator's perspective. Presented at The 8th International Family Violence Research Conference. Portsmouth, NH.
 6. Ascione, F. R., Weber, C. V., Thompson, T. M., Heath, J., Maruyama, M., & Hayashi, K. (2007). Battered Pets and Domestic Violence: Animal Abuse Reported by Women Experiencing Intimate Violence and by Nonabused Women. *Violence Against Women*, 13(4), 354–373.
 7. Ascione, FR (1998). Battered women's reports of their partners and their children's cruelty to animals. *Journal of Emotional Abuse*, 1(1), 119–133.
 8. Ascione, FR (2002). Reports of Animal Care and Abuse (RACA). Unpublished rating scale.
 9. Ascione, FR (2007). Emerging research on animal abuse as a risk factor for intimate partner violence. In KA Kendall-Tackett & SM Giacomoni (Eds.), *Intimate Partner Violence* (p. 3–17). Kingston, NJ: Civic Research Institute.
 10. Ascione, FR, & Blakelock, HH (2003). Incarcerated men's reports of animal abuse: A study of the perpetrator's perspective. Presented at The 8th International Family Violence Research Conference. Portsmouth, NH.
 11. Ascione, FR, Weber, CV, Thompson, TM, Heath, J., Maruyama, M., & Hayashi, K. (2007). Battered Pets and Domestic Violence: Animal Abuse Reported by Women Experiencing Intimate Violence and by Nonabused Women. *Violence Against Women*, 13(4), 354–373.
 12. Barrett, B. J., Fitzgerald, A. J., Stevenson, R., & Cheung, C. H. (2017). Animal Maltreatment as a Risk Marker of More Frequent and Severe Forms of Intimate Partner Violence. *Journal of Interpersonal Violence*. <https://doi.org/10.1177/0886260517719542>
 13. Beristain, CM, Paez, D., & González, JL (2000). Rituals, social sharing, silence, emotions and collective memory claims in the

- case of the Guatemalan genocide. *Psychothema*, 12, 117–130.
14. *Brewer, SW* (2002). Spanish imperialism and the Ch'orti' Maya, (1524–1700): Institutional effects of the Spanish colonial system on Spanish and Indian communities in the corregimiento of Chiquimula de la Sierra, Guatemala [Doctoral dissertation. State University of New York at Albany Pro] *Quest Dissertations Publishing*, 3068752. <https://www.proquest.com/openview/dfd143451eff6755b1492dfbc645746d/1?pq-origsite=gscholar&cbl=18750&diss=y>
15. Canada (2024, February 20). In *Wikipedia*. <https://uk.wikipedia.org/wiki/Canada>
16. *Castañeda, JG, Camín, HA* (2010). A future for Mexico. 1 ed., 3. reimp. Mexico, DF: Santillana Ed. Generales, 111.
17. *Castañeda, JG, Camín, HA* (2023, August 27). Mexico's Age of Agreement. www.foreignaffairs.com/articles/138361/hector-aguilar-camin-and-jorge-gcastaneda/mexicos-age-of-agreement
18. *Castañeda, CE* (1940). The Beginning of Printing in America. *The Hispanic American Historical Review*, 20 (4), 671–685. <https://doi.org/10.2307/2507080>
19. Conceptos del modelo económico y social cubano de desarrollo socialista (2021). *Mined*. <https://www.mined.gob.cu/wp-content/uploads/2021/09/conceptualizacion-del-modelo-economico-y-social-cubano-de-desarrollo-socialista-y-lineamientos-de-la-politica-economica-y-social-del-partido-y-la-revolucion-para-el-periodo-2021.pdf>
20. Congregation (2023, August 30). *Poe*. <https://poe.com/chat/2j1d4rr257ydcepdzha>
21. *Connolly-Ahern, C., & Castells y Talens, A.* (2010). The Role of Indigenous Peoples in Guatemalan Political Advertisements: An Ethnographic Content Analysis. *Communication, Culture and Critique*, 3 (3), 310–333, <https://doi.org/10.1111/j.1753-9137.2010.01073.x>
22. *Davis, AM* (1906). The Cambridge Press, 1638–1692: A History of the First Printing Press Established in English Ameri-

- ca, with a Bibliographic List of the Press. By Roden, RF (1905). [Prominent Presses.] New York: Dodd, Mead and Company, 193. *The American Historical Review*, 11 (4), 906–907. <https://doi.org/10.1086/ahr/11.4.906>
23. Davis, SH (2004). Maya Movement and National Culture in Guatemala. *Journal de la Société des Américanistes*, 90 (90–2), 137–166.
24. Destefanis, M. (2018). The contributions of the communication anthropology to the communication analysis approach. *Linkedin*. <https://www.linkedin.com/pulse/los-aportes-de-la-antropolog%C3%ADa-comunicaci%C3%B3n-para-el-del-destefanis/?originalSubdomain=es>
25. Discrete-time proportional hazards (2023, August 30). In *Wikipedia*. https://en.wikipedia.org/wiki/Discrete-time_proportional_hazards
26. Essentialization (2023, August 20). *Poe*. <https://poe.com/chat/2i1i5kco1q3uhdvd13f>
27. Esteinou, J. and Esparza, L. (Coord.). (2010). Social communication and reconstruction of the Mexican nation. *Pensar el Futuro de México*. Colección Commemorativa de las Revoluciones Centenarias. México: UAM, 219.
28. Ethnologue (2023, July 15). In *Wikipedia*. <https://uk.wikipedia.org/wiki/Ethnologue>
29. Femenías, B. (2008). Weaving identities: Construction of Dress and Self in a Highland Guatemala Town. *American Ethnologist*, 25(4), 757–759. <http://dx.doi.org/10.1525/ae.1998.25.4.757>
30. Fenton, I. (2013). Problematizing the effect of rural-urban linkages on food security and malnutrition in Guatemala's Western Highlands. *Instituto de Estudios Avanzados en Desarrollo (INESAD)*, 49. <https://www.jstor.org/stable/pdf/resrep00659.pdf>
31. Flynn, C. P. (2000a). Battered women and their animal companions: Symbolic interaction between human and nonhuman animals. *Society & Animals*, 8(2), 99–127. <https://doi.org/10.1163/156853000511032>

32. *Flynn, C. P.* (2000b). Woman's Best Friend: Pet Abuse and the Role of Companion Animals in the Lives of Battered Women. *Violence Against Women*, 6(2), 162–177.
33. *Flynn, C. P.* (2012). Understanding animal abuse: A sociological analysis. Brooklyn, NY: Lantern Books.
34. *García, JM* (2011). Torture in the context of Mexico's "Guerra Sucia": an exercise of collective memory. *Polis*, 7 (2), México.
35. *Garrard-Burnett, V.* (1996). Resacralization of the profane. Government, religion, and ethnicity in modern Guatemala. Questioning the Secular State. The Worldwide Resurgence of Religion in Politics, C. Hurst and Co.
36. *Garrard-Burnett, V.* (1997). Liberalism, Protestantism, and indigenous resistance in Guatemala, 1870–1920. *Latin American Perspectives*, 24 (2), 35–55. <https://doi.org/10.1177/0094582X9702400203>
37. *Gebreyes, W. A., Dupouy-Camet, J., Newport, M. J., Oliveira, C. J., Schlesinger, L. S., Saif, Y. M., ... & King, L. J.* (2014). The global one health paradigm: challenges and opportunities for tackling infectious diseases at the human, animal, and environment interface in low-resource settings. *PLoS neglected tropical diseases*, 8(11), e3257. <https://doi.org/10.1371/journal.pntd.0003257>
38. *Halperin, CT, Flynn-Arajdal, Y., Wolf, KAM, & Freiwald, C.* (2021). Terminal Classic residential histories, migration, and foreigners at the Maya site of Ucanal, Petén, Guatemala. *Journal of Anthropological Archaeology*, 64. <https://doi.org/10.1016/j.jaa.2021.101337>
39. *Herrera-Aguilar, M.* (2015). The construction of the anthropology of communication: a theoretical and methodological proposal. *CIENCIA ergo-sum*, 22 (2), 125–135. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-458408>
40. *Herzog, T.* (2018). Indigenous Reducciones and Spanish Resettlement: Placing Colonial and European History in Dialogue. *Ler História*, 72 , 9–30. <https://doi.org/10.4000/lerhistoria.3099>

41. *Holbrock, MJ* (2016). Mayan literacy reinvention in Guatemala . University of New Mexico Press, 249.
42. Indigenous Peoples in Guatemala (2023, August 29). *IWGIA*. <https://www.iwgia.org/en/guatemala.html>
43. *Irvine, L.* (2013). My dog always eats first: Homeless people and thier animals. Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers, 197.
44. *Jethava, V., Kadish, J., & Kakonge, L.* (2022). Early Attachment and the Development of Social Communication: A Neuropsychological Approach. *Frontiers in Psychiatry*, 13, 838950. <https://doi.org/10.3389/fpsyt.2022.838950>
45. *Larson, AM* (2008). Indigenous Peoples, Representation and Citizenship in Guatemalan Forestry. *Conservation and Society*, 6 (1), 35–48. <http://www.jstor.org/stable/26392909>
46. *Lindstrom, DP* (2003). Rural-urban migration and reproductive behavior in Guatemala. *Population research and policy review*, 22, 351–372. <https://doi.org/10.1023/A:1027336615298>
47. *Lizarazo, A. D.* (2021). Horizontes Digitales. Gedisa, 320.
48. *Lizarazo AD, Martinez, S., Alberto, J., Sustaita, A.* (2018). Horrores Estridentes. Arte, Violencia Y Ruina Social. Gedisa, 2019.
49. *Lizarazo, A. D.* (2010). ¿México digital? Uncertainty about the nation in the Internet era. In: Esteinou, J. and Esparza, L. (Coord.). (2010). Social communication and reconstruction of the Mexican nation. Pensar el Futuro de México. Colección Commemorativa de las Revoluciones Centenarias. México: UAM, 187–216 .
50. *Lovell , W. G.* (1988). Surviving Conquest: The Maya of Guatemala in Historical Perspective. *Latin American Research Review*, 23(2), 25–57. <http://www.jstor.org/stable/2503234>
51. *Lyons, B.* (2003). Cultural Logics and Global Economies: Maya Identity in Thought and Practice. *American Ethnologist*, 30, 172–174. <https://doi.org/10.1525/ae.2003.30.1.172>
52. *Matlai, L.* (2015). Mexico in international integration: political and economic aspects. Epistemological Studies in Philoso-

- phy, *Social and Political Sciences*, 4, 62–68. Retrieved from <https://visnukpfs.dp.ua/index.php/PFS/article/view/715>
53. McCarthy, D. (2016). Dangerous Dogs, Dangerous Owners and the Waste Management of an 'Irredeemable Species.' *Sociology*, 50(3), 560–575. <https://www.jstor.org/stable/26555046>
54. McCleary, RM (2023, September 07). Protestant Innovative Evangelizing to Oral Cultures in Guatemala. https://www.academia.edu/19468660/Protestant_Innovative_Evangelizing_to_Oral_Cultures_in_Guatemala
55. McLuhan, M. (1962). *The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man*. University of Toronto Press, 293.
56. McLuhan, M. & Powers B. (1989). *The Global Village: Transformations in World Life and Media in the 21st Century*. Oxford University Press, 220.
57. McLuhan, M. (1951). *The Mechanical Bride: Folklore of Industrial Man*. New York: Vanguard Press, 464.
58. McLuhan, M. (1964). *Understanding Media: The Extensions of Man*. The MIT Press, 365.
59. McLuhan, M. (1962). *The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man*. University of Toronto Press, 293.
60. Medina, HS, Pérez, DO, Salomón, YP, Muro, ML (2018). Campo De La Comunicación Social En Cuba. *Revista Anales de la Academia de Ciencias de Cuba*, 8 (1), 1–9.
61. Mexico (2024, April 20). In *Wikipedia*. <https://uk.wikipedia.org/wiki/Mexico>
62. Mexico (2024, April 20). In *Wikipedia*. <https://uk.wikipedia.org/wiki/Guatemala>
63. Mexico (2024, April 20). In *Wikipedia*. <https://uk.wikipedia.org/wiki/Cuba>
64. Molden, B. (2015). The Guatemalan civil war: histories and memories crossed in the global environment of the cold war. *Anuario de Estudios Centroamericanos*, 41, 67–91. <http://www.jstor.org/stable/44735168> (In Spanish).
65. Oakah, LJ (1994). *Guatemala in the Spanish Colonial Period*. Univ of Oklahoma Press, 344.

66. *Oliveira, S.* (2014). Canadian Pet Market Outlook, 2014. Consumer Corner. Edmonton, AB. Retrieved from [http://www1.agric.gov.ab.ca/\\$department/deptdocs.nsf/all/sis-14914/\\$file/sarah_pet_june20_2014.pdf](http://www1.agric.gov.ab.ca/$department/deptdocs.nsf/all/sis-14914/$file/sarah_pet_june20_2014.pdf)
67. Peculiarities of the study of the history of the development of social communication processes in Guatemala (2023, August 28). Poe. <https://poe.com/chat/2j6eq0mp0neqlxse78v>
68. *Philpot-Munson, JJ* (2009). Understanding Evangelical Resistance to the Peace Process in a Postwar Guatemalan Town. Mayas in postwar Guatemala: Harvest of violence revisited, 42–53.
69. *Prato-Previde, E., Fallani, G., & Valsecchi, P.* (2006). Gender Differences in Owners Interacting with Pet Dogs: An Observational Study. *Ethology*, 112(1), 64–73. <https://doi.org/10.1111/j.1439-0310.2006.01123.x>
70. Problems of researching the history of the development of social communication processes in Canada (2023, August 20). Bard. <https://bard.google.com/u/1/>
71. Problems of studying the history of the development of social communication processes in Mexico (2023, August 22). Bard. <https://bard.google.com/u/1/>
72. *Ramirez, M.* (2006). “My Dog’s Just Like Me”: Dog Ownership as a Gender Display. *Symbolic Interaction*, 29(3), 373–391. <https://doi.org/10.1525/si.2006.29.3.373>
73. *Restall, M.* (1998). Guatemala in the Spanish Colonial Period. *Latin American Research Review*, 33 (2), 207 <https://link.gale.com/apps/doc/A20815481/AONE?u=anon~b8190dbd&sid=googleScholar&xid=93bec258>
74. *Roht-Arriaza, N., & Bernabeu, A.* (2008). The Guatemalan Genocide Case in Spain. Center for Latin American Studies, UC Berkeley. https://cja.org/wp-content/uploads/downloads/Guatemala_U.C.Review_fall08.pdf
75. *Sanders, C.R.* (1993). Understanding dogs: Caretakers’ attributions of mindedness in canine-human relationships. *Journal of Contemporary Ethnography*, 22(2), 2015–226.

76. *Simmons, C. A., & Lehmann, P. (2007). Exploring the Link Between Pet Abuse and Controlling Behaviors in Violent Relationships. Journal of Interpersonal Violence, 22(9), 1211–1222. <http://dx.doi.org/10.1177/0886260507303734>*
77. *Stevenson, R. A. (2018). Men's Voices: Masculinities, Companion Animals, and Intimate Relationships. Electronic Theses and Dissertations. 7573. <https://scholar.uwindsor.ca/etd/7573>*
78. *Sullivan-González, D. (2008). Piety, Power, and Politics: Religion and Nation Formation in Guatemala, 1821–1871 (Vol. 31). University of Pittsburgh Pre.*
79. The specifics of the problems of studying the history of the development of social communication processes in Mexico (2023, August 22). *Poe*. <https://poe.com/chat/2hye2kwbx-iery7mz5ls>
80. *Valdes Vega, M. E. (2022). Comunicación política y legitimacy en el gobierno de Andrés Manuel López Obrador (2018–2021). Polis [online], 18(2), 7–38. <https://doi.org/10.24275/uam/izt/dcsh/polis/2022v18n2/valdes>.*
81. *Walsh, LV (2006). Beliefs and rituals in traditional birth attendant practice in Guatemala. Journal of Transcultural Nursing, 17 (2), 148–154. <https://doi.org/10.1177/1043659605285412>*
82. *Wilson, R. (1991). Machine guns and mountain spirits: the cultural effects of state repression among the Q'eqchi' of Guatemala. Critique of Anthropology, 11 (1), 33–61. <https://doi.org/10.1177/0308275X9101100103>*
83. *Woodward, RL (1965). Economic and Social Origins of the Guatemalan Political Parties (1773-1823). Hispanic American Historical Review, 45 (4), 544–566. <https://doi.org/10.1215/00182168-45.4.544>*

Розділ 4

ОСНОВНІ ФОРМИ Й ВИДИ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ СЕМИ АНДСЬКИХ КУЛЬТУР ПЕРУ

(періоду від 35–40 млн років до н. е. до 700 року н. е.)

4.1. Вступ

Вивчення основних напрямків дослідження історії соціальних комунікацій у Перу дотепер не здійснювалися. Нами виявлено кілька праць (Carpellini, 2004; Cruz, 2007; Ruiz, 2022), у яких автор відбили результати досліджень функціонування перуанських засобів масової інформації (преси, радіо, телевізії й електронних ресурсів, що або дублювали друковані видання, або пропонували власний оригінальний контент новинного характеру). Жодний із дослідників не здійснював аналіз вивчення історії соціальних комунікацій у Перу, що визначило актуальність здійсненого нами дослідження. Відсутність праць, у яких автори публікували результати дослідження історії соціальних комунікацій у Перу, стимулювала нашу зацікавленість у пошуку не лише джерел, автори яких публікували результати вивчення аналізованої нами проблеми. Нами рухав інтерес до виявлення основних напрямків згаданих досліджень у Перу.

Ураховуючи історичний екскурс щодо питань дослідження основних напрямків вивчення історії соціальних комунікацій у Перу (періоду від 35–40 млн років до н. е. до 700 року н. е.) ми сформулювали *об'єкт* своєї розвідки як вивчення історії соціальних комунікацій у Перу, *предмет* — основні напрями вивчення історії соціальних комунікацій у Перу згаданих семи історичних періодів, як-от: первісних перуанців епохи палеоліту,

літичного періоду, Чавін (8 тис. р. до н. е. — 3,5 тис. р. до н. е.), Карал, Чавін (1,2 тис. р. до н. е. — 400 р. до н. е.), Наска й Вікус.

Метою подальшого аналізу стало виявлення, опис й класифікація основних форм і видів соціальних комунікацій семи давніх перуанських культур (епохи палеоліту, літичного періоду, Чавін (8 тис. р. до н. е. — 3,5 тис. р. до н. е.), Карал, Чавін (1,2 тис. р. до н. е. — 400 р. до н. е.), Наска й Вікус), які існували в період від 35–40 млн років до н. е. до 700 р. н. е. При цьому в поняття “соціальні комунікації” ми вносимо не лише інформацію про різні види мас-медіа (друковані, телевізійні, радійні, документалістичні (від — документальні фільми), і мережеві), а й усі ті види комунікації, які дозволяють здійснювати обмін інформації задля регулювання соціальних дій, соціальних взаємодій і соціальних відносин у Перу.

4.2. Методи й методика дослідження

Основним методом нашого дослідження став холістичний підхід (міждисциплінарна ідея, за термінологією М. Sevnick (2004)) до аналізу історії соціальних комунікацій (Jackman, 2014; Jackman, 2000; Holism, 2024; Sevnick, 2004; Холізм (голізм), 2002; Холод, 2023), метод квантового хроносу (Крутов, 2021; Холод, 2020) і СІ-аналіз (Холод, 2012).

Метод холізму, або холістичний підхід, або міждисциплінарна ідея передбачає аналіз усіх явищ, процесів і предметів світу як частин Усього (грець. — *ὅλος*) (Холізм, 2024). За пропозицією Я. Смутса — автора терміну “холізм”, поняття слід тлумачити як *“найвища у Всесвіті синтетична діяльність, що упорядковує, організує, регулює й пояснює всі структурні угруповання та синтези в ньому”* (Smuts, 1926). Послідовники Я. Смутса де в чому інакше трактували термін “холізм”, а саме як “міждисциплінарну ідею про те, що системи мають властивості як цілого, крім властивостей їхніх складових” (Sevnick, 2004; Jackman, 2014).

Варто зазначити, що і сам Я. Смутс доволі розмито тлумачив термін “холізм”.

“Смутс критикував авторів, які наголошували на дарвінівських концепціях природного відбору та генетичних варіацій, щоб підтримати випадковий погляд на природні процеси у Всесвіті. Смутс сприймав еволюцію як процес творчого й навмисного виправлення природи. Таким чином, холізм описується як тенденція цілої системи творчо реагувати на стресові фактори навколишнього середовища, процес, у якому частини природним чином працюють разом, щоб привести ціле до більш просунутих станів” (Holism, 2024).

Тлумачення Я. Смутсом терміну “холізм” має якнайменше три аспекти: *перший* аспект стосувався ідеї про те, що “кожна річ, яка може бути виміряна науково, фізична чи психологічна, справді має природу як ціле за межами своїх частин” (Holism, 2024). *Другий* аспект дозволяв тлумачити холізм як причину еволюції (слід зважити на те, що дарвінізм на час написання книги “Голізм і еволюція” (Smuts, 1926) був панівною концепцією в Європі й світі). Дослідник вважав, що Уеволуція не є ні випадковістю, ні спричинена діями якоїсь трансцендентної сили, такої як Бог” (Holism, 2024). Зазначимо, що творчий процес, за пропозицією Я. Смутса, “був невід’ємним елементом усіх фізичних систем частин і виключав непрямі, трансцендентні сили” (Brush, 1984). Згідно з третім аспектом, Я. Смутс холізмом пояснював “конкретну (нетрансцендентну) природу Всесвіту в цілому”, оскільки “цілісне уявлення про Всесвіт пояснює його процеси та їх еволюцію ефективніше, ніж редуктивне уявлення” (Smuts, 1926).

Прийнявши до уваги критику (Brush, 1984; Jörgenfelt, Partington, 2019) та схвалення (Morgan, 1927) ідей холізму в трактовці Я. Смутса (Smuts, 1926), ми схилиємося до застосування його пропозиції холізму як міждисциплінарної ідеї про

те, що “кожна річ, яка може бути виміряна науково, фізична чи психологічна, справді має природу як ціле за межами своїх частин” (Holism, 2024). Додамо також, що ми стоїмо на метафізичних позиціях монізму (Monism, 2024), якому притаманне поняття “єдність”. У межах монізму ми спираємося на його різновид, а саме — двоаспектний монізм (або двоаспектну теорію), який(-а) передбачає положення про те, що “ментальне й фізичне є двома аспектами або поглядами на одну й ту саму субстанцію” (Double-aspect_theory, 2024). Згідно з позицією двоаспектного монізму, дослідження історії соціальних комунікацій у Перу ми здійснюємо як такий процес, що передбачає єдність фізичного й ментального (у нашому випадку — духовного) аспектів. Іншими словами, усі ментальні (духовні) процеси, які відбуваються в історії перуанської культури (ширше — андської⁶ цивілізації) стимульовані, мотивовані фізичними умовами їхнього існування, і навпаки: усі фізичні процеси, що супроводжують існування перуанців (ширше — андських цивілізацій) пояснюються ментальною (духовною) системою перуанських (андських) народів.

Під час вивчення основних напрямків дослідження історії соціальних комунікацій у Перу ми застосували метод квантового хроносу (Крутов, 2021; Холод, 2020), суть якого висловимо кількома словами. За пропозицією О. Холода, *метод квантового хроносу*, або метод КХ передбачає

“аналіз комунікаційних процесів і текстів (у тому числі й журналістських), оприлюднених (поширених за допомогою вузlikової комунікації, наскельних піктограм або малюнків, геогліфів, голосових повідомлень глашатаїв, за допомогою публікацій у пресі, на радіо або по телебаченню,

⁶ Андської — тієї, що притаманна народам, які населяють територію гір Анди в Південній Америці (прим. автора — О. Х.). “Анди або Американські Кордильєри, — гірська система, що простягається вузькою смугою на західній околиці Південної Америки” (Гори Анди-коли виникли гори, природа, корисні копалини, 2020).

гіпертекстів в інтернеті) не менше ніж 75 років до моменту їх (процесів комунікації та текстів) аналізу, що обумовлено середнім віком людини, яка живе в мирний час і знайома за життя з епістемою (системою знань певної історичної епохи)” (Холод, 2020).

Застосування методу КХ можливо при врахуванні трьох умов.

Умова 1: інтерпретуючи принципи й поняття квантової механіки, ми переносимо не деталі хвильового корпускулярного устрою світу, а лише тенденції функціонування принципів невизначеності, доповнюваності (комплементарності) і поняття “суперпозиція” у систему макросвіту.

Умова 2: “аналізовані комунікаційні процеси та тексти повинні сприйматися сучасним читачем, знайомим лише теоретично з епістемою, у межах якої відбувалися комунікаційні процеси та був створений текст” (Холод, 2020).

Умова 3: “аналіз процесу здійснення комунікаційного процесу та сприйняття текстів має бути експериментальним і враховувати принципи та поняття квантової теорії — принцип невизначеності В. Гейзенберга та принцип додатковості Н. Бора, а також поняття суперпозиції” (Холод, 2020).

Метод КХ для вивчення основних напрямків дослідження історії соціальних комунікацій у Перу нами застосовувався з трьох позицій.

По-перше, як презумпція, або “припущення, котре без доказів вважається істинним доти, доки його неправдивість не буде безспірно доведено” (Презумпція, 2024). Досліджуючи тексти різних авторів, які написали свої праці в різні історичні епохи, ми спиралися на вік 75 років, або вік життя людини. Якщо автор у своїй праці розглядав соціальні комунікації, які функціонували менше, ніж за 75 років до нашого аналізу, такі соціальні комунікації ми кваліфікували як “синхронні”. У випадку, коли аналізовані авторами процеси соціальних комунікацій здійснювалися більше, ніж за 75 років від моменту нашого

аналізу, ми відносили такі соціальні комунікації до “діахронних”.

По-друге, під час аналізу соціальних комунікацій певного історичного періоду розвитку суспільства в Перу ми розглядали з урахуванням теоретичного пізнання особливостей такого розвитку. Іншими словами, ми враховували епістему, або систему знань певної історичної епохи.

По-третє, аналіз здійснення соціальнокомунікаційного процесу в Перу ми вважали експериментальним, що дозволяло нам враховувати принципи та поняття квантової теорії — принцип невизначеності, принцип доповнюваності й смисл поняття “суперпозиція”.

Принцип невизначеності у квантовій механіці означає, що

“принципово неможливо одночасно виміряти з довільною точністю пари величин, які описують квантовий об’єкт, наприклад, координати й імпульси. Це твердження справедливе не лише щодо вимірювання, а й щодо теоретичної побудови квантового стану системи...; неможливо побудувати такий квантовий стан, у якому система одночасно характеризувалася б точними значеннями координати та імпульсу” (Принцип невизначеності, 2024).

У нашому вивченні основних напрямків дослідження історії соціальних комунікацій у Перу принцип *невизначеності* ми реалізували як такий, що дозволив стверджувати принципову неможливість одночасного точного вимірювання двох величин, а саме: “соціумний вплив на журналістський продукт із боку епістемі” і “суб’єктивний вплив із боку видавців, авторів текстів й аудиторії”.

“Соціумний вплив на журналістський продукт із боку епістемі” ми розглядаємо як той, що можливо виміряти завдяки офіційним історичним концепціям або інформації, що офіційно затверджена й опублікована у вигляді енциклопедій, наукових монографій, довідників тощо. Назвемо такий вплив “вели-

чина *auctoritas societatis* (від лат. “вплив соціуму”) і формалізуємо літерами *AS*”. Натомість величину “суб’єктивний вплив із боку видавців, авторів текстів й аудиторії” (умовно позначимо її як “величина *B*”) ми назвемо “вплив суб’єкта”, або лат. “*auctoritas rei*” і формалізуємо літерами *AR*. “*Auctoritas rei*” тлумачимо як таку величину, що виражає не епістемну позицію суспільства, яка прийнята офіційно, а навпаки, ту позицію, що притаманна суб’єкту, наприклад, члену суспільства — пересічній людині (видавцю, автору журналістського матеріалу, читачеві, слухачеві чи глядачеві, користувачеві веб-мережею). Формалізуючи квантовий принцип невизначеності для соціальних комунікацій (зокрема для журналістики) у Перу завдяки літерними символам, ми можемо зробити запис як нерівність (див. запис 1 далі).

$$AS \neq AR. \quad (1)$$

Запис 1 будемо читати таким чином: “Соціумний вплив (*AS*) не дорівнює ($\neq$) суб’єктному впливу (*AR*)”.

Оскільки обидва види впливу фіксуються одночасно, ми змушені констатувати, що однаково точно їх неможливо виміряти. Іншим символічним записом може бути такий (див. запис 2 далі):

$$(AS = AR). \quad (2)$$

Запис 2 читаємо таким чином: “рівняння ($=$) між соціумним впливом (*AS*) і суб’єктним впливом (*AR*) неможливе ($=$)”.

Принцип доповнюваності у квантовій механіці

“кожна фізична величина разом зі своєю канонічно спряженою утворює пару комплементарних величин, при цьому в будь-якому стані квантової системи певне значення може мати лише одна з них, або ж вони обидві не мають певного значення” (Принцип доповнюваності, 2024).

Принцип доповнюваності у фізиці констатує факт, “згідно з яким повне знання явищ атомних розмірів вимагає опису властивостей як хвилі, так і частинок” (Britannica, T. Editors of Encyclopaedia, 2024). В один момент експерименту Н. Бор на атомному рівні міг зафіксувати хвилі світла, але не міг зафіксувати положення електрону. В інший момент експерименту фізику вдавалося зафіксувати на атомному рівні положення електрону, але була невловимою хвиля світла. Отже, після багаторазових експериментів дослідник дійшов висновку про те, що одночасно неможливо точно зафіксувати характеристики хвилі й електрону, оскільки вони в один і той самий момент не можуть паралельно діяти. Повною характеристикою можна буде вважати лише поєднання характеристик поведінки електрона й хвилі, що неможливо на субатомному рівні. Звідси був сформульований принцип доповнюваності, який передбачив, що адекватна фіксація характеристик положення електрона і довжини хвилі можлива лише як доповнення характеристик першого характеристиками другого, і навпаки. Принцип комплементарності (доповнюваності)

“означає, що явища в атомному та субатомному масштабі не є суто схожими на великомасштабні частинки чи хвилі (наприклад, більярдні кулі та водні хвилі). Такі характеристики частинок і хвиль у тому самому великомасштабному явищі швидше несумісні, ніж доповнюють один одного. Знання маломасштабного явища, однак, є по суті неповним, доки не будуть відомі обидва аспекти” (Britannica, T. Editors of Encyclopaedia, 2024).

Оскільки принцип доповнюваності застосовується також і до “інших пов’язаних (спряжених) пар спостережуваних величин, таких як енергія та час” (Britannica, T. Editors of Encyclopaedia, 2024), в описуваному далі дослідженні принцип *доповнюваності* дозволив нам фіксувати неможливість досягнення адекватного опису взаємозв’язку двох явищ. З одного боку ми

описували час (історичну епоху, період) розвитку соціальних комунікацій у Перу, з іншого боку, ми могли лише передбачити енергію, яку містили в собі публікації місцевих газет і журналів. Умовно ми називаємо таку енергію “енергія слова”, одиниць вимірювання якої ще не існує. Разом із тим, якщо гіпотетично можна буде виміряти одночасну дія (вплив) двох згаданих факторів (перший фактор “час” як епістему, або систему знань певної історичної епохи, і другий фактор “енергія слова”, надрукованого в газеті або журналі, зафіксований у цифровому коді чи ефірному сигналі), ми б розв’язали багато проблем дослідження історії соціальних комунікацій (і не лише в Перу).

У подальшому дослідженні ми звернулися до поняття “суперпозиція”, що активно застосовується у квантовій механіці.

“Загальний принцип суперпозиції квантової механіки застосовується до станів [які теоретично можливі без взаємних перешкод чи протиріч]... будь-якої однієї динамічної системи. Це вимагає від нас припущення, що між цими станами існують такі специфічні відносини, що всякий раз, коли система точно перебуває в одному стані, ми можемо вважати, що вона частково перебуває в кожному з двох або більше інших станів. Початковий стан слід розглядати як результат свого роду суперпозиції двох або більше нових станів у такий спосіб, який неможливо уявити на основі класичних ідей. Будь-який стан можна розглядати як результат суперпозиції двох або більше інших станів, і справді нескінченною кількістю способів. І навпаки, будь-які два або більше станів можуть накладатися, щоб отримати новий стан...” (Quantum_superposition, 2024).

Поняття “суперпозиція” необхідне було для нашого аналізу основних напрямків дослідження історії соціальних комунікацій у Перу для адекватного застосування третього з трьох положень методу квантового хроносу. Суперпозицію в подаль-

шому дослідженні ми розглядали як функціонування декодування двох станів текстів мас-медіа (газет, журналів, веб-платформ і документалістики) Перу. Один стан визначався якістю породження й сприйняття текстів під час їхнього створення й публікації в певний історичний період у системі певних знань народів Перу, другий стан визначається у процесах сприйняття й декодування текстів, наприклад, на початку XX століття або на початку XXI століття. Зрозуміло, що людьми, які жили сто — сто п'ятдесят років до сьогоdnішнього дня, процеси породження й сприйняття текстів (наприклад, створених фахівцями масової комунікації, зокрема журналістами або авторами журналістських текстів) будуть продукуватися й сприйматися по-різному. Одночасно дослідник не зможе фіксувати два стани функціонування текстів, але дослідник буде розуміти, що тексти перебувають у двох різних станах, тобто знаходяться в суперпозиції щодо самого дослідника й щодо епістеми, яка є штучно створеною. Така епістема не є фізичною, вона є духовною, тобто такою, що передає енергію духа народу (у нашому дослідженні духа народу Перу). На сьогоdnішній день не існує одиниці й методу вимірювання процесів прояву духа народу, але певні характеристики виокремлюються різними авторами (Ku, 1915; Ford, 2012) без урахування принципів і понять квантової механіки.

Під час ідентифікації основних напрямків дослідження історії соціальних комунікацій у Перу ми залучили *методу СИ-аналізу* (соціоінжинірного аналізу) (Холод, 2015: 21–25), який базується на тлумаченні соціальної інженерії як на триєдиний комплекс процесів, спрямованих на:

- 1) “ідентифікацію моделей соціальної активності (визначення одного оригінального явища, процесу з певної кількості інших, що є подібними до оригінального, але які відрізняються від нього)” (Холод, 2015: 21);

- 2) “на створення нової моделі (більш якісної, у порівнянні з ідентифікованою “старою” моделлю) соціальної активності суспільства” (Холод, 2015: 21);

3) “прагматизацію дієвості й ефективності створеної моделі соціальної активності суспільства” (Холод, 2015: 21).

Дослідник О. Холод називає триєдиний комплекс процесів (три перелічені пункти) “триєдиний принцип реалізації соціальної інженерії” (Холод, 2015: 21). Для зручності далі будемо називати такий принцип “метод СІ-аналізу”, або “СІ-аналіз”.

Метод СІ-аналізу дозволив нам аналізувати основні напрямки дослідження історії соціальних комунікацій у Перу завдяки залученню згаданих раніше трьох пунктів. По-перше, ми ідентифікували “стару” модель вивчення історії соціальних комунікацій у Перу. По-друге, створили “нову” модель дослідження історії соціальних комунікацій у Перу. По-третє, у своєму дослідженні ми здійснюємо верифікацію дієвості створеної “нової” моделі вивчення історії соціальних комунікацій у Перу.

Проблеми дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій не однаковою мірою й не на одному рівні інтенсивності вивчаються в країнах Південної Америки. Про це свідчить інформація, яку надав нам електронний ресурс штучного інтелекту “Claude-instant (Poe)” (The main trends in the study of the history of social communications in Peru, 2024). Наприклад, у Перу, четвертій за кількістю населення (після Бразилії, Колумбії й Аргентини) південноамериканській країні, згадані дослідження дозволяють нам фіксувати шість напрямків, зміст яких ми формулюємо, інтерпретуючи довідку ШІ “Claude-instant (Poe)”:

- 1) поява й функціонування мас-медіа в Перу як засобів формування публічного дискурсу;
- 2) здійснення контролю над мас-медіа задля результативного впливу на громадську думку в країні;
- 3) підвищення ролі мас-медіа в кризових політичних ситуаціях, що відбувалися в Перу;
- 4) особливості функціонування регіональних мас-медіа, зокрема мовою корінного населення;
- 5) удосконалення технічних засобів обміну інформацією задля позитивних змін у перуанському суспільстві;

б) репрезентація й формування різних видів перуанської культури засобами мас-медіа.

Спостереження (Холод, 2018), а також результати пошуків (Revista Historia y Comunicación Social, 2024; Revista internacional de Historia de la Comunicación, 2024) свідчать про те, що історія соціальних комунікацій не може звужуватися до аналізу специфіки й особливостей, таких видів медіа й мас-медіа (засобів масової комунікації), як масові збори людей (віче, плебісцити-референдуми, вибори, з'їзди, симпозіуми, конгреси, форуми), масові форс-мажорні події (заколоти, “майдани”, терористичні акти), масові зіткнення людей (війни, революції), масові реакції людей на природні форс-мажорні процеси та явища (біженство від землетрусу, пожежі, повені, посухи; переселення народів); видовищні шоу (концерти, перформанси, фестивалі), торговельні й експонентні масові заходи (ярмарки, базари, виставки, галереї); преса, радіо, телеграф, кінематограф, телебачення чи інтернет. До об'єктів історії соціальних комунікацій необхідно додавати й “печерне мистецтво”, або “наскельний живопис” (наскельні графіті й малюнки), геогліфи (наприклад, “Насканські лінії”, або малюнки пустелі Наска в Перу), усні сигнали (вокалізми) прадавніх племен, одяг народів будь-якого історичного періоду, письмена й мови, якими письмена були написані тощо. Перелік засобів соціальних комунікацій може містити й логістичні шляхи (дороги, залізні колії, повітряні “траси”, космічні треки тощо). Варто пригадати пропозицію Г. Інніса (Innis, 1991), який вважав, що гроші, риба й навіть деревина, яку сплавають річками, також можна вважати “засобами комунікації як засобами контролю над середовищем” (Innis, 1991), отже, засобами соціальних комунікацій.

Перелічені групи медіа й мас-медіа пропонуємо називати засобами соціальних комунікацій, що спрямовані на регулювання соціальних дій, соціальних взаємодій і соціальних відносин. У такому випадку будемо вважати аксіомою твердження про те, що під час вивчення історії соціальних комунікацій

у Перу можна умовно спиратися на класифікацію видів соціальних комунікацій, яку подаємо далі (див. табл. 1). Кожний із перелічених у табл. 1 напрямків далі ми детально аналізуємо за допомогою викладу результатів досліджень, що відбиті в публікаціях авторів із Перу або тих праць, у яких автори-неперуанці досліджували проблеми вивчення історії соціальних комунікацій у Перу.

4.3. Результати й обговорення

Ознаки соціальних комунікацій первісних перуанців у період палеоліту (від 2,5 млн років до н. е. до 15–11 тис. років до н. е.)

Первісні люди Перу “поклонялися природним явищам (дощам, землетрусам, блискавкам, грому тощо), яких вона не може пояснити і яких боїться” (Historia del Perú..., 2024). Історики й археологи (Historia del Perú..., 2024) вважають, що “перші жителі Перу володіли навичками у виготовленні посуду та знали спеціальні прийоми полювання” (Historia del Perú..., 2024). Оскільки прадавні перуанці займалися мисливством, збиранням і рибальством, їхні соціальні комунікації базувалися на паразитичному веденні економіки. Іншими словами, первісні люди перу завдяки примітивному обміну соціально важливою для них інформацією не планували своє життя й вели паразитичне господарство (Historia del Perú..., 2024).

Ще в період нижнього палеоліту (від 35–40 тис. років до н. е. до 15–11 тис. років до н. е.) первісні люди Перу мали специфічні соціальні комунікації, які фіксувалися в групових об’єднаннях за родинними узами. Такі групи називали “сімейні групи” (Historia del Perú..., 2024). Від періоду групової сімейної організації життя починається розподіл праці за статтю: чоловіки виконували важку роботу добування й транспортування їжі до печери, де мешкало плем’я, і де жінки займалися вихованням і доглядом за дітьми, приготуванням їжі.

Характеризуючи особливості соціальних комунікацій первісних людей Перу в період палеоліту, необхідно врахувати, яким чином люди “використовували ламінарну техніку, що полягала у виготовленні подовжених інструментів із паралельними та гострими краями, дуже схожими на сучасні ножі. Технологія, сировиною якої була кістка, була орієнтована на виготовлення металевих зброї, яка мала прикраси (іноді — як художні зразки)” (Historia del Perú..., 2024).

Пізніше, із 3–4 тисячоліття до н. е. (в архаїчному періоді), нащадки первісних людей Перу вже навчилися садівництву. У цей час у них з’являються перші свійські тварини — верблюди, які на той час були розповсюджені в Південній Америці. Саме в цей період первісні племена Перу починають жити гуртом, утворюючи таким чином поселення, які сьогодні прийнято називати селами. На цьому етапі соціальні комунікації первісних людей Перу гіпотетично мають такі ознаки:

- 1) поява вірувань в надприродні сили, що стимулювало специфіку нових соціальних комунікацій;
- 2) з’являються спеціальні місця принесення дітей у жертву анімістичним богам; отже, жертвування експлікує новий вид соціальних комунікацій, які ми умовно назовемо “ри-туальні жертвні соціальні комунікації”;
- 3) під час вибору жертви богам прадавні перуанці визначали критерії такого відбору, що ми маркуємо як операційні соціальні комунікації, завдяки яким фіксувався розвиток абстрактного мислення з опорою на аналіз вітальних функцій членів племені;
- 4) укріплення паразитичних соціальних комунікацій, які дозволяли племені існувати без застосування планування своїх сил і збереження запасів їжі та зброї;
- 5) відбувалися соціальні комунікації розподілу праці, які давали можливість раціонально розподіляти племенні функції сильних і слабких членів сімейних груп;
- 6) спільне виробництво “кам’яних елементів для полювання на тварин” (Historia del Perú, 2024);

- 7) формування специфічних мисливських соціальних комунікацій, які дозволяли вербальними й невербальними засобами попереджати про небезпеку, загрозу життю, підготовці до організованого виловлювання риби, хижаків, збирання корисних для існування рослин;
- 8) поява племенних лідерів, що сформувало соціально-комунікаційний культ сильного вожака;
- 9) поява соціально-комунікаційних принципів відбору шаманів (жерців), які “передбачали” силу природи, були “провідниками” між членами племені й природними божествами, могли “викликати” стихії, дощі, посуху, вітер тощо;
- 10) виникнення перших родинних “приписів”, “статутів” племені (правил співіснування), у яких в усній формі “закарбовувалися” і передавалися від покоління до покоління санкційні заходи й норми співіснування в племені; визначалися функції лідера племені й шамана, чоловіків і жінок, дітей і юнаків та дівчат.

Ураховуючи форми соціальних комунікацій первісних перуанців у період нижнього палеоліту (від 35–40 тис. років до н. е. до 15–11 тис. років до н. е.), ми виокремили види соціальних комунікацій згаданого періоду й позначили їх літерними кодами (див. табл. 1). Кожний вид соціальних комунікацій ми позначили літерним кодом “А”, “В”, “С”, “D” і далі за абеткою англійської мови.

Таблиця 1

Ознаки соціальних комунікацій первісних перуанців у період палеоліту
(від 35–40 млн років до н. е. до 15–11 тис. років до н. е.)

№ пор.	Форми соціальних комунікацій	Види соціальних комунікацій	Код	Одиниця вимірювання (кількість/%)
1	2	3	4	5
1.	Поява вірувань в наприродні сили, що стимулювало специфіку нових соціальних комунікацій	Вірування	А	1/10

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5
2.	З'являються спеціальні місця принесення дітей у жертву анімістичним богам. Отже, жертвування експлікує новий вид соціальних комунікацій, які ми умовно назвемо "ритуальні жертвні соціальні комунікації"	Жертвування	Б	1/10
3.	Під час вибору жертви богам прадавні перуанці визначали критерії такого відбору, що ми маркуємо як операційні соціальні комунікації, завдяки яким фіксувався розвиток абстрактного мислення з опорою на аналіз вітальних функцій членів племені	Абстрагування	В	1/10
4.	Укріплення паразитичних соціальних комунікацій, які дозволяли племені існувати без застосування планування своїх сил і збереження запасів їжі та зброї	Паразитаризм	С	1/10
5.	Відбувалися соціальні комунікації розподілу праці, які давали можливість раціонально розподіляти племенні функції сильних і слабких членів сімейних груп	Розподіл праці	Д	1/10
6.	Спільне виробництво "кам'яних елементів для полювання на тварин" (Historia del Perú, 2024)	Вироблення кам'яної зброї	Е	1/10
7.	Формування специфічних мисливських соціальних комунікацій, які дозволяли вербальними й невербальними засобами попереджати про небезпеку, загрозу життю, підготовці до організованого виловлювання риби, хижаків, збирання корисних для існування рослин	Сигнальні системи	Г	1/10

Закінчення табл. 1

1	2	3	4	5
8.	Поява племенних лідерів, що сформувало соціальнокомунікаційний культ сильного вожака	Лідерство	Н	1/10
9.	Поява соціально-комунікаційних принципів відбору шаманів (жреців), які “передбачали” силу природи, були “провідниками” між членами племені й природними божествами, могли “викликати” стихії, дощі, посуху, вітер тощо	Жрецтво	Ц	1/10
10.	Виникнення перших родинних “приписів”, “статутів” племені (правил співіснування), у яких в усній формі “закарбовувалися” і передавалися від покоління до покоління санкційні заходи й норми співіснування в племені; визначалися функції лідера племені й шамана, чоловіків і жінок, дітей і юнаків та дівчат	Правила співіснування	Ј	1/10
11.	РАЗОМ:	–	–	10/100
12.	Похибка:	–	–	0
13.	СУМА (Σ):	–	–	10/100

4.4. Соціальні комунікації літичного періоду Перу (11 тис. років до н. е. – 8 тис. до н. е.)

За свідченнями дослідників (Historia del Perú, 2024), числити появу первісних людей на території сучасного Перу слід від 11 тис. років до н. е. Згаданий історичний період відомий як Віконсинське зледеніння, або кам’яний період розвитку людства, або літичний період, що продовжувався до 8 тисячоліття до н. е.

Люди літичного періоду вже має віру в природні сили, якими керує Хтось або Щось, кому/чому треба підкорятися й кого/що треба задовольняти жертвами. Часто такими жертвами ставали діти, які ще не вміли добути собі їжу й обслуговувати себе впродовж життя (Historia del Perú..., 2024). Дорослих членів племені не віддавали в жертву, оскільки дорослі люди були корисними для племені, могли добувати у важких умовах існування засоби харчування, саму їжу, охороняти печери, у яких стародавні люди проживали.

Умовно, у робочому порядку в межах нашого дослідження, перших людей у регіоні сучасної держави Перу називатимемо “первісні люди/племена Перу”. Вони були мисливцями (Historia del Perú, 2024).

“Людські групи вели кочовий спосіб життя, жили в печерах чи скельних сховищах, де робили гравюри чи наскельні малюнки. На стінах цих печер перші жителі нинішньої території Перу залишили свій слід у вигляді малюнків” (Historia del Perú..., 2024).

Первісні люди Перу гіпотетично могли мати такі форми соціальних комунікацій:

- 1) обмін інформацією завдяки жестам і вокалізації;
- 2) спільне колективне виробництво пасток для великих тварин;
- 3) спільне виробництво кам'яних наконечників для списів, виробництво спеціально заточених з одного боку каменів для вичинки шкіри вбитих диких тварин;
- 4) передавання і сприймання інформації за посередництва обміну речами (наприклад, одяг із хутра вбитих тварин);
- 5) нанесення наскельних малюнків задля навчального інформування співплемінників про специфіку полювання чи зирання їжі, ловлі риби тощо;
- 6) розмальовка й татуювання поверхні тіла як способі маркування соціального статусу членів племені;

- 7) принесення дітей в жертву як ознака налагодження соціальних комунікацій із силами природи (богами).

Рис. 1. Сцена полювання на оленів на панелі біля основи притулку в ущелині Лламачакі в Макузані, Перу. Фотографія Райнера Хостніга (Hostnig, 2024)

Рис. 2. Наскельні малюнки, що були зроблені прадавніми пераунцями в період від 10 000 до 5 000 років тому (провінція Уткубамба в Перу) (Gereda, 2024)

Сформульовані гіпотетично форми соціальних комунікацій ми перенесли в табл. 2 й ідентифікували види соціальних комунікацій.

Таблиця 2

Форми й види соціальних комунікацій літичного періоду Перу
(11 тис. років до н. е. – 8 тис. до н. е.)

№ пор.	Форми соціальних комунікацій	Види соціальних комунікацій	Код	Одиниця вимірювання (кількість/%)
1.	Обмін інформацією завдяки жестам і вокалізації	Жестовокалізація	К	1/14,2
2.	Спільне колективне виробництво пасток для великих тварин	Створення мисливських пасток	L	1/14,2
3.	Спільне виробництво кам'яних наконечників для списів, виробництво спеціально заточених з одного боку каменів для вичинки шкіри вбитих диких тварин	Вироблення кам'яної зброї	F	1/14,2
4.	Передавання і сприймання інформації за посередництва обміну речами (наприклад, одяг із хутра вбитих тварин)	Натуральний обмін	M	1/14,2
5.	Нанесення наскельних малюнків задля навчального інформування співплемінників про специфіку полювання чи зирання їжі, ловлі риби тощо	Графічна наскельна візуалізація	N	1/14,2
6.	Розмальовка й татуювання поверхні тіла як спосіб маркування соціального статусу членів племені	Бодіарт	O	1/14,2
7.	Принесення дітей в жертву як ознака налагодження соціальних комунікацій із силами природи (богами)	Жертвування людиною	B1	1/14,2
8.	РАЗОМ	–	–	7/99,4
9.	Похибка	–	–	0/0,6
10.	Σ (сума)	–	–	7/100

4.5. Соціальні комунікації давньоперуанської культури Чавін (8 тис. р. до н. е. – 3,5 тис. р. до н. е.)

За декларацією С. Tello (The Life and Writings of Julio C. Tello, 2010) та згідно дослідження І. Shimada й Р. Vega-Centeno (2011), у період ранньої архайки (від 8 тис. р. до н.е. до 3,5 тис. років до н. е.) найдавнішою культурою в Перу була культура Чавін, яка виникла 3000 років тому в східних горах департаменту Анкаш.

У згаданий період ранньої архайки для маркування соціальних комунікацій між членами племені й вищими силами природи у мистецтві Чавін застосовувалися зображення мавп і котятих. Саме в цей період фіксуються перші фази ольмекської кераміки (мезоамериканський формоутворення) (Historia del Perú..., 2024).

Цікавим і прикметним для нашого дослідження є свідчення Max Uhle (Rowe, 1954), який захищав ідею автохтонного походження перуанської людини в архайчний період.

“...походження перуанської людини було б іноземним, а люди, які прибули до Перу морем, були б майя та ацтеками, які поширювали б і випромінювали свою культуру через центральні Анди, досягаючи перуанського узбережжя, що дало початок великим культурам Прото Чіму та Прото Наска, а звідти поширилося до перуанських гір. Це було здійснено завдяки легкості навігації, яку забезпечує Тихий океан як засіб зв'язку та як джерело їжі” (Historia del Perú..., 2024).

Отже, наше передбачення про те, що логістичний аспект проблеми міграції народів через Тихий океан повністю підтверджується й доводить думку про те, що океан був засобом соціальних комунікації народів, що населяли свого часу перуанське узбережжя. Про це також свідчать і подібність мистецтва майя та ацтеків із деякими культурними проявами Перу,

особливо в архітектурі Чавін, Чан-чан і Гран-Пажатен” (Historia del Perú..., 2024).

Спираючись на результати досліджень наших попередників, констатуємо, що особливостями соціальних комунікацій народу культури Чавін можна вважати кілька.

1. Люди культури Чавін зображували тварин на кераміці, що було проявом перших форм соціальних комунікацій у Перу.
2. Тихий океан як логістичний засіб розповсюдження культури у формі архітектури й культивуванню кукурудзи.
3. Подібність мистецтва ацтеків, майя і перуанців як конвергентна форма соціальних комунікацій.

Таблиця 3

Форми й види соціальних комунікації давьоперуанської культури Чавін
(8 тис. р. до н. е. – 3,5 тис. р. до н. е.)

№ пор.	Форми соціальних комунікацій	Види соціальних комунікацій	Код	Одиниця вимірювання (кількість/%)
1.	Люди культури Чавін зображували тварин на кераміці, що було проявом перших форм соціальних комунікацій у Перу	Художня візуалізація на кераміці	Nk	1/33
2.	Тихий океан як логістичний засіб розповсюдження культури у формі архітектури й культивуванню кукурудзи	Логістика	P	1/33
3.	Подібність мистецтва ацтеків, майя і перуанців як конвергентна форма соціальних комунікацій	Конвергенція в мові мистецтва	Q	1/33
4.	РАЗОМ:	–	–	3/99
5.	Похибка	–	–	0/1
6.	Σ (сума)	–	–	3/100

4.6. Соціальні комунікації давньоперуанської культури Карал (період між 3 тис. років і 1,8 років до н. е.)

Наступним періодом розвитку й вдосконалення соціальних комунікацій маємо назвати пізню архайку. Під час згаданого періоду розвитку Перу стала популярною цивілізація Карал.

“Культура Карал, що виникла між 3000 і 1800 роками до н. е., є появою найстарішого структурованого суспільства Америки, це територія розселення. Міська забудова, що займає територію площею 400 км у ряді долин, річки яких потік в Тихий океан. Ця цивілізація є сучасником культури Месопотамії та Єгипту й передує цій культурі на 1200 років” (Bergoeing, 2014: 85).

Думка про те, що культура Карал є старшою за культуру Месопотамії та Єгипту, не є новою (Shady, et al, 2009). Але те, що культура Карал має вважатися періодом удосконалення соціальних комунікацій на території давнього Перу, суперечати не має необхідності. Нашу думку доводить твердження про те, що саме в період Карал

“з’явилися перші суспільства з монументальною архітектурою, які сплели розгалужену торгову мережу, що об’єднує продукти з узбережжя Амазонки та Еквадору. Відтоді почалася ескалація соціальної та культурної складності народів регіону, що дало початок андським цивілізаціям” (Bergoeing, 2014: 85).

Тут необхідно визнати, що розгалужена торговельна система, а також складні соціальні відносини між народами андського регіону дали поштовх до розвитку нових трансформованих соціальних комунікацій між племенами. До того ж, велику соціально-інтеграційну роль для формування нових видів соціальних комунікацій народів давнього Перу зіграла релігія. Як

зазначають дослідники (Civilización caral, 2024), релігія того часу застосовувалася як засіб згуртування на рівні з примусом.

“Релігія в той час була державною політикою контролю над населенням, виробництвом товарів та їх обігом. Це представлено у великих пам’ятках релігійного характеру (пірамідах) з їхніми площами, атріумами та вівтарями священного вогню, де проводилися різні свята церемоніального календаря, що є символом їхньої культурної ідентичності” (Civilización caral, 2024).

Отже, сама віра як філософсько-побутові погляди й установки членів племен, а разом із тим і соціальний інститут віри у формах площ, атріумів і вівтарів священного вогню маркували нові соціальні комунікації. До того ж, зазначимо, що ритуальні збори й інші масові заходи гуртували соціальні комунікації навколо архітектурних релігійних і торговельних споруд, вівтарів і площ.

“Періодичні зустрічі та спільні заходи, такі як відновлення пірамід, дозволили визнати владу та зміцнити культурну ідентичність” (Civilización caral, 2024).

Важливим висновком археологів є твердження про те, що під час розкопок фахівцям не вдалося зафіксувати артефактів наступальної зброї. Натомість усі історичні знахідки свідчили про мирний успішний економічний розвиток членів племені періоду Карал. Фахівці-історики називають перуанську культуру Карал “цивілізацію миру”, тому що

“жодної наступальної зброї чи оборонних споруд не було помічено чи знайдено. ...Здавалося б, мистецтво й комерція щедро використовувалися для підтримки економічного виробництва активним й ефективним способом” (Civilización caral, 2024).

Останній факт свідчить про розвинуті соціальні комунікації, зорієнтовані, перш за все, на мирне співіснування з представниками інших племен. Суспільство культури Карал не було ізольованим, а навпаки, представляло собою частину системи місць, що існували зі згаданою культурою в певній економічній мережі.

“У цій мережі були прибережні поселення та інші, розташовані у вищих районах (гори). Між усіма ними відбувався обмін продуктами (бартерна торгівля), причому місто Карал, очевидно, було центром усієї цієї мережі. Із такого погляду ми бачимо значення, якого досягла спеціалізація, тобто поява груп, що спеціалізуються на певних видах економічної діяльності” (Civilización caral, 2024).

Додамо, що спеціалізація членів племені Карал на виробництві певних вузьких видів економічної діяльності маркувала собою появу певних специфічних видів соціальних комунікацій. Сьогодні такі соціальні комунікації ми називаємо фаховими, або спеціалізованими.

Ураховуючи результати пошуків, досліджень й описів антропологів й археологів, істориків, мовознавців та культурологів (Bergoeing, 2014; Shady, et al, 2009; Civilización caral, 2024) вважатимемо ключовими видами соціальних комунікацій культури Карал певний перелік:

1. “Поява перших складних суспільств і держав у північно-центральної частині Перу” (Civilización caral, 2024).

2. Функціонування “системи складних політичних утворень, які керували своїми власними територіями в північно-центральної частині Перу, із правителями та керованими, розташованими в міських центрах і містах” (Civilización caral, 2024).

3. Цивілізація Карал “була сучасною іншим примітивним цивілізаціям світу, таким як єгипетська, індійська, шумерська чи китайська, але на відміну від них (які обмінялися своїми досягненнями), Карал розвивався в повній ізоляції від цих ци-

вілізацій” (Civilización caral, 2024). Мається на увазі ізоляція Карал від цивілізацій, представники яких мешкали на територіях інших материків. Соціальні комунікації з представниками андських племен аборигени культури Карал здійснювали регулярно з економічною користю для себе.

4. Соціальні комунікації формувалися й підкріплювалися “існуванням соціальних організацій на рівні вождів” (Civilización caral, 2024). Процеси обміну соціально важливою інформацією здійснювалися під час масових заходів-зустрічей, що ми розглядаємо як соціальнокомуїнікаційні форми укріплення іміджу влади й зміцнення культурної ідентичності.

5. Соціальні комунікації членів племен культури Карал маркувалися в архітектурі, оскільки на той час фіксувалося “будівництво великих міст з монументальними будівлями” (Civilización caral, 2024). Отже. Маркерами соціальних комунікацій Карал є “переважаючі форми ступінчастих пірамід, круглих або напівкруглих площ, заглиблених на фасадах, зі сходами, які ведуть на вершину, де спостерігаються кімнати та місця для ритуалів і церемоній” (Shady, et al, 2009). Ми можемо розглядати будівництво великих пірамід культури Карал як декларацію влади.

6. Культура Карал мала маркування соціальних комунікацій у “витончених виявах музичного мистецтва: у виготовленні флейт із врізаними фігурами міфічних тварин, що наводить на думку про релігійний характер” (Shady, et al, 2009).

7. “Відмінності в розмірах між поселеннями та їхніми будівлями вказують на ієрархію між населенням, яке їх займало, і навіть існування політичної організації, яка уможливила їх будівництво” (Civilización caral, 2024), що також вирізняє види соціальних комунікацій культури Карал від попередніх і наступних андських культур.

8. У соціальних комунікаціях представників культури Карал функціонували релігійні інституціональні процедури як форма “контролю над населенням, виробництвом товарів та їх обігом” (Civilización caral, 2024).

Ураховуючи 8 пунктів наведеного переліку, ми сформували табл. 4.

Таблиця 4

Форми й види соціальних комунікацій давьоперуанської культури Карал
(період між 3 тис. років і 1,8 років до н. е.)

№ пор.	Форми соціальних комунікацій	Види соціальних комунікацій	Код	Одиниця вимірювання (кількість/%)
1	2	3	4	5
1.	“Поява перших складних суспільств і держав у північно-центральної частині Перу” (Civilización caral, 2024)	Складні суспільства	R	1/12,5
2.	Функціонування “системи складних політичних утворень, які керували своїми власними територіями в північно-центральної частині Перу, із правителями та керованими, розташованими в міських центрах і містах” (Civilización caral, 2024)	Політична система. Лідерство	R1 H	1/6,25 6,25
3.	Цивілізація Карал “була сучасною іншим примітивним цивілізаціям світу, таким як єгипетська, індійська, шумерська чи китайська, але на відміну від них (які обмінялися своїми досягненнями), Карал розвивався в повній ізоляції від цих цивілізацій” (Civilización caral, 2024). Мається на увазі ізоляція Карал від цивілізацій, представники яких мешкали на територіях інших материків. Соціальні комунікації з представниками андських племен аборигени культури Карал здійснювали регулярно з економічною користю для себе	Ізоляція	S	1/12,5
4.	Соціальні комунікації формувалися й підкріплювалися “існуванням соціальних організацій на рівні вож-	Соціальна організація. Лідерство	T H	1/6,25 6,25

Продовження табл. 4

1	2	3	4	5
	дів” (Civilización caral, 2024). Процеси обміну соціально важливою інформацією здійснювалися під час масових заходів-зустрічей, що ми розглядаємо як соціальнокомунікаційні форми укріплення іміджу влади й зміцнення культурної ідентичності			
5.	Соціальні комунікації членів племен культури Карал маркувалися в архітектурі, оскільки на той час фіксувалося “будівництво великих міст з монументальними будівлями” (Civilización caral, 2024). Отже. Маркерами соціальних комунікацій Карал є “переважаючі форми ступінчастих пірамід, круглих або напівкруглих площ, заглиблених на фасадах, зі сходами, які ведуть на вершину, де спостерігаються кімнати та місця для ритуалів і церемоній” (Shady, et al, 2009). Ми можемо розглядати будівництво великих пірамід культури Карал як декларацію влади	Архітектура	U	1/12,5
6.	Культура Карал мала маркування соціальних комунікацій у “витончених виявах музичного мистецтва: у виготовленні флейт із врізаними фігурами міфічних тварин, що наводить на думку про релігійний характер” (Shady, et al, 2009)	Музика	V	1/12,5
7.	“Відмінності в розмірах між поселеннями та їхніми будівлями вказують на ієрархію між населенням, яке їх займало, і навіть існування політичної організації, яка уможливила їх будівництво” (Civilización	Архітектура	U1	1/12,5

Закінчення табл. 4

1	2	3	4	5
	caral, 2024), що також вирізняє види соціальних комунікацій культури Карал від попередніх і наступних андських культур			
8.	У соціальних комунікаціях представників культури Карал функціонували релігійні інституціональні процедури як форма “контролю над населенням, виробництвом товарів та їх обігом” (Civilización caral, 2024)	Вірування. Релігія	A1	1/12,5
9.	РАЗОМ:	–	–	8/100
10.	Похибка	–	–	0
11.	Σ (сума)	–	–	8/100

4.7. Соціальні комунікації давньоперуанської культури Чавін (1200 р. до н. е. — 400 р. до н. е.)

Повертаючись до культури Чавін іншого періоду за часів Раннього Горизонту (1200 р. до н. е. — 400 р. до н. е.) (Cultura chavín, 2024), ми фіксуємо “інтенсифікацією релігійного культу, появою кераміки, тісно пов’язаної із церемоніальними центрами, інтенсифікацією вирощування кукурудзи та картоплі, удосконаленням сільськогосподарської техніки та розвитком металургії та обробітку текстилю” (Cultura chavín, 2024).

Дослідники (Makowski, 1996; Cultura chavín, 2024; Benavides Estrada, Díaz Suárez, & Narrea Delgado, 2005; Cabezas clavas, 2024 та ін.) вважають, що культура Чавін створила Чавін-де-Уантар, який вважався важливим “церемоніальним центром..., вплив якого поширювався на більшу частину узбережжя й високогір’я Анд Перу” (Cultura chavín, 2024). За даними архе-

ологів, Чавін-де-Уантар був збудований “приблизно між 1500 і 300 роками до нашої ери” (Chavín de Huántar, 2024). Аналіз знахідок на території цього давнього міста свідчить про те, що споруда була складною мережею доріжок, “внутрішніх кам’яних галерей, освітлених лише променями світла, які проникають через стратегічно розташовані повітроводи” (Chavín de Huántar, 2024).

“Усередині все ще можна побачити монолітний Лансон, різьблений камінь висотою 4,54 м, в якому представлено антропоморфне божество, можливо, найважливіше в пантеоні Чавін. На стінах головного храму можна було побачити ряд капелюшків цвяхів, скульптурних пучків, які, очевидно, виступали в ролі міфологічних охоронців храму” (Chavín de Huántar, 2024).

Те, що Чавін-де-Уантар був центром здійснення соціальних комунікацій культури Чавін, підтверджується артефактами, що свідчать про відправлення на цьому місці релігійних культів, церемоній, перформансів оракулів.

Дослідники (Chavín de Huántar, 2024) доводять факт важливості функцій адміністративного центру, що контролював виробництво продовольства. Такий контроль був необхідним для дотримування періодичності виходу в океан суден, що обслуговували торговельні шляхи розповсюдження виробленого продовольства. Оскільки плавання на той час було фіксованим процесом, соціальні комунікації здійснювалися з метою чіткої регламентації населення. Звертають увагу на себе артефакти, що були знайдені археологами й тлумачення антропологів, які пов’язують сільськогосподарче виробництво з помпезними ритуалами й виявленням поваги до надприродних сил. Серед таких шанованих об’єктів історики називають Бога Води, “від якого залежали благодотворні дощі, а також катастрофічні посухи, що знищували посіви” (Chavín de Huántar, 2024).

“Мешканцями Чавіна були нечисленні священики та їхні помічники на службі, тоді як більшість його користувачів були своєрідними паломниками, які приходили на місце в пошуках “оракулів”, несучи різного роду підношення, маючи можливість залишатися на тривалий час” (Chavín de Huántar, 2024).

Отже, соціальні комунікації давньоперуанського м. Чавін-де-Уантар здійснювалися завдяки “ієрархічного пірамідальному суспільству” (Chavín de Huántar, 2024), яке мало всі ознаки класового суспільства.

“На чолі стояли жерці-вожді, які виконували релігійні функції і в той же час керували народом. Потім були фахівці, які були ремісниками з каменю та глини, металургії, текстилю, інженерами-гідротехніками, які вдосконалювали технології зрошення для збільшення виробництва картоплі, кукурудзи, квасолі, перцю чилі тощо. Цих фахівців утримувала держава. Нарешті, з’явилися селяни, які обробляли землю за допомогою техніки, розробленої інженерами” (Chavín de Huántar, 2024).

Прикметним було те, що класове давньоперуанського суспільство культури Чавін мало “соціалістичний” вектор розвитку, оскільки, за свідченнями істориків (Chavín de Huántar, 2024), фахівці, які виробляли поживні рослини, утримувалися державною владою.

Звертають на себе увагу й великі моноліти, що були знайдені археологами на території сучасної Перу (Rick, 2012; Tauro del Pino, 2001). Серед таких знахідок є монолітний ланзон, стела Раймонді (Estela de Raimondi, 2024) й обеліск Телло (Obelisco Tello, 2024).

“Кожен з них є менгіром, який в андській культурі має духовне значення і служить для соціального і політичного

контролю над населенням, якому загрожують елементи природи і нестача продовольства. Мовою кечуа це означає камінь сили, і вони мають надзвичайно священний характер” (Chavín de Huántar, 2024).

Рис. 3. Статуя Раймонді, Перу

Джерела:

для рис. 3: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=27141663>

для рис. 4: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=89593284>

Рис. 4. Обеліск Телло, Перу

Вважаємо, що обидва моноліти застосовувалися під час здійснення ритуальних релігійних соціальних комунікацій і є свідченням трансформації давніх перуанських вірувань і шляхів їхнього культивування й розповсюдження (Estela de Raimondi, 2024). До системи соціальних комунікацій давніх чавінців входили й репресивно-обмежувальні норми, або санкційні межі соціальної поведінки й соціалізації взагалі (Obelisco Tello, 2024).

“Згідно з однією з інтерпретацій, моноліт Чавіна об’єднує три елементи космогонічної трилогії Чавіна: орла, змію й кішку (повітря, воду й землю), тобто репресивних божеств, які служать вартовими й відлякують зло. Таким чином, повітря, вода й земля підтверджують постійну гармонію з Космосом, якою просотана вся спадщина культури Чавін” (Chavín de Huántar, 2024).

Опис монолітів культури Чавін дозволяє зафіксувати відзеркалення специфіки соціальних комунікацій прадавнього перуанського народу. Моноліти зображували голови котів, які були одягнуті в нижню туніку, що подібна до поясу. Дивним є те, що такий пояс імітував фігури, що мали спільний рот з одним горлом. На думку дослідників (Chavín de Huántar, 2024), зображення,

“де два або більше зображень мають спільну форму, називається контурним суперництвом, і в мистецтві народу культури Чавін воно є навмисним, створюючи суперництво або дуальність між послідовниками культу та некультовими послідовниками” (Chavín de Huántar, 2024)

Соціальні комунікації відображалися народом Чавін майже у всіх видах мистецтва, ознаки яких зафіксовані в знайдених артефактах пі час розкопок, що здійснювалися в різні роки XX–XXI століть. Специфіка таких соціальних комунікацій полягала в маркуванні давніми пераунськими митцями соціальних взаємозв’язків між людьми і тваринами, між простими й привелійованими членами племені-родини. Також у мистецтві Чавін зафіксувалися специфічні соціальні комунікації жителів Чавін із “потойбічним світом” (Conklin, & Quilter, 2008). У побуті народу культури Чавін використовувалася розмальована тканина, яку називали “іці”. На малюнках іці спостерігаються

“релігійні персонажі чавінської культури, яка, на думку деяких археологів, може бути катехізисом, призначеним для поширення релігійного культу цієї культури” (Chavín de Huántar, 2024).

Варто зазначити, що у впровадженні релігійних культів народу культури Чавін провідну роль відігравали одяг і музика. Оскільки соціальні комунікації Чавін спиралися на авторитет каст жерців, передбачається, що верховний жрець посідав вищий щабель соціальної ієрархії (Makowski, 1996). Під час розкопок археологи знаходили різні розмальовані керамічні вироби. У зв'язку із зазначеним фахівці визначають за призначенням два види керамічних виробів народу Чавін, а саме: 1) побутова кераміка “для загального вжитку городян; 2) обрядова кераміка: для ритуальних практик” (Benavides Estrada, Díaz Suárez, & Narrea Delgado, 2005). Разом із маркуванням специфіки соціальних комунікацій у керамічних виробах народу культури Чавін подібне маркування було зафіксовано й у скульптурних монолітах, які археологи назвали “капелюшні цвяхи”. Останні являли собою голови міфічних істот, вірування у яких було розповсюджене в архітектурі народів доколумбівських Анд. За свідченням антропологів (Cabezas clavas, 2024), голови міфічних істот були експлікацією функцій охоронців храмів або істот, що відлякували злих духів від осель племен Чавін. Є також припущення фахівців (Conklin, & Quilter, 2008) про те, що аналізовані капелюшні цвяхи у вигляді голів міфічних істот могли оприявнювати емоції жерців народу культури Чавін, які практикували в здійсненні релігійних соціальних комунікацій вживання галюциногенів, наприклад, кактус Сан-Педро.

“Дія цього наркотику зображувалася алегорично на обличчях кожної прибитої голови, у вигляді послідовності. Широко відкриті круглі очі представляють розширені зіниці; а змії, виліплені на обличчях, виявляли галюцинації” (Cabezas clavav, 2024).

Рис. 5. Капелюшні цвяхи культури Чавін (періоду формуючого горизонту)
(1200 р. до н. е. – 400 р. до н. е.).

Джерело: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/c/c7/Cabezas_clavas_chavin.jpg/375px-Cabezas_clavas_chavin.jpg

Ураховує інформацію, аналізовану щодо ідентифікації видів і специфіки соціальних комунікацій народу культури Чавін, ми виокремили 14 пунктів і сформували табл. 5. Кожний вид соціальних комунікацій ми означили літерним кодом.

1. Інтенсифікація релігійного культу й церемоніалу (зокрема церемоніалу поховання).
2. Інтенсифікація соціальних комунікацій у сільському господарстві.
3. Адміністрування й управління виробництвом як прояв соціальних комунікацій у Чавін-де-Уантар.
4. Перенесення соціальних комунікацій на кам'яні створіння у вигляді антропоморфних божеств (наприклад, божество Уанка, Бога Води, монолітний Лансон).
5. Церемонії й мандати, що здійснювалися оракулами, слугували засобами й формами регулювання соціальних дій і взаємодій членів суспільства в Чавін-де-Уантар.
6. Наявність ієрархічного пірамідального суспільства (жерці-вожді, фахівці, селяни).

- 7. Космологічний підмурівок соціальних комунікацій “є менгіром, що в андській культурі має духовне значення й служить для соціального та політичного контролю над населенням, якому загрожують елементи природи й нестача продовольства” (Chavín de Huántar, 2024).
- 8. Прояв соціальних комунікацій у контурному суперництві (суперництво між послідовниками культу й некультовими послідовниками).
- 9. Ототожнення себе з потойбічним світом на рівні налагодження добрих соціальних комунікацій.
- 10. Реалізація соціальних комунікацій завдяки поширенню релігійних культів у формі іці — розмальованої тканини, на якій зображено релігійні персонажі чавінської культури.
- 11. Для здійснення релігійних соціальних комунікацій застосування обрядової кераміки.
- 12. Експлікація каналів містично-релігійних соціальних комунікацій у вигляді антропоморфних капелюшків цвяхів.
- 13. Релігійна соціальна ієрархія експлікувала специфіку соціальних комунікацій чавін.
- 14. Музика, одяг, релігійні символи — форми соціальних комунікацій чавін.

Описані в 14 пунктах форми й види соціальних комунікацій ми перенесли в табл. 5 і надали кожному виду свій літерний код.

Таблица 5

Форми й види соціальних комунікацій давьоперуанської культури Чавін
(1200 р. до н. е. — 400 р. до н. е.)

№ пор.	Форми соціальних комунікацій	Види соціальних комунікацій	Код	Одиниця вимірювання (кількість/%)
1	2	3	4	5
1.	Інтенсифікація релігійного культу й церемоніалу (зокрема церемоніалу поховання)	Релігійний культ (під час поховання).	A2	1/7,1

Продовження табл. 5

1	2	3	4	5
2.	Інтенсифікація соціальних комунікацій у сільському господарстві	Агровиробництво	X	1/7,1
3.	Адміністрування й управління виробництвом як прояв соціальних комунікацій у Чавін-де-Уантар	Державний менеджмент	R3	1/7,1
4.	Перенесення соціальних комунікацій на кам'яні створіння у вигляді антропоморфних божеств (наприклад, божество Уанка, Бога Води, монолітний Лансон)	А н т р о п о - морфні камінні божества	A3	1/7,1
5.	Церемонії й мандати, що здійснювалися оракулами, слугували засобами й формами регулювання соціальних дій і взаємодій членів суспільства в Чавін-де-Уантар	Церемонії. Жрецтво	Ц1 Ц	1/3,55 3,55
6.	Наявність ієрархічного пірамідального суспільства (жерці-вожді, факхівці, селяни)	Соціальна ієрархія	R4	1/7,1
7.	Космологічний підмурівок соціальних комунікацій "є менгіром, що в андській культурі має духовне значення й служить для соціального та політичного контролю над населенням, якому загрожують елементи природи й нестача продовольства" (Chavín de Huántar, 2024)	Космологія як соціальний контроль	A4	1/7,1
8.	Прояв соціальних комунікацій у контурному суперництві (суперництво між послідовниками культу й некультовими послідовниками)	Культ і його противники	A8	1/7,1
9.	Ототожнення себе з потойбічним світом на рівні налагодження добрих соціальних комунікацій	Потойбічний світ	A5	1/7,1
10.	Реалізація соціальних комунікацій завдяки поширенню релігійних	Ткацькі вироби	W	1/7,1

Закінчення табл. 5

1	2	3	4	5
	культів у формі іці – розмальованої тканини, на якій зображено релігійні персонажі чавінської культури	(розмальовки релігійного характеру)		
11.	Для здійснення релігійних соціальних комунікацій застосування обрядової кераміки	Кераміка (обрядово-релігійна)	Nk	1/7,1
12.	Експлікація каналів містично-релігійних соціальних комунікацій у вигляді антропоморфних капелюшків цвяхів	Релігійно-містичне оздоблення (капелюшки цвяхів)	A6	1/7,1
13.	Релігійна соціальна ієрархія експлікувала специфіку соціальних комунікацій чавін	Релігійні свята	A1 T	1/3,55 3,55
14.	Музика, одяг, релігійні символи – форми соціальних комунікацій чавін	Музика. Одяг. Релігійні символи	V W A7	1/72,33 2,33 2,33
15.	РАЗОМ:	–	–	14/99,96
16.	Похибка	–	–	0/0,03
17.	Σ (сума)	–	–	14/100

4.8. Соціальні комунікації племен культури Наска (I–VI ст. н. е.)

За своєю самотутністю й оригінальними видами соціальних комунікацій вирізняється в історії Перу культура Наска, яка існувала між I ст. і VI ст. н. е. Специфічною ознакою згаданої культури є так звані малюнки-лінії (геогліфи), “завтовшки близько 20 см на посушливому ґрунті перуанської пампи, де представлено понад 800 фігурок тварин” (Bergoeing, 2014: 85).

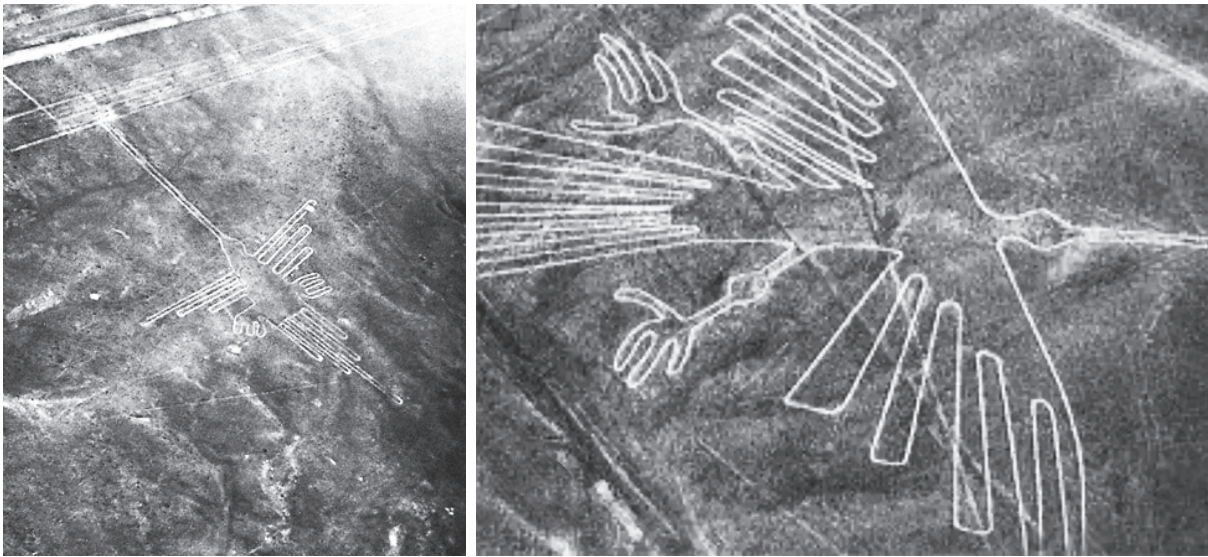

Рис. 6–7. Фігура “калібрі”, що знаходиться на посушливому ґрунті пампи Наска, один із перших видів соціальних комунікацій давніх перуанців нашої ери

(джерело рис. 6 (ліворуч) – Archivo:Lignes de Nazca Décembre, 2006;

джерело рис. 7 (праворуч) – <https://kor.ill.in.ua/m/610x385/1797568.jpg>).

Cultura nazca. (2024, June 2). In Wikipedia. https://es.wikipedia.org/wiki/Cultura_nazca

Геогліфи пустелі Наска надалі ми вважатимемо формою соціальних комунікацій, завдяки якій культури перуанських племен, які мешкали біля території пустелі в різні часи, кодували інформацію агрономічного й метеорологічного характеру (Delfino, & Carlos, 2022). “Геогліфи представляють собою сузір’я стародавнього астрономічного календаря (El misterio de las líneas de Nazca, resuelto por los arqueólogos, 2024) і створені, щоб спостерігати хід небесних світил на небосхилі” (Eda, Yamasaki, & Sakai, 2019). Існує також точка зору японських дослідників про ритуальне й оздоблювальне призначення фігур Наска (El misterio de las líneas de Nazca, resuelto por los arqueólogos, 2024).

“Згідно з останніми висновками та дослідженнями, представленими в травні 2015 року Університетом Ямагата в Японії, стверджується, що лінії служили епіцентрами ритуальної активності як наска, так і інших навколиш-

ніх культур. З'ясувалося, що лінії були зроблені не однією культурою і в різні історичні моменти. Таким чином, вони виконували інтегруючу функцію для всіх культур, що лежали між узбережжям і горами Ікен'ї. Також робиться висновок, що вони служили для прикраси шляху паломника до міста Кауачі, соціально-політичного центру культури Наска, оскільки лінії зроблені так, щоб їх було видно з певної висоти" (El misterio de las líneas de Nazca, resuelto por los arqueólogos, 2024).

Така інформація передавалася від покоління до покоління впродовж шести століть. Подібною до геогліфів можна вважати інформацію у вигляді візерунків, флороморфних, антропоморфних і зооморфних зображень на керамічних, металевих і текстильних виробах членів племен культури Наска (Cultura nazca, 2024).

“Кераміка була одним із найважливіших проявів мистецтва Наска. Вони використовували різні техніки та дизайни для створення предметів щоденного, релігійного та похоронного призначення. Наска прикрашала свою кераміку фігурами людей, тварин і рослин, а також використовувала такі кольори, як червоний, оранжевий і жовтий, щоб створити вражаючі контрасти” (Soler, 2024).

Рис. 8. Кераміка культури Наска

(джерело: <https://ceramologia.com/arte/nueva-mirada-a-la-ceramica-de-el-reino-nazca/>)

Доведенням існування специфічних соціальних комунікацій народів культури Наска є соціальна ієрархія, яка побутувала в перуанських племенах, члени яких були активними між I і VII ст. на території, що сьогодні зазначена на карті світу як територія Перу. Суспільством культури Наска керували лорди й жерці (Cultura nazca, 2024). Основною функцією останніх була організація громадських робіт і ритуальних дійств. Місцем проживання лордів і жерців були пірамідальні будівлі, які розташовувалися в окремих спеціальних секторах населених пунктів племен Наска. Кімнати високпосадовців “були зроблені із саману, а стіни покривалися шаром штукатурки або вапна для прикриття тріщин” (Cultura nazca, 2024).

Рис. 9. Поховання (череп і мумія, забальзамовані в Перу)

Джерело: https://st.depositphotos.com/1751683/3455/i/600/depositphotos_34556233-stock-photo-embalmed-mummy-and-skull-in.jpg

Соціальну ієрархію суспільства культури Наска після привілейованого прошарку населення (жерців і лордів) продовжували ремісники (гончари й текстильники). Астрологам відокремлювалася соціальна ланка поруч із музикантами й військовими, “які жили в невеликих містах і церемоніальних центрах, серед яких виділяється комплекс Кауачі” (Cultura nazca, 2024). Підмурівком умовної соціальної піраміди вважалися хлібороби й рибалки. Їхнє місце проживання локалізувалося в долинах, ближче до водних джерел (Cultura nazca,

2024). Умовно поселеннями можна назвати місця проживання племен культури Наска, оскільки центрів політичного життя археологи й історики не фіксували під час розкопок. Замість таких центрів соціальні комунікації реалізувалися в господарствах, які можна так умовно назвати, оскільки вони розташовувалися біля поселень. Об'єднання таких господарств стало початком політичного групування навколо певних “сильних” в економічному плані господарств. Відповідно такі потужні господарства ставали в племенах Наска базовими для формування міцних релігійних спільнот. У свою чергу останні служили підґрунтям для появи типових культурних традицій. Не зважаючи на сталість умовних господарств-центрів політичного й культурного життя, між племенами культури Наска постійно точилися воєнні сутички, конфлікти, що доводиться військовим устаткуванням могил як елітних, так і бідних поховань.

“Наски дуже любили війну. Вони завжди шукали трофейні голови й розмальовували свої обличчя, імітуючи плями сокола, що видно з їхніх художніх зображень” (Mascera, 1985).

Факт повсякденного носіння членами племен культури Наска відрубаних голів своїх ворогів свідчить, на наше переконання, про специфіку соціальних комунікацій, завдяки яким воїни племені маркували свої заслуги й бойову готовність до захисту своїх соплеменників.

“Наска використовували відрубані голови, відомі як трофейні голови, в різних релігійних ритуалах і з'являються як мотив в керамічній іконографії” (Nalewicki, 2024).

Поступово воєнні трофеї у вигляді відтятих голів ворогів набули іншого маркування в соціальних комунікаціях племен Наска.

“Візуальні зображення обезголовлення часто асоціюють обезголовлювачів зі зброєю та одягом, схожим на військовий, але такий одяг можна було носити і в суто церемоніальних обставинах” (DeLeonardis, 2000).

Неоціненими й беззаперчними фактами, що доводять специфіку соціальних комунікацій народів культури Наска вважаємо їхні звичаї. Один із таких звичаїв передбачав наявність бенкетів, якими доросле населення супроводжувало свою важку щоденну роботу. Факти бенкетування підтверджуються наявністю в похованнях простих членів племені посуду для чичи з різними стравами. Чичею й дотепер народи Південної Америки (зокрема й Перу) називають “схожий на пиво слабоалкогольний напій” (Chicha morada, 2024).

Рис. 10. Посуд для вживання чичи
(Cerámica de estilo arte precolombino, Nazca Perú, 2024)

Під час бенкетів як форми соціальних комунікацій давньо-перуанських племен культури Наска в період від I до VII ст. члени племен застосовували й такі види соціальних комунікацій, як-от: споживання їжі, яка зберігалася в церемоніальних контейнерах; застосування музичного супроводу бенкетів у формах антарамів (“різновид флейти Пана, виготовленої з очеретяної тростини, як маленька сопілка” (Antara, 2024)) і барабанів (Cultura nazca, 2024).

Аналіз різних форм побутової, політичної й культурної діяльності давньоперуанської культури Наска дозволив нам виокремити одинадцять особливостей їхніх соціальних комунікацій.

1. Соціальні комунікації народів культури Наска відбивалися в специфічній міській забудові (Bergoeing, 2014: 85).

2. Фіксацією соціальних комунікацій культури Наска вважатимемо малюнки, лінії (геогліфи) пустелі Наска.

“Серед майже 300 фігур є зображення павука, риби, птаха, мавпи, лами, ящірки, дерева, квітки, ягуара, ігуани, пелікана, кашалота, навіть дивного людиноподібного створіння” дослідники знаходять “чимало... різноманітних геометричних фігур: трикутників, зірок, трапецій, прямокутників, хвилястих ліній, спіралей тощо” (Bergoeing, 2014: 85) (див. рис. 6–7).

Згадані факти свідчать про спроби членів племен культури Наска налагоджувати соціальні комунікації не лише з соплемениками, а й із силами природи й космосу.

3. Племена Наска деформували черепи з метою соціально-комунікаційної ідентифікації власних статусів (Наска (культура), 2024).

4. Постійні конфлікти насканців із сусідніми племенами маркували їхні соціальні комунікації як воєнні (Наска (культура), 2024).

5. Відтяти голови в ранніх насканських похованнях свідчили про соціальнокомунікаційний статус воїнів.

“Голови ці висушували, сплющували, розфарбовували, після чого їх, як бойові трофеї, нанизували в “гірлянди” або носили прив’язаними до пояса” (Наска (культура), 2024).

6. Соціальні комунікації насканців доцільно характеризувати як ті, що притаманні централізованій державі теократичного типу (Наска (культура), 2024).

7. У сіспільстві народів культури Наска побутовували соціальні комунікації права.

“Відносини в суспільстві регулювалися нормами звичаєвого права, що підтримувало громадську стабільність. Порушників таких законів насканці зв’язували, набивали їм рота людськими екскрементами, а потім вбивали сильним ударом каменякою чи булавою прямо в лоба” (Наска (культура), 2024).

8. Маркування соціальних комунікацій членів племен культури Наска фіксувалося в ткацтві й вишиванні, ювелірних виробках і кольоровій гамі.

“Насканці вміли виготовляти найрізноманітніші тканини з вовни лам і бавовнику, додаючи в них також людське волосся та пташине пір’я, виготовляли килими й парчу. Свої вироби вони прикрашали поліхромною вишивкою або малюнками, фарбова гама яких налічує до 15 кольорів і відтінків; ...Виготовляли золоті прикраси, переважно для вух і носа” (Наска (культура), 2024).

9. Ставлення до природи, навколишнього середовища в насканців мало специфічну форму вираження, що фіксувалося в предметах побуту, що циркулювали як замінники й предмети обміну інформацією в системі соціальних комунікацій.

“Використовували для прикрашання своєї поливної кераміки фарбники 11 кольорів, насканські митці зображували на своїх виробках птахів і риб, комах і рослини, хижаків і людей (зображення жерців, поруч із якими на спеціальних вівтарях лежать голови ворогів), різноманітні плоди й навіть фантастичні міфічні істоти, після чого вкривали свій виріб для міцності й краси глазур’ю” (Наска (культура), 2024).

10. Намагаючись налагодити соціальні комунікації зі стихіями завдяки здійсненню релігійних ритуалів, насканці давньої Перу антропоморфізували сили природи; особливу божественну функцію давні перуанці культури Наска надавали хижакам родини котячих, що зафіксовано в багатьох археологічних знахідках під час розкопок насканських поховань.

“Богиня родючості зображувалася у вигляді жінки пишних форм, із потоками води й рослинами, котрі буквально виростають-виливаються з її рота”, шанували “її божественного чоловіка у вигляді вусатого вояка та ...хижаків родини котячих, насамперед ягуара. Поклонялися також касаткам, зміям, птахам” (Наска (культура), 2024).

11. Релігійні соціальні комунікації просотували усі ритуальні дієства давніх перуанців племен культури Наска й були пов’язані з жертвоприношеннями в різних формах.

“Побутувала в насканців традиція людських жертвоприношень. Численні жертви замурували (можливо, навіть живцем) у фундамент багатьох будівель насканського походження, а на насканських посудинах трапляються зображення ритуалів тотального “обрубання людини”, тобто її четвертування. Окрім людей, матеріалом для періодичних жертвоприношень богам служили лами” (Наска (культура), 2024).

Аналіз особливостей соціальних комунікацій культури Наска дозволив нам зафіксувати провідну тенденцію, суть якої полягає в тому, що побут й умови життя давніх насканців (як і представників інших андських культур, що побутовували в період між I і VII ст. на території сучасної Перу) не вимагав високого рівня соціальних і технічних навичок. Натомість соціальні комунікації культурного порядку вже були наповнені

зразками витончених ювелірних, ткацьких, гончарних і малярських продуктів.

Одинадцять особливостей соціальних комунікації племен культури Наска ми відобразили в табл. 6, ідентифікували види соціальних комунікацій згаданої культури й позначили їх літерними кодами англійської абетки.

Таблиця 6

Форми й види соціальних комунікацій племен культури Наска

(I–VI ст. н. е.)

№ пор.	Форми соціальних комунікацій	Види соціальних комунікацій	Код	Одиниця вимірювання (кількість/%)
1	2	3	4	5
1.	Соціальні комунікації народів культури Наска відбивалися в специфічній міській забудові (Bergoeing, 2014: 85)	Архітектура	U1	1/9,0
2.	Фіксацією соціальних комунікацій культури Наска вважатимемо малюнки, лінії (геогліфи) пустелі Наска. Згадані факти свідчать про спроби членів племен культури Наска налагоджувати соціальні комунікації не лише з соплеменниками, а й із силами природи й космосу	Геогліфи	Щ	1/9,0
3.	Племена Наска деформували черепи з метою соціальнокомунікаційної ідентифікації власних статусів (Наска (культура), 2024)	Деформація черепів	У	1/9,0
4.	Постійні конфлікти насканців із сусідніми племенами маркували їхні соціальні комунікації як воєнні (Наска (культура), 2024)	Воєнні конфлікти	Z	1/9,0
5.	Відтяті голови в ранніх насканських похованнях свідчили про соціальнокомунікаційний статус воїнів	Відтяті голови	Г	1/9,0
6.	Соціальні комунікації насканців доцільно характеризувати як ті, що	Соціальний устрій	Т	1/9,0

Продовження табл. 6

1	2	3	4	5
	притаманні централізованій державі теократичного типу (Наска (культура), 2024)			
7.	У суспільстві народів культури Наска побутовували соціальні комунікації права, що регулювалися нормами звичаєвого права із залученням жорстоких санкцій впритул до знищення злочинців	Суспільство права	R4	1/9,0
8.	Маркування соціальних комунікацій членів племен культури Наска фіксувалося в ткацтві й вишиванні, ювелірних виробах і кольоровій гамі	Ткацтво. Вишивання. Ювелірні вироби	W	1/9,0
9.	Ставлення до природи, навколишнього середовища в насканців мало специфічну форму вираження, що фіксувалося в предметах побуту (кераміка, фарбники, глазурь), що циркулювали як замітники й предмети обміну інформацією в системі соціальних комунікацій	Відбиття ставлення до природи в мистецтві, в малюнках, вишивках, візерунках на побутових і ритуальних предметах	Nk	1/9,0
10.	Намагаючись налагодити соціальні комунікації зі стихіями завдяки здійсненню релігійних ритуалів, насканці давньої Перу антропоморфізували сили природи; особливу божественну функцію давні перуанці культури Наска надавали хижакам родини котячих, що зафіксовано в багатьох археологічних знахідках під час розкопок насканських поховань	Сакралізація котячих хижаків	Ж	1/9,0
11.	Релігійні соціальні комунікації супроводжували всі ритуальні дії давніх перуанців племен культури Наска	Жертвоприношення	Б	1/9,0

Продовження табл. 7

1	2	3	4	5
	й були пов'язані з жертвоприношеннями в різних формах			
12.	РАЗОМ:	–	–	11/99
13.	Похибка	–	–	0/1
14.	Σ (сума)	–	–	11/100

4.9. Соціальні комунікації давньоперуанської культури Вікус (I–IV ст. н. е.)

У період від між 100 й 400 роком н. е. на території нинішньої Перу побутовувала культура Вікус. Згадану культуру варто розміщувати “між культурами Чавін та Моче або Мочіка” (Smith, 2024).

За свідченнями археологів й істориків (Cultura vicús, 2024; Smith, 2024), члени племен культури вікус здійснювали активні соціальні комунікації там, де проживали. Такі місця були розташовані поруч із місцем відправлення ритуальних релігійних дійств і місцем поховання соплемінників.

“...місця служили церемоніальними та адміністративними центрами, у яких ми можемо побачити головну платформу, різні середовища (церемоніальне й житлове) і кладовище. Ця платформа має висоту три метри, загальна площа становить один гектар. У житловому комплексі є три основні кімнати, кожна довжиною 13 метрів і шириною 6 метрів. Усі кімнати, як правило, розмежовані рядами каменів” (Cultura vicús, 2024).

Зрозуміло, що в місці відправлення ритуальних дійств соціальні комунікації мали релігійний і ритуальний характер. У місцях постійного проживання члени племен культури Вікус здійснювали побутові соціальні комунікації, які відрізнялися

від релігійних і ритуальних. Частіше характер побутових мали ті соціальні комунікації, що реалізувалися під час скотарства чи полювання. Інший, як ми розуміємо, характер мали соціальні комунікації, що експлікувалися під час воєних зіткнень із представниками ворожих щодо культури вікус племен.

“Сильний контингент знатних воїнів бродив по своїх володіннях, щоб забезпечити виконання наказів господаря. Ці заняття доповнювалися скотарством або полюванням” (Cultura vicús, 2024).

У мирному житті члени племен культури Вікус займалися гончарною справою, виготовляючи побутову кераміку. Під час експлікації соціальних комунікацій у релігійних і ритуальних процедурах вікусанці застосовували декоративну кераміку власного виробництва (Cultura vicús, 2024).

Рис. 11. Статуетка-1 культури Вікус

Джерело: <https://a.warbletoncouncil.org/science/cultura-vics-descubrimiento-ubicacin-organizacin-cermica.webp>

Маркерами соціальних комунікацій різних функціональних призначень культури Вікус були форми предметів із металу й зображення на них. Серед таких предметів, знайдених у місцях розкопок, намиста, фольга, головні убори з “блискітками та пір’ям, які видають звуки при русі, а також самі брязкальця” (Cultura vicús, 2024).

Рис. 12. Статуетка-2 культури Вікус

Джерело: <https://a.warbletoncouncil.org/science/cultura-vics-descubrimiento-ubicacin-organizacin-cermica-8.webp>

Варто зазначити, що формами соціальних комунікацій слугували антропоморфні, зооморфні й фітоморфні мотиви, які завдяки тисненню й формуванню наносилися на золоті, срібні й мідні вироби. У похованнях культури Вікус фахівці знайшли перли й смарагди, перлинні мушлі, бірюзу тощо. Серед знахідок відзначаються й “золоті та срібні кільця для носа, навушники також із тонкого металу й посудини з того ж матеріалу” (Cultura vicús, 2024). Цікавою знахідкою археологів, що свідчить про специфіку соціальних комунікацій у процесі погребальних ритуалів вікусанців вважають (Cultura vicús, 2024)

“антропоморфні золоті скульптури у зварених листах (Венера де Фріас і Ель Хомбре де Фріас), зооморфні голови з рухомими язичками, клапті та пілцети для депіляції, шнурові нитки та інші предмети свідчать про велику роботу та якісну роботу” (Cultura vicús, 2024).

Є свідчення (Cultura vicús, 2024) про те, що майстри культури Вікус під час ручної праці над коштовними виробами із золота використовували специфічні інструменти й застосову-

вали кілька технік, що й робило експлікацію соціальних комунікацій унікальною, реалізуючись в інклюзивних ювелірних продуктах.

Варто відмітити таку фахову майстерність під час виготовлення простих предметів побуту, одягу, взуття тощо. Особливо у виготовленні одягу, що застосовувався для відправлення релігійних процедур. Останній факт свідчить про особливу роль габітарного іміджу в соціальних комунікаціях представників племен культури Вікус.

Аналіз доступної нам інформації про давньоперуанську культуру Вікус дав нам підстави ідентифікувати певний перелік особливостей розвитку соціальних комунікацій згаданої культури, закодувати їх літерами англійського й українського алфавіту та відобразити формалізовані показники в табл. 7.

1. У культурі Вікус фіксуються соціальні комунікації, що ґрунтувалися на мілітаризмі.
2. Експлікація церемоніальних соціальних комунікацій культури Вікус здійснювалася завдяки декоративній кераміці.
3. Соціальні комунікації вікус здійснювалися завдяки металевим виробам, що слугували засобами обміну інформації про їхній соціальний статус і соціальні ролі.
4. Пінцети для епіляції свідчать про особливе гігієнічне й естетичне ставлення жінок культури Вікус до свого вигляду, який відігравав певну роль у реалізації соціальних комунікацій.
5. Золоті прикраси витонченої обробки декларували соціальний статус членів племен культури Вікус.
6. Різні рівні архітектури виконували не лише засобом збереження жител, а й маркували соціальний статус жителів міста. Векликі майдани в поселеннях свідчили про адміністрування соціальних комунікацій Вікус, оскільки на майданах проводилися загальні збори племені.
7. Здійснення ручної роботи з вироблення текстилю свідчили про те, що такою роботою опікувалися ті, хто часті-

ше був вдома, можливо, жінки, які доглядали дітей. Такий факт демонструє розподіл соціальних ролей у племені, що є засобом соціальних комунікацій вікус.

8. Обмін із представниками інших племен, іноді реквізиція одягу в інших етнічних груп маніфестувала наявність соціальних комунікацій різного типу: від кооперації до суперництва.

Таблиця 7

Форми й види соціальних комунікацій давньоперуанської культури Вікус
(I–IV ст. н. е.)

№ пор.	Форми соціальних комунікацій	Види соціальних комунікацій	Код	Одиниця вимірювання (кількість/%)
1	2	3	4	5
1.	У культурі Вікус фіксуються соціальні комунікації, що ґрунтувалися на мілітаризмі	Мілітаризм	Z	1/12,5
2.	Експлікація церемоніальних соціальних комунікацій культури Вікус здійснювалася завдяки декоративній кераміці	Церемонії. Кераміка	Nk	1/12,5
3.	Соціальні комунікації Вікус здійснювалися завдяки металевим виробам, що слугували засобами обміну інформації про їхній соціальний статус і соціальні ролі	Металеві вироби	Ч	1/12,5
4.	Пінцети для епіляції свідчать про особливе гігієнічне й естетичне ставлення жінок культури Вікус до свого вигляду, який відігравав певну роль у реалізації соціальних комунікацій	Мода. Гігієна	Ц2	1/12,5
5.	Золоті прикраси витонченої обробки декларували соціальний статус членів племен культури Вікус	Ювеліри-цтво	Ю	1/12,5
6.	Різні рівні архітектури виконували	Архітектура.	U1	1/12,5

Закінчення табл. 7

1	2	3	4	5
	не лише засобом збереження жител, а й маркували соціальний статус жителів міста. Великі майдани в поселеннях свідчили про адміністрування соціальних комунікацій Вікус, оскільки на майданах проводилися загальні збори племені	Соціальний устрій		
7.	Здійснення ручної роботи з вироблення текстилю свідчили про те, що такою роботою опікувалися ті, хто частіше був вдома, можливо, жінки, які доглядали дітей. Такий факт демонструє розподіл соціальних ролей у племені, що є засобом соціальних комунікацій вікус	Тексильні роботи. Соціальні ролі	W R5	1/6.75 6.75
8.	Обмін із представниками інших племен, іноді реквізиція одягу в інших етнічних груп маніфестувала наявність соціальних комунікацій різного типу: від кооперації до суперництва	Бартер. Мародерство. Кооперація. Суперництво	Λ М Ко Су	1/3.12 3.12 3.12 3.12
9.	РАЗОМ:	—	—	8/100
10.	Похибка	—	—	0
11.	Σ (сума)	—	—	8/100

4.10. Види соціальних комунікацій, що фіксувалися в перуанських культурах упродовж періоду від палеоліту до 700 р. н. е.

Формалізовані показники табл. 1–7 дозволили нам сформувати діаграми (див. рис 13–16), у яких ми відобразили різні форми й віди соціальних комунікацій, ознаки й маркери яких були зафіксовані нами під час аналізу документів, що пов'язані з описом артефактів археологічних розкопок залишків семи

культур: первісних перуанців епохи палеоліту, літичного періоду, Чавін (8 тис. р. до н. е. — 3,5 тис. р. до н. е.), Карал, Чавін (1,2 тис. р. до н. е. — 400 р. до н. е.), Наска й Вікус.

Оскільки між найвищим (10,96 %) і найнижчим (0,33 %) показниками частотності ознак і маркерів видів соціальних комунікацій виявилось 65 позицій (див. табл. 8), ми умовно диференціювали всі ознаки й марекри форм і видів соціальних комунікацій перуанців, що жили від епохи палеоліту до 700 року н. е., на чотири групи:

- група 1 — діапазон показників частотності між 4,21 і 10,96 % (див. рис. 13);
- група 2 — діапазон показників частотності між 3,12 і 3,52 % (див. рис. 14);
- група 3 — діапазон показників частотності між 2,0 і 2,9 % (див. рис. 15);
- група 4 — діапазон показників частотності між 1,0 і 1,9 % (див. рис. 16).

Ті показники, які мали значення менше ніж 0,9 % ми не враховували в подальшому аналізі.

Таблиця 8

Показники частотності видів соціальних комунікацій, що фіксувалися в перуанських культурах упродовж періоду від палеоліту до 700 р. н. е.

№ пор.	Назва форм і видів соціальних комунікацій	Код	Показник (%) частотності у певній культурі	Сума (кількість)	Сума Σ (%)
1	2	3	4	5	6
	Вірування				
1.	Вірування в сили природи	A	10 + 3,55	13,55	1,9
2.	Вірування. Релігія. Релігійні свята	A1	12,5	12,5	1,8
3.	Релігійний культ (під час поховання)	A2	7,1	7,1	1,0
4.	Антропоморфні камінні боже-ства	A3	7,1	7,1	1,0

Продовження табл. 8

1	2	3	4	5	6
5.	Космологія як соціальний контроль	A4	7,1	7,1	1,0
6.	Потойбічний світ	A5	7,1	7,1	1,0
7.	Релігійно-містичне оздоблення (капелюшки цвяхів)	A6	7,1	7,1	1,0
8.	Релігійні символи	A7	2,33	2,33	0,33
9.	Культ і його противники	A8	7,1	7,1	1,0
10.	РАЗОМ (A–A8)				10,03
11.	Абстрагування	B	10	10	1,45
12.	Паразитаризм	C	10	10	1,45
13.	Розподіл праці	D	10	10	1,45
14.	Вироблення кам'яної зброї	F	10+14,2	24,2	3,52
15.	Сигнальні системи	G	10	10	1,45
16.	Лідерство	H	10+6,25 +6,25	22,5	3,27
17.	Правила співіснування	J	10	10	1,45
18.	Жестовокалізація	K	14,2	14,2	2,0
19.	Створення мисливських пасток	L	14,2	14,2	2,0
20.	Натуральний обмін	M	14,2	14,2	2,0
21.	Візуалізація				
22.	Графічна наскельна візуалізація	N	14,2	14,2	2,0
23.	Художня візуалізація на кераміці (зокрема обрядово-релігійна)	Nk	33+7,1 +9,0+12,5	61,6	8,96
24.	РАЗОМ (N+Nk):				10,96
25.	Бодіарт	O	14,2	14,2	2,0
26.	Логістика й конвергенція				
27.	Логістика	P	33	33	4,8
28.	Конвергенція в мові мистецтва	Q	33	33	4,8
29.	РАЗОМ (P+Q):				9,6

Продовження табл. 8

1	2	3	4	5	6
30.	Суспільство				
31.	Складні суспільства	R	12,5	12,5	1,8
32.	Політична система	R1	6,25	6,25	0,9
33.	Державний менеджмент	R3	7,1	7,1	1,0
34.	Соціальна ієрархія	R4	7,1+9,0	16,1	2,34
35.	Соціальні ролі	R5	6.75	6.75	0,98
36.	РАЗОМ (R–R5)				7,02
37.	Ізоляція	S	12,5	12,5	1,8
38.	Соціальна організація	T	6,25+3,55 +9,0	18,8	2,73
39.	Архітектура				
40.	Архітектура (розмір і площа споруд масового призначення)	U	12,5	12,5	1,8
41.	Архітектура (розмір і площа житлових будівель)	U1	12,5+9,0	21,5	3,12
42.	РАЗОМ (U–U1):				4,92
43.	Музика	V	12,5+2,33	17,83	2,59
44.	Ткацькі вироби (розмальовки релігійного характеру). Текстильні роботи	W	7,1+2,33 +9,0+6.75	24,18	3,51
45.	Агровиробництво	X	7,1	7,1	1,0
46.	Деформація черепів	Y	9,0	9,0	1,3
47.	Воєнні конфлікти. Мілітаризм	Z	9,0+12,5	21,5	3,12
48.	Жертування				
49.	Жертування (жертвоприношення)	Б	10+9,0	19,0	2,76
50.	Жертування людиною	Б1	14,2	14,2	2,0
51.	РАЗОМ (Б–Б1):				4,76
52.	Відтяти голови	Г	9,0	9,0	1,3

Закінчення табл. 8

1	2	3	4	5	6
53.	Сакралізація котячих хижаків	Ж	9,0	9,0	1,3
54.	Кооперація	Ко	3.12	3.12	0,45
55.	Бартер	Λ	3.12	3.12	0,45
56.	Мародерство	М	3.12	3.12	0,45
57.	Суперництво	Су	3.12	3.12	0,45
58.	Церемонії				
59.	Жрецтво	Ц	10+3,55	13,55	1,9
60.	Церемонії	Ц1	3,55	3,55	0,51
61.	Мода. Гігієна	Ц2	12.5	12.5	1,8
62.	РАЗОМ (Ц–Ц2)				4,21
63.	Металеві вироби	Ч	12,5	12,5	1,8
64.	Геогліфи	Щ	9,0	9,0	1,3
65.	Ювелірництво	Ю	12.5	12.5	1,8
66.	РАЗОМ (кількість без похибки):	–	–	683,07	99,4
67.	Похибка (%)	–	–	4,1	0,58
68.	РАЗОМ (%)	–	–	687,17	100

До 1 групи ми віднесли такі підгрупи показників частотності: “Церемонії”, “Жертвування”, “Архітектура”, “Суспільство”, “Логістика й конвергенція”, “Візуалізація” і “Вірування”. Співвіднесеність показників групи 1 ми відобразили в діаграмі (див. рис. 13).

Пояснення до назв видів соціальних комунікацій, поданих на рис. 13.

Назва “Церемонії” пов’язана з тим, що під час здійснення релігійних (побутових чи поховальних) процедур давні перуанці здійснювали обмін інформацією, яка була спрямована на регулювання соціальних дій, соціальних взаємодій і соціальних стосунків. Саме дійство будь-якої церемонії передбачало як демонстративний, іміджевий, репутаційний, так і пропедев-

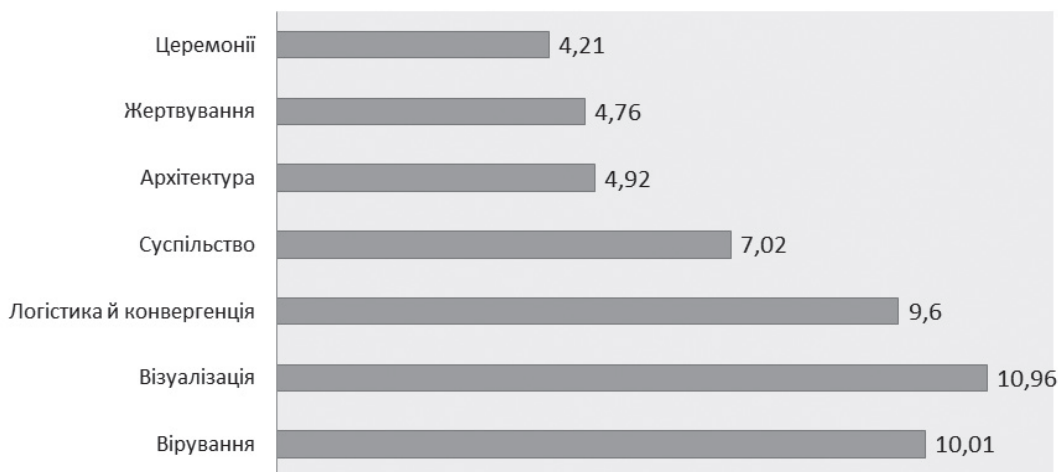

Рис. 13. Показники кількості (%) видів соціальних комунікацій у період від палеоліту до 700 р. н. е. (у діапазоні частотності від 4,21 до 10,96 %)

тичний, дидактичний вплив для чинних на той час членів суспільства й слугували каналом соціальних комунікацій для прийдешніх поколінь. Той самий смисл ми вносимо в назву “Жертвування”, яку ми тлумачимо як здійснення соціальних комунікацій із божествами верхнього (позитивного) і нижнього (негативного) статусів.

У назві виду “Архітектура” ми відобразили маркування соціальної ієрархії під час звдення місць проживання членів племені, виокремлення вищого соціального статусу (наприклад, вождя чи жерця) висотою будівлі. Також в архітектурі давні перуанці відображали місця відправлення релігійних процедур (моління, жертвоприношення, посвята в члени племені й інші види соціалізації). Завдяки таким архітектурним відмінностям давні перуанці маркували різні види соціальних комунікацій. Назва “Суспільство” означає здійснення соціальних комунікацій в суспільному устрої побуту й святкових процедур перуанців різних історичних періодів.

Назва виду соціальних комунікацій “Логістика й конвергенція” має два елементи, що щільно пов’язані між собою. Слово “логістика” у нашому дослідженні означає наявність обміну суспільною інформацією завдяки здійсненню пересуванню давніх перуанців у просторі для торгівлі й пошуків кращих умов для життя. Слово “конвергенція” у робочому порядку на-

шого дослідження означає злиття й перемішування ознак різних історичних культур і відбиття таких ознак-маркерів у мовленні, малюнках на тканинах, кераміці, тілі, поверхні землі, знаряддях праці й мисливства тощо.

Під назвою “Візуалізація” ми мали на увазі графічні зображення, зроблені давніми перуанцями на стінах скель і кераміці. Назва “Вірування” відображає різні види віри давніх перуанців у сили природи.

За нашим аналізом група 2 містить такі показинки частотності видів соціальних комунікацій: “Мілітаризм”, “Текстиль”, “Лідерство”, “Кам’яна зброя” (рис. 14).

Назвою “Мілітаризм” ми назвали соціальні комунікації, які функціонували між давніми перуанцями як форма насильницького віднімання територій, осель, знаряддя праці, свійських тварин, результатів праці, предметів побуту й відправлення релігійних культів тощо.

Вид соціальних комунікацій, названий нами “Текстиль”, означає обмін суспільною інформацією від поколінь до поколінь завдяки ткацьким виробам, їхній формі, оздобленню й художньому оформленні. Під назвою “Лідерство” ми мали на увазі реалізацію обміну інформацією за допомогою фізичної

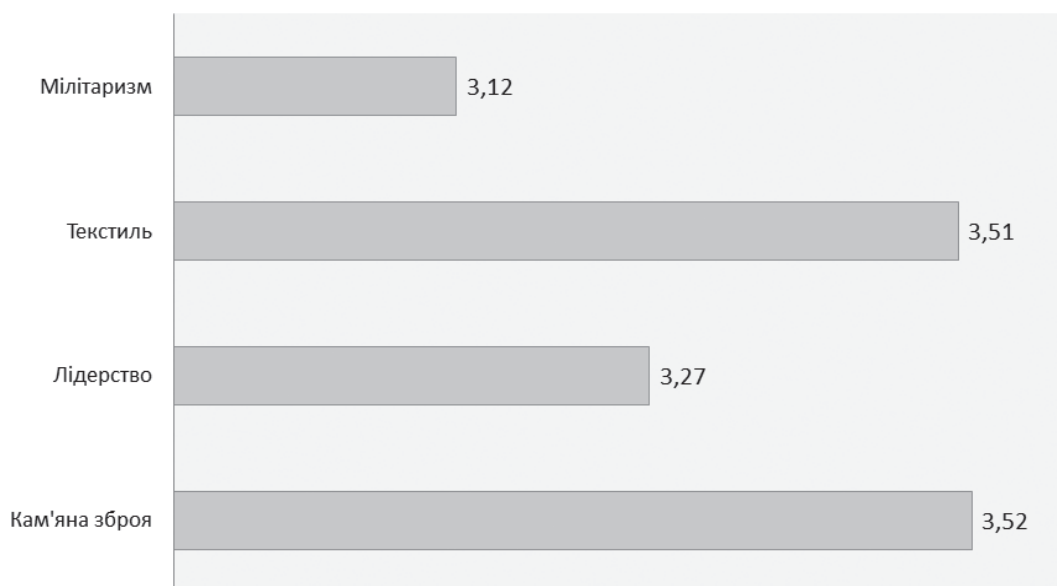

Рис. 14. Показники кількості (%) видів соціальних комунікацій у період від палеоліту до 700 р. н. е. (у діапазоні частотності від 3,12 до 3,52 %)

сили, мудрості й спритності, умінні приймати корисні для племені рішення, що забезпечувало прийнятні для племені умови співіснування. “Кам’яна зброя” означає в нашому дослідженні здійснення давніми перуанцями виробничих операцій по виготовленню зброї з каменю. Під час таких виробничих процедур групи перуанці обмінювалися інформацією, здійснювали від двох-трьох до вісімнадцяти маніпуляцій із каменем, тим самим передавали важливу вітальну інформацію наступним поколінням (Paige, & Perreault, 2024).

Із шести показників складається група 3, а саме: “Музика”, “Соціальна організація”, “Бодіарт”, “Натуральний обмін”, “Мисливські пастки” і “Жестовокалізація” (див. рис. 15).

Як відомо (Makowski, 1996; Shady, et al, 2009;), давні перуанці культур Карал і Чавін виготовляли музичні інструменти (наприклад, флейти), факт наявності яких дав нам право стверджувати, що соціальні комунікації в певні історичні періоди могли здійснюватися завдяки музиці. Назва “Соціальна організація” відповідає виду соціальних комунікацій, які реалізувалися в наявності у давніх перуанців чіткої соціальної ієрархії, прямій підлеглості членів племені лідерові й жерцям. Традиційним для окремих племен перуанців були й залиша-

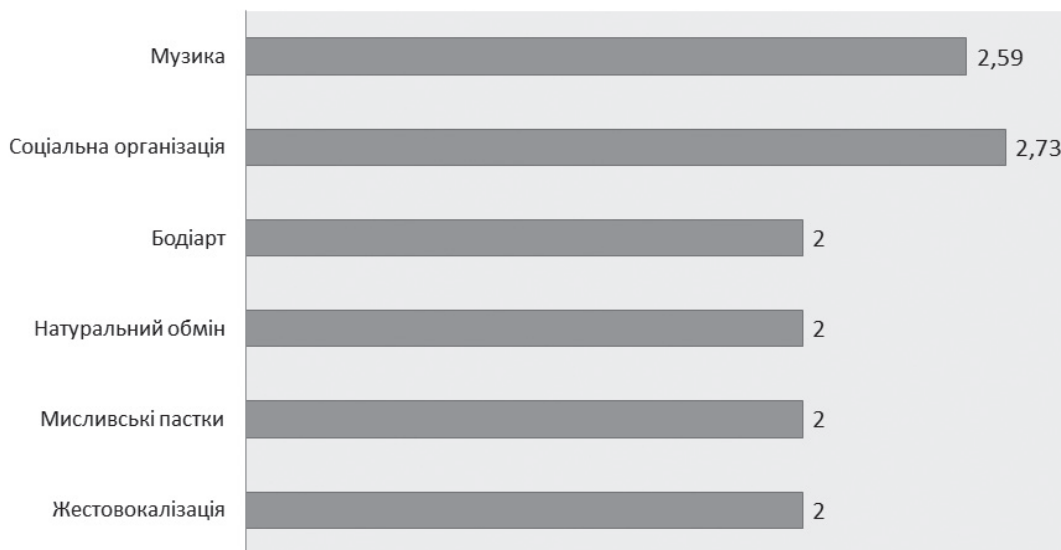

Рис. 15. Показники кількості (%) видів соціальних комунікацій у період від палеоліту до 700 р. н. е. (у діапазоні частотності від 3,12 до 3,52 %)

ються посьогодні татуювання, яке також називають «бодіарт» (Merriam-Webster. (n.d.). Body art, 2024). Вважаємо, що завдяки зображенням на тілі перуанці обмінювалися й обмінюються інформацією соціального характеру, що ми відносимо до однієї з форм соціальних комунікацій.

Назва “Натуральний обмін” як вид соціальних комунікацій була запропонована нами для пояснення обміну інформацією завдяки передаванню від одного племені давніх перуанців до іншого різних харчових продуктів і побутових товарів, виробів, здобичи тощо. Під час такого обміну здійснювався обмін інформацією, що відповідає нашому визначенню терміна “соціальні комунікації”. “Мисливські пастки” як назва виду соціальних комунікацій була застосована нами для тлумачення процесу підготовки мисливських пасток силами чоловічої частини перуанських племен. Під час таких спільних робіт члени племен обмінювалися соціально й вітально важливою інформацією.

Найголовнішим рушієм процесу формування соціальних комунікацій у давніх перуанців був обмін жестами й вокалізмами (вигуками, співами, виттям, плачем тощо). Такий процес ми назвали в робочому порядку “Жестовокалізація”.

До складу діаграми (див. рис. 16) ми віднесли лише ті форми соціальних комунікацій давніх перуанців, які мали показники частотності в діапазоні від 1,0 до 1,9 %. Серед таких були відзначені “Ювелірництво”, “Географіи”, “Металеві вироби”, “Сакралізація котятих”, “Деформація черепів”, “Агровиробництво”, “Ізоляція”, “Правила співіснування”, “Сигнальні системи”, “Розподіл праці”, “Паразитаризм” і “Абстрагування”.

Під назвою “Ювелірництво” як форма соціальних комунікацій ми мали на увазі вироби із золота, які залишили по собі давні перуанці. Завдяки зображенням на золотих виробах перуанські майстри передавали інформацію, яку пізніше застосовували для подальшого соціального співіснування їхні нащадки. До того ж, варто врахувати, що золоті прикраси могли носити лише особи високого соціального статусу, що підкреслювалося кількістю та якістю золотих ювелірних виробів,

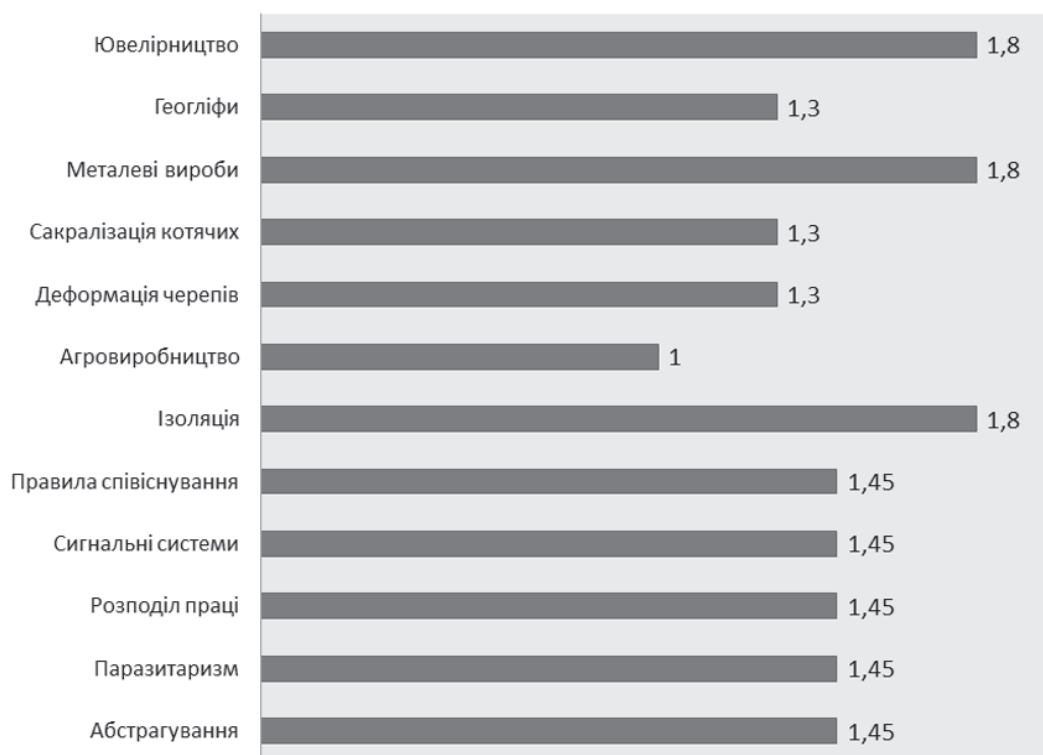

Рис. 16. Показники кількості (%) форм соціальних комунікацій у період від палеоліту до 700 р. н. е. (у діапазоні частотності від 1,0 до 1,9 %)

які носили, наприклад, вожді племені, жерці чи сильні знанні воїни. Назва “Геогліфи” обіймає смисли, які давні перуанці культури Наска закладали в наземні гігантські фігури птахів і тварин, масштаби яких досягаються лише з висоти пташиного польоту. Різні ідеї дослідників геогліфів Наска про їхні призначення можемо об’єднати провідною, на наш погляд, тенденцією обміну інформацією про космічні явища, агропроцеси й метеорологічні особливості, що впливали на життя насканців. Ми вважаємо геогліфи яскравим прикладом форми соціальних комунікацій давніх перуанців.

“Металеві вироби” — так ми назвали наступну низькочастотну форму соціальних комунікацій, що була розповсюджена в певних регіонах Давньої Перу. Суть означеної форми соціальних комунікацій полягала в тому, що металеві вироби різних господарських, релігійних й побутових функцій членів племені слугували засобами обміну суспільно й вітально важливої інформації.

Можливо, інша функція була у такої форми соціальних комунікацій, яку ми назвали “Сакралізація котячих”. Справа в тому, що на території як Давньої Перу, так і сучасної Перу розповсюджений культ котячих хижаків. У сакральному смислі хижаків сімейства котячих вважали символом влади, яку необхідно захищати силою. Символом такої сили були дикі й сильні тварини з іклами — тигр, тигрило, пума (гірський лев), ягуар (оторонго), андська дика кішка, рись; чокенчінчай, або золотий ягуар тощо (Porras, 2009).

“Великі кішки в районі Анд, особливо ягуар і пума, були міфологізовані доіспанськими культурами як максимальне вираження влади над землею,... небом і світом не людей. Подібним чином котячі божества асоціювалися зі світом дощів в Андах і на узбережжі, й — у випадку з ягуаром або оторонго — на землі вологих джунглів. Вони наділялися даром генерувати воду, про яку так довго мріяли і яка була потрібна для родючості й урожайності землі. Такі якості роблять котячих прямим символом союзу сил, необхідних для безперервності й породження життя” (Porras, 2009).

На наш погляд, із позиції системи соціальних комунікацій представники сімейства котячих у Давній доколумбівській Перу ототожнювалися з обміном інформацією про силу, владу й надлюдські здібності, вологу й сонячне світло, необхідне для підкріплення сили й влади. Зображення сакралізованих котячих маркувало соціально важливих особистостей племені й вирізняло їх від простих соплеменників.

Унікальною формою соціальних комунікацій давніх перуанців слід вважати процес зміни форми черепа, що ми назвали в робочому порядку “Деформація черепа”.

“Штучні деформації голови в людини мають віддалений початок і є поширені на всіх континентах, у Південній Америці Перу є місцем, де були представлені найрізнома-

нітніші та неймовірні форми. Причин, чому наші предки виконували ці деформації, звичайно немає, і їх може бути багато, від естетичної, етичної, соціальної диференціації, економічні, моральні, магичні, релігійні, як народна валюта тощо” (Borja, & Calla, 2014).

На наш погляд, штучна деформація черепу давніх перуанців маркувала соціальні комунікації як засіб обміну інформацією, яка сигналізувала оточенню або про низький соціальний статус людини, або про те, що деформований череп означав невірника. Також є думка, що деформація черепу здійснювалася лише як ознака елітних особистостей, які мали певні соціальні переваги у племені. У будь-якому випадку ми вважаємо деформацію черепа, яка зустрічається серед археологічних знахідок у похованнях давніх перуанців, формою соціальних комунікацій.

Назву “Агровиробництво” на рис. 16 ми застосували до форми соціальних комунікацій, яка передбачала суспільну роботу давніх перуанців під час здійснення сільськогосподарських операцій (зрошення полів, висаджування й обробку паростків, збір врожаїв тощо). Аграрні роботи, що виконувалися членами племені, також дозволяли обмінюватися як соціальною, так і вітальною інформацією, що було спрямовано на регулювання соціальних дій і взаємодій.

Термін “Ізоляція” запропонований нами для означення форми соціальних комунікацій, що були зосереджені на окремому племені окремої культури давніх перуанців. Ідеться про народ культури Карал, яка не поширювала інформацію на давні культури Європи й Азії, але мала щільні соціальні й культурні взаємини з представниками інших андських культур. Отже, специфічна форма соціальних комунікацій культури Карал полягала в їхній відносній соціальній ізоляції.

Процеси соціалізації членів племен різних культур доколумбівської Перу ми назвали умовно “Правила співіснування”, завдяки яким соціальні статуси й ролі членів племен були чітко диференційовані. Обмін інформацією відбувався на при-

таманних племені рівнях в обумовлених ситуаціях, що ми розцінюємо як форму соціальних комунікацій.

“Сигнальними системами” ми назвали форму соціальних комунікацій, за допомогою якої давні перуанці повідомляли один одному про небезпеку, здобич, збори племені тощо. Під терміном “Розподіл праці” ми мали на увазі форму соціальних комунікацій, яка дозволяла жінкам залишатися в захищених від хижаків і негоди місцях і доглядати дітей, готувати їжу, чекати на чоловічу частину племені, яка знаходилася на полюванні або мацструвала пастки для майбутнього мисливства.

Одну з нечастотних форм соціальних комунікацій, що зустрічається (див. рис. 16), ми назвали “Паразитаризм”. Така форма означала відсутність аграрних робіт у племені й наявність збиральництва, вилов риби й харчування тим, що “надала” природа. У процесі паразитарного способу існування відбувався обмін соціальною інформацією різними каналами й тим самим дозволяв здійснювати регулювання соціальних дій і взаємодій між членами племені.

Ми ідентифікували й таку форму соціальних комунікацій, яку іменували “Абстрагування”, маючи на увазі здатність давніх перуанців до віри в невидимі сили природи. Формування віри дало змогу здійснювати елементарні соціальні комунікації за допомогою “спілкування” з ідолами, божествами тощо.

4.11. Обговорення результатів

Ми проаналізували не лише показники високої частотності, але звернули увагу на специфіку якості видів і форм соціальних комунікацій, притаманних семи аналізованим культурам первісних перуанців епохи палеоліту, літичного періоду, Чавін (8 тис. р. до н. е. — 3,5 тис. р. до н. е.), Карал, Чавін (1,2 тис. р. до н. е. — 400 р. до н. е.), Наска й Вікус.

За результатами здійсненого аналізу ми виокремили кілька специфічних особливостей соціальних комунікацій згаданих

семи культур доколумбівської Перу, які мають різні тлумачення в різних теоретичних концепціях і різних наукових школах.

Далі ми пропонуємо власне тлумачення, виходячи з описаних нами на початку дослідження постулатів холізму (Smuts, 1926), двоаспектного монізму, або двоаспектної теорії (Double-aspect_theory, 2024), методу квантового хроносу (Холод, 2020: 32–67) і методу СІ-аналізу (соціоінжинірного аналізу) (Холод, 2015: 21–25). Наша трактовка отриманих результатів стосується лише тенденцій у розвитку процесів соціальних комунікацій з урахуванням концепції технологічного буму (Paige, & Perreault, 2024).

Із позицій холізму різні форми й види соціальних комунікацій семи розглянутих нами раніше культур доколумбівської Перу ми пропонуємо сприймати як сім елементів творчої системи на ім'я “Ціле”. Усі форми й види семи аналізованих нами культур Перу (у період від 35–40 млн років до н. е. до 700 року н. е.) є елементами Цілого, під яким варто розуміти локальну матрицю андських культур, що “вплетені” в іншу глобальну матрицю світових культур. При цьому саме холістичний аспект прояву форм і видів соціальних комунікацій давніх перуанців ми вбачаємо у властивості творчо реагувати “на стресові фактори навколишнього середовища, процес, у якому частини природним чином працюють разом, щоб привести ціле до більш просунутих станів” (Holism, 2024). Наше тлумачення означає, що вплив стресових факторів у розвитку семи аналізованих нами культур перуанців згаданого періоду експлікувався в нестандартному, або лінійному порядку розгортання історії, а в голографічному порядку. Такий голографічний порядок ми ототожнюємо з тим, як нервові волокна від шкіри людини подають у мозок людини різноманітні імпульси від різних рецепторів, а мозок, сприймаючи такі імпульси в системному порядку, акумулює такі імпульси й реагує, створюючи голографічний образ стресової ситуації. Результатом такого процесу є голографічно-комплексна реакція мозку на подразнювачі, що прийшли з різних ланок шкіри людини (Eagleman, 2020).

Таким чином ми ототожнюємо тенденцію реакції мозку людини на подразнюючі (зокрема й стресові) фактори з тими тенденціями й процесами, що відбувалися в семи культурах доколумбівської Перу впродовж періоду від 35–40 млн років до н. е. до 700 року н. е. На кожний стресовий соціальний чи природний фактор культури перуанців в голографічному порядку акумулювали й синтезували отриману інформацію й створювали нові форми й види соціальних комунікацій.

Спираючись на різновид моністичного погляду на соціальні комунікації з боку двоаспектної теорії (Double-aspect theory, 2024), ми розглядаємо різні форми й види соціальних комунікацій семи культур давніх перуанців згаданого періоду як єдність ментального й фізичного аспектів однієї субстанції. Така холістична єдність зумовлена умовами існування перуанців семи різних культур і конвергентними процесами поєднання з духовним началом народів кожної аналізованої нами андської культури.

Ураховуючи основні позиції методу квантового хроносу (Холод, 2020: 32–67), ми дійшли висновку про те, що оцінку процесів формування соціальних комунікацій необхідно здійснювати з опорою на основні положення квантової механіки, перенесені з атомного мікросвіту на фізичний вимір макросвіту. Метод квантового хроносу дозволив віднести всі аналізовані нами форми й види соціальних комунікацій давніх перуанців, що жили в період від 35–40 млн років до н. е. до 700 року н. е., до діахронічних. Такий статус (діахронічність) соціальних комунікацій дозволив нам застосовувати поняття й принципи квантової механіки мікросвіту. По-перше, аналіз артефактів, їхніх функцій у процесі здійснення соціальних комунікацій давніх перуанців ми здійснювали з урахуванням епістем (систем знань тієї історичної епохи, яка піддавалася аналізу). По-друге, під час аналізу форм і видів соціальних комунікацій семи культур давніх перуанців ми здійснювали в порядку мисленнєвого експерименту, що дозволило нам звертатися до основних понять квантової механіки мікросвіту

(принцип невизначеності, принцип доповнюваності й смисл поняття “суперпозиція”).

З урахуванням двох згаданих позицій (епистемної науки й квантової механіки) ми тлумачимо форми й види соціальних комунікацій представників семи давніх андських перуанських культур як такі, що:

1) мають *невизначений* смисл у значенні неможливості поєднання, з одного боку, соціумного впливу на розвиток форм і видів соціальних комунікацій, з іншого боку, суб'єктивний вплив на форми й види соціальних комунікацій; іншими словами, ми не можемо однозначно виміряти й оцінити (навіть з урахуванням сучасної давнім перуанцям епістемі) функціональність соціальних комунікацій семи аналізованих культур давньої Перу;

2) мають *доповнюватися* двома факторами, а саме: перший фактор — це енергія, яка була “заряджена”, або надана давнім перуанським митцем — виготовлювачем конкретного сосуду, наприклад, керамічного або золотого, кам'яного або металевого, ткацького або геогліфічного тощо, не передається через тисячоліття; другий фактор — це матеріалістичне поняття “час”, яке не експлікується ні завдяки малюнкам, ні формою виробу, ні зусиллями, які затрачені для виготовлення виробу; окремий аналіз кожного фактору без урахування двоїстості їхнього синтезу не може надати нам об'єктивної Цілісної (у холістичному смислі) картини;

3) не фіксують одночасно два стани функціонування продуктів діяльності в межах певної культури; іншими словами, дослідникові необхідно розуміти, що в продукта діяльності є два різні стани: з одного боку, він (продукт діяльності) знаходиться в суперпозиції до дослідника, з іншого боку, — до епістемі як артефакта (штучного факту); згадана двоїстість свідчить про те, що епістема експлікується не лише в матеріальній формі, а й у духовно-енергетичному (вона транслює дух народу, культури, їхню енергію; оскільки в науці є лише декілька публікацій про одиницю неквантового вимірювання згаданої

енергії (Ку, 1915; Ford, 2012), ми залишаємо обговорення на цю тему для наступних досліджень.

Застосовуючи метод СІ-аналізу (соціальноінжинірного аналізу) (Холод, 2015: 21–25), ми встановили, що сьогодення модель наукового дослідження форм і видів соціальних комунікацій семи андських культур давньоперуанських племен, що існували в період від 35–40 млн років до н. е. до 700 року н. е., не є валідною й об'єктивно верифікаційною. По-перше, існуюча модель дослідження згаданих племен згаданого періоду ґрунтувалася на матеріалістичному баченні історичних процесів, що не враховувало холістичний характер предмету дослідження (соціальних комунікацій). По-друге, холістичний підхід передбачає іншу модель вивчення, яка враховує двоїстий (матеріально-духовно-енергетичний) характер соціальних комунікацій. По-третє, верифікація холістичного підходу до вивчення історії розвитку й трансформацій форм і видів соціальних комунікацій дозволяє констатувати інші (ті, що відрізняються) висновки щодо функціональності, якості й прагматики таких форм і видів.

Важливим фактором, що впливав на матеріальну й духовно-енергетичну трансформацію форм і видів соціальних комунікацій давніх перуанців періоду від 35–40 млн років до н. е. до 700 року н. е., на нашу думку, був той, що в науковому обігові останніх років називають “cumulative culture” (Paige, & Perreault, 2024; Гайдамашко, 2024), або теорія кумулятивної культури. Остання передбачає тезу про те, що накопичення людських знань і технологій обробки каменю, деревини й металу акумулювалися й спричинили технологічний бум.

“Сьогодні вчені кажуть, що стрибок у складності кам'яних знарядь, які ми знаходимо у стародавніх культурних шарах, свідчить про те, що знання гомінідів зазнали раптового зростання близько 600 000 років тому” (Paige, & Perreault, 2024).

Цитована думка дослідників може пояснити трансформації форм і видів соціальних комунікацій давніх перуанців аналізованих семи андських культур. Якщо поєднати згадане тлумачення з позиції теорії кумулятивної культури з теорією холізму, висновок про те, що новий підхід (синтез духовно-енергетичних і матеріалістичних постулатів) до аналізу процесів соціальних комунікацій має потенціал об'єктивності, що є вищий за традиційний (матеріалістичний) підхід. Необхідно врахувати, що теорія кумулятивної культури передбачає генерування таких двох елементів: результатів випадкових мутацій і природного відбору. Додамо третій елемент такої генерації, а саме — духовно-енергетичний, і зможемо отримати об'єктивне холістичне Ціле.

Люди будуть “використовувати й розвивати технології без необхідності повністю розуміти кожен аспект їхнього розвитку, відкриваючи шлях до постійно зростаючого й адаптивного пулу знань. У міру зростання цих колективних знань і пов'язаної з ними поведінки могли мінятися й гени, які впливають на навчання” (Гайдамашко, 2024).

Застосування представниками семи аналізованих нами андських культур різних форм і видів соціальних комунікацій було вмотивовано процесами коеволюції генів і культури, що раніше автори досліджень не враховували. Додамо також і те, що “ранні гомініни також могли покладатися на кумулятивну культуру для розвитку складної соціальної, харчової та технологічної поведінки, яку ми можемо просто не бачити археологічно” (Paige, & Perreault, 2024). Виходячи з останньої тези-передбачення, розуміємо, що соціальнокомунікаційні прояви кумулятивної культури на сьогоднішній день не мають чіткої доказової експлікації в археологічних артефактах. Разом із тим, вони мають чітку концептуальну базу в холістичному аналізі, який передбачає існування Цілого, тобто матеріально-духовно-енергетичного синтезу. Він “відповідає” за формува-

нання конкретних історичних форм і видів соціальних комунікацій як андських племен давньої Перу, так і будь-які племена будь-якого регіону Землі.

4.12. Висновки

1. На початку дослідження нами була сформульована мета щодо виявлення, опису й класифікації основних форм і видів соціальних комунікацій семи давніх перуанських культур (епохи палеоліту, літичного періоду, Чавін (8 тис. р. до н. е. — 3,5 тис. р. до н. е.), Карал, Чавін (1,2 тис. р. до н. е. — 400 р. до н. е.), Наска й Вікус.), які існували в період від 35–40 млн років до н. е. до 700 р. н. е. поставлена мета була досягнута повною мірою.

2. Нами були ідентифіковані й описані 49 форм і 7 основних видів соціальних комунікацій аналізованого періоду в житті семи культур Перу.

2.1. Особливостями зазначених у п. 2 семи видів соціальних комунікацій виявилися їхня фактична “здатність” до диференціації на духовно-енергетичну складову (вірування, жертвування, церемонії, візуалізація) і матеріально-практичну складову (суспільство, архітектура, логістика, конвергенція). Згадана диференціація доводить нашу думку про холістичний принцип експлікації тенденцій у макросвіті квантових принципів і понять мікросвіту.

4.13. Список використаних джерел до розділу 4

1. *Alva, W., & Donnan, C. B.* (1994). *Royal Tombs of Sipán*. Los Angeles, CA: Fowler Museum of Cultural History, University of California.
2. *Alvarez, J. P., Montero, D. F., Barrantes, E. B., Takahashi, T. P., & Menton, M.* (2014). The media in Peru. In REDD+ politics

- in the media: A case study from Peru (pp. 5–8). *Center for International Forestry Research*. <http://www.jstor.org/stable/resrep02359.7>
3. Antara. (2024, February 5). In *Wikipedia*. <https://es.wikipedia.org/wiki/Antara>
 4. Archivo Digital de la Prensa Peruana (1721–2023). (2024, March 17). *Fuentes historicas del peru*. <https://fuenteshistoricasdelperu.com/publicaciones-periodicas-peruanas/>
 5. Archivo: Lignes de Nazca Décembre 2006 — Colibri 1c.Jpg. In *Wikipedia*. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Lignes_de_Nazca_D%C3%A9cembre_2006_-_Colibri_1c.jpg
 6. *Bawden, G.* (1995). The Structural Paradox: Moche Culture as Political Ideology. *Latin American Antiquity*, 6 (3), 255–273. doi:10.2307/971675
 7. *Beck, R. B., Black, L., Krieger, L. S., Naylor, Ph. C. & Shabaka, D. I.* (1999). *World History: Patterns of Interaction*. Evanston, IL: McDougal Littell. ISBN 0-395-87274-X.
 8. *Benavides Estrada, J., Díaz Suárez, P., & Narrea Delgado, M.* (2005). *Historia y geografía : primer grado de secundaria*. Escuela Nueva S.A.C, 291.
 9. *Bergoeing, J. P.* (2014). Geografía y civilizaciones antiguas. *Revista Geográfica*, 155, enero-diciembre, 71–92. <https://www.revistasipgh.org/index.php/regeo/article/download/321/309>
 10. *Billman, B. R.* (1996). *The Evolution of Prehistoric Political Organizations on the Moche Valley*, Ph.D. dissertation, Department of Anthropology, University of California, Santa Barbara. *ProQuest*. <https://www.proquest.com/docview/304232703>
 11. *Billman, B. R.* (2002). Irrigation and the Origins of the Southern Moche State on the North Coast of Peru. *Latin American Antiquity*, 13(4), 371–400. doi:10.2307/972222
 12. *Borja, C. A., & Calla, L.* (2014). Deformaciones cefálicas artificiales en el antiguo Perú. *Odontología Sanmarquina*, 9 (1), 31–35. 10.15381/os.v9i1.5340

13. Britannica, T. Editors of Encyclopaedia. (2024, March 30). complementarity principle. *Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/science/complementarity-principle>
14. Brush, F. W. (1984). Jan Christian Smuts and His Doctrine of Holism. *Ultimate Reality and Meaning*, 7(4), 288–297. <https://doi.org/10.3138/uram.7.4.288>
15. Butters, L. J. C. & Castillo, S. U. (2007). The Moche of Northern Perú. In Silverman, H.; Isbell, W. (eds.). *Handbook of South American Archaeology* (PDF). Blackwell Press.
16. Cabezas clavas (2024, May 8). *In Wikipedia*. https://es.wikipedia.org/wiki/Cabezas_clavas
17. Cappellini, M. (2004). La prensa chicha en Perú. *Revista Latinoamericana de Comunicación CHASQUI* 88, 32–37.
18. Cerámica de estilo arte precolombino, Nazca Perú (2024, June 19). *In Etsy*. URL: https://www.etsy.com/es/listing/1545300931/ceramica-de-estilo-arte-precolombino?ga_order=most_relevant&ga_search_type=all&ga_view_type=gallery&ga_search_query=nazca+pottery&ref=sr_gallery-1-2&content_source=fd9c24f5d1e-36ba0c70d1036eaa31bbb22087e6%253A1545300931&organic_search_click=1
19. Chapdelaine, C. (2011). Recent Advances in Moche Archaeology. *Journal of Archaeological Research*, 19 (2), 191–231. doi:10.1007/s10814-010-9046-6.
20. Chapdelaine, C., Kennedy, G., & Uceda Castillo, S. (1995). “Activación neutrónica en el estudio de la producción local de la cerámica ritual en el sitio moche, Perú”. *Bulletin de l’Institut Français d’Études Andines*. 24 (2): 183–212. doi:10.3406/bifea.1995.1178
21. Chavín de Huántar (2024, May 7). *In Wikipedia*. https://es.wikipedia.org/wiki/Chavin_de_Huantar
22. Chicha morada. (2024, June 19). *In Wikipedia*. https://en.wikipedia.org/wiki/Chicha_morada
23. Civilización caral. (2024, April 2). *In Wikipedia*. https://es.wikipedia.org/wiki/Civilizaci%C3%B3n_caral

24. *Conklin, W.J., & Quilter, J.* (Eds.). (2008). *Chavin: Art, Architecture, and Culture*. Cotsen Institute of Archaeology Press at UCLA. <https://doi.org/10.2307/j.ctvdmwx21>
25. *Cruz, V. A.* (2007, 14 mayo). *Apuntes para la historia del Diario Oficial El Peruano.El Espejo de Clío*. Recuperado 15 de marzo de 2024, de <https://espejocio.hypotheses.org/24>
26. *Cultura chavín* (2024: May 5). *In Wikipedia*. https://es.wikipedia.org/wiki/Cultura_chav
27. *Cultura vicús* (2024, May 8). *In Wikipedia*. https://es.wikipedia.org/wiki/Cultura_vicús
28. *Dally, R. A.* (2019). *Violence, Environmental Crisis, and Human Sacrifice Among the Moche Culture*. Undergraduate Research Scholars Program. Available electronically from <https://oaktrust.library.tamu.edu/handle/1969.1/194467>
29. *DeLeonardis, L.* (2000). The Body Context: Interpreting Early Nasca Decapitation Burials. *Latin American Antiquity*, 11(4), pp. 363–368.
30. *Delfino, H. C., Carlos, C. J.* (2022). What do we know about flamingo behaviors? A systematic review of the ethological research on the Phoenicopteridae (1978–2020). *acta ethol* 25, 1–14. <https://doi.org/10.1007/s10211-021-00381-y>
31. *Double-aspect_theory*. (2024). *In Wikipedia*. https://en.wikipedia.org/wiki/Double-aspect_theory
32. *Durrani, N.* (2009, May 7). *Tombs of the Lords of Sipan*. *World Archaeolog*, 35. <https://www.world-archaeology.com/features/tombs-of-the-lords-of-sipan/> (іспанською).
33. *Eagleman, D.* (2020). *Livewired: The inside Story of the Ever-Changing Brin*. NY, Pantheon Books, 310, 97–98.
34. *Eda, M., Yamasaki, T., & Sakai, M.* (2019). Identifying the bird figures of the Nasca pampas: An ornithological perspective, *Journal of Archaeological Science: Reports*, 26, <https://doi.org/10.1016/j.jasrep.2019.101875>
35. *El Comercio (Perú)*. (2024, March 15). *In Wikipedia*. [https://es.wikipedia.org/wiki/El_Comercio_\(Per%C3%BA\)](https://es.wikipedia.org/wiki/El_Comercio_(Per%C3%BA))

36. El misterio de las líneas de Nazca, resuelto por los arqueólogos (2024, June 13). *Elconfidencial*. https://www.elconfidencial.com/alma-corazon-vida/2015-05-07/el-misterio-de-las-lineas-de-nazca-resuelto_789817/
37. El Peruano. (2024, January 25). In *Wikipedia*. https://es.wikipedia.org/wiki/El_Peruano
38. Estela de Raimondi. (2024, June 9). In *Wikipedia*. https://es.wikipedia.org/wiki/Estela_de_Raimondi
39. Ford M. F. (2012). The Spirit of the People: An Analysis of the English Mind Paperback. Ulan Press, 204. ASIN: B009L1W-2CI. <https://www.amazon.com/Spirit-People-Analysis-English-Mind/dp/B009L1W2CI>
40. Gereda, E. C. (2024, April 14). Escenas de caza. El Peruano. 20 August 2021. <https://www.elperuano.pe/noticia/127240-escenas-de-caza>
41. Grupo de Opinión Pública. (2007). *Consultoracs*. <https://consultoracs.com/cs/gop/>
42. Gutierrez, C. 2005. LaRadio en las Escuelas Rurales. Andinas. Asociación Pukllasunchis. Disponible. en: <http://www.pukllasunchis.org/radio/pdfs/>
43. Historia del Perú — universal y geografía. Centro pre universitario cepre unu proceso 2020 – III. (2024, April 14). *Universidad Nacional de Ucayali*. https://unu.edu.pe/calidad/pdf/MODULOS/HISTORIA_DEL_PER%C3%9A_2020III.pdf
44. Historia del Perú. (2024, April 13). In *Wikipedia*. https://es.wikipedia.org/wiki/Historia_del_Per%C3%BA
45. Holism. (2024, March 21). In *Wikipedia*. <https://en.wikipedia.org/wiki/Holism>
46. Hostnig, R. (2024). Macusani y Corani, repositorios de Arte Rupestre Milenario en la Cordillera de Carabaya, Puno – Perú. <https://www.rupestreweb.info/macusani.html>
47. Huaca. (2024, April 24). In *Wikipedia*. <https://en.wikipedia.org/wiki/Huaca>
48. Jackman, H. (2000). Meaning Holism. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. <https://plato.stanford.edu/entries/meaning-holism/>

49. *Jackman, H.* (2014). Meaning Holism. The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Winter 2020 Edition). Edward N. Zalta (ed.), URL: <https://plato.stanford.edu/archives/win2020/entries/meaning-holism/>
50. *Jackson, M. A.* (2008). Moche art and visual culture in ancient Peru. Albuquerque: University of New Mexico Press.
51. *Jiménez Díaz, M.* (2002). The Evolution and Changes of Moche Textile Style: What Does Style Tell Us about Northern Textile Production? Textile Society of America Symposium Proceedings.
52. *Jones, J.* (2001). Innovation and Resplendence: Metalwork for Moche Lords. *Studies in the History of Art.* 63: 206–221. JSTOR 42622322.
53. *Jörgenfelt, C., Partington, H.* (2019). A critical analysis of Smuts' theory of holism. *European Journal of Integrative Medicine*, 31. doi: <https://doi.org/10.1016/j.eujim.2019.100980>
54. *Ku, H.-M.* (1915). Spirit of the Chinese People. *The Peking Daily News*. https://en.wikisource.org/wiki/The_Spirit_of_the_Chinese_People
55. *Lechtman, H.* (1984). Pre-Columbian Surface Metallurgy. *Scientific American*. 250 (6), 56–63. Bibcode: 1984Sci-Am.250f..56L. doi: 10.1038/scientificamerican0684-56. JSTOR 24969389.
56. *Macera, P.* (1985). Historia del Perú (Texto escolar). 1. Lima: Talleres Gráficos de Editores e Impresores San Francisco S.A.
57. *Makowski, K.* (1996). Dioses del templo de Chavín. Reflexiones sobre la iconografía religiosa. *Estudios Latinoamericanos*, 17, 9-60. <https://doi.org/10.36447/Estudios1996.v17.art1>
58. Merriam-Webster. (n.d.). Body art. In *Merriam-Webster.com dictionary*. Retrieved July 1, 2024, from <https://www.merriam-webster.com/dictionary/body%20art>
59. Moche culture (2024, May 18). In *Wikipedia*. https://en.wikipedia.org/wiki/Moche_culture
60. Mochicas (2024, May 8). In Historia National Geographic. <https://historia.nationalgeographic.com.es/temas/mochicas>

61. Monism (2024). *In Wikipedia*. <https://en.wikipedia.org/wiki/Monism>
62. Morán, D. & Aguirre, M. (2014). La prensa y el discurso político en la historia peruana: algunas consideraciones teóricas y metodológicas. *Investigaciones Sociales*, 12, 229–248. 10.15381/is.v12i20.7179.
63. Morgan, C. L. (1927). Holism and Evolution by J. C. Smuts [Review], *J. Philos. Stud.* 2, 93–97. <https://www.jstor.org/stable/3745387>
64. Nalewicki, J. (2024, June 19). Nazca child ingested psychoactive cactus just before ceremonial death in ancient Peru. *livescience.com*
65. Obelisco Tello. (2024, January 29). *In Wikipedia*. https://es.wikipedia.org/wiki/Obelisco_Tello
66. Paige, J., & Perreault, C. (2024). 3.3 million years of stone tool complexity suggests that cumulative culture began during the Middle Pleistocene. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 121(26), e2319175121. <https://doi.org/10.1073/pnas.2319175121>
67. Popson, C. P. (2002). Grim Rites of the Moche. *Archaeology*, 55(2), 30–35. <http://www.jstor.org/stable/41779655>
68. Porras, A. C. (2009). La imagen del felino en el arte del Antiguo Perú. *Edición completa*. https://www.academia.edu/2514858/La_imagen_del_felino_en_el_arte_del_Antiguo_Per%C3%BA_Edici%C3%B3n_completa
69. Quantum_superposition. (2024, March 30). *In Wikipedia*. https://en.wikipedia.org/wiki/Quantum_superposition
70. Quilter, J. (2010). Moche: Archaeology, Ethnicity, Identity. *Bulletin de l'Institut français d'études andines*, 39 (2), 225–241. doi:10.4000/bifea.1885.
71. Quilter, J. (2010). Moche: Archaeology, Ethnicity, Identity. *Bulletin de l'Institut français d'études andines*, 39 (2), 225–241. doi:10.4000/bifea.1885
72. Revista Historia y Comunicación Social (2024, квітень 7). *ucm*. <https://www.ucm.es/histycom/> [In Spanish].

73. Revista internacional de Historia de la Comunicación (2024, квітень 7). *RiHC. Sobre la revista*. <https://revistascientificas.us.es/index.php/RiHC/index> [In Spanish].
74. *Rick, J. W.* (2012). Chavín de huántar : protocolo de las intervenciones arqueológicas (Primera edición). Instituto Andino de Estudios Arqueológico-Sociales ; Asociación Ancash. URL: <https://search.worldcat.org/title/chavin-de-huantar-protocolo-de-las-intervenciones-arqueologicas/oclc/882972792>
75. *Rowe, J. H.* (1954). Max Uhle, 1856–1944. A memoir of the father of Peruvian archaeology, University of California Press, Berkeley and Los Angeles, 139.
76. *Ruiz, V. P.* (2005). Prensa y redes de comunicación en el Virreinato del Perú, 1790–1821. *Tiempos de América: Revista de historia, cultura y territorio*, 12, 113–131. <https://raco.cat/index.php/TiemposAmerica/article/view/105660>
77. *Ruiz, V. P.* (2022). Las expediciones científicas y la visualización imperial de la Amazonía peruana, 1790–1801. *Boletín americanista*, (84), 63–83. <https://doi.org/10.1344/BA2022.84.1003>
78. *Scher, S.* (2019). Dressing the Other: Foreign Women in Moche Ceramic Art. *West* 86th. 26 (2): 188–213. doi: 10.1086/708786. S2CID 213850774.
79. *Scher, Sarahh E. M.* (2010). Clothing power: Hierarchies of gender difference and ambiguity in Moche ceramic representations of human dress, C.E. 1-850 (Thesis). ProQuest 759077089.
80. Señor de Sipán. (2024, January 14). *In Wikipedia*. https://es.wikipedia.org/wiki/Se%C3%B1or_de_Sip%C3%A1n
81. *Sevnick, M. P.* (2004). Holism, physical theories and quantum mechanics. *Studies in History and Philosophy of Science. Part B: Studies in History and Philosophy of Modern Physics* , 35 (4), 693. doi: 10.1016/j.shpsb.2004.08.001
82. *Shady, R., Cáceda, D., Crispín, A., Machacuay, M., Novoa, P., Quispe, E.* (2009). Caral. La civilización más antigua de las Américas: 15 años develando su historia (1^{ed.}). Lima: Zona Ar-

- queológica Caral-Supe / Ministerio de Cultura del Perú. ISBN 978-612-45179-0-7. (in Spanish).
83. *Shimada, Izumi & Vega-Centeno, Rafael*. (2011). Peruvian Archaeology: Its Growth, Characteristics, Practice, and Challenge. 10.1007/978-1-4419-8225-4_17.
 84. Smarthistory (2024, May 19). Moche Portrait Head Bottle [Video]. *Youtube*. (0:18 sec.). <https://www.youtube.com/watch?v=WSAFCL91OrU>
 85. *Smith, T.* (2024, May 7). Культура Вікуса: відкриття, розташування, організація, кераміка. <https://uk.warbleton-council.org/cultura-vicus-13491>
 86. *Smuts, J. C.* (1926). Holism and Evolution. P. 317. New York: The Macmillan Company.
 87. *Soler, V.* (2024, June 19). Nueva mirada a la cerámica de El Reino Nazca. *Ceramología*. URL : <https://ceramologia.com/arte/nueva-mirada-a-la-ceramica-de-el-reino-nazca/>
 88. Spondylus Shell (2024, May 26). Arizona State Museum. <https://ancient-to-modern.arizona.edu/Spondylus-Shell>
 89. *Szumilewicz, A. C.* (2011). Symbolic Uses of Metal in Moche Burials. *Research Papers*. http://opensiuc.lib.siu.edu/gs_rp/188
 90. *Tauro del Pino, A.* (2001). Enciclopedia Ilustrada del Perú. Tercera Edición. Tomo 4, CAN / CHO. Lima, PEISA.
 91. The art and archaeology of the Moche: an ancient Andean society of the Peruvian north coast (2008). Bourget, S., Kimberly L.J. (1^{ed}). Austin: University of Texas Press. 2008.
 92. The Life and Writings of Julio C. Tello. America's First Indigenous Archaeologist (2010). Ed. Richard Burger, 382. ISBN-13 9781587297830
 93. The main trends in the study of the history of social communications in Peru (2024, March 7). *Poe*. <https://poe.com/chat/22xi1athlla0mnmy60p>
 94. *Tomás de Heres*. (2024, March 16). In *Wikipedia*. https://es.wikipedia.org/wiki/Tom_%C3%A1s_de_Heres
 95. *Williams, A. R.* (2013). Tomb of a Powerful Moche Priestess-Queen Found in Peru. *National Geographic*. <https://www>.

- nationalgeographic.com/adventure/article/130808-moche-priestess-queen-tomb-discovery-peru-archeology-science
96. *Гайдамашко, О.* (2024, червень 29). Названо точний період часу, коли людський вид здійснив критичний технологічний бум. *24tv.ua*. https://24tv.ua/tech/tehnologichniy-bum-lyudskogo-vidu-vidbuvsya-600-000-rokiv-tomu_n2580065
 97. Гори Анди — коли виникли гори, природа, корисні копалини. (2020). *Znai.com*. <https://znai.com.ua/gori-andi-kolivinikli-gori-priroda-korishn-kopalini/>
 98. Культура Моче (2024, Травень 8). *У Wikipedia*. https://uk.wikipedia.org/wiki/Культура_Моче
 99. Наска (культура) (2024, квітень 13). *У Wikipedia*. [https://uk.wikipedia.org/wiki/Наска_\(культура\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Наска_(культура))
 100. Презумпція. (2024, March 24). *In Wikipedia*. <https://uk.wikipedia.org/wiki/Презумпція>
 101. Принцип доповнюваності. (2024). *У Wikipedia*. https://uk.wikipedia.org/wiki/Принцип_доповнюваності
 102. Принцип невизначеності. (2024). *У Wikipedia*. https://uk.wikipedia.org/wiki/Принцип_невизначеності
 103. Сімон Болівар. (2024, March 16). *In Wikipedia*. https://uk.wikipedia.org/wiki/Сімон_Болівар
 104. Холізм. (2024, January 25). *In Wikipedia*. <https://uk.wikipedia.org/wiki/Холізм>
 105. *Холод, О.* (2020). Метод квантового хроноса в дослідженнях віддаленої комунікації: (або аналіз процесів дистанційованої комунікації в межах просторово-часового континууму). *Соціальні комунікації: теорія і практика*, 10(1), 32–67. <https://new.comteka.com.ua/index.php/journal/article/view/33>
 106. *Холод, О. М.* (2015). Триєдиний принцип реалізації соціальної інженерії // О. Холод (ред.); Л. Бадюл, А. Бартошек та ін. *Соціальний інжиніринг: моделі й технології* (с. 21–25). Київський нац. ун-т культури і мистецтв.
 107. *Холод, О. М.* (2018). *Соціальні комунікації: тенденції розвитку*. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : Білий Тигр, 370.

Розділ 5

КВАЗІКВАНТОВА ТА ЦІЛІСНА КОРЕЛЯЦІЯ МІЖ СОЦІАЛЬНИМИ КОМУНІКАЦІЯМИ ТА МЕДІА В ІСТОРІЇ ПЕРУ

5.1. Вступ

Дослідження квазіквантової та холістичної кореляції між процесами соціальних комунікацій і функціонуванням медіа в історії Перу не здійснювалося дотепер. Як поняття “квазіквантова кореляція”, так і поняття “холістична кореляція” не застосовувалися раніше. Поняття “соціальні комунікації” традиційно для Київської школи соціальних комунікацій (Горовий, 2010; Ільганаєва, 2009; Почепцов, 2010; Різун, 2012; Холод, 2013) розуміємо як здійснення обміну інформацією різними шляхами й засобами задля регулювання соціальних дій, соціальних взаємодій і соціальних відносин.

Квазіквантова кореляція в медіа визначається нами як статистичний взаємозв'язок між результатами взаємодії порції духовної й матеріальної енергії, що продукує медіа. Холістичною кореляцією ми називаємо статистичний взаємозв'язок між частинами й Цілим, у розумінні Я. Смутса (Smuts, 1926).

Попри відсутність досліджень квазіквантової та холістичної кореляції між процесами соціальних комунікацій і функціонуванням медіа в історії Перу, окремі видання друкованих медіа, що функціонували в різні періоди історії розвитку Перу, були предметом вивчення дослідників (Cappellini, 2004; Cruz, 2007; Ruiz, 2022). Автори звітували про дослідження функціонування перуанських медіа (преси, радіо, телевізії й електронних ресурсів). Не зважаючи на певні дослідницькі зусилля

наших попередників, жодний із них не здійснював аналіз квазіквантової та холістичної кореляції між процесами соціальних комунікацій і функціонуванням медіа в історії Перу. Згаданий факт визначив актуальність здійсненого нами дослідження.

Нами було *передбачено*, що існує пряма й непряма квазіквантова й холістична кореляція між процесами соціальних комунікацій і функціонуванням медіа в історії Перу.

Прямою квазіквантовою та холістичною кореляцією вважаємо безпосередній взаємовплив соціальнокомунікаційних процесів і функціонування різних форм медіа, які аналізуються через аксіому про те, що світ цілісний, неподільний і розвивається в межах синергетичної еволюції духовного й матеріального.

Непрямою кореляцією називаємо вплив, що здійснюється опосередковано, завдяки зовнішнім втручанням у процес квазіквантової та холістичної кореляції. Таке втручання здебільшого відбувається за участі третьої сторони процесу (не соціальним комунікаціям і не медіа).

Метою подальшого аналізу стало виявлення квазіквантової та холістичної кореляції між процесами соціальних комунікацій і функціонуванням медіа в історії Перу.

5.2. Методи та методики дослідження

Для дослідження ми звернулися до міждисциплінарної ідеї (Sevnick, 2004) — холістичного підходу (Jackman, 2014; Jackman, 2000; Holism, 2024; Sevnick, 2004; Holism, 2025; Холод, 2023). Згаданий методологічний підхід передбачає, що усі явища, процеси та предмети є частинами Цілого (Holism, 2025). За Я. Смутсом, поняття холізму необхідно розуміти як “*найвищу у Всесвіті синтетичну діяльність, що упорядковує, організує, регулює й пояснює всі структурні угруповання та синтези в ньому*” (Smuts, 1926).

“Смутс сприймав еволюцію як процес творчого й навмисного виправлення природи. Таким чином, холізм описується як тенденція цілої системи творчо реагувати на стресові фактори навколишнього середовища, процес, у якому частини природним чином працюють разом, щоб привести ціле до більш просунутих станів” (Holism, 2025).

Варто, на наш погляд, наголосити на тому, що Я. Смутс із різних боків підходив до аналізу семантики терміну “холізм”, при цьому розгалужуючи такі погляди на три основні позиції, дві з яких антитетичні:

1) усе у світі має синергетичну сутність: “кожна річ, яка може бути виміряна науково, фізична чи психологічна, справді має природу як ціле за межами своїх частин” (Holism, 2025);

2) іманістична⁷ сутність усього, що існує у Всесвіті: “еволюція не є ні випадковістю, ні спричинена діями якоїсь трансцендентної сили, такої як Бог” (Smuts, 1926; Holism, 2025); творчий процес “був невід’ємним елементом усіх фізичних систем частин і виключав непрямі, трансцендентні сили” (Brush, 1984);

3) антиіманістична⁸ сутність Всесвіту: “цілісне уявлення про Всесвіт пояснює його процеси та їх еволюцію ефективніше, ніж редуктивне уявлення” (Smuts, 1926).

Критики ідей холізму (Brush, 1984; Jörgenfelt, Partington, 2019) та його апологети (Bertalanffy, 1969; Goldstein, 1939; Morgan, 1927; Whitehead, 1929) дають нам підстави прийняти трактування холізму як міждисциплінарної ідеї. Вона констатує положення про те, що “кожна річ, яка може бути виміряна

⁷ Термін “іманізм” запропоновано штучним інтелектом Mistral AI й означає концепцію, яка стверджує, що “всі природні процеси та явища можуть бути пояснені через внутрішні причини та взаємодії всередині системи, без необхідності звертатися до зовнішніх, трансцендентних сил” (Іманізм, 2025).

⁸ Антиіманізм “припускає, що деякі аспекти реальності не можуть бути повністю пояснені лише через внутрішні причини і можуть вимагати звернення до зовнішніх, трансцендентних факторів, таких як божественне втручання або інші метафізичні сили” (Антиіманізм, 2025).

науково, фізична чи психологічна, справді має природу як ціле за межами своїх частин” (Holism, 2025). Спираючись на хо-лізм, у методологічному плані ми наближені до монізму (Monism, 2024) і двоаспектної теорії в рамках монізму (Double-aspect_theory, 2024). Остання концепція констатує положення про те, що “ментальне й фізичне є двома аспектами або поглядами на одну й ту саму субстанцію” (Double-aspect_theory, 2024).

Стосовно перуанської історії, яка з холістичних позицій належить до загальної історії андських цивілізацій⁹, необхідно зазначити, що

“усі ментальні (духовні) процеси, які відбуваються в історії перуанської культури... стимульовані, мотивовані фізичними умовами їхнього існування, і навпаки: усі фізичні процеси, що супроводжують існування перуанців... пояснюються ментальною (духовною) системою перуанських... народів” (Холод, 2024: 61).

Для вивчення кореляції між процесами соціальних комунікацій і функціонуванням медіа в історії Перу ми звернулися до методу квантового хроносу (Крутов, 2021; Холод, 2020). Останній передбачає

“аналіз комунікаційних процесів і текстів (у тому числі й журналістських), оприлюднених (поширених за допомогою вузlikової комунікації, наскельних піктограм або малюнків, геогліфів, голосових повідомлень глашатаїв, за допомогою публікацій у пресі, на радіо або по телебаченню, гіпертекстів інтернету) не менше ніж 75 років до момен-

⁹ Андської — тієї, що притаманна народам, які населяють територію гір Анди в Південній Америці (прим. автора — О. Х.). “Анди або Американські Кордильєри, — гірська система, що простягається вузькою смугою на західній околиці Південної Америки” (Гори Анди-коли виникли гори, природа, корисні копалини, 2020).

ту їх (процесів комунікації та текстів) аналізу, що обумовлено середнім віком людини, знайомої за життя з епістемою (системою знань певної історичної епохи)” (Холод, 2020).

Метод квантового хроносу, на думку О. Холода (2020), може застосовуватися за трьох умов:

1) кожний реципієнт, який сприймає інформацію про процеси, явища чи предмети Всесвіту (Цілого), повинний бути теоретично ознайомлений із системою знань досліджуваної історичної епохи, у якій відбувалися чи були створені процеси, явища чи предмети;

2) аналіз дослідником процесів, явищ чи предметів Всесвіту (Цілого) необхідно здійснювати в експериментальній площині;

3) під час аналізу процесів, явищ чи предметів Всесвіту (Цілого), які є продуктом певної епістеми, повинні застосовуватися принципи й поняття квантової теорії (принцип невизначеності, принцип додатковості, поняття суперпозиції).

Далі описуємо площину застосування згаданих принципів і поняття квантової теорії Копенгагенської версії щодо дослідження квазіквантової та холістичної кореляції між процесами соціальних комунікацій і функціонуванням медіа в історії Перу.

Принцип невизначеності для вивчення аналізованої проблеми полягає в тому, що

“...ми не можемо з досконалою точністю знати як положення, так і швидкість частинки, такої як фотон чи електрон; чим більше ми визначаємо положення частинки, тим менше знаємо про її швидкість, і навпаки” (What Is the Uncertainty..., 2025).

Спираючись на концепцію холізму, або Цілісності всього у світі, у подальшому дослідженні ми проводимо паралель між

різними вимірами Всесвіту (Цілого). Отже, тенденції й закономірності, що притаманні мікросвіту, на наше переконання, мають так чи інакше відбиватися в макросвіті. Виходячи з констатованої презумпції, стверджуємо, що під час дослідження кореляції між процесами соціальних комунікацій і функціонуванням медіа в історії Перу, ми не маємо можливості одночасно точно виміряти таку пару величин, що описують квазіквантові об'єкти “соціальні комунікації” і “медіа”. Соціальні комунікації неможливо точно виміряти, оскільки вони щосекунди змінюються у своєму процесуальному порядку (вони зароджуються, розвиваються, досягають апогею, спадають і завершуються, після чого процес відбувається в іншому часі, в інші секунди, хвилини, години, дні, тижні, місяці й роки). Медіа (газети, журнали, книги, телебачення, радіо, вебресурси, кінострічки, назви супермаркетів, чутки, СМС, ММС, відеоролики в тік-ток, повідомлення в телеграм, вайбер, лінкайді, твіттер тощо) також змінюються щосекунди й тому не можуть бути виміряні точно. Щоразу під час вимірювання буде фактор, що чинить вплив на трансляцію й сприйняття контенту медіа. Отже, контент через секунду буде інакше сприйматися й передаватися.

І соціальні комунікації, і медіа в даному контексті є квазіквантовими об'єктами, що транслюють порцію енергії (квант). Ми надалі будемо називати такі фактори “квазіквантові об'єкти”, тому що вони не є такими, які функціонують у квантовому мікросвіті.

Отже, ми декларуємо описаний стан неможливості одночасного вимірювання згаданих квазіквантових об'єктів паралеллю з принципом невизначеності.

Дослідження кореляції між процесами соціальних комунікацій і функціонуванням медіа в історії Перу з позиції принципу додатковості передбачає, що

“...явища в атомному й субатомному масштабі не є суто схожими на великомасштабні частинки чи хвилі (напри-

клад, більярдні кулі та водяні хвилі). Такі характеристики частинок і хвиль у тому самому великомасштабному явищі швидше несумісні, ніж доповнюють один одного. Знання маломасштабного явища, однак, є по суті неповним, доки не будуть відомі обидва аспекти” (Complementarity principle, 2025).

Виходячи з наведеної цитати, ми повинні визнати, що явища “соціальні комунікації” і “медіа” не можуть співставлятися у квантовому розумінні мікросвіту. Саме тому ми називаємо згадані два явища як явища соціального (тобто макросвіту) рівня, а не явища несоціального (мікросвіту) рівня. Усі явища макросвіту ми називаємо квазіквантовими, або такими, що подібні своїми властивостями до квантових, оскільки всі явища, процеси й предмети макросвіту мають властиву лише їм порції енергії, які можна виміряти (квант). Щоб не плутати об’єкти мікросвіту й макросвіту, ми називаємо об’єкти, що функціонують у макросвіті, квазіквантовими об’єктами.

Повертаючись до тлумачення принципу додатковості для квазіквантових об’єктів, ми стверджуємо, що як для маломасштабних явищ мікросвіту, так і для великомасштабних явищ макросвіту знання є “неповним, доки не будуть відомі обидва аспекти” (Complementarity principle, 2025). Під терміном “обидва аспекти” у мікросвіті розуміють квантові об’єкти “частки” і “хвилі”. У нашому дослідженні макросвіту ми можемо мати два шляхи розуміння аналізованих соціальних явищ “соціальні комунікації” і “медіа”.

Якщо з позиції принципу додатковості розглядати лише квазіквантовий об’єкт “соціальні комунікації”, ми можемо виокремити в ньому два аспекти: перший — соціальні комунікації як безперервний процес, що протяжний у часі, другий — зупинка на будь-якій стадії здійснення процесу соціальних комунікацій не дасть дослідникові можливість зрозуміти кінцевий результат реалізації соціальних комунікацій. Іншими словами, ми не можемо відокремити процес і результат, їх не-

обхідно розглядати разом, але роздільний ізольований аналіз не дасть експериментатору повний звіт про результати. Отже, принцип додатковості в даному випадку варто розглядати як такий, що передбачає неповні результати вимірювання в процесі здійснення соціальних комунікацій. Повні результати спостереження в експериментальному плані можна зафіксувати лише у випадку врахування сумарних особливостей і властивостей, з одного боку, соціальних комунікацій, з іншого боку, — їхнього результату.

Якщо з позиції принципу додатковості розглядати разом і квазіквантовий об'єкт “соціальні комунікації”, і квазіквантовий об'єкт “медіа”, ми змушені констатувати їхню (об'єктів) несумісність для квантового мікросвіту, але сумісність у квазіквантовому плані макросвіту.

Вважаємо, що квазіквантові об'єкти “соціальні комунікації” і “медіа”, що функціонують у макросвіті, не можуть порівнюватися з квантовими об'єктами “хвиля” і “частка”, що функціонують у мікросвіті (рис. 17).

Пояснимо причини нерівності елементів у діаді “соціальні комунікації” — “медіа”.

По-перше (перша позиція), поняття “соціальні комунікації” ширше за семантикою, ніж поняття “медіа”.

По-друге (друга позиція), не зважаючи на розповсюджену думку про медіа як посередника між фахівцями й суспільством у якості регулятора соціальних дій, соціальних взаємодій і соціальних відносин (Bell, 1973; Castells, 1996; McLuhan, 1962; Postman, 1985), стверджуємо, що соціальні комунікації в ролі

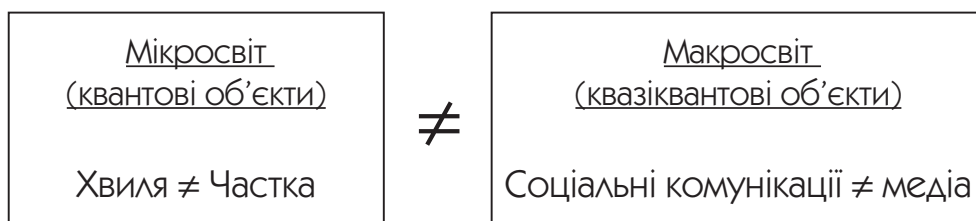

Рис. 17. Нерівність змісту об'єктів мікросвіту й макросвіту

соціального регулятора виконують масштабну глобальну функцію, яка має більші обсяги порівняно з функціями медіа.

Отже, вивчення квазіквантових і холістичних кореляцій між соціальними комунікаціями й медіа в історії Перу мають доцільність із застосуванням принципу додатковості, що запозичений із квантової теорії.

Для розуміння поняття “суперпозиція” ми звернулися до статті автора, текст якого перевірів професор Каліфорнійського технологічного інституту:

“У той час як хвилі на поверхні ставка утворюються внаслідок руху води, квантові хвилі є математичними. Вони виражаються у вигляді рівнянь, які описують ймовірності існування об’єкта в заданому стані або наявності певної властивості. Рівняння можуть надати інформацію про ймовірність того, що електрон рухається з певною швидкістю або перебуває в певному місці. Коли електрон знаходиться в суперпозиції, його різні стани можна розглядати як окремі результати, кожен із яких має певну ймовірність спостерігатися. Можна сказати, що електрон знаходиться в суперпозиції двох різних швидкостей або у двох місцях одночасно” (What Is Superposition and Why Is It Important? 2025).

Іншими словами, суперпозиція — це “фундаментальне поняття у квантовій механіці, яке описує стан квантової системи, що одночасно перебуває в кількох можливих станах до моменту вимірювання” (Суперпозиція, 2025).

Спираючись на два цитованих раніше визначення, задля виявлення квазіквантової і холістичної кореляції між процесами соціальних комунікацій і функціонуванням медіа в історії Перу тлумачення квантової суперпозиції ми застосовували в такому тлумаченні. Маючи певну інформацію про друковане, онлайн видання, назву магазину, чутку чи будь-яку іншу форму медіа, ми розуміємо її (форму медіа) як таку, що має свої

певні стійкі властивості. Такі властивості по-різному описуються різними дослідниками, тому що останні мають різні вік, стать, досвід, бажання, стан здоров'я тощо. Кожний із дослідників звертається до опису аналізованого об'єкта в різний час власного існування і в різний час існування об'єкту дослідження. Усі перелічені фактори визначають різні значення під час спостереження за їхніми функціями в просторі й часі. Сукупність перелічених факторів “диктує” у різний час різні (не подібні один до одного) описи, що ми тлумачимо в метафоричному розумінні як прояв суперпозиції квазіквантового об'єкта в макросвіті.

Тепер ми проведемо пряму аналогію між квантовими й квазіквантовими поняттями “суперпозиція”, які ми застосовуємо в подальшій ідентифікації ознак квазіквантової й холістичної кореляції між процесами соціальних комунікацій і функціонуванням медіа в історії Перу. Наприклад, перуанська газета “El Peruano Independiente”, яка “вперше з'явилася в м. Ліма в суботу, 22 жовтня 1825 року” (Cruz, 2007), може розглядатися в один і той самий час і як газета, і як засіб комунікації, і як засіб медіа, і як комерційний засіб, і як інформаційний засіб, і як розважальний засіб, і багато ще в яких іпостасях. У кожний конкретний момент згадана перуанська газета може мати різні функціональні характеристики. У сукупності ми називаємо такі різні функції, що визначаються різними дослідниками, спираючись на мету їхнього аналізу, суперпозицією квазіквантового об'єкту “перуанська газета “El Peruano Independiente”.

У подальшому дослідженні ми звертаємося до поняття “ефект спостерігача” як до методологічного. У квантовій теорії це поняття має власне тлумачення.

“Ефект спостерігача полягає в тому, що спостереження за ситуацією чи явищем обов'язково змінює їх. Ефект спостерігача особливо помітний у фізиці, де спостереження та невизначеність є фундаментальними аспектами сучасної квантової механіки. Ефекти спостерігача добре ві-

домі в інших галузях, крім фізики, таких як соціологія, психологія, лінгвістика та інформатика, але жодна з цих інших галузей не зазнала такого рівня розголосу та суперечок, як фізика. Це може бути причиною поширеного неявного припущення про те, що “справжні” ефекти спостерігача виявляють лише квантові об’єкти, а не класичні об’єкти. Це непорозуміння може бути певною мірою пов’язане з плутаниною ефекту спостерігача з принципом невизначеності Гейзенберга та іншими принципами квантової невизначеності. Насправді ефекти спостерігача виникають як у класичних, так і у квантових системах” (Baclawski, 2018).

Ми ідентифікуємо ознаки кореляції між процесами соціальних комунікацій та функціонуванням медіа в історії Перу з 1835 по 2025 роки завдяки квантовому ефекту спостерігача в такому тлумаченні. Уточнимо, оскільки всі соціальні процеси відбуваються в макросвіті, надалі ми розглядаємо квантовий ефект спостерігача як квазіквантовий.

Упродовж періоду від 1835 до 1900 року процеси соціальних комунікацій у Перу були локальними, обмеженими нерозвинутими засобами й формами соціальних комунікацій. Медіаінфраструктура переважно спиралася на друковані медіа (інформаційні бюлетені, оголошення, довідники, вказівники, листівки, газети). “Ефект квантового спостерігача можна побачити в тому, як обмежені, але впливові звіти сформували сприйняття та поведінку громадськості. Наприклад, репортажі про політичні події чи соціальні питання впливали на громадську думку й дії, навіть якщо репортажі були епізодичними” (The bystander effect in the processes..., 2025). Одним із конкретних прикладів, що ілюструє ефект квантового спостерігача в період від 1835 до 1900 року в Перу, є висвітлення політичних подій у газетах того часу. Наприклад, під час президентства Рамона Кастильї (1845–1851 та 1855–1862) газети, такі як “El Comercio” та “El Peruano”, публікували репортажі

про його реформи й політичні рішення. Ці обмежені, але впливові звіти формували громадську думку та впливали на поведінку населення, оскільки виконували роль спостерігача. Сам же спостерігач (у даному прикладі — автор репортажу), можливо, не усвідомлював визначальної для соціальних комунікацій функції спостерігача.

В іншому випадку репортажі про скасування рабства в 1854 році та впровадження нових податків спричинили широке обговорення й різні реакції серед населення. Хоча ці звіти були епізодичними, вони все ж таки мали значний вплив із боку квазіквантового спостерігача на формування громадської думки й наступні дії людей. Таке висвітлення скасування рабства могло спричинити підтримку або опір серед різних соціальних груп, впливаючи на подальший розвиток подій (*The bystander effect in the processes...*, 2025). Отже, констатуємо, що навіть обмежені й епізодичні репортажі в друкованих медіа того часу демонстрували ефект квантового спостерігача, впливаючи на сприйняття й поведінку громадськості.

У першій половині ХХ століття (1900–1950) поява радіо значно вплинула на суспільні настрої та поведінку в Перу, демонструючи ефект квазіквантового спостерігача. У 1919 році в Перу відбувся великий страйк робітників текстильної промисловості в Лімі (Alexander, & Parker, 2007). Радіостанція “Radio Nacional del Perú” почала транслювати новини про страйк, що дозволило інформувати ширшу аудиторію про вимоги робітників та їхні дії (Drinot, 2012; Parker, 1995). Висвітлення страйку в радіоефірі відіграло роль спостерігача, що спричинило зростання громадської підтримки робітників. Люди по всій країні дізнавалися про несправедливі умови праці й низькі зарплати, що призвело до зростання солідарності й подальших протестів. Уряд був змушений вжити заходів для покращення умов праці та зарплат, що змінило хід подій на користь робітників і що, на наш погляд, ілюструвало квазіквантовий ефект спостерігача.

Наступний приклад ілюструє дію квазіквантового ефекту спостерігача як результат взаємодії між соціальними комуні-

каціями й медіа. 1930 року в Перу відбулася революція. Місцеві газети друкували короткі повідомлення:

“Перуанська революція. Військовий уряд при владі. (Перу), 28 серпня 1930 р.

Військовий уряд під керівництвом полковника Луїс Серро, який ініціював революційний рух в Арекіні, тиждень тому взяв на себе повний контроль Перу в четвер, витісняючи 11-річну диктатуру поваленого президента Аугусто Легуя” (The Peruvian Revolution, 2025).

Наведений приклад повідомлень у друкованих медіа Перу 1930 року зіграв роль квазіквантового спостерігача.

Варто згадати про радіостанції Перу, які грали ключову роль у поширенні інформації про політичні події та мобілізацію населення. 1945 року в Перу відбулися президентські вибори, на яких переміг Хосе Луїс Бустаманте-і-Ріверо (Así Ocurrió: En 1925 se inicia la radiodifusión en el Perú, 2025) (рис. 18).

Радіостанції активно висвітлювали виборчу кампанію, надаючи платформу для кандидатів та інформуючи виборців про їхні програми. Як наслідок, радіомовлення Перу 1945 року до-

Рис. 18. Фрагмент тексту під заголовком “Офіційне відкриття станції О.А.Х. Опис приладів та їх роботи” у перуанській газеті “El Comercio” (Así Ocurrió: En 1925 se inicia la radiodifusión en el Perú, 2025)

зволило ширшій аудиторії дізнатися про кандидатів та їхні програми, що сприяло більш інформованому вибору й налагодженню соціальних комунікацій влади й суспільства. Аудіоповідомлення, що відіграли роль квазіквантового спостерігача, стимулювали зростання політичної мобілізації й участі виборців, що вплинуло на результати виборів та подальший політичний курс країни.

У другій половині ХХ століття не лише на політичній арені Перу аудіальні медіа (радіо) активно виконували роль квазіквантового спостерігача. Щоб забезпечити базову освіту для бідних селян, колумбійський священник падре Хосе Хоакін Сальседо Гуарін заснував невелику радіостанцію “Radio Suta-tenza” у муніципалітеті й місті в департаменті Бояка, що в Колумбії. Для Перу й інших андських держав радіостанція стала важливим інструментом для поширення освіти й інформації серед сільського населення, сприяючи розвитку соціальних комунікацій, соціальному й економічному розвитку перуанського народу (Cant, 2021). Радіо як квазіквантовий спостерігач активно розвивалося в наступні десятиліття й трансформувалося в радіошколи (Escuelas radiofónicas). Вони стали “інноваційною формою дистанційного навчання, призначеною для навчання в групах удома чи в громадському будинку” (Cant, 2021).

“Спочатку радіошколи були зосереджені на базових навичках рахунку та грамотності, а пізніше включили програми про сільськогосподарську техніку, здоров’я, сімейні стосунки, музику й духовне керівництво, які супроводжувалися газетами, брошурами та читанками. Селянські лідери й так звані допоміжні організації були набрані та навчені, щоб сприяти відвідуванню радіошкіл і зміцнювати нові ідеї та практики” (Cant, 2021).

Іншими словами, радіошколи стали виконувати функції квазіквантового спостерігача, оскільки під впливом стандар-

тизації в граматиці й технічних характеристик сільськогосподарчої техніки здійснювали вплив на соціальнокомунікаційні моделі поведінки членів перуанського суспільства.

Із плином часу, упродовж 1970–1980-х років, діяльність радіошкіл дещо змінилася. У згаданий період інформація вчителів радіошкіл відійшла від дидактизму й поширювалася більше в руслі активістського спрямування. Коментатори радіошкіл як квазіквантові спостерігачі зосереджувалися на культурній і політичній тематиках. Дотепер радіошколи в перуанських Андах виконують функції квазіквантового спостерігача для сільського населення країни (Cant, 2021).

Оскільки ефект квазіквантового спостерігача стосується того, як акт спостереження може вплинути на соціальні комунікації, що спостерігаються, ілюстративним може бути діяльність комуністичної організації “Sendero Luminoso” у Перу (Switzer, 2007). У цьому випадку ефект квазіквантового спостерігача в Перу в другій половині XX століття ми можемо умовно розглядати з позиції трьох аспектів: 1) взаємодії медіа, пропаганди й громадської думки; 2) взаємодії соціологічних і психологічних факторів; 3) взаємовпливу політичних і військових подій і процесів.

Із позиції взаємодії медіа, пропаганди й громадської думки в ролі квазіквантового спостерігача можемо розглядати майже всі види медіа (друковані, радійні, телевізійні тощо). Висвітлення в перуанських медіа діяльності “Sendero Luminoso”, впливали на громадську думку та сприйняття конфлікту. Репортажі про жорстокість і терористичні акти викликали страх і ненависть до організації, що, як наслідок, впливало на політичні рішення та дії уряду (Switzer, 2007). До того ж, слід урахувати, що “Sendero Luminoso” активно використовувала медіа для пропаганди своїх комуністичних ідей. Сама організація може вважатися квазіквантовим спостерігачем, оскільки повідомлення й акції були спрямовані на те, щоб вплинути на сприйняття населення й залучити нових прихильників (Dietz, 1990; Burch, 2012).

У період від 1950 року до 2000 року в Перу квазіквантовий ефект спостерігача реалізувався завдяки аудіовізуальним медіа, а саме телебаченню.

“Із появою телебачення значно розширилося охоплення інформації. Ефект спостерігача був очевидним, оскільки телевізійні події впливали на поведінку громадськості та дії уряду. Наприклад, висвітлення соціальних заворушень або стихійних лих може викликати негайну реакцію як з боку громадськості, так і з боку влади, змінюючи наслідки цих подій” (The bystander effect in the processes of interaction..., 2025).

Квазіквантовий ефект спостерігача, який виконувало телебачення в Перу в другій половині ХХ століття й на початку ХХІ століття, можемо проілюструвати кількома конкретними прикладами. Нагадаємо, що згаданий ефект полягає в тому, що спостереження за ситуацією чи явищем обов’язково змінює їх (Quasi-Quantum Observer Effect..., 2025). Наприклад, під час президентських виборів 1990 року, коли Альберто Фухіморі здобув перемогу, телевізійні дебати й репортажі зіграли ключову роль у формуванні громадської думки (Oliart, 1998). Інший приклад стосується прояву на телебаченні Перу квазіквантового ефекту спостерігача на початку ХХІ століття. 2019 року було встановлено, що “телебачення шкодить екологічній стійкості й суб’єктивному добробуту людей через пропагування споживацтва й матеріалістичних цілей” (Guillen-Royo, 2019). З іншого боку, квазіквантовий ефект спостерігача на телебаченні в останні роки фіксує процес, коли “в умовах відносної депривації телебачення може бути джерелом добробуту, основним постачальником розваг та інформації” (Guillen-Royo, 2019). Опитування 500 перуанських телеглядачів показало, що

“споживання телебачення негативно пов’язане зі стійким ставленням, частково через просування цілей, пов’язаних

із матеріалізмом. Зв'язок між споживанням телебачення та щастям незначний, але стає незначно позитивним, якщо взяти до уваги матеріалістичні цілі... Телебачення не повинно обмежувати добробут нинішніх і майбутніх поколінь, якщо зменшити матеріалістичні повідомлення та критично переглянути зміст екологічних програм” (Guillen-Royo, 2019).

Оскільки “зі 105 телевізійників національного рівня, 22 розташовані в Лімі” (Alvarez,... , 2014), квазіквантовий ефект спостерігача експлікується більш ефективно саме в столиці (м. Ліма), ніж у сільській місцевості Перу.

Ми зіставляємо вплив сучасного телебачення в Перу з квазіквантовим ефектом спостерігача під час аналізу телевізійних програм, присвячених питанням гендерної рівності та прав людини. Останні активно захищаються в Перу як країні з нестійкою демократією (Advances in Promoting Gender Equality..., 2025). У сучасній Перу телевізійні медіа виконують функції квазіквантового спостерігача “з дискримінаційною тонкістю” (Alania Contreras,..., 2020). Частіше це відбувається під час демонстрації кумедних програм. Наприклад, 2019 року

“дискримінаційний контент займав 51,6 % досліджених комедійних програм, із переважанням прямих повідомлень і з ієрархічним та гетерофобним характером; крім того, зміст пов'язаний з етнічною групою чи соціально-економічним статусом персонажа, якого вони дискримінують... У перуанських телевізійних комедійних програмах є високий рівень дискримінаційного контенту; найчастішим є расистський і класовий зміст” (Alania Contreras,..., 2020).

Ефект квазіквантового спостерігача фіксувався, на наш погляд, як у расовому так і в класовому аспектах у кумедних програмах і фільмах, що транслювалися в Перу 2019 року. Під терміном “класовий” у цьому контексті ми розуміємо дискри-

мінацію або упередження на основі соціального класу. Така дискримінація може містити стереотипи, зневагу або нерівне ставлення до людей залежно від їхнього соціально-економічного статусу, таких як багатство, освіта, професія або соціальне походження. У телевізійних комедійних програмах Перу 2019 року згадане явище експлікувалося у вигляді жартів або моделюванні ситуацій, які висміювали або принижували людей нижчих соціальних класів. Очевидно, що такий кумедний, але расистський чи класовий телеконтент впливав на телеглядачів і змінював моделі їхньої поведінки.

Ураховуючи побіжний аналіз друкованих й аудіовізуальних медіа в соціальних комунікаціях Перу впродовж ста дев'яносто років (1835–2025), ми узагальнюємо назву такого аналізу терміном *“метод квазіквантового спостерігача”*.

Залучення методу СІ-аналізу (соціоінжинірного аналізу) (Никифоренко, А., Никифоренко, Н., 2009; Різун, 2012; Холод, 2012; Холод, 2014; Шилова, 2014) дозволило нам довести факт існування прямої та непрямої квазіквантової й холістичної кореляції між процесами соціальних комунікацій і функціонуванням медіа в історії Перу. Оскільки існує кілька визначень терміну “соціальна інженерія”, “соціальний інжиніринг”, “соціоінжиніринг”, необхідно уточнити смисл, за яким надалі вищезгадані терміни будуть використовуватися в нашому дослідженні. Соціальний інжиніринг (у соціології) визначають як “сукупність підходів прикладних соціальних наук, що орієнтовані на цілеспрямовану зміну організаційних структур, що визначають людську поведінку й забезпечують контроль за нею” (Соціальна інженерія, 2025).

“Соціально-інженерний підхід перетворює управління в інтерактивний процес, а завданням соціальних інженерів стає створення умов для розкриття внутрішнього потенціалу соціальної системи. Фахівці в галузі соціальної інженерії займаються соціальними проблемами на виробництві та у сфері взаємодії з громадськістю. Головною

відмінністю соціального інженера від вузького фахівця є методологічна і технологічна широта підготовки” (Соціальна інженерія, 2025).

Окремі положення процедур соціального інжинірингу у своїх дослідженнях застосовували різні автори (Никифорова, А., Никифорова, Н., 2009; Різун, 2012; Холод, 2012, 2014; Шилова, 2014).

Соціально-інженерний підхід О. Холод (2014) назвав соціальноінжинірингом аналізом, або СІ-аналізом. Автор вважає, що СІ-аналіз передбачає дотримання таких основних положень:

- 1) соціальний інжиніринг не є цілісною наукою, галуззю, а скоріше сукупністю підходів прикладних соціальних наук;
- 2) соціальний інжиніринг має орієнтацію на цілеспрямовану зміну організаційних структур;
- 3) соціальний інжиніринг є зміною людської поведінки і за собою контролює за такою;
- 4) соціальний інжиніринг формувався під впливом декількох галузей знань, до яких варто віднести не тільки психологію, але й прикладну антропологію, і управлінські науки, і синергетику (соціальну синергетику тощо);
- 5) соціальний інжиніринг є похідною сукупністю знань і зазваний вивчати процеси самоорганізації суспільства;
- 6) соціальний інжиніринг має визначати умови і фактори сталого розвитку суспільства (Холод, 2014).

Соціальний інжиніринг варто розглядати як “процес ідентифікації моделей соціальної взаємодії, формування нової моделі такої взаємодії на базі існуючих і верифікації запропонованих моделей соціальної взаємодії” (Холод, 2014).

Ураховуючи пропозиції вищезгаданих авторів, ми звернулися до застосування соціоінжинірного аналізу з метою пошуку й ідентифікації прямої та непрямої квазіквантової й холістичної кореляції між процесами соціальних комунікацій і функціонуванням медіа в історії Перу. Суть СІ-аналізу поля-

гає в послідовності здійснення таких дослідницьких процедур:

- 1) “предмет вивчення повинен спочатку бути ідентифікованим за своїми характеристиками як соціальний процес”;
- 2) “ідентифіковані характеристики дають можливість “упізнати” модель соціального процесу як адекватну/неадекватну для реалізації завдання фахівця із соціального інжинірингу”;
- 3) “на базі встановленої існуючої моделі при умові її відповідності для вирішення поставлених завдань відбувається її трансформація або створення нової моделі соціального процесу”;
- 4) “нова модель соціального процесу обов’язково верифікується завдяки пілотним проектам і тільки після підтвердження ефективності модель “вмонтовується” фахівцями у свідомість суспільства й реалізується непомітно як об’єктивний соціальний процес” (Холод, 2014).

Розтлумачимо стисло доцільність застосування СІ-аналізу до пошуку й ідентифікації прямої та непрямой квазіквантової й холістичної кореляції між процесами соціальних комунікацій і функціонуванням медіа в історії Перу.

1. Спочатку необхідно ідентифікувати кореляцію між процесами соціальних комунікацій і функціонуванням медіа в історії Перу як соціальний процес.

2. Після згаданої в п. 1) ідентифікації варто визнати модель взаємодії соціальних комунікацій і медіа Перу як адекватну (валідну) для пошуку прямої та непрямой квазіквантової й холістичної кореляції.

3. Наступною процедурою СІ-аналізу вважатимемо пропозицію нової моделі кореляції між соціальними комунікаціями й медіа Перу в період від 1835 роком і 2025 роком.

Результати й обговорення

Як зазначалося, у наукових колах не обговорювалася проблема пошуку й ідентифікації прямої та непрямой квазікванто-

вої й холистичної кореляції між процесами соціальних комунікацій і функціонуванням медіа в історії Перу.

У Перу, четвертій за кількістю населення (після Бразилії, Колумбії й Аргентини) південноамериканській країні, дослідження взаємодії суспільства й медіа дозволяють нам фіксувати шість напрямів, зміст яких ми формулюємо, інтерпретуючи довідки, які надали програми штучного інтелекту (далі — ШІ) “Claude-instant (Poe)”, “Gemini 2.0 Flesh” і “Mistral AI”.

- 1) поява й функціонування медіа в Перу як засобів формування публічного дискурсу;
- 2) здійснення контролю над медіа задля результативного впливу на громадську думку в країні;
- 3) підвищення ролі медіа в кризових політичних ситуаціях, що відбувалися в Перу;
- 4) особливості функціонування регіональних медіа, зокрема мовою корінного населення;
- 5) удосконалення технічних засобів обміну інформацією задля позитивних змін у перуанському суспільстві;
- 6) репрезентація й формування різних видів перуанської культури засобами медіа.

Кожний із перелічених напрямків далі ми детально аналізуємо за допомогою 3–5 публікацій, авторів із Перу або тих праць, у яких автори досліджували проблеми квазіквантової й холистичної кореляції соціальних комунікацій і медіа в Перу.

5.3. Друковані медіа як фактор формування публічного дискурсу в Перу

Першим напрямом нашого аналізу є поява й функціонування інформаційних потоків і газет у Перу як засобів формування публічного дискурсу. Серед відомих нам досліджень варто згадати про праці іспаномовних авторів (Alvarez, Montero, Barrantes, Takahashi, & Menton, 2014; Cappellini, 2004; Grupo

de Opinión Pública, 2007; Gutiérrez 2005; Morán, & Aguirre, 2014; Ruiz, 2005; Ruiz, 2022, What is REDD+? 2024).

Серед важливих моментів для аналізу обраної нами проблеми дослідження варто згадати про проблему візуалізації й імперського бачення амазонського населення віце-королівства Перу (Ruiz, 2022) авторами публікацій XIX–XXI століття. Дослідник пропонує вважати першими формами публічного дискурсу три моменти: “присутність ботанічної експедиції Джозефа Домбі, Іполіто Руїса та Хосе Павона між 1777 і 1788 роками, перебування експедиції Алехандро Маласпіна в 1790 році й підготовка *Quadro del Perú* 1799 року Хосе Ігнасіо де Лекуанда та Луїса Тібо” (Ruiz, 2022). Автор висловлює думку про те, що згадані три інформаційні потоки не підтверджують факти, а навпаки, входять у суперечку між собою. На думку, V. P. Ruiz (2022), викривлення фактів про населення Амазонії було здійснене завдяки втручанням в записи експедиції та подальшої інтерпретації інформації з боку “освічених перуанських креолів”, які “ніколи не відвідували” (Ruiz, 2022) Амазонію. Наведений факт втручання можна вважати ілюстрацією квазіквантової кореляції між ступенем розвитку соціальних комунікацій і медіа у формі повідомлень, що були викривлені імперською політикою Конкісти. Холістичною кореляцією між соціальними комунікаціями і медіа можемо вважати спробу підміни духовного інтелектуального рівня корінного населення Перу тлумаченнями завойовників як представників агресивної експансіоністської європейської цивілізації періоду Конкісти.

Функціонування перуанської просвітницької преси XVIII і XIX століття можна вважати віддзеркаленням квазіквантових і холістичних кореляцій між процесами соціальних комунікацій (формуванням громадської думки) і функціонуванням медіа в історії Перу. На той час у Перу формування громадської думки здійснювалося завдяки концепції інформативної “одноголосності”, яку запропонував Франсуа-Ксав’єр Геррало (Ruiz, 2005) для пояснення іспано-американського досвіду соціаль-

них комунікацій. Необхідно звернути увагу на те, що до початку згаданого періоду в ХІХ столітті, а саме у два ліберальні періоди від 1810 до 1814 року й від 1820 до 1821 року, у процесі формування громадської думки активно просувалися наративи лібералізму завдяки друкованим медіа, їхньому “розповсюдженню, споживанню й читанню в публічних і приватних просторах” (Ruiz, 2005).

Публічний дискурс у Перу формувався також і завдяки нарощуванню потенціалу друкованих медіа. До числа пресових платформ формування публічного дискурсу в Перу ми відносимо сучасну офіційну газету “El Peruano” (“Перуанець”) (див. рис. 19), яка “вперше з’явилася в м. Ліма в суботу, 22 жовтня 1825 року, під назвою “El Peruano Independiente” (Cruz, 2007) (“Незалежний перуанець”). Згадане видання було створено Симоном Боліваром¹⁰, “який наказав Томасу де Хересу¹¹ редагувати публікацію, що підтримувала його присутність у Перу” (Cruz, 2007).

Процес формування громадської думки зусиллями Томаса де Хереса — начальника штабу визвольної армії та особистого секретаря Сімона Болівара (1824) спирався зокрема й на жорсткий контроль за інформацією, яка подавалася в газеті “El Peruano Independiente”. Такий контроль був зумовлений дик-

¹⁰ Сімон Болівар — “лідер боротьби за незалежність іспанських колоній в Південній Америці. Звільнив від іспанського панування Нову Гранаду та підлеглі їй території, Венесуелу й провінцію Кіто. У 1819–1830 роках — президент Великої Колумбії, утвореної на території цих країн” (Сімон Болівар, 2024).

¹¹ Томас де Херес “(Ангостура, теперішній Сьюдад Болівар, генерал-капітан Венесуели, 18 вересня 1795 — там само, 9 квітня 1842) — венесуельський військовий і політик. Визнаний герой іспано-американської незалежності. Він брав участь в останній кампанії за незалежність Перу як начальник штабу визвольної армії та особистий секретар Болівара (1824). Під час диктатури Сімона Болівара в Перу він обіймав посаду міністра уряду та закордонних справ, а також війни та флоту (1825). Потім він остаточно повернувся на батьківщину, де був депутатом, сенатором і губернатором провінції Гуаяна (1836–1840). Його вбили” (Tomás de Heres, 2024).

Рис. 19. Газета “El Peruano” № 1 від 1835 року (El Peruano, 2024)

татурою С. Болівара, яку він встановив у Перу в лютому 1824 року (Сімон Болівар, 2024). Зрозуміло, що ілюстрацією квазі-квантової і холістичної кореляції між соціальними комунікаціями й медіа періоду правління С. Болівара в Перу була не лише цензура в пресі, а жорстка регуляція соціальних відносинами між соціальними інститутами визволених ним країн Південної Америки. Свідченням підлеглості офіційним органам влади в Перу стало зобов'язання редакції газети “El Peruano Independiente” регулярно друкувати повідомлення, документи, пов'язані з державним управлінням. Починаючи з 13 травня 1826 року назва газети була змінена на “El Peruano”, що підкреслило залежність інформаційних потоків від волі владних структур Перу. Ілюстрацією квазіквантової і холістичної кореляції між соціальними комунікаціями в країні періоду від 1825 до 1883 року були політична й соціальна невизначеність, що позначилося на частотній зміні назв видання (табл. 9).

Показники колонки 6 у табл. 9 свідчать про те, що перша перуанська газета “El Peruano Independiente” за 13 років (або за 156 місяців) змінювала свою назву в середньому кожні 1,86 року (або кожні 22,3 місяці). Такий темп зміни назв друкованого медіа як виду соціальних комунікацій свідчить, на нашу думку, про квазіквантову кореляцію, або безпосередню залежність видання від настроїв провладних структур і контролю з

Таблиця 9

Зміна назв офіційної перуанської газети “El Peruano Independiente” у період від 1825 до 1838 року (за даними Cruz, V.A. (2007) як експлікація квазіквантової і холістичної кореляції між соціальними комунікаціями й друкованими медіа

№ пор.	Стара назва (іспанською)	Нова назва		Період	Тривалість періоду (у роках)
		іспанською	українською		
1	2	3	4	5	6
1.	“El Peruano Independiente”	–	“Незалежний перуанець”	1825–1828	3
2.	“El Peruano Independiente”	“La Prensa Peruana”	“Перуанська преса”	1829–1829	1
3.	“La Prensa Peruana”	“Conciliador”	“Примири-тель”	1830–1833	3
4.	“Conciliador”	El Redactor Peruano	“Перуанський редактор”	1834–1836, 1838	2
5.	“El Redactor Peruano”	La Gaceta de Gobierno	“Урядовий вісник”	1835–1836	1
6.	“La Gaceta de Gobierno”	“Ecos del Protectorado”	“Відлуння протекторату”	1836–1839	3
7.	“Ecos del Protectorado”	“El Eco del Norte”	“Відлуння Півночі” (у м. Ліма)	1837–1838	1
8.	Сумарний показник (за роками)	–	–	Кількість років = 13	Середня тривалість за роками = 1,86
9.	Сумарний показник (за місяцями)	–	–	Кількість місяців = 156	Середня тривалість за місяцями = 22,3

боку офіційної влади в Перу. Така влада стрімко змінювалася й підпорядковувала інтереси перуанців до власних амбітних потреб. Інша ситуація вже склалася в наступні 45 років (від

1838 до 1883 року) (табл. 10), що ілюструє фрейми холистичної кореляції між соціальними комунікаціями й друкованими медіа.

Таблиця 10

Зміна назв офіційної перуанської газети “El Peruano” у період від 1838 до 1883 року (за даними Cruz, V. A. (2007) **як експлікація квазіквантової і холистичної кореляції між соціальними комунікаціями й медіа**

№ пор.	Стара назва (іспанською)	Нова назва		Період	Тривалість періоду (у роках)
		іспанською	українською		
1	2	3	4	5	6
1.	“El Eco del Norte”	“El Peruano”	“Перуанець”	від 1838–1850	12
2.	“El Peruano”	“Registro Oficial”	“Офіційний реєстр”	1851–1854	3
3.	“Registro Oficial”	“El Peruano”	“Перуанець”	1855–1879	24
4.	Не виходила	Не виходила	Не виходила	1880–1883	Не виходила
5.	“Registro Oficial”	“El Peruano”	“Перуанець”	1882–1883	1
6.	Середній показник	–	–	45	11,25

Спираючись на аналіз показників табл. 10, маємо право констатувати факт того, що за 45 років (від 1838 до 1883 року) у Перу виходила газета “El Peruano” лише під двома назвами, а саме: “El Eco del Norte” (1838) і “Registro Oficial” (1851–1854). Упродовж 28 років (від 1855 до 1883 року) газета виходила під своєю назвою “El Peruano”. У згаданий період у 28 років була перерва на три роки (від 1880 до 1883 року), які були відзначені чилійською окупацією м. Ліма. Замість газети “El Peruano” окупаційна влада видавала свої чотири газети: “La Actualidad” (1881), “La Situación” (1881), “El Orden” (1881) і “Official Ga-

zette” (1882–1884). Натомість сама газета “El Peruano” видавалася в другому (за кількістю мешканців) у Перу місті Арекіпа від 1882 до 1883 року (Cruz, 2007). Перелічені факти свідчать про, з одного боку, політичну нестабільність у Перу в період чилійської окупації, з іншого боку, — про відносно стабільний період у політиці видання газета “El Peruano” і послідовну тактику й стратегію редакції газети.

Отже, експлікація квазіквантової і холістичної кореляції між соціальними комунікаціями й друкованими медіа періоду від 1838 до 2025 року в Перу позначені швидкоплинними змінами в процесі формування громадської думки завдяки друкованим медіа.

5.4. Здійснення контролю над медіа задля результативного впливу на громадську думку в Перу

Другий напрям аналізу квазіквантової й холістичної кореляції між процесами соціальних комунікацій і функціонуванням медіа в історії Перу позначається як здійснення контролю над медіа задля результативного впливу на громадську думку в країні.

Для здійснення аналізу за другим напрямом ми звернулися до п'яти праць перуанських авторів і тих закордонних дослідників, які вивчали згадану проблему в Перу. Відбір п'яти праць поділявся таким чином: дві праці були написані перуанськими дослідниками (Gorriti, 1993; Perla, 2009), три — неперуанськими авторами (Protsel, 2014; Bonifaz, Alva, & Santiago, 2024; Lainez, 2014). Час написання й видання наукових публікацій не обмежувався хронологічними рамками. Соціально-економічний і політичний рівень розвитку країн, у яких постійно проживали автори публікацій, також не мали обмежень.

Розглядаючи XX століття через призму права на спілкування в Перу, Х. Перла Аная (2009), зауважив, що в кожному пе-

ріоді розвитку Перу в ХХ столітті були відзначені процеси тиску чи послаблення такого на різні види медіа в силу їхнього розвитку й розповсюдження. Таких періодів у розвитку соціальних комунікацій автор нараховує сім: громадянська ліберальна хвиля (1900–1919); одинадцять років Leguía (1920–1930); військовий авторитаризм і спроба демократичної реставрації (1930–1948); від Одрії до Веласко (1948–1968); революційний уряд збройних сил (1968–1979); демократичний опір (1980–1990); десятиліття Альберто Фухіморі (1990–2000). Аналіз кількості (сім) і протяжності періодів розвитку соціальних комунікацій, до того ж, побіжний аналіз якості (за назвами) згаданих періодів свідчить про корелятивний зв'язок соціальних процесів розвитку Перу з розвитком різних видів медіа. Розгляд процесів соціальних комунікацій у Перу впродовж ХХ століття з позиції квазіквантових об'єктів, що функціонували в холистичній площині, був зафіксований нами в табл. 11.

Таблиця 11

Показники квазіквантової й холистичної кореляції між процесами соціальних комунікацій і функціонуванням медіа в Перу в ХХ столітті з позиції здійснення контролю над медіа задля результативного впливу на громадську думку

№ пор.	Назва періоду	Хронологічні межі	Протяжність періоду в роках	Наявність контролю над медіа (у %)	Наявність квазіквантової кореляції (у %)	Наявність холистичної кореляції (у %)
1	2	3	4	5	6	7
1.	Громадянська ліберальна хвиля	1900–1919	20	+	+	+
2.	Одинадцять років Leguía	1920–1930	10	+	+	+
3.	Військовий авторитаризм і спроба демократичної реставрації	1930–1948	18	+	+	+

Закінчення табл. 11

1	2	3	4	5	6	7
4.	Від Одрії до Веласко	1948–1968	21	+	+	+
5.	Револьюційний уряд збройних сил	1968–1979	11	+	+	+
6.	Демократичний опір	1980–1990	10	+	+	+
7.	Десятиліття Альберто Фухіморі	1990–2000	10	+	+	+
8.	РАЗОМ:	1900–2000	100	100	100	100

Зважимо на те, що у фізиці квантів кореляція забезпечує взаємозв'язок між частинками, які можуть бути віддаленими одна від одної, але їх стани залишаються взаємопов'язаними. У нашому дослідженні квазіквантової й холістичної кореляції між процесами соціальних комунікацій і функціонуванням медіа в Перу в XX столітті з позиції здійснення контролю над медіа задля результативного впливу на громадську думку “квазіквантова” кореляція означає складні й непрямі взаємозв'язки між медіа й аудиторією як елементами соціальної системи Перу. Такий взаємозв'язок експлікується впливом медіа на формування громадської думки чи поведінки перуанців у XX ст. Нагадаємо, що вплив соціуму на медіа й навпаки частіше не є прямим або очевидним.

Холістичний підхід у нашому дослідженні допомагає розглядати систему як цілісну, де частини взаємопов'язані й взаємозалежні. Медіа й комунікацій Перу в XX столітті фіксують цілісну кореляцію, яка означає, що медіа й соціальні комунікації країни розглядаються як частина більшої соціальної системи, де всі елементи взаємодіють та впливають один на одного. Звернемо увагу на те, що згадана кореляція включає аналіз того, як медіа впливають на культуру, політику й економіку та навпаки. Звідси констатуємо висновок про те, що квазікванто-

ва та холістична кореляції можуть описувати складні й багатовимірні взаємозв'язки між медіа та соціальними комунікаціями Перу в ХХ столітті, де вплив одного елемента може мати непередбачувані наслідки для інших частин системи.

Конкретні приклади аналізованих кореляцій ми знайшли в детальних описах політичної й соціальної історії Перу (Ayarza, 1921; Peralta Ruiz, 2001). Квазіквантові й холістичні кореляції демонструвалися в період аристократичної республіки. Згаданий період історії Перу від 1895 до 1919 року дослідники сприймали як стабільний період, але з проявами жорстоких виборів і боротьби за легітимність (Ayarza, 1921). Квазіквантова кореляція між соціальними комунікаціями демократів і цивільних громадян Перу фіксувалася в революції 1895 року, коли виник альянс громадянсько-демократичних партій. Холістична кореляція експлікувалася в Перу як наслідок розриву згаданого альянсу, оскільки в цілісному (холістичному) розумінні особисті амбіції лідерів демократичних партій Перу не узгоджувалися із загальними громадянськими запитами суспільства країни. Остаточо такий розрив був позначений під час муніципальних виборів 1900 року конфліктом між демократами й цивільними.

В історії Перу на початку ХХ століття (1901 року) під час виборів до законодавчого органу уряд країни втрутився у соціальні комунікації (виборчий процес) як квазіквантовий елемент. Таке втручання привело до поразки демократів, що супроводжувалося фальсифікаціями з боку виборчої комісії й завершилося контролем цивільних над урядом. Отже, спроби порушити функції системи соціальних комунікацій у Перу 1901 року відбилися в зміні політичного ландшафту країни й тим самим підтвердили доцільність кореляційних взаємозв'язків між квазіквантовими елементами Цілого. З іншого боку, чітко проявилася дія принципу додатковості, який передбачає отримання повного знання про квазіквантові елементи лише у випадку їхнього одночасного вимірювання, яке неможливо здійснити у квазіквантовому вимірі. У наведеному

прикладі виборів 1901 року в Перу ми фіксуємо неможливість точного вимірювання ступеня кореляції між діями демократичних сил і реакцією громадянської частини суспільства, доки не дізнаємося про рівень контролю уряду над виборчим процесом.

Прикладом впливу з боку медіа як спостерігача (квазіквантового елементу) у квазіквантовій і холистичній кореляції були реформи виборчого законодавства від президентів Мануеля Кандамо (1903–1904), які висвітлював у виданнях “México Moderno” і “El Maestro” відомий на той час журналіст і поет Лопес де ла Рамона (1888–1921). Разом із тим порушенням згаданих видів кореляції варто вважати позицію Хосе Пардо щодо виборчої реформи. Результатом виборчих реформ стала ескалація насилля під час виборів 1907 року в Перу (Peralta Ruiz, 2001). Ланцюговою реакцією на вищезгадане насилля була консолідація цивільної партії та підпорядкування виборчих органів, що ще раз доводить думку про те, що кореляція між квазіквантовими елементами (соціальними комунікаціями й медіа) відіграла роль спостерігача.

Свідченням квазіквантової і холистичної кореляції соціальних комунікацій і медіа стали вибори 1912 року в Перу, за результатами яких до влади прийшов Гільєрмо Біллінгхерст. Останній для укріплення своїх позицій і створення позитивного власного іміджу призначив на пост редактора газети “El Peruano” відомого на той час перуанського письменника й поета, журналіста й есеїста Педро Абрахама Вальделомаара Пінто (Peralta Ruiz, 2001). Цікавим є той факт, що президент Перу Гільєрмо Біллінгхерст був схильний до журналіста Педро Абрахама Вальделомаара Пінто не за його літературну діяльність, яка була позначена посмодерністськими тенденціями, а за діяльність майстра пера під час передвиборчої кампанії. Варто додати, що Абрахам Вальделомаар усвідомив кореляцію між поезією та ринком, що підштовхнуло журналіста до трансформації себе (письменника) до селебриті (відомої особистості). Останні факти підтверджують нашу думку про квазі-

квантовий і холистичний характер кореляції між соціальними комунікаціями й медіа (Rosario Pacahuala, 2021).

Факти квазіквантової і холистичної кореляції соціальних комунікацій і медіа в Перу були зафіксовані нами під час аналізу політичних процесів, що призвели до кінця Аристократичної республіки і державного перевороту 1919 року (The End of the Aristocratic Republic..., 2025). На той час серед авторів газет “El Comercio”, “La Prensa”, “El Tiempo”, “El Radical”, “La Reforma”, “La Nación” існувала політична поляризація. З одного боку, газети підтримували Аристократичну республіку, що укріплювало владу заможних верств суспільства, оскільки такі газети “виступали за збереження соціального порядку, заснованого на традиційних елітах, і вели кампанії на підтримку політики урядів, які представляли ці інтереси” (The End of the Aristocratic Republic..., 2025). З іншого, газети, що виражали інтереси робітників і представників лівого руху, піддавали різкій критиці уряд за корупцію й соціальну нерівність. Автори публікацій в опозиційних газетах були “незадоволені політикою урядів, які надавали пріоритет інтересам великих землевласників й іноземних корпорацій, часто в ущерб національним інтересам” (The End of the Aristocratic Republic..., 2025).

Газети в Перу відіграли важливу роль у політичних процесах, що призвели до кінця Аристократичної республіки і державного перевороту 1919 року. Вони стали потужним інструментом політичної боротьби, і їхня роль була значною як у підтримці існуючого режиму, так і у підготовці умов для перевороту. Ми здійснили аналіз контенту шести популярних перуанських газет того часу (табл. 12) й ідентифікували основні тенденції й особливості їхнього наповнення.

Аналіз показників табл. 12 свідчить про наявність квазіквантової і холистичної кореляції між соціальними комунікаціями й медіаконтентом шести газет періоду Аристократичної республіки й державного перевороту 1919 року в Перу.

Під час подій, що передували кінцю Аристократичної республіки і державному перевороту 1919 року в пресі Перу

з'явилися перші повідомлення про діяльність студента й активіста Айя де ла Торре, який пізніше, 1979 року, став головою Конституційної асамблеї, що розробляла нову конституцію Перу (V́ctor Raúl Haya de la Torre..., 2025). Ідеї Айя де ла Торре, засновника політичної партії АПРА (The Editors of Encyclopaedia Britannica, 2009, March 13, APRA), яка мала значну владу в країні й виражала чітку соціальнокомунікаційну тенденцію до “латиноамериканської єдності, націоналізації іноземних підприємств і припинення експлуатації індіанців” (The Editors of Encyclopaedia Britannica, 2009, March 13, APRA).

Таблиця 12

Особливості квазіквантової і холістичної кореляції соціальних комунікацій і медіаконтенту шести газет періоду Аристократичної республіки й державного перевороту 1919 року в Перу

№ пор.	Назва видання (газети) і стисла характеристика контенту	Роки виходу	Наявність квазіквантової кореляції (у %) у період від 1895 до 1919 року	Наявність холістичної кореляції (у %) у період від 1895 до 1919 року
1	2	3	4	5
1.	“El Comercio” Одна з найстаріших і найбільш впливових газет в Перу, заснована в 1839 році. Під час Аристократичної республіки вона була близька до ліберальних і консервативних сил, які підтримували владу заможних класів. Ця газета традиційно підтримувала владу та статус-кво (Sánchez, 1987). У 1919 році “El Comercio” підтримувала існуючий уряд, хоча й відзначався певною обережністю в своїх поглядах. Після перевороту газета	1839 – дотепер (від 2024 виходить в цифровому форматі)	+	+

Продовження табл. 12

1	2	3	4	5
	продовжувала публікувати статті, що підтримували новий авторитарний режим			
2.	“La Prensa” Значуща газета того часу, яка активно виступала за політичні реформи й викривала соціальні несправедливості, характерні для Аристократичної республіки. Газета була більш критичною щодо уряду й висвітлювала проблеми країни, зокрема корупцію й економічні нерівності (Sánchez, 1987). Газета підтримувала ідеї соціальних реформ, що привертало увагу до проблем трудящих і бідних верств населення. Із часом “La Prensa” стала більш лояльною до нових політичних змін після перевороту, хоча й не відмовлялася від своєї ролі в критиці режиму	1903–1984	+	+
3.	“El Tiempo” Важлива газета, яка в період Аристократичної республіки підтримувала традиційні олігархічні сили. Пропагувала стабільність і порядки, підтримуючи існуючу систему влади (Basadre, 1998). Після перевороту 1919 року газета часто публікувала матеріали, що підтримували новий авторитарний режим, хоча її точка зору була більш поміркованою, порівняно з іншими лояльними до режиму виданнями (Chirinos, 1985)	1895–1905 1916– дотепер (нині виходить в цифровому форматі)	+	+
4.	“La Nación” Одна з найбільших газет, яка активно	1913–1914	+	+

Закінчення табл. 12

1	2	3	4	5
	висвітлювала політичні події в країні. Вона часто публікувала статті, що критикували уряд за його політику та за невдоволення соціальних верств населення (Basadre, 1998). Під час перевороту “La Nación” могла виступати проти існуючого режиму й підтримувати різні політичні рухи, які виступали за реформи та зміни. Проте газета також виявляла певну гнучкість після того, як новий режим почав стабілізувати ситуацію в країні (Chirinos, 1985)	(дотепер виходить в цифровому форматі)		
5.	“La Reforma” Була лівим виданням, яке підтримувало трудящих та соціальні рухи, виступаючи за права робітників і фермерів. Вона була критичною щодо існуючої влади і Аристократичної республіки (Tauro del Pino, 2001). Газета активно підтримувала зміни і, за результатами перевороту, могла бути на стороні нових політичних змін, оскільки мала за мету викоринити корупцію та соціальну нерівність	1905–1919 (дотепер виходить в цифровому форматі)	+	+
6.	“El Radical” Була газетою, яка активно підтримувала революційні ідеї і виступала за зміни в політичному житті Перу. Вона була пов’язана з різними радикальними групами, що прагнули змінити соціально-економічний порядок у країні (Tauro del Pino, 2001)	1913–1919	+	+
7.	РАЗОМ:		6/100 %	6/100 %

Аналіз показників (6/100 %) табл. 12 свідчить про те, що в кожній із шести аналізованих видань (газет) періоду Аристо-

кратичної республіки в Перу ідентифікується факт наявності квазіквантової і холістичної кореляції. Нагадаємо, що квазіквантовою кореляцією між соціальними комунікаціями й медіа ми називаємо співвіднесення (вплив один на одного) фактів політичних і неполітичних подій соціуму на інформацію, яка була опублікована в газетах того часу. Вищезгадане співвіднесення фіксується за трьома принципами квантової механіки (принципом невизначеності, принципом додатковості й поняттям суперпозиції).

Кожна з шести аналізованих в табл. 12 газет має тенденцію до холістичної кореляції. Нагадаємо, що останньою (у даному контексті) ми називаємо відбиття в друкованих медіа фактів соціальної комунікації. Таке відбиття знаменує собою зв'язок будь-якої події, що відбувається в суспільстві, із Цілим, Всесвітом, зовнішнім Світом завдяки матеріальним і нематеріальним факторам.

Далі ми розтлумачуємо знак “+”, яким позначили в табл. 12 (колонки 4 і 5) наявність квазіквантової (у %) і холістичної кореляції (у %) у період від 1895 до 1919 року в Перу.

У газеті “El Comercio”, одній із найстаріших і найбільш впливових газет в Перу, заснованій 1839 року, під час Аристократичної республіки відслідковувалася близькість до ліберальних і консервативних сил, які підтримували владу заможних класів. Саме в такій близькості ми фіксуємо квазіквантову кореляцію між соціальними комунікаціями й друкованим медіа. Газета “El Comercio” традиційно підтримувала владу та статус-кво (Sánchez, 1987). 1919 року “El Comercio” підтримувала існуючий уряд, хоча й відзначалася певною обережністю у поглядах своїх авторів. Після перевороту газета продовжувала публікувати статті, що підтримували новий авторитарний режим. Холістичною кореляцією між соціальними комунікаціями й друкованим медіа “El Comercio” аналізованого періоду Аристократичної республіки в Перу ми вважаємо прямий зв'язок між авторитарним режимом Перу як експлікацією Цілого й контентом газети як частиною Цілого.

У значимій газеті того часу “La Prensa”, яка активно виступала за політичні реформи й викривала соціальні несправедливості, характерні для Аристократичної республіки, квазі-квантову кореляцію між соціальними комунікаціями й медіа ми ідентифікуємо в прагненні критики уряду й висвітленні проблем країни, зокрема корупції й економічної нерівності (Sánchez, 1987). Холістична кореляція відбилася в підтримці газетою (частини Цілого) ідеї соціальних реформ (Цілого), що привертало увагу до проблем трудящих і бідних верств населення. Із часом, як зазначає автор (Sánchez, 1987), газета “La Prensa” стала більш лояльною до нових політичних змін (Ціле) після перевороту, хоча й не відмовлялася від своєї ролі в критиці (частина Цілого) режиму.

Важливою газетою, яка в період Аристократичної республіки підтримувала традиційні олігархічні сили, була “El Tiempo”. Її редакція пропагувала стабільність і порядки, підтримуючи існуючу систему влади (Basadre, 1998). Квазіквантова кореляція між соціальними комунікаціями й друкованим медіа “El Tiempo” експлікувалася в ефекті спостерігача. Редакція газети й автори піддавали критиці владні структури й тим самим виконували роль спостерігача. Після перевороту 1919 року газета часто публікувала матеріали, що підтримували новий авторитарний режим, хоча її точка зору була більш поміркованою, порівняно з іншими лояльними до режиму виданнями (Chirinos, 1985). Зазначена тенденція дає змогу декларувати наявність холістичної кореляції між соціальними комунікаціями й медіа. Соціальні комунікації у даному випадку — пропаганда (частина Цілого) стабільності й порядку нової влади як Цілого.

Газета “La Nación” була однією з найбільших перуанських газет, яка активно висвітлювала політичні події в країні. Вона часто публікувала статті, що критикували уряд за його політику та за невдоволення соціальних верств населення (Basadre, 1998). Саме в такій критиці ми вбачаємо експлікацію квазі-квантової кореляції між соціальними комунікаціями (діяльність уряду Перу) і медіа (газета “La Nación”). Зважимо на те,

що під час перевороту в країні автори газети “La Nación” (частина Цілого) виступали проти існуючого режиму (Цілого) й підтримувати різні політичні рухи, які виступали за реформи та зміни. Зазначимо, що газета також виявляла певну гнучкість після того, як новий режим почав стабілізувати ситуацію в країні (Chirinos, 1985). У такій гнучкості є фіксація холістичної та квазіквантової кореляції між соціальними комунікаціями й медіа.

Приклад діяльності газети “La Reforma” ми вважаємо доцільним для ілюстрації квазіквантової кореляції між соціальними комунікаціями (роль соціальних рухів, їхній спротив чинній владі) і медіа (діяльність авторського й редакторського колективу газети “La Reforma”). Була лівим виданням, яке підтримувало трудящих та соціальні рухи, виступаючи за права робітників і фермерів. Вона була критичною щодо існуючої влади і Аристократичної республіки (Tauro del Pino, 2001).

Якщо вважати Цілим соціальнокомунікаційну діяльність влади Перу на той час, частиною Цілого варто визнавати критику такої діяльності з боку газети “La Reforma”. Так само ми вважаємо холістичною кореляцію в активній підтримці соціальних змін у вигляді заколоту. Газета “La Reforma” була на стороні нових політичних змін, оскільки мала на меті викоринити корупцію та соціальну нерівність.

“El Radical” була газетою, яка активно підтримувала революційні ідеї і виступала за зміни (соціальні комунікації) у політичному житті Перу. Газета була пов’язана з різними радикальними групами (частина Цілого), що прагнули змінити соціально-економічний порядок у країні (Tauro del Pino, 2001), який слід вважати Цілим із позиції холізму.

Отже, соціальнокомунікаційна кореляція у 1919 році в Перу ідентифікувалася в активній позиції шести аналізованих нами газет (медіа), які були важливим засобом для поширення політичних ідей та мобілізації громадської думки. Холістична кореляція фіксувалася в тому, що різні видання як частини Цілого підтримували або критикували існуючий уряд (Ціле),

створюючи атмосферу, що сприяла поширенню невдоволення серед населення. Слід врахувати, що згадані кореляції фіксувалися й пізніше. Після перевороту багато газет швидко адаптувалися до нових умов і почали підтримувати новий режим, оскільки він обіцяв стабільність і порядок, хоча і за рахунок авторитарних методів управління.

Таким чином, ми довели думку про те, що двоїста квазі-квантова й холістична кореляція мала місце під час Аристократичної республіки в Перу в період від 1895 до 1919 року.

5.5. Підвищенні ролі медіа в кризових політичних ситуаціях у Перу

Третій напрям аналізу квазіквантової й холістичної кореляції між процесами соціальних комунікацій і функціонуванням медіа в історії Перу експлікується в підвищенні ролі медіа в кризових політичних ситуаціях у країні.

У Перу, як у всьому світі, сьогодні фіксується афективна поляризація (Злобіна, Близнюк, 2021), сутність якої полягає в “різниці між позитивним упередженням у групі щодо партії, яку хтось підтримує, та негативним упередженням поза групою щодо інших сторін” (Affective Polarization Around..., 2025). У Перу афективна поляризація фіксується в соціальних мережах і пов’язана з гомофілією й ехокамерами (Ruiz-Dodobara, Uribe-Bravo, & Chaparro, 2024). У багатопартійному суспільстві Перу активно застосовуються соціальні медіа в періоди політичної активності (Bavel et al. , 2021). Нині важливо під час аналізу результативності дії афективної поляризації враховувати різні змінні.

“Серед цих змінних, які пояснюють перехід від пасивного використання соціальних мереж до участі в колективних особистих діях, є фактори, які можна згрупувати в рамках моделі Теорії соціальної ідентичності для колектив-

них дій (SIMCA). Модель SIMCA стверджує, що моральне переконання, соціальна ідентичність, емоції та сприйняття ефективності спонукають людей брати участь у колективних діях, таких як протести, підписання петицій тощо” (Agostini & van Zomeren, 2021).

Дослідники поставили на меті “проаналізувати зв’язок між політичним використанням соціальних медіа, емоційною поляризацією та колективними діями” (Ruiz-Dodobara, Uribe-Bravo, & Chaparro, 2024). При цьому вони розглядали дві моделі. У першій моделі оцінювався посередницький ефект змінних SIMCA “у зв’язку між політичним використанням соціальних медіа та колективними діями” (Ruiz-Dodobara, Uribe-Bravo, & Chaparro, 2024). У другій моделі “політичне використання соціальних медіа та його вплив на колективні дії опосередковувалася спочатку афективною поляризацією, а потім змінними моделі SIMCA” (Ruiz-Dodobara, Uribe-Bravo, & Chaparro, 2024). Для досягнення цілі автори звернулися до вибірки в 659 перуанців, які були активними користувачами соціальних медіа. Вік досліджуваних був 18–39 років. За результатами дослідження було встановлено, що “лише ефективність участі опосередковує зв’язок між політичним використанням соціальних медіа та колективними діями” (Ruiz-Dodobara, Uribe-Bravo, & Chaparro, 2024). Хоча автори дослідження не підтвердили свою гіпотезу про те, що визначальним фактором колективних дій буде афективна поляризація, отримані ними “результати вказують на шлях від політичного використання соціальних медіа до колективних дій, опосередкованих як афективною поляризацією, так і ефективністю участі” (Ruiz-Dodobara, Uribe-Bravo, & Chaparro, 2024). Автори вважають, що

“У певних соціальних мережах, таких як Facebook, люди взаємодіють із родиною та друзями, які поділяють точки зору й інтереси аудиторії” (Yarchi, Baden, & Kligler-Vilenchik, 2020).

Саме тому роль медіа, яким є соціальна мережа, у кризових політичних ситуаціях у Перу створює ехокамери “в яких люди читають і бачать лише інформацію, що збігається з їхніми особистими уподобаннями” (Pariser, 2011). Відомо, що згадана тенденція “може посилити тенденцію до поляризації а отже, до колективних дій” (Roblain & Green, 2021). У таких колективних діях ми вбачаємо квазіквантову й холістичну кореляції між процесами соціальних комунікацій і функціонуванням медіа в історії Перу, що експлікується в підвищенні ролі медіа в кризових політичних ситуаціях у країні.

5.6. Регіональні медіа й мова корінного населення Перу

Четвертий напрям аналізу квазіквантової й холістичної кореляції між процесами соціальних комунікацій і функціонуванням медіа в історії Перу окреслюється особливостями функціонування регіональних медіа, зокрема мовою корінного населення.

Незважаючи на те, що в Перу з 34 473 532 мешканців країни (Peru Population (LIVE), 2025) лише “4 мільйони корінних народів, які складаються з приблизно 55 груп, що розмовляють 47 мовами” (Indigenous peoples in Peru, 2025), експлікація мов корінних народів у медіа є мінімальна. За даними “Public Media Alliance”, 4 мільйони перуанців вільно говорять мовою кечуа й ще 10 мільйонів володіють нею лише на середньому рівні (Public media & indigenous languages, 2019). Отже, 14 мільйонів корінних мешканців Перу говорять мовою кечуа, що складає третину (40 %) від загальної кількості населення країни. У Перу існує кілька медіа, які ведуть мовлення кечуа. До них відносяться радіостанції, такі як “Radio Tawantinsuyo” (Streema, 2025) і “Radio La Voz de la Selva” (Quiénes Somos, 2025).

Перуанська радіостанція “Radio Tawantinsuyo” має на меті популяризацію культури та мови корінних народів. Вона час-

то транслює програми, що висвітлюють традиції, музику й історію місцевих громад, а також надає інформацію про соціальні й політичні питання, що стосуються корінного населення. Радіо прагне підтримувати ідентичність і культурне наслідування, а також забезпечувати платформу для голосу корінних народів (Radio Tawantinsuyo, 2025). Інша перуанська радіостанція “Radio La Voz de la Selva” розташована в місті Ікітос, департамент Лорето. Станція відіграє важливу роль у комунікаційному ландшафті регіону, пропонуючи програми в різних форматах, включаючи новини, музику та культурний контент, з особливим акцентом на проблемах, що стосуються амазонських громад (Radio La Voz de la Selva, 2025). Радіостанція “Radio La Voz de la Selva” відома своїм внеском у збереження та популяризацію традицій, мов і культури корінних народів Амазонії. Програми редакції розповідають про проблеми навколишнього середовища, вирубки та збереження тропічних лісів (Radio La Voz de la Selva, 2025). Квазіквантову й холістичну кореляції між процесами соціальних комунікацій і функціонуванням медіа в історії Перу ми вбачаємо у функціонуванні згаданих радіостанцій “Radio Tawantinsuyo” і “Radio La Voz de la Selva”. Як регіональні аудіомедіа, що ведуть мовлення мовою кечуа, вони здійснюють прямий корелятивний зв’язок між соціальними комунікаціями перуанських народів кечуа й сучасними соціальними системами Перу. Вищезгадані аудіомедіа ми вважаємо квазіквантовими об’єктами, оскільки вони, по-перше, функціонують за принципами квантових об’єктів мікросвіту, по-друге, яскраво ілюструють дію принципів додатковості, невизначеності й відбивають функції спостерігача.

За принципом невизначеності перуанські радіостанції “Radio Tawantinsuyo” і “Radio La Voz de la Selva” надають інформацію мовою кечуа, але ми не можемо точно встановити кількість слухачів-носіїв мови кечуа. Чим більше ми будемо прагнути визначити точний показник кількості таких радіослухачів, тим більше ми будемо помилятися, не знаючи точ-

ний показник тих слухачів, які на 100 % і які на 50 % володіють мовою кечуа. Отже, певна частина радіослухачів буде потребувати інформацію іспанською мовою, що не дасть можливість дослідникові дізнатися про точні показники тих, хто слухає радіопередачі згаданих радіостанцій саме мовою кечуа.

Ураховуючи принцип додатковості, дослідник не може скласти повне уявлення про вплив на слухачів контенту, що подається в ефірі мовою кечуа перуанськими радіостанціями “Radio Tawantinsuyo” і “Radio La Voz de la Selva”. Дослідникові необхідно знати кількість аудиторії, яка розуміє мову кечуа, іспанську мову, інші мови й діалекти племен Перу. Допоки не будуть відомими обидва фактори (перший фактор — кількість радіослухачів, які володіють мовою кечуа й іншими мовами корінного населення; другий фактор — якість впливу контенту, який подається мовою кечуа), ми не можемо констатувати точний результат вимірювання.

Нагадаємо, що поняття “спостерігач” пов’язане зі змінами, які відбуваються з об’єктом спостереження. У випадку з аналізом дії поняття “спостерігач” на функціонування квазіквантового об’єкту радіостанції “Radio Tawantinsuyo” і “Radio La Voz de la Selva” зазначимо, що як економічні, так і політичні чи культурні події, що висвітлюються редакціями вищезгаданих перуанських радіостанцій, здійснюють вплив на аудіоаудиторію. Ступінь такого впливу не відстежується у випадку відсутності радіоефіру. У такій ситуації ефект спостерігача (радіостанції) як квазіквантового об’єкта не має прямої дії.

Холістична кореляція квазіквантових об’єктів радіостанції “Radio Tawantinsuyo” і “Radio La Voz de la Selva” полягає в констатації тісного зв’язку між глобальним уявленням про Перу як частини світу й цивілізації, з одного боку, і регіональними традиціями корінних народів Перу.

У Перу сьогодні кілька телевізійних програм і каналів ведуть мовлення мовою кечуа. До таких телеканалів й медіаорганізацій варто віднести “TV Perú (Canal 7)”, “Telesur”, “Kawsay TV”, “Радіо і телебачення корінних народів Перу” (RPIP)

(Television Programs or TV Channels in Peru in Quechua, 2025). Кожний із згаданих телеканалів, телепрограм й організацій має власну специфіку трансляції. Наприклад, телеканал “TV Perú (Canal 7)”, який ми вважаємо квазіквантовим об’єктом, є державним телеканалом, який має різноманітні програми, що ведуться мовою кечуа. Канал демонструє програму “Q’orianka”, яка включає інформацію про кечуанську культуру та традиції.

Програма “Q’orianka” на телеканалі “TV Perú” є однією з важливих телевізійних передач, яка спрямована на популяризацію культурної спадщини корінних народів Перу, зокрема кечуа. Назва програми, ймовірно, походить від слова “Q’orianka”, що в перекладі з кечуа означає “золоте” або “чисте”, і часто асоціюється з символами краси та багатства природної спадщини (Content of the television program “Q’orianka”, 2025). Програма охоплює теми, пов’язані з традиціями, мистецтвом і ремеслами корінних народів, особливо кечуа. Вона демонструє унікальні культурні практики, танці, музику та обряди, що передаються через покоління. Однією з основних цілей програми є популяризація кечуанської мови. Ведучі й учасники часто спілкуються мовою кечуа, що сприяє її збереженню й розвитку серед молодшого покоління.

Телепрограма “Q’orianka” висвітлює життя й боротьбу корінних громад, зокрема проблеми, із якими вони стикаються в сучасному суспільстві (збереження природних ресурсів, права людини та соціальна нерівність). Важливими темами є питання екології та сталого розвитку, зокрема охорона природних територій, що мають культурне значення для корінних народів (Content of the television program “Q’orianka”, 2025). Телепрограма “Q’orianka” часто запрошує відомих діячів культури, представників громад, а також експертів, які обговорюють актуальні питання, що стосуються прав та культурних цінностей корінних народів. Програма має освітній характер і є доступною для широкої аудиторії, зокрема для тих, хто цікавиться культурною різноманітністю Перу та Латинської Америки в цілому. Телепрограма “Q’orianka” є платформою для вислов-

лення думок людей, які часто не мають голосу в основних медіа (Content of the television program “Q’orianka”, 2025). Програма “Q’orianka” допомагає підвищити обізнаність про важливість збереження корінних мов і культур, надаючи голос малим громадам і підтримуючи їх боротьбу за права.

Крім програми “Q’orianka”, що транслюється на телеканалі “TV Perú”, відомий міжнародний телеканал “Telesur”, який подає програми мовою кечуа (Content of the television program “Q’orianka”, 2025). Програми телеканалу “Telesur” охоплюють новини та культурні теми, орієнтовані на індійські спільноти Латинської Америки, зокрема й Перу.

На платформі “You Tube” пропонує свій телевізійний контент канал “Kawsay TV”, який спеціалізується на створенні контенту для корінних народів Перу, зокрема для носіїв кечуа (Content of the television program “Q’orianka”, 2025). Канал має різні програми, що висвітлюють культуру, мову, проблеми та новини, важливі для кечуанських громад.

Організація “Радіо і телебачення корінних народів Перу” (RPIR) транслює освітні й культурні програми мовою кечуа й мовами кількох індійських племен Перу (Content of the television program “Q’orianka”, 2025).

В усіх вищезгаданих телевізійних каналах, програмах й організаціях відслідковується квазіквантова й холістична кореляції як на рівні відповідності принципу невизначеності й принципу додатковості, а також поняттям “суперпозиція” і “спостерігач”.

Перелічені раніше телевізійні канали, передачі й організації ми вважаємо квазіквантовими об’єктами в системі соціальних комунікацій Перу. Взаємодія між квазіквантовими об’єктами й процесами соціальних комунікацій відбувається на рівні дії принципу невизначеності завдяки тому, що дослідники не можуть чітко визначити ступінь взаємодії суспільно значимого контенту, що транслюється на телебаченні, з одного боку, і швидкістю його опанування (декодування) представниками різних соціальних й етнічних груп Перу.

Під час аналізу функцій телебачення в Перу принцип додатковості фіксується у квазіквантовій кореляції соціальних комунікацій і медіа як двох несумісних, на перший погляд, квазіквантових об'єктів. Несумісними згадані об'єкти є тому, що соціальні комунікації — не матеріальні процеси, але їхня суть формує якість матеріальних об'єктів. З іншого боку, медіа не є нематеріальними. Навпаки, медіа слід вважати матеріальним об'єктом, якщо говорити про технічні засоби виробництва інформації. Разом із тим, із холистичної позиції медіа може вважатися єднанням матеріального й нематеріального (духовного), оскільки безпосередньо впливає на формування естетичних й етичних, духовних цінностей особистості, аудиторії. Отже, виходить, що соціальні комунікації як квазіквантові об'єкти і мають кореляцію із медіа, і не мають такої. За принципом додатковості вимірювання в кожній із двох діад (перша діада — “матеріальне — духовне”, друга діада “соціальні комунікації — медіа”) ми не можемо чітко визначити завершеність вимірювання в першій діаді, доки не отримаємо результати вимірювання кореляції в другій діаді. Кожного разу під час спроби вимірювання ступеню кореляції ми будемо змушені констатувати, що одночасно виміряти обидві кореляції неможливо. Отже, неможливо мати повну картину про реальні атрибути двох кореляцій одночасно.

Тлумачення поняття “суперпозиція” для квазіквантової кореляції між соціальними комунікаціями й медіа в Перу зіштовхується з певними труднощами. Далі спробуємо пояснити суперпозицію у квазіквантовій і холистичній кореляціях соціальних комунікацій і медіа, спираючись на тлумачення штучного інтелекту “Gemini 2.0 Flesh”.

“Уявіть собі монету, яку ви підкидаєте. До того, як вона впаде на руку, вона перебуває в стані, де вона одночасно і “орел”, і “решка”. Це означає, що вона не визначена як “орел” чи “решка”, а перебуває в обох станах одночасно. Це і є суперпозиція. Тепер уявіть, що ви ловите монету.

Як тільки ви це робите, вона “вирішує” бути або “орлом”, або “решкою”. Це називається “колапс суперпозиції”. Вимірювання (у цьому випадку, ловля монети) змушує її зайняти один конкретний стан” (Example of the quantum superposition principle, 2025).

Тепер проведемо паралель між прикладом штучного інтелекту “Gemini 2.0 Flesh” та кореляцією соціальних комунікацій і медіа. Соціальні комунікації можуть розглядатися з декількох позицій: і як соціальний процес, що регулює соціальні дії, соціальні взаємодії, соціальні відносини (перша позиція), і як обмін інформацією, як стиль співіснування особистості в суспільстві (друга позиція). Можна розглядати соціальні комунікації і з позиції наукової галузі, що складається із семи наукових спеціальностей (третя позиція). Соціальні комунікації можуть тлумачитися як канали кодування й декодування інформації (четверта позиція). Нарешті, ми можемо розуміти соціальні комунікації як будь-який обмін інформацією заради підтримки стосунків, наприклад, із сусідами, які нам не подобаються (п’ята позиція). Ми впевнені, що можна продовжувати тлумачити соціальні комунікації ще з декількох позицій, теоретичних платформ чи концепцій. У будь-якому випадку характер тлумачення буде залежати від дослідника, що дозволяє нам провести паралель із прикладом тлумачення суперпозиції штучним інтелектом. Допоки дослідник не визначить для себе, яку він має позицію, термін “соціальні комунікації” знаходиться в суперпозиції. Будь яке вимірювання будь-якого визначення терміну “соціальні комунікації” буде пов’язуватися з моментом “зупинки” дослідника на одній із багатьох можливих позицій. Коли вибір дослідника буде визначений багатопозиційне тлумачення терміну “соціальні комунікації” “зупиниться” і набуде конкретизації у вигляді колапсу суперпозиції.

Так само відбувається і з визначенням терміну “медіа”, який також є багатозначним. Квазіквантова кореляція значень термінів “соціальні комунікації” і “медіа” ми зобразили на рис. 20.

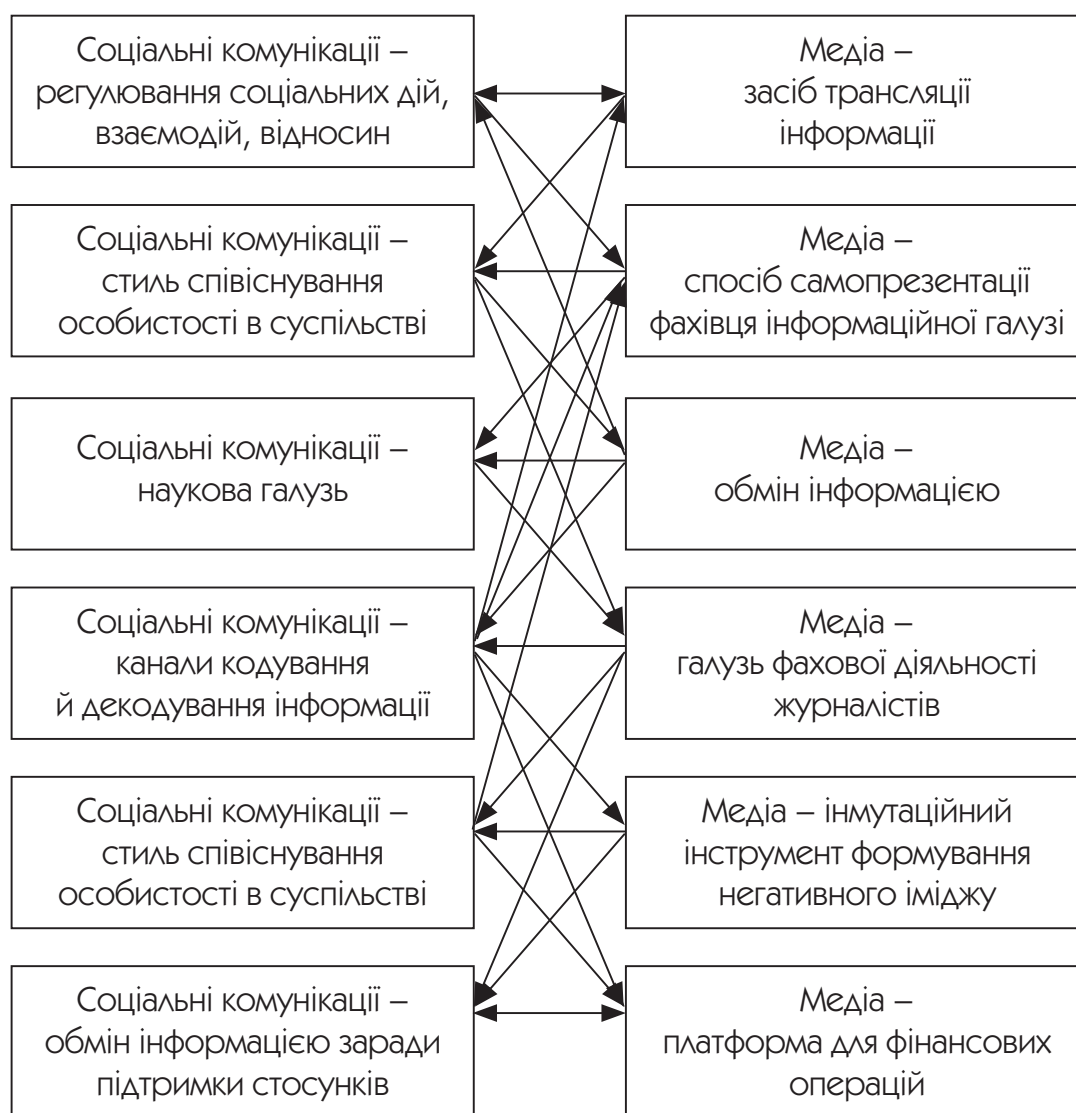

Рис. 20. Суперпозиції можливої квазіквантової кореляції тлумачень залежні від теоретичної позиції того, хто тлумачить

Із позиції квантового поняття “спостерігач” ми розглядаємо аналіз квазіквантової й холістичної кореляції між процесами соціальних комунікацій і функціонуванням медіа в історії Перу, які охоплені ідентифікацією особливостей функціонування регіональних медіа, зокрема мовою корінного населення.

Оскільки у квантовій механіці спостерігачем вважають не стільки дослідника, скільки технічне обладнання (інструмент), що впливає на “поведінку” часток і хвиль у мікросвіті, остільки надалі ми звернемося до макросвіту, тобто до квазіквантового тлумачення терміна “спостерігач”. У такому випад-

ку усі тенденції, що пов'язані з функціями поняття “спостерігач” у мікросвіті, ми переносимо на квазікевантовий об’єкт “спостерігач” у макросвіті. Роль спостерігача в макросвіті в діаді “соціальні комунікації – медіа” виконує як медіа у різних формах і видах, так і соціальні комунікації. Іншими словами, ідеться про взаємокореляцію двох квазіквантових об’єктів.

Ілюструємо свою думку прикладами квазіквантової корелятивної взаємодії соціальних комунікацій і медіа в Перу з опорою на поняття квантової механіки “спостерігач”.

У сучасній Перу активно відбувається процес інтеграції телебачення й соціальних мереж (Television and Social Media Integration, 2025). Телебачення в країні залишається видом медіа, якому дуже довіряють, і значна частина населення покладається на нього для отримання новин. Однак цифрова конвергенція змусила традиційні медіа включити елементи соціальних медіа, наприклад створювати програми спеціально для такої платформи, як YouTube. Згадана інтеграція забезпечує ширше охоплення та взаємодію з аудиторією, сприяючи квазіквантовому зв'язку, коли обидві форми медіа впливають на контент і стратегії розповсюдження одна одної (Torres, 2025).

Кореляція квазіквантових об’єктів “радіо” як форма медіа й “соціальні комунікації” у формі залучення громади до соціального життя (Radio and Community Engagement, 2025) ілюструє роль квазіквантового спостерігача. Радіо має широке покриття в Перу, охоплюючи навіть найвіддаленіші райони. Воно відіграє вирішальну роль у поширенні інформації та залученні громад, особливо тих, які розмовляють мовами корінних народів. Взаємодію між радіопередачами й місцевими громадами можна розглядати як квазіквантову систему, де спостерігач (медіа) і спостережуване (громада) переплітаються, формуючи наративи та практики один одного (Torres, 2025).

Якщо квантовий ефект спостерігача як матрицю накласти на квазіквантову діаду “соціальні медіа — політична мобілізація”, отримаємо ілюстрацію квазіквантової кореляції між соціальними комунікаціями у формі політичної мобілізації насе-

лення Перу й такою формою медіа, як соціальні медіа. Соціальні медіа-платформи (наприклад, Facebook, WhatsApp і TikTok) стали невід'ємною частиною політичної комунікації та мобілізації в Перу. Ці платформи дозволяють швидко поширювати інформацію й організовувати протести, відображаючи квазіквантову динаміку, де дії користувачів (спостерігачів) безпосередньо впливають на політичний ландшафт (за спостереженнями) (Lady Miranda, 2025).

Прикладом кореляції між соціальними комунікаціями й медіа в Перу з позиції демонстрації ефекту спостерігача є взаємозалежність незалежних медіа й соціальних процесів розбудови громади (Independent Media and Community Building, 2025). Незалежні медіа в Перу зросли в кількості та впливі, часто сприяючи розвитку лояльних спільнот через соціальні мережі. Їх ми вважаємо торговими точками, які вважаємо прикладом квазіквантових відносин, що створюють самопідтримувані екосистеми. У таких системах виробники та споживачі контенту тісно взаємопов'язані, оскільки формують медіа-ландшафт через свою взаємодію (Torres, 2025).

Цікавим, на наш погляд, є приклад кореляції між квазіквантовими об'єктами “миттєві повідомлення” (форма медіа) і “соціальна згуртованість” (форма соціальних комунікацій) (Instant Messaging and Social Cohesion, 2025). Згадані програми обміну миттєвими повідомленнями відомі як “WhatsApp” і “Facebook Messenger”. Вони широко використовуються в Перу й сприяють спілкуванню в реальному часі й процесу соціальної згуртованості. Комунікаційні платформи дозволяють користувачам залишатися на зв'язку й миттєво обмінюватися інформацією, створюючи квазіквантову мережу, де окремі дії можуть мати негайний і широкомасштабний ефект (Kunst, 2025).

Наведені приклади ілюструють, як квазіквантову концепцію “спостерігача” можна застосувати для розуміння складної взаємодії між соціальними комунікаціями та медіа в Перу, де традиційні й цифрові медіаформи співіснують і динамічно впливають одна на одну.

Як ми вже зазначали раніше, холістичний смисл кореляції між соціальними комунікаціями й медіа в Перу полягає в уявленні про цілісність і неподільність, з одного боку, зв'язку між квазіквантовими об'єктами, з іншого боку, між регіональними медіа й мовами корінного населення країни. Декілька прикладів дозволяють нам ілюструвати згадану вище кореляцію в різних її формах і видах.

Холістична кореляція яскраво ілюструється в реалізації цілісного підходу до радіомовлення в Перу. “Мови кечуа й аймара є розповсюдженими в аудіомедіа на рівні з іспанською мовою” (Quechua and Aymara in Broadcast Media, 2025). У своїй медіаєдності три мови створюють Ціліє (Холе). Процес “вирівнювання” прав згаданих трьох мов був непростим на законодавчому рівні як у “сімдесятих роках ХХ століття (1972)” (Official Languages in Peru, 2025), коли кечуа була визнана офіційною мовою Перу, такі й у десятих роках ХХІ (2011) століття, коли “регіональний уряд провінції Пуно затвердив дві мови (кечуа й аймара) офіційними мовами” (Quechua and Aymara declared..., 2025).

“Носії корінних мов становлять більшість із 1 143 000 жителів Пуно. Згідно з прогнозом офіційної статистики, 41 % розмовляє кечуа, а 30 % — аймара (Official Languages in Peru, 2025). “Постанова регіону Пуно відповідає статті 48 Конституції Перу (Constitución política del Perú. Art. 48°, 2025), згідно з якою “офіційними мовами держави є іспанська й, де вони переважають, кечуа, аймара й інші рідні мови відповідно до закону” (Official Languages in Peru, 2025).

Із часом мова кечуа й мова аймара були визнані “офіційними мовами Перу” (Official Languages in Peru, 2025), що й створило їхню холістичну єдність. Прикладом є запуск програми новин “Ñuqanchik” на “TV Peru”, метою якої є “надання новин мовою кечуа” (Public media & indigenous languages, 2025). Така

ініціатива відображає цілісний підхід, визнаючи важливість мов корінних народів у представленні медіа та сприяючи мовному різноманіттю.

Холістичний смисл кореляції між соціальними комунікаціями й медіа в Перу ми фіксуємо “в пристосуванні генеративного штучного інтелекту для корінного мовного вмісту” (Generative AI for Indigenous Language Content, 2025). Наприклад, інструмент “Quispe Chequea” використовують генеративний штучний інтелект для створення перевіреного вмісту мовами корінних народів, полегшуючи генерацію інформації для невеликих редакцій у громадах корінних народів. Згадана вище технологія допомагає регіональним комунікаторам ефективно створювати контент, особливо для радіостанцій у регіонах Амазонії та Анд. “Інтеграція штучного інтелекту у виробництво медіа для мов корінних народів” (López Linares, 2025) є прикладом цілісного (холістичного) підходу шляхом використання сучасних технологій для збереження й популяризації культурної спадщини Перу.

Холістична кореляція соціальних комунікацій і медіа в Перу експлікується в кампаніях, що “проводяться в соціальних мережах мовами корінних народів” (Social Media Campaigns in Indigenous Languages, 2025). Такі кампанії в соціальних мережах були створені мовами корінних народів для вирішення важливих проблем, таких як COVID-19 і вакцинація. Такі кампанії включають листівки, відеорекламу й подкасти, які демонструють використання цифрових медіа (Цілого) для “ефективного охоплення корінних громад” (Mendoza-Mori, & Becerra Sanchez, 2025) як частини Цілого. Описаний нами холістичний підхід гарантує, що життєво важлива інформація доступна для всіх, незалежно від мовних бар’єрів, і сприяє використанню мов корінних народів у сучасних каналах спілкування.

У процесі “відродження мови на основі певної медіаспільноти” (Community-Based Language Revitalization, 2025) фахівці застосовують потенціал холістичної кореляції між соціаль-

ними комунікаціями й медіа. Наприклад, зусилля з відродження мов корінних народів, таких як “мови перуанської частини народу Амахуака в басейні Амазонки” (Amahuaca in Peru, 2025), включають програми на основі громад і використання цифрових платформ, таких як “WhatsApp”. Згадані ініціативи спрямовані на “об’єднання корінних громад і сприяння збереженню мови за допомогою сучасних засобів спілкування” (Saving Endangered Indigenous Language in Peru, 2025). Холістичний характер описаних зусиль є очевидним в інтеграції традиційних мов із сучасними технологіями для сприяння культурній наступності.

Холістична кореляція між соціальними комунікаціями й медіа відслідковується в “упровадженні в Перу двомовної освіти, що яскраво експілкується в медіарепрезентації” (Bilingual Education and Media Representation, 2025). Програми двомовної освіти в Перу спрямовані на сприяння мовному різноманіттю та забезпечення рівного доступу до освіти для студентів із різним мовним походженням. Регіональні й місцеві газети (наприклад, “El Comercio” і “La República”) часто “включають контент мовами корінних народів” (Shearer, 2025). Така практика гарантує, що друковані медіа служать інклюзивними платформами, які поважають і сприяють мовному різноманіттю країни.

5.7. Аудіовізуальні медіа й обмін інформацією в Перу

П’ятий напрям аналізу квазіквантової й холістичної кореляції між процесами соціальних комунікацій і функціонуванням медіа в історії Перу можна пояснити активізацією аудіовізуальних медіа й обміном інформацією.

Холістична й квазіквантова кореляції між соціальними комунікаціями й медіа в Перу експілюються завдяки принципам невизначеності, додатковості, поняттям “спостерігач” і “суперпозиція” під час аналізу впливу аудіовізуальних медіа на

суспільство. Далі ми розглядаємо детально кожний із згаданих вище принципів.

Ідучи за принципом невизначеності, ми стверджуємо, що вплив медіа на громадську думку може бути невизначеним. У такому випадку нам слід врахувати, що є багато факторів, які можуть стимулювати таку невизначеність. Серед таких факторів назовемо цензуру й контроль над медіа. У 1970-х роках, під час правління Хуана Веласко Альварадо, уряд Перу закрив газети та звинуватив видавців у спотворенні інформації для впливу на громадську думку (Gorriti, 1993). Тоді були експропрійовані основні газети, телевізійні канали й радіостанції, що призвело до цензури та контролю над інформацією, яка доходила до громадян. В інший період, від 1992 по 2000 рік

“більша частина інформації в Перу контролювалася Владіміро Монтесіносом, а уряд дозволив існувати мізерним опозиційним медіа лише для того, щоб відвернути критику з боку урядів західного світу та попередити про наростання криз із боку опонентів” (Guriev, 2023).

Іншим фактором невизначеності можемо вважати, наприклад, вплив китайських медіа на перуанські медіа. 2020 року в Перу спостерігався змішаний вплив китайських медіа, де частина населення підтримувала збільшення торгівлі та покращення двосторонніх відносин з Китаєм (Hernán A. and anonymous, 2025). Однак, журналісти та деякі політичні еліти висловлювали стурбованість щодо негативного впливу китайської пропаганди на громадську думку.

Аналіз квазіквантової кореляції між соціальними комунікаціями й медіа в Перу експліковано в емоційному впливі медіа-контенту, який може бути непередбачуваним, оскільки він залежить від індивідуального сприйняття та контексту. Далі наводимо конкретні історичні приклади, які ілюструють холістичну кореляцію між медіа-повідомленнями та соціальною динамікою в Перу.

2000 року президент Перу Альберто Фуджиморі був змушений піти у відставку після викриття корупційних схем та порушень прав людини. 20 листопада 2000 року в різних газетах (“El Comercio”, “Gestión”, “Liberación”, “Expreso” (рис. 21) і “El Peruano”) по всій країні було повідомлено наступні новини: “Альберто Фуджиморі підтвердив свою відставку в інтерв’ю з Токіо. Так само в Конгресі міністри висловлюють свою думку щодо відставки президента, а потім повідомляють про своє рішення піти у відставку” (La renuncia de Alberto Fujimori, 2025). Медіа активно висвітлювали скандал, що призвело до масових протестів і тиску на уряд. Висвітлення події вплинуло на громадську думку (Ціле) і сприяло падінню режиму Фуджиморі. У результаті скандалу відбулися значні політичні зміни, включаючи призначення тимчасового уряду та проведення нових виборів. У наведеному прикладі ми ілюстрували квазіквантову кореляцію між медіа й Цілим (громадською думкою Перу), між медіа-повідомленнями й соціальною динамікою в Перу.

Інший приклад квазіквантової кореляції між медіа-повідомленнями й соціальною динамікою в Перу стосується руху “Не одним менше”. 2017 року в Перу розпочався рух “Не од-

Рис. 21. Публікація “Мене не цікавить влада і тому я йду” у перуанській газеті “EXPRESO” від 20 листопада 2000 року (La renuncia de Alberto Fujimori, 2025)

ним менше” (NiUnaMenos) проти гендерного насильства та феміциду (Cabrejo, 2019). Соціальні мережі та традиційні медіа зіграли ключову роль у поширенні інформації про рух, що призвело до масових протестів та підвищення обізнаності про проблему (Caballero, 2019). Рух призвів до змін у законодавстві й посилення уваги до прав жінок у суспільстві, що було закріплено в документі “Національний план дій щодо запобігання, допомоги та викоренення насильства щодо жінок на 2017–2019 роки. Закон 26.485” (Plan nacional de acción..., 2025).

Яскравим прикладом експлікації квазіквантової кореляції між медіа-повідомленнями й соціальною динамікою (соціальними комунікаціями) у Перу є активне висвітлювання ситуації з поширенням вірусу та заходи уряду під час пандемії COVID-19 (El rol de los medios de comunicación en el Perú..., 2025; Fernanda, & Angulo, 2023). Інформація про пандемію та заходи безпеки, поширена через медіа, вплинула на поведінку населення, таку як дотримання карантину та вакцинація. Було зафіксовано, що соціальна ізоляція COVID-19 вплинула на звички споживання ЗМІ в Перу (Alania Contreras, de la Cruz, Márquez Álvarez, Quinte Rodríguez, & Ríos Cataño, 2021). У свою чергу медіарозголос призвів до змін у повсякденному житті людей, а також до економічних і соціальних наслідків, таких як зростання рівня безробіття та зміни в системі охорони здоров’я (Jinchuñá Huallpa, Flores Arocutipa, Fernández Sosa, 2023).

Наведені приклади експлікують процес квазіквантової кореляції між медіа-повідомленнями й соціальною динамікою в соціальних комунікаціях Перу. Згадана вище кореляція створила складні й багатогранні взаємозв’язки, які можуть бути невизначеними та важкими для точного квазіквантового вимірювання.

Із позиції квазіквантової й холістичної кореляцій між медіа й соціальними комунікаціями необхідно зазначити, що взаємозв’язок між окремими медіа-повідомленнями й загальною соціальною динамікою в Перу може бути невизначеним. Наведемо

приклади, які ілюструють, як з позиції холістичної кореляції взаємозв'язок між окремими медіа-повідомленнями й загальною соціальною динамікою в Перу може бути невизначеним.

Приклад перший стосується президентських виборів 2021 року в Перу (Taj, Turkewitz, 2025), коли медіа активно висвітлювали біографії кандидатів та їхні програми (Elecciones 2021: revisa aquí..., 2025). Квазіквантова невизначеність фіксувалася в тому, що різні медіа-повідомлення могли мати різний вплив на виборців, залежно від їхнього регіону, соціального статусу та доступу до інформації (Montúfar-Calle, Atarama-Rojas, Saavedra-Chau, 2022). Наприклад, у сільській місцевості доступ до інтернету міг бути обмеженим, що впливало на сприйняття кандидатів (Montúfar-Calle, Atarama-Rojas, & Saavedra-Chau, 2022). Отже, вплив медіа на результати виборів був невизначеним, оскільки різні групи населення мали різний доступ до інформації та різні реакції на неї.

Квазіквантова й холістична кореляції між медіа й соціальними комунікаціями ілюструємо в *прикладі другому*. 2018 року в Перу відбулися масові протести проти корупції, викликані викриттями в політичних колах (Giordano, 2025). Хоча медіа активно висвітлювали протести (Perú: manifestantes arremeten contra periodistas..., 2025), їхній вплив на загальну соціальну динаміку був неоднозначним (Coronel, 2025).

Рис. 22. Перуанська журналістка на фоні заворушень 2018 року проти корупції у владі Перу. Автор фото – Genry Bautista (Perú: manifestantes arremeten contra periodistas..., 2025)

Деякі громадяни могли бути мотивовані до участі в протестах, тоді як інші могли відчувати страх або байдужість (Sánchez, 2025). Таким чином, ми довели факт того, що вплив медіа на соціальну динаміку був невизначеним через різноманітність реакцій населення та складність соціальних процесів.

У *третьому прикладі* ми ілюструємо факт наявності квазіквантової невизначеності, що демонструвався під час пандемії COVID-19 впродовж 2020–2021 року в Перу. На той час медіа країни поширювали інформацію про заходи безпеки та статистику захворюваності (Perú puede sumar casi 20 mil muertes..., 2025). Квазіквантова невизначеність, на наш погляд, фіксувалася у неоднозначному впливі медіа-повідомлень на поведінку населення. Деякі люди дотримувалися рекомендацій, тоді як інші ігнорували їх через недовіру до джерел інформації або через соціально-економічні обставини (Таж, у Kurmanaev, 2025). Отже, роль медіа в соціальній динаміці була невизначена через різноманітність факторів, які впливали на поведінку людей, включаючи довіру до медіа та соціально-економічні умови.

Описані нами раніше три приклади показують, що взаємозв'язок між медіа-повідомленнями та соціальною динамікою (соціальними комунікаціями) може бути складним і невизначеним через різноманітність факторів, які впливають на сприйняття та реакцію населення.

Аналіз квазіквантової кореляції між соціальними комунікаціями і медіа-повідомленнями в Перу може розкривати, як медіа-контент (особливо візуальний і аудіальний) взаємодіє із соціальною динамікою в суспільстві, а принцип додатковості, запозичений з квантової фізики, дозволяє пояснити, як ці елементи доповнюють одне одного для створення більш багатогранного сприйняття реальності. Далі описаний процес ілюструємо двома прикладами.

1. Вибори в Перу можуть бути яскравим прикладом квазіквантової кореляції, коли політичні кандидати використовують комбінацію телевізійних роликів (візуальних повідомлень) і радіо- або телевізійних інтерв'ю (аудіальних повідо-

млень), щоб донести свої ідеї до виборців (Oré Arroyo, 2025). Візуальні повідомлення, як-от образи кандидата, сцени з мітингів або емоційно забарвлені символи, доповнюються аудіальними елементами — таким як голос кандидата, інтонації, що передають емоції. Ці два типи інформації працюють разом, створюючи більш потужне сприйняття, ніж кожен елемент окремо. За принципом додатковості, візуальна й аудіальна інформація не просто співіснують, а взаємно підсилюють один одного, формуючи комплексне розуміння політичної ситуації.

2. Під час президентських виборів 2001 року, коли Алехандро Толеда використовував медіа для зміцнення своєї політичної позиції після відставки Фухіморі. А. Толеда активно використовував телевізійні кампанії, включаючи як інтерв'ю, так і рекламні ролики, щоб представити себе як надійну альтернативу для країни після політичної кризи (Cómo pasó Alejandro Toledo..., 2025). У його кампанії важливу роль відіграла комбінація візуальних образів на телебаченні, таких як сцени, де він брав участь у різних соціальних заходах, разом з аудіальними матеріалами (наприклад, інтерв'ю в ефірі), у яких він розкривав свої плани й пропозиції.

Така інтеграція візуальних й аудіальних елементів допомогла А. Толеда формувати імідж політика, який виступає за реформи та нові підходи до управління країною, чого дуже по-

Рис. 23. Виступ Алехандро Толеда на тлі його зображення на плакаті під час передвиборчої кампанії 2001 року (Oré Arroyo, 2025)

требували виборці після політичного хаосу. Візуальне й аудіальне наповнення кампанії підтримувало й доповнювало одна одну, забезпечуючи сильний емоційний відгук серед виборців.

3. Під час виборів 2011 року в Перу телевізійні інтерв'ю були підкріплені відео з мітингів та соціальних заходів, що демонструвало її активну участь у житті країни (Elecciones presidenciales en Perú 2011, 2025). Візуальний контент збирав емоційний відгук у виборців, підсилюючи слова кандидата через аудіо-елементи, що створювало у виборців більш повну і комплексну картину політичної боротьби.

Наведені три приклади ілюструють поєднання візуальних й аудіальних елементів, що взаємодіють для створення комплексного, багатопланового сприйняття політичних меседжів. Таке поєднання дозволяє кандидатам краще комунікувати зі своїми виборцями й таким чином експлікувати дію квантового принципу додатковості.

В умовах соціальних медіа в Перу, де конфлікти можуть швидко поширюватися через інтернет, квазіквантова кореляція проявляється через інтеграцію відео- та аудіоматеріалів, що супроводжують інформаційні повідомлення. Наприклад, пропагандистська кампанія проти корупції “Lava Jato”

“... у період з 2005 по 2014 рік, під час президентства Алахандро Толедо, Алана Гарсія та Ольянти Умали, вона надала 29 мільйонів доларів високопоставленим чиновникам у Перу. Незабаром після цього прокуратура Перу сформувала спеціальну групу Lava Jato для початку розслідування” (Toledo, 2025).

За наслідками квазіквантової кореляції між соціальними комунікаціями й медіа (відео- та аудіоматеріали, що супроводжують інформаційні повідомлення) скандал “Lava Jato” був одним із найбільших корупційних скандалів у Латинській Америці, який зачепив багато країн, включаючи Перу. Кампанія проти корупції була спрямована на викриття та покарання вин-

них, що ще раз довело тезу про те, що квазіквантова кореляція між соціальними комунікаціями й медіа ілюструють функціональність в макросвіті квантового принципу додатковості.

Пропагандистська кампанія проти корупції “Lava Jato” у Перу в період з 2005 по 2014 рік за квантовим принципом додатковості поєднала в собі синергетичний ефект від взаємодії-кореляції візуальних, аудіовізуальних й емоційних елементів. Кампанія “Lava Jato” використовувала відео, які показували докази корупції, такі як записи розмов та документи.

“Колишній президент Перу Алехандро Толедо (2001–2006) був визнаний винним в отриманні 35 мільйонів доларів хабара від бразильської будівельної компанії Odebrecht, згідно з прокуратурою, в обмін на те, щоб дозволити їм виграти контракт на будівництво шосе, яке зараз з’єднує південне узбережжя Перу з районом Амазонки на заході Бразилії. Про це повідомляє наш кореспондент у Лімі Франсіско Закаріас” (Informe desde Lima: expresidente peruano Alejandro Toledo..., 2025).

Квазіквантова й холістична кореляції експлікувалися завдяки медіаповідомленням, що містили графічні елементи (діаграми й фотографії, які ілюстрували масштаби корупції) (Caso Lava Jato, 2025) (див. рис. 24).

“Odebrecht і перуанська Graña y Montero сформували консорціуми, щоб отримати нагороду для великомасштабних робіт у Перу, таких як Північне та Південне шосе IIRSA, лінія 1 метро Ліми, Чавімочік і газопровід Південного Перу. Компанії Andrade Gutierrez, ICCGSA і JJC Contratistas Generales також були частиною деяких консорціумів. Хорхе Барата, колишній виконавчий директор Odebrecht у Перу та ефективний співавтор розслідування, яке ведеться в країні, зізнався, що Graña y Montero та JJC Contratistas Generales, які разом з Odebrecht та

ICCGSA складала консорціум Conirsa, знали про виплату хабарів державним службовцям за будівництво Interoceánica” (Caso Lava Jato, 2025) (рис. 25).

Відео супроводжувалися драматичною музикою та звуковими ефектами, які підкреслювали серйозність ситуації. Також, наприклад, на сторінці соціальної мережі “Фейсбук” зі

PROYECTOS EJECUTADOS POR ANDRADE GUTIÉRREZ EN PERÚ						Proefica
OBRA	AÑO	CONSORCIO	ENTIDAD	CONTRATO	INVERSIÓN	
Avenida Néstor Gambeta	2014	Consortio Túnel Callao AG, ICCGSA, <i>queiroz gálvez</i>	MTC Provias Nacional	Obra Pública	278 MILLONES de dólares	
Carretera Aguaytia-Pucallpa	2013	Consortio Constructora Andrade Gutiérrez S.A. AG, JOHESA	MTC Provias Nacional	Obra Pública	35 MILLONES de dólares	
Carretera Huaura, Sayán, Churín (Puente Tingo)	2012	Consortio Vial Huaura AG, JTC	MTC Provias Nacional	Obra Pública	201 MILLONES de dólares	
IIRSA Sur Tramo 4	2012	Intersur Concesiones S.A. AG, <i>queiroz gálvez</i> , CAMARCO, COFESA	Ministerio de Transporte y Comunicaciones	Asociación Público Privada (APP)	244 MILLONES de dólares	
Avenida Néstor Gambeta (Acceso Aeropuerto)	2010	Consortio Constructora Andrade Gutiérrez S.A. AG, <i>queiroz gálvez</i>	Gobierno Regional del Callao	Obra Pública	126 MILLONES de dólares	
Carretera Tingo María-Pucallpa	2008	Consortio Constructora Andrade Gutiérrez S.A. AG, JOHESA	MTC Provias Nacional	Obra Pública	1 MILLÓN de dólares	
IIRSA Norte	2005	Concesionaria IIRSA Norte S.A. AG, ODEBRECHT, <i>queiroz gálvez</i> , Gyn	Ministerio de Transporte y Comunicaciones	Asociación Público Privada (APP)	258 MILLONES de dólares	
Carretera Aguaytia-San Alejandro	2005	Constructora Andrade Gutiérrez S.A. Sucursal Perú AG, <i>queiroz gálvez</i>	MTC Provias Nacional	Obra Pública	28 MILLONES de dólares	
Carretera Neshuya-Pucallpa	2004	Consortio Neshuya AG, <i>queiroz gálvez</i> , Translei / Casa	MTC Provias Nacional	Obra Pública	28 MILLONES de dólares	
TOTAL					1 MIL 199 MILLONES de dólares	

Fuente: Informe final en minoría de la Comisión Lava Jato (Congresista Juan Pari).

Рис. 24. Інфографіка, що ілюструє суми внесків у проєкт у Перу, у якому брали участь будівельні компанії. Матеріал наданий Комісією “Lava Jato” (Caso Lava Jato, 2025)

Рис. 25. Шахрайська економічна схема, яку створив бразильський мільйонер Марсело Одебрехт, у межах країн Латинської Америки, зокрема в Перу (Caso Lava Jato, 2025)

студії редакції газети “El Comercio” (Perú) велася пряма трансляція із зали суду над Алехандро Толедо, коли було винесено вирок у справі “Interoceani” (Juicio Alejandro Toledo: dictan Sentencia por Caso “Interoceánica”, 2025). Під час трансляції судового засідання використовувалися закадрові коментарі, які пояснювали складні аспекти справи та закликали до дій проти корупції. Комбінація візуальних та аудіальних елементів створювала сильне емоційне сприйняття, викликаючи обурення та бажання боротися з корупцією. Це сприяло мобілізації громадськості та підвищенню обізнаності про проблему (Saravia Salazar, 2020).

Разом із тим, пропагандистська кампанія проти корупції “Lava Jato” у Перу мала вплив на громадську думку та поведінку членів соціуму. У Перу відбувалися масові протести й зміни в політичній системі, зокрема відставки високопосадовців і проведення нових виборів. Кампанія “Lava Jato” стимулювала громадські дискусії та зміни в соціальних нормах щодо корупції (Decreto Supremo N.º 180-2021-PCM, 2025).

Наведений приклад ілюструє, як візуальні й аудіальні елементи пропагандистської кампанії проти корупції “Lava Jato” у Перу в період із 2005 по 2014 рік взаємодіяли, створивши більш глибоке емоційне сприйняття. Воно вплинуло на громадську думку й поведінку, ілюструючи дію квантового принципу додатковості в соціальному контексті.

Квазіквантова й холістична кореляції соціальних комунікацій і медіа в Перу фіксуються в культурних фестивалях та їхній медіа-підтримці. У контексті культурних подій в Перу, таких як фестивалі чи національні свята, медіа (телебачення, радіо, інтернет-платформи) зазвичай поєднують візуальні й аудіальні повідомлення для передачі культурної ідентичності. Наприклад, під час проведення 65-го національного конкурсу й 15-го Всесвітнього конкурсу “Marinera” (TVPerú es el canal oficial del concurso de la marinera..., 2025) транслуються телевізійні репортажі, які показують яскраві сцени святкування, поєднуючи їх з народною музикою, бальними танцями або спеці-

альними інтерв'ю з учасниками (Concurso Nacional de Marinera..., 2025). Кожен із згаданих елементів створює часткове сприйняття події, але разом із трансляціями на радіо, по телебаченню, у соціальних мережах (медіа) вони створюють комплексне й насичене враження, що підсилює культурне єднання (як форму соціальних комунікацій) і загальну атмосферу свята.

На рівні квазіквантової кореляції соціальних комунікацій і медіа в історії Перу відбувається єднання духовної й матеріальної енергії, що продукуються медіа. При цьому вони доповнюють одна одну, створюючи комплексний вплив. Прикладом такої синергії є програм "Контактна година", що почала транслюватися на каналі "TVPerú" Національного інституту радіо і телебачення Перу (IRTP). У програмі "незрозумілі події досліджуватимуться за допомогою звітів та інтерв'ю з експертами" (La espiritualidad ancestral andina y enigmas..., 2025). Вважаємо, що експлікація квазіквантових і холистичних кореляцій між соціальними комунікаціями й медіа в перуанській телепрограмі "Контактна година" здійснюється завдяки аналізу взаємодії культурних, духовних і наукових аспектів, що транслюються в програмі. Квазіквантові й холистичні кореляції в згаданому контексті означають взаємопов'язане дослідження, яке не тільки розглядає фізичні, але символічні й духовні зв'язки між різними елементами культури й медіа.

Програма використовує телебачення як основний канал для комунікації з ширшою аудиторією, пропонуючи простір для роздумів й обговорень. Телепрограма "Контактна година" стала платформою для соціальних комунікацій, де зв'язки між поколіннями, культурами й регіонами Перу розвиваються завдяки розповідям про загадки й міфи, пов'язані з історією та духовністю країни. Квазіквантова кореляція дозволяє експлікувати паралельні й невидимі зв'язки між подіями, які з'являються як непояснені науково явища, але стають важливими для соціальної та культурної реальності. У програмі "Контактна година" на перуанському телебаченні багато загадкових явищ (наприклад, спостереження НЛО, паранормальні явища, реінкарнація

тощо), які інтерпретовані як згадані раніше квазіквантові зв'язки. НА нашу думку, такий контент і його аналіз є своєрідним способом пізнання, який поєднує науку й метафізику, додаючи глибини до розуміння культури й традицій Перу.

Холістична кореляція в програмі “Контактна година” на телебаченні стосується зв'язку між окремими елементами культури Перу: традиціями, міфами, фольклором, духовністю і їхньому відображенні в медіа. Програма не просто розповідає про загадкові явища, але й створює цілісну картину перуанської культури за допомогою взаємодії різних регіональних досвідів, ритуалів й історій.

Аналіз програми “Контактна година” на перуанському телебаченні з позицій експлікації квазіквантового ефекту Спостерігача дозволяє нам констатувати, що телевізійна аудиторія Перу функціонує як спостерігач, який змінює медіа-контент своєю реакцією. Із позиції квазіквантової кореляції реакція аудиторії в соціальних мережах визначає конкретний вплив медіа-контенту. До того ж, холістична кореляція дозволяє ідентифікувати перуанське суспільство як ціле, що виступає в ролі Спостерігача. Його реакція може змінювати загальну соціальну динаміку.

Зазначимо, що медіа-контент перуанської телепрограми “Контактна година” може існувати в стані суперпозиції, маючи кілька значень або інтерпретацій, доки не буде спостережений аудиторією. Квазіквантова кореляція між соціальними комунікаціями й медіа фіксується на рівні прояву потенціалу медіа-контенту. Наприклад, у суперпозиції медіа-контент телепрограми “Контактна година” буде різним для різних емоційних реакцій, доки не буде спостережений конкретними представниками телеаудиторії.

Таким чином, холістична концепція Яна Смутса дозволяє розглядати квазіквантову й холістичну кореляції між соціальними комунікаціями й медіа Перу як складну систему, де різні елементи взаємодіють та впливають один на одного, створюючи комплексний і непередбачуваний вплив на суспільство.

5.8. Репрезентація полікультурного рівня перуанських медіа

Шостий напрям аналізу квазіквантової й холістичної кореляції між процесами соціальних комунікацій і функціонуванням медіа в історії Перу декларується репрезентацією й формуванням різних видів перуанської культури засобами медіа. Згадану репрезентацію варто, на наш погляд, розглядати в п'яти аспектах: експлікація взаємодії міфології й духовності в перуанських медіа, взаємозв'язок між фольклором і народними практиками в медіа Перу, використання історії Наска й Мачу-Пікчу в контексті медіа, політичні та соціальні зміни через медіа, репрезентація перуанської ідентичності в медіа-контенті. Далі аналізуємо кожний аспект через призму квазіквантової й холістичної кореляції між процесами соціальних комунікацій і функціонуванням медіа в історії Перу.

Згадані раніше види кореляції фіксуються в експлікації міфології й духовності в перуанських медіа. Одним із класичних прикладів є популяризація андської духовності та міфології завдяки телебаченню й іншим медіа-форматам. Відповідно до квазіквантової теорії, можна сказати, що міфи й духовні практики, такі як культ Інти (бога сонця) (IRTP desplegará impresionante cobertura del Inti Raymi..., 2025) чи шанування природних духів (Acosta, 1987), постійно відтворюються в медіа як символічні, але складно вловимі й важко вимірні зв'язки між поколіннями і сучасністю. Однак, через медіа такі практики отримують нову форму, що надає їм квазіквантовий статус, оскільки вони одночасно є частиною традиції, але також вбудовані в сучасний медіа-простір.

Наприклад, згадана й описана раніше програма “Контактна година” (La espiritualidad ancestral andina y enigmas..., 2025) на перуанському каналі “TVPerú” не лише відтворює стародавні міфи й легенди, а намагається дати нове розуміння цих тем, враховуючи сучасну науку, психічні та паранормальні явища. Згадана синергія створює парадоксальну кореляцію між ду-

ховністю й наукою, де певні культурні елементи передаються в медіа з науковим підходом, що може сприяти інтеграції минулого й сучасного. У такому контексті міфи й духовність Перу можуть бути представлені в медіа як водночас реальні й метафізичні явища, підкреслюючи їхнє місце в культурі й суспільстві.

Квазіквантові й холістичні кореляції між процесами соціальних комунікацій і функціонуванням медіа в історії Перу демонструються завдяки синрегетичним зв'язкам фольклору й народних практик у медіа. Фольклор Перу, зокрема танці, музика, обряди й ремесла, часто виступає як важливий культурний елемент у медіа-просторі. Згадана раніше синергія є, на наш погляд, холістичною кореляцією, де традиційні елементи культури переплітаються із сучасними соціальними комунікаціями завдяки медіа. Наприклад, на хвилях “Radio Matinal” звучить традиційна програма “Viva la culture”, у контенті якої демонструються традиційні перуанські мелодії й розповіді про унікальні культурні досягнення андських народів (Transmición en vivo de radio matinal..., 2025). У телевізійних шоу “Miski Takiy” (TVPerú) (Miski Takiy, 2025), “Una y Mil Voces” (TVPerú) (Una y Mil Voces, 2025), “Costumbres (TVPerú)” (Costumbres, 2025) демонструються яскраві перуанські танці, як-от “Marinera” чи “Huauno” (стародавній танець Анд), які є частиною національної ідентичності.

“Елегантний і пристрасний національний танець Перу марінера розрахований для пар із шарфами, що розвиваються, і витонченими рухами. Танець має коріння, які поєднують іспанський, місцевий та африканський вплив, що робить його символом змішання перуанських культур. Існують різні регіональні варіанти марінери, кожен зі своїм особливим стилем і витонченістю (Limeña, Norteña, Rupa тощо). Їх присутність на телебаченні зміцнює національну гордість і красу їхніх традицій” (Marinera, 2025).

Завдяки медіа відбувається передача культурних кодів на рівні символів, жестів і мелодій, які не лише інтерпретуються в контексті сучасності, а й переплітаються з сучасними соціальними і політичними процесами в країні. Згадані раніше аудіовізуальні програми створюють холистичний досвід культурної ідентичності, де медіа стає мостом між традицією і сучасним суспільством. У такому випадку медіа не просто демонструє кореляцію між собою й соціальними комунікаціями у фольклорних формах, а й інтегрує їх у новітні соціальні й політичні контексти, стимулюючи національну свідомість і культурну гордість народів Перу.

Квазіквантову й холистичну кореляції між соціальними комунікаціями й медіа в історії Перу відслідковуються на прикладі постійного інформування в медіапросторі про історичні й духовні пам'ятки. Використання знакових (символьних) місць Перу, таких як лінії Наска чи Мачу-Пікчу, ми розглядаємо як частину аналізу квазіквантової й холистичної кореляцій. Згадані символи поєднують наукове й містичне бачення історії Перу, що активно використовуються в медіа. Наприклад, вже згадана раніше телевізійна програма “Контактна година” (*La espiritualidad ancestral andina y enigmas...*, 2025), часто звертається до загадкових місць, намагаючись знайти в них як наукове пояснення (археологічні й історичні дослідження), так і паранормальне (теорії про позаземні впливи чи незрозумілі сили).

У наведеному прикладі медіа функціонує як платформа для діалогу між науковим співтовариством і ширшою аудиторією, яка може прийняти або відкинути запропоновані теорії. Такі телевізійні програми сприяють формуванню культурної пам'яті, де загадкові місця не лише досліджуються з наукової точки зору, а й стають частиною культурної репрезентації через медіа.

Квазіквантові й холистичні кореляції між соціальними комунікаціями й медіа в історії Перу фіксуються в політичній і соціальній взаємодії. Медіа відіграють важливу роль у форму-

ванні суспільного дискурсу щодо соціальних і політичних змін в Перу. Наприклад, через телебачення та радіо активно транслюються новини та програми, які висвітлюють боротьбу з бідністю (Aguilar, 2025; Cuadros, 2025), нерівністю та проблемами в місцевих громадах (Aquino, 2025; Monsalve S., 2025).

“За даними екологічних організацій, з відновленням роботи металургійного комплексу спостерігаються викиди понад допустимі норми. Крім того, держава не виконала заходів щодо відшкодування, призначених Міжамериканським судом” (Monsalve S., 2025).

“Серед найбідніших дітей нашої країни роздавали тваринну їжу. Національна програма шкільного харчування Qali Warma, завданням якої є забезпечення харчування учнів державних шкіл у Перу, опинилася в центрі шторму після того, як нещодавній звіт, представлений у програмі “Punto Final”, показав, що консервована їжа “Don Simón”, якою годували багатьох дітей, також призначалася для притулків для собак” (Aguilar, 2025).

У наведених прикладах ми вбачаємо холістичну кореляцію між медіа й соціальними процесами, де медіа не лише фіксують реальність, але й активно її формують, впливаючи на соціальну свідомість та політичні дебати.

Одним із важливих аспектів експлікації квазіквантової й холістичної кореляцій між соціальними комунікаціями й медіа в історії Перу є формування національної ідентичності, що активно транслюється через кінематограф, музику та шоу-програми.

Наприклад, драматичний фільм “Молоко скорботи” (La Teta Asustada), що вийшов на екрани світу в 2009 році, є яскравим прикладом того, як кінематограф може відображати соціальні, культурні та історичні аспекти, які формують національну ідентичність. Кінофільм розповідає про наслідки агре-

сії й насильства, яке вчиняли члени напіввійськового комуністичного угруповання “Sendero Luminoso” в Перу з 1980 по 1992 роки. Фільм, знятий перуанською режисеркою Клаудією Льосою (Braier, 2025), є глибокою сюрреалістичною драмою, що досліджує теми згвалтування, війни, гендерної рівності, страху. Він був номінований на “Оскар” як найкращий фільм іноземною мовою та отримав “Золотого ведмедя” на Берлінале 2009 року.

“Фільм розповідає історію Фаусти, молодої жінки, яка страждає від дивної хвороби, спричиненої травмою її матері під час громадянської війни в Перу. Ця хвороба, яку називають “молоком скорботи”, є метафорою колективної травми, яка передається від покоління до покоління. Символізм картоплі, яку Фауста вставляє у свою вагіну як захист від зловмисників, підкреслює її внутрішній страх та беззахисність. Це також є метафорою культурної традиції, яка намагається захиститися від насильства та пригноблення” (The specifics of the reflection of national color..., 2025).

Аналізований нами фільм “Молоко скорботи” (La Teta Asustada) є глибоким, на наш погляд, і багатошаровим твором, який демонструє квазіквантову й холістичну кореляцію між соціальними комунікаціями й медіа в Перу. Ми тлумачимо згадані вище поняття як взаємодію між індивідуальними й колективними досвідами, а також між мистецтвом (медіа) та соціальними процесами, які формують ідентичність. Далі ми здійснюємо суб’єктивний аналіз експлікації квазіквантової й холістичної кореляцій між соціальними комунікаціями (періоду діяльності організації “Sendero Luminoso” у Перу з 1980 по 1992 рік), що були відображені в медіа (фільмі “Молоко скорботи”).

На рівні взаємодії між індивідуальним і колективним репрезентація відбувається на індивідуальному досвіді головної

героїні Фаусти, яка своїм образом експлікує символ індивідуальної травми, що передається через покоління. Її хвороба, “молоко скорботи”, є метафорою внутрішнього страху й болю, спричиненого насильством під час громадянської війни. Це відображає квазіквантовий аспект, коли особисті переживання Фаусти є віддзеркаленням більш широкої колективної травми перуанського суспільства. Сценарист і режисер фільму К. Льюїс показує, як індивідуальні історії (наприклад, травма матері Фаусти) стають частиною колективної пам’яті. На нашу думку, таким чином режисерка демонструвала вплив особистих досвідів на ціле суспільство, створюючи зв’язок між минулим і сьогоденням.

“Клаудія Льюїс використовує символічну мову кіно для представлення глибоких емоційних станів героїв, а також складних історичних та культурних реалій Перу. Вона звертає увагу на важливі соціальні питання, такі як жіноча сила, сімейні зв’язки та вплив минулих подій на колективну та індивідуальну свідомість; режисерці вдається тонко й глибоко розкривати теми колективної пам’яті, скорботи, виживання і відновлення в контексті історичних та суспільних травм. Через історію Фаусти Клаудія досліджує вплив минулого на сучасне життя, процеси особистісної ідентифікації та пошуки шляхів самовизначення і відновлення” (Душина, 2024).

Холістичну кореляцію між соціальними комунікаціями й медіа у фільмі “Молоко скорботи” ми вбачаємо в тому, що медіа є носієм культурної пам’яті, оскільки фільм є прикладом медіа, який передає культурну пам’ять та ідентичність. Режисерка К. Льюїс використала “візуальні символи, метафори й сюрреалістичні елементи, щоб показати складність перуанської історії та суспільства” (The specifics of the reflection of national color..., 2025). У фільмі демонструється процес формування ідентичності завдяки соціальним комунікаціям (напри-

клад, розповіді про війну, традиції, страхи). Використання картоплі ми тлумачимо як символ захисту, який експлікує специфіку соціальних комунікацій, що передаються всередині спільноти. К. Льюїса, як режисер, доцільно, на наш погляд, використовує символізм (наприклад, “молоко скорботи”, картопля) як спосіб комунікації між персонажами й глядачами. Згадані символи ми вважаємо проявом холізму, оскільки вони об’єднують індивідуальні досвіди з колективними цінностями й історією Перу.

Візуальний стиль фільму “Молоко скорботи” вважаємо способом передачі соціальних комунікацій через медіа. Фільм поєднує реалістичні елементи (наприклад, зображення бідності та страху) із поетичними й метафоричними образами задля створення холістичного (цілісного) бачення перуанської реальності. Оператор фільму Н. Браєр використала землісті тони для Фаусти та її оточення, що, на нашу думку, підкреслює її зв’язок із землею та культурними традиціями народів Перу. У такій кольоровій медійній візуалізації підсилюється уявлення глядача про соціальні комунікації, які, на нашу думку, формують ідентичність і культурну спадщину пероснажів фільму.

Враховуємо, що фільм показує вплив колективної травми (наслідки війни) на національну ідентичність головної героїні. Фауста, яка подорожує від страху до свободи, є символом національного зцілення. Вважаємо, що така сюжетна лінія підкреслює, функції медіа (у нашому випадку фільма), яке є “інструментом для обговорення й розуміння національної ідентичності” (The specifics of the reflection of national color..., 2025).

Цікавим, на нашу думку, у фільмі є фрагмент, що демонструє символізм відродження. Квітка, яку Фауста несе в роті, ми вважаємо символом відродження й надії, що презентує холістичну кореляцію між індивідуальним досвідом Фаусти й колективним бажанням перуанського суспільства до зцілення й відродження.

Драматичний фільм “Молоко скорботи” варто вважати яскравим прикладом квазіквантової й холістичної кореляції

між соціальними комунікаціями й медіа. Він показує, як індивідуальні досвіди (травма Фаусти) взаємодіють із колективною пам'яттю та історією. Медійні засоби фільму “не лише відображають реальність, а й активують колективну пам'ять і культурну ідентичність перуанців” (The specifics of the reflection of national color..., 2025). Разом із тим, медіа (візуальний стиль, символізм) підсилюють соціальні комунікації про ідентичність, культуру та зцілення.

Ми навели приклади, які показують, як медіа в Перу не лише відображають соціальні процеси, але й активно сприяють формуванню національної свідомості, культурної ідентичності і соціальних дискурсів, одночасно створюючи квазіквантові і холістичні кореляції між різними аспектами перуанської культури та сучасного суспільства. Наведені нами приклади й наш суб'єктивний аналіз згаданих кореляцій дає нам право застосувати СІ-аналіз, або соціально-інженерний аналіз задля формування нової моделі існування перуанського суспільства й соціальних практик у ньому.

Далі ми подаємо графічне зображення такої соціально-інженерної моделі (СІ-моделі), що ґрунтується на ідентифікованих нами шести напрямках аналізу квазіквантової й холістичної кореляцій між соціальними комунікаціями й медіа в історії Перу (див. рис. 26).

Для побудови соціально-інженерної моделі ми ідентифікували шість ключових елементів, які у своєму взаємозв'язку створюють систему, що сприятиме позитивним змінам у перуанському суспільстві. Перерахуємо згадані вище елементи:

- 1) поява й функціонування медіа в Перу як засобів формування публічного дискурсу;
- 2) здійснення контролю над медіа задля результативного впливу на громадську думку в країні;
- 3) підвищення ролі медіа в кризових політичних ситуаціях, що відбувалися в Перу;
- 4) особливості функціонування регіональних медіа, зокрема мовою корінного населення;

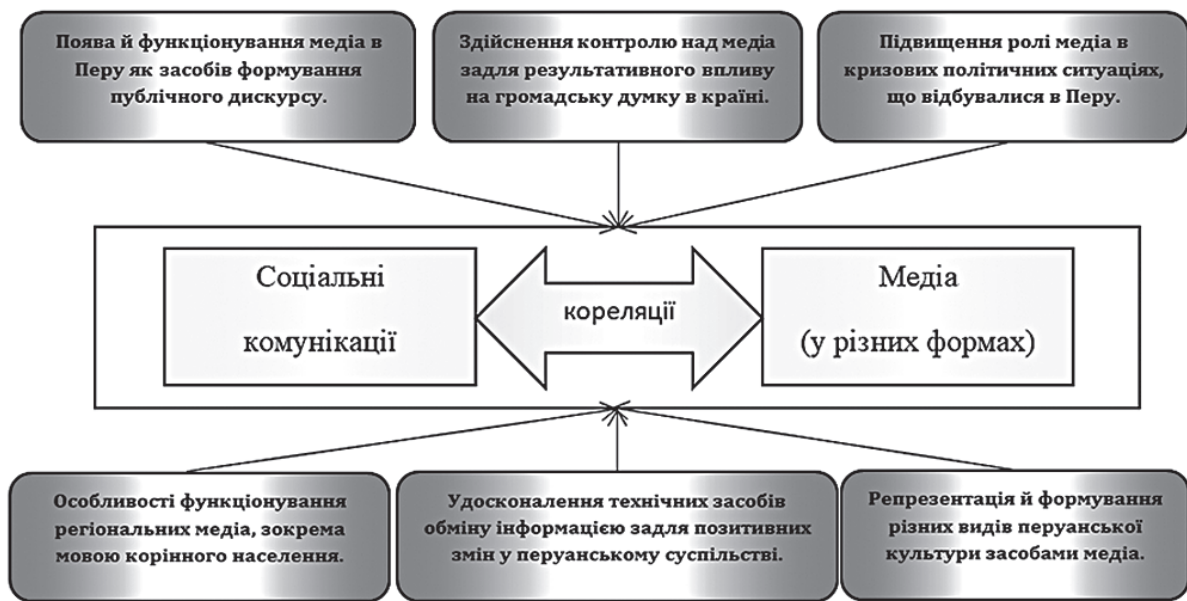

Рис. 26. Соціально-інженерна модель (СІ-модель), що ґрунтується на ідентифікованих нами шести напрямках аналізу квазіквантової й холістичної кореляцій між соціальними комунікаціями й медіа в історії Перу

- 5) удосконалення технічних засобів обміну інформацією задля позитивних змін у перуанському суспільстві;
- 6) репрезентація й формування різних видів перуанської культури засобами медіа.

За допомогою програми штучного інтелекту “Mistral AI” (<https://chat.mistral.ai/chat>) далі ми стисло описуємо цілі й завдання кожного елементу запропонованої нами СІ-моделі.

Елемент 1 “Поява й функціонування медіа в Перу як засобів формування публічного дискурсу” має своєю метою створення інклюзивних платформ для публічного дискурсу, які сприятимуть відкритому обміну інформацією та думками між різними соціальними групами. При цьому першим завданням елементу 1 повинно стати розвиток незалежних медіа-платформ, які надаватимуть рівні можливості для висловлювання думок різних соціальних груп. Другим завданням ми вбачаємо організацію регулярних форумів і дискусій, а також залучення експертів і громадськості Перу до обговорення актуальних питань. Третім завданням пропонуємо вважати підтримку ініціатив із розвитку медіа-грамотності серед населення Перу.

Елемент 2 “Здійснення контролю над медіа задля результативного впливу на громадську думку в країні” наслідуює мету забезпечити прозорий і демократичний контроль над медіа, щоб запобігти маніпуляції громадською думкою. Елемент 2 запропонованої нами СІ-моделі містить в собі такі завдання: створення незалежних регуляторних органів, які будуть контролювати діяльність медіа в Перу; упровадження стандартів журналістської етики та професійних норм; забезпечення прозорості фінансування медіа та запобігання конфлікту інтересів.

За нашою пропозицією *елемент 3* “Підвищення ролі медіа в кризових політичних ситуаціях” повинний бути спрямований на забезпечити об’єктивного й своєчасного інформування населення Перу в кризових ситуаціях, щоб запобігти паніці та дезінформації. Для досягнення вищезгаданої мети необхідно буде забезпечити розвиток систем швидкого реагування медіа Перу в кризових ситуаціях. Окрім того необхідно буде організувати й провести навчання журналістів і редакторів медіа Перу методам об’єктивного висвітлення кризових подій. Варто врахувати, що співпраця з державними та громадськими організаціями Перу необхідна буде для забезпечення достовірної інформації.

Елемент 4 “Особливості функціонування регіональних медіа, зокрема мовою корінного населення” запропонованої нами СІ-моделі переслідує мету, що орієнтується на спрямування розвитку регіональних медіа й підтримку мов корінного населення Перу. При цьому першочерговими завданнями пропонуємо вважати фінансування й підтримку регіональних медіа-проєктів, які працюють мовами корінного населення Перу. Необхідно також організовувати навчальні програми для журналістів, які працюють в регіональних медіа Перу. Вважаємо доцільним налагодження співпраці з місцевими громадами для створення контенту, який відповідає їхнім потребам та інтересам.

Елемент 5 ми назвали “Удосконалення технічних засобів обміну інформацією задля позитивних змін у перуанському

суспільстві”. Її реалізація повинна бути націлена на забезпечення доступу населення країни до сучасних технічних засобів обміну інформацією. Досягнення сформульованої мети елементу 5 нашої СІ-моделі може бути забезпечень розвитку інфраструктури для доступу до інтернету в віддалених регіонах; підтримкою ініціатив із розвитку цифрової грамотності серед населення Перу; співпрацею з технологічними компаніями для забезпечення доступних та якісних технічних рішень.

Для реалізації *елементу 6* “Репрезентація й формування різних видів перуанської культури засобами медіа” ми пропонуємо сприяти збереженню й популяризації перуанської культури за допомогою медіа Перу. Із цією метою необхідно створювати телевізійні й радіопрограми, які висвітлюють різноманіття перуанської культури, а також транслювати завдяки медіа країни всі культурні заходи й фестивалі. Варто налагоджувати співпрацю з культурними організаціями й митцями для створення унікального суто перуанського контенту.

Для виконання запропонованої нами СІ-моделі, що ґрунтується на ідентифікованих шести напрямках аналізу квазіквантової й холістичної кореляцій між соціальними комунікаціями й медіа в історії Перу необхідно провести діагностичне дослідження, щоб визначити потреби різних соціальних груп і можливостей для їх задоволення.

Маючи результати згаданої діагностики, створити стратегію дій для досягнення поставлених цілей, що дасть можливість ефективно, на наш погляд, впроваджувати заплановані заходи та проєкти. Зазначимо необхідність здійснення постійного моніторингу результатів й оцінки ефективності дій. Нарешті, обов’язковим є внесення змін до стратегії на основі результатів моніторингу та оцінки. Вважаємо, що описана СІ-модель дозволить створити інклюзивне й ефективне медіасередовище, що сприятиме позитивним змінам у перуанському суспільстві.

5.9. Висновки до розділу 5

На початку дослідження ми сформулювали мету, яка полягала у виявленні квазіквантової та холістичної кореляцій між процесами соціальних комунікацій і функціонуванням медіа в історії Перу. Поставлена мета була досягнута повністю.

Нами було встановлено, що існують шість напрямів, які дозволяють аналізувати згадані вище кореляції. До таких напрямків ми віднесли появу й функціонування медіа в Перу як засобів формування публічного дискурсу; здійснення контролю над медіа задля результативного впливу на громадську думку в країні; підвищення ролі медіа в кризових політичних ситуаціях, що відбувалися в Перу; особливості функціонування регіональних медіа, зокрема мовою корінного населення; удосконалення технічних засобів обміну інформацією задля позитивних змін у перуанському суспільстві; репрезентація й формування різних видів перуанської культури засобами медіа.

Кожний із перелічених вище напрямків ми детально розглянули, аналізуючи від трьох до п'яти публікацій, автори яких піддавали аналізу різні види й форми медіа продукції, що були пов'язані з процесами соціальних комунікацій. Основними критеріями аналізу для нас були квазіквантові кореляції, що експлікувалися в меді завдяки трьом принципам квантової механіки, а саме: принципу невизначеності, принципу додатковості й поняттям “суперпозиція” і “спостерігач”. До числа критеріїв, які ми використовували до свого аналізу, також ми долучили можливість встановити результати відповідності/невідповідності квазіквантової кореляції фактам ідентифікації цілісності (єдності) процесів соціальних комунікацій із якістю функціонування медіа та їхніх видах і формах, які експлікувалися в історії Перу.

За результатами аналізу нами було встановлено, що ознаки квазіквантової та холістичної кореляцій між соціальними комунікаціями й медіа в історії Перу можуть бути покладені в

основу формування соціально-інженерної моделі суспільства. Ураховуючи згадані ознаки, ми запропонували соціально-інженерну модель (СІ-модель) й описали цілі й завдання кожного її елементу, запропонували загальні дії, які необхідно здійснити для її реалізації.

5.10. Список використаних джерел до розділу 5

1. Acosta, A. (1987). La extirpación de las idolatrías en el Perú. Origen y desarrollo de las campañas. A proposito de 'Cultura andina y represión', de Pierre Duviols. *Revista Andina* (Cusco), 9, 171–195; <https://cendoc.chirapaq.org.pe/items/show/245> (in Spanish).
2. Advances in Promoting Gender Equality, Raise Issues Concerning the Trial of Former President Pedro Castillo and Alleged Human Rights Violations Occurring During Recent Demonstrations, 07 March 2023 (2025, February 3). United Nations. Human Rights. *Office of the High Commissioner*. <https://www.ohchr.org/en/news/2023/03/dialogue-peru-experts-human-rights-committee-commend-advances-promoting-gender>
3. Affective Polarization Around the World: Measurement, Causes and Consequences (2025). *Ecpr.eu*. <https://ecpr.eu/Events/Event/PanelDetails/10463>
4. Agostini, M. & van Zomeren, M. (2021). Toward a comprehensive and potentially cross-cultural model of why people engage in collective action: A quantitative research synthesis of four motivations and structural constraints. *Psychological Bulletin*, 147(7), 667–700. <https://doi.org/10.1037/bul0000256>
5. Aguilar, L. (2025, April 7). Qali Warma distribuía entre niños pobres conservas que también se entregaron a albergues para perros. *La Republica*. 18 Nov 2024. <https://larepublica.pe/sociedad/2024/11/17/qali-warma-distribuia-entre-ninos-po>

- bres-comida-que-eran-destinadas-a-albergues-para-perros-483140?utm_source=chatgpt.com (in Spanish).
6. *Alania Contreras, R. D. & Reyes, C. & Gala, Z. & Ortega Révolo, D.* (2020). Racism, sexism, classism and lookism in the Peruvian television comedy programs. *Espiraes Revista Multidisciplinaria de investigación*, 4(33), 18–27. 10.31876/er.v4i33.727.
 7. *Alania Contreras, R. D., de la Cruz, M. R., Márquez Álvarez, G. L., Quinte Rodríguez, S. L., & Ríos Cataño, C.* (2021). Impacto del aislamiento social por COVID-19 en los hábitos de consumo de los medios de comunicación en Perú. *Revista Cubana de Información en Ciencias de la Salud*, 32(3). http://scielo.sld.cu/scielo.php?script=sci_art_text&pid=S2307-21132021000300004&lng=es&tlng=es (in Spanish).
 8. *Alexander, R. J. (Robert Jackson), and Parker, E. M. A.* (2007). History of Organized Labor in Peru and Ecuador. Westport, Conn.: Praeger.
 9. *Alvarez, J. P., Montero, D. F., Barrantes, E. B., Takahashi, T. P., & Menton, M.* (2014). The media in Peru. In REDD+ politics in the media: A case study from Peru (p. 5–8). *Center for International Forestry Research*. <http://www.jstor.org/stable/resrep02359.7>
 10. Amahuaca in Peru (2025, March 29). *Joshua Project*. https://joshuaproject.net/people_groups/10262/PE
 11. *Aquino, M.* (2025, April 7). Indigenous groups in Peru protest Glencore's Antapaccay mine. *Reuters*. April 1, 2025. https://www.reuters.com/markets/commodities/indigenous-groups-peru-protest-glencores-antapaccay-mine-2025-03-31/?utm_source=chatgpt.com
 12. Archivo Digital de la Prensa Peruana (1721–2023). (2025, February 17). *Fuenteshistoricasdelperu*. <https://fuenteshistoricasdelperu.com/publicaciones-periodicas-peruanas/> (in Spanish).
 13. Así Ocurrió: En 1925 se inicia la radiodifusión en el Perú (2025, January 30). *Elcomercio*. <https://elcomercio.pe/lima/>

- ocurrio-1925-inicia-radiodifusion-peru-331500-noticia/
(published 06.20.2014) (in Spanish).
14. *Ayarza, V. E.* (1921). Historical Review of the Senate of Peru Lima, Torres Aguirre Printing Press, XVII-XXII.
 15. *Baclawski, K.* (2018). The Observer Effect, 83–89. DOI 10.1109/COGSIMA.2018.8423983.
 16. *Basadre, J.* (1998). Historia de la República del Perú. 1822–1933, octava edición, revisada y ampliada. Vol.14, p. 3451–3452. Santiago, Chile (in Spanish).
 17. *Bavel, J. J., van, Rathje, S., Harris, E., Robertson, C. & Sternisko, A.* (2021). Cognitive Sciences How social media shapes polarization. *Trends in Cognitive Sciences*, 25(11), 913-916. <https://doi.org/10.1016/j.tics.2021.07.013>
 18. *Bell, D.* (1973). The Coming of Post-Industrial Society: a Venture in Social Forecasting. New York: Basic Books, 528.
 19. *Bertalanffy, L. von,* (1969). General System Theory. New York: George Braziller.
 20. Bilingual Education and Media Representation (2025, March 27). *Chat.mistral.ai*. <https://chat.mistral.ai/chat/0cb56534-1194-4a13-803e-3e0c99f37879>
 21. *Braier, N.* (2025, April 10). Fragmented Framings. La Teta Asustada (The milk of Sorrow). *British Cinematographer*. <https://britishcinematographer.co.uk/natasha-braier-la-teta-asustada-the-milk-of-sorrow/> (in Spanish).
 22. *Brush, F. W.* (1984). Jan Christian Smuts and His Doctrine of Holism. *Ultimate Reality and Meaning*, 7(4), 288–297. <https://doi.org/10.3138/uram.7.4.288>
 23. *Burch M.* (2012). Natural Resources and Recurrent Conflict: The Case of Peru and Sendero Luminoso. University of Colorado, Boulder. *United States Institute of Peace*, 12. <https://www.usip.org/sites/default/files/files/case-study-competition/20130322-Natural-Resources-and-Recurrent-Conflict.pdf>
 24. *Caballero, G.* (2019). Usos de las redes sociales digitales para la acción colectiva: el caso de Ni Una Menos. *Antropologica del*

- Departamento de Ciencias Sociales, XXXVII (42), p. 105–128. <https://doi.org/10.18800/antropologica.201901.005> (in Spanish).
25. *Cabrejo, F.* (2019). Ni una menos, más allá de la marcha, el campo en disputa. Discursos del Sur, revista de teoría crítica en Ciencias Sociales. 09-24. 10.15381/dds.v0i4.17000; також див.: https://www.researchgate.net/publication/337994054_Ni_una_menos_mas_alla_de_la_marcha_el_campo_en_disputa/citations#fullTextFileContent (in Spanish).
26. *Cant, A.* (2021, March 25). Radio Education in the Andes During the Second Half of the 20th Century. *Oxford Research Encyclopedia of Latin American History*. Retrieved 26 Jan. 2025, from <https://oxfordre.com/latinamericanhistory/view/10.1093/acrefore/9780199366439.001.0001/acrefore-9780199366439-e-978>.
27. *Cappellini, M.* (2004). La prensa chicha en Perú. Revista Latinoamericana de Comunicación CHASQUI 88, 32–37 (in Spanish).
28. Caso Lava Jato (2025, April 6). *Proetica*. <https://www.proetica.org.pe/casos-emblematicos/caso-lava-jato/> (in Spanish).
29. *Castells, M.* (1996). The Rise of the Network Society. *The Information Age: Economy, Society and Culture*, Vol. I. Cambridge, MA; Oxford, UK: Blackwell, 556.
30. *Chirinos, E.* (1985). Historia de la República (1821–1930). Desde Sánchez Cerro hasta Alan García 2 (3 ed.). Lima: AFA Editores Importadores S.A. (in Spanish).
31. Community-Based Language Revitalization (2025, March 27). *Chat.mistral.ai*. <https://chat.mistral.ai/chat/0cb56534-1194-4a13-803e-3e0c99f37879>
32. Cómo pasó Alejandro Toledo de ser el líder de la batalla contra Fujimori en Perú a estar acusado de corrupción (2025, March 31). *Los Angeles Times*. Feb. 6, 2017. <https://www.latimes.com/espanol/internacional/articulo/2017-02-06/hoyla-int-como-paso-alejandro-toledo-de-ser-el-lider-de-la-batalla-contra-fujimori-en-peru-a-estar-acusado-de-20170206> (in Spanish).

33. Complementarity principle. (2025, January 21). *Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/science/complementarity-principle>
34. Concurso Nacional de Marinera 2025 (2025, February 2). *Youtu.be* (video). <https://youtu.be/YI84zXL0UbQ> (in Spanish).
35. Constitución política del Perú. Título II del estado y la nación. Capítulo I. Del estado, la nación y el territorio. Art. 48° (2025, March 29). *OAS*. https://www.oas.org/juridico/spanish/mesicic2_per_const_sp.pdf (in Spanish).
36. Content of the television program “Q’orianka” (2025, March 24). *ChatGPT*. <https://chatgpt.com/>
37. *Coronel, O.* (2025, March 30). Ni revolución ni barbarie: ¿por qué protestan en Perú? *Nueva Sociedad* 304. Marzo–Abril 2023. <https://www.nuso.org/articulo/304-revolucion-barbarie-protestas-peru/> (in Spanish).
38. Costumbres (2025, April 7). TVPerú. *YouTube*. 10 de enero de 2011. https://youtu.be/MsIvsdU_0_E (in Spanish).
39. *Cruz, V. A.* (2007, 14 mayo). Apuntes para la historia del Diario Oficial El Peruano. *El Espejo de Clío*. Recuperado 15 de marzo de 2024, de <https://espejoclio.hypotheses.org/24> (in Spanish).
40. *Cuadros, F.* (2025, April 7). Unos 6 de 10 peruanos es pobre o está a un paso de serlo. *La Republica*. 12 May 2024. https://larepublica.pe/economia/2024/05/12/unos-6-de-10-peruanos-es-pobre-o-esta-a-un-paso-de-serlo-qali-warma-pension-65-inei-656148?utm_source=chatgpt.com (in Spanish).
41. Decreto Supremo N.° 180-2021-PCM (2025, April 6). *Gob.pe*. 10 de diciembre de 2021. <https://www.gob.pe/institucion/pcm/normas-legales/2543723-180-2021-pcm> (in Spanish).
42. *Dietz, H.* (1990). Peru’s Sendero Luminoso as a Revolutionary Movement. *Journal of Political & Military Sociology*, 18(1), 123–150. <http://www.jstor.org/stable/45294009>
43. Double-aspect_theory. (2024). *In Wikipedia*. https://en.wikipedia.org/wiki/Double-aspect_theory

44. *Drinot, P.* (2012). Peru, labor and peasant mobilizations, 1900–1950. *The International Encyclopedia of Revolution and Protest*. Ness, Immanuel (ed). Blackwell Publishing, 2009. Blackwell Reference Online. 30 September 2012.
45. El Comercio (Perú). (2024, March 15). *In Wikipedia*. [https://es.wikipedia.org/wiki/El_Comercio_\(Per%C3%BA\)](https://es.wikipedia.org/wiki/El_Comercio_(Per%C3%BA)) (in Spanish).
46. El Peruano. (2024, January 25). *In Wikipedia*. https://es.wikipedia.org/wiki/El_Peruano (in Spanish).
47. El rol de los medios de comunicación en el Perú durante la Pandemia: Reflexiones en el marco del Seminario Online Conversaciones PolítiKAS realizado el 25 de junio de 2020 (2025, March 30). *Konrad Adenauer Stiftung*. <https://www.kas.de/documents/269552/0/El+rol+de+los+medios+de+comunicación+en+el+Perú+durante+la+Pandemia.pdf/d457a599-7f4a-99ca-3230-b8f4ec620bdd?version=1.0&t=1595436508362> (in Spanish).
48. Elecciones 2021: revisa aquí los perfiles de los candidatos presidenciales (2025, March 30). Andina. *Agencia Peruana de Noticias*. 2021 abr. 7. <https://andina.pe/agencia/noticia-elecciones-2021-revisa-aqui-los-perfiles-los-candidatos-presidenciales-831883.aspx> (in Spanish).
49. Elecciones presidenciales en Perú 2011 (2025, April 01). V7Inter. [Video]. *YouTube*. 3:51–3:59. <https://www.youtube.com/watch?v=ghnwsbbLabQ> (in Spanish).
50. Example of the quantum superposition principle (2025, March 24). *Gemini 2.0 Flesh*. <https://gemini.google.com/app/58f3039ecd63f44e>
51. *Fernanda, A. & Angulo, M.* (2023). Análisis de la gestión de redes sociales del gobierno peruano y sus 19 ministerios durante la pandemia del COVID19. *Austral Comunicación*, 12. 10.26422/aucom.2023.1202.gon (in Spanish).
52. *Ferreres, J. M. R.* (2009). Opinión pública y medios de comunicación. Teoría de la agenda setting. *Gazeta de Antropología*, 25 (1), <http://hdl.handle.net/10481/6843> (in Spanish).

53. Fuentes Históricas del Perú (2025, February 27). *Publicaciones Periódicas. El Peruano* (Lima, 1811-1812). <https://fuenteshistoricasdelperu.com/2020/10/11/el-peruano-1811-1812/> (in Spanish).
54. Generative AI for Indigenous Language Content (2025, March 27). *Chat.mistral.ai*. <https://chat.mistral.ai/chat/0cb56534-1194-4a13-803e-3e0c99f37879>
55. Giordano, E. (2025, March 30). Perú: una insurrección contra la política corrupta. CTXT. *Contexto y Accion*, 266. Noviembre 2020. <https://ctxt.es/es/20201101/Politica/34177/peru-corrupcion-jovenes-odebrecht-protestas-sagasti-vizcarra-eduardo-giordano.htm#:~:text=NOVIEMBRE%202020,Siguiente> (in Spanish).
56. Goldstein, K. (1939). The organism: A holistic approach to biology derived from pathological data in man. doi: 10.1037/10021-000.
57. Gorriti, G. (1993). Living Dangerously: Issues of Peruvian Press Freedom. *Journal of International Affairs*, 47 (1), 223–241.
58. Grupo de Opinión Pública. (2007). *Consultoracs*. <https://consultoracs.com/cs/gop/> (in Spanish).
59. Guillen-Royo, M. (2019). Television, Sustainability and Subjective Wellbeing in Peru. *Social Indicators Research*. 141.10.1007/s11205-018-1853-z. https://www.researchgate.net/publication/322868260_Television_Sustainability_and_Subjective_Wellbeing_in_Peru
60. Guriev, S. (2023). Spin dictators : the changing face of tyranny in the 21st century. Princeton University Press, p. 92–104.
61. Gutierrez, C. 2005. La Radio en las Escuelas Rurales. Andinas. Asociación Pukllasunchis. *Disponible*. en: <http://www.pukllasunchis.org/radio/pdfs/> (in Spanish).
62. Hernán A. and anonymous (2025, March 29). Key findings. *Freedom House*. <https://freedomhouse.org/country/peru/beijings-global-media-influence/2022>
63. Historia del Perú. (2025, February 26). *In Wikipedia*. https://es.wikipedia.org/wiki/Historia_del_Per%C3%BA (in Spanish).

64. Holism. (2025, January 19). In Merriam-Webster.com dictionary. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/holism>
65. Independent Media and Community Building (2025, March 27). *Chat.mistral.ai*. <https://chat.mistral.ai/chat/0cb56534-1194-4a13-803e-3e0c99f37879>
66. Indigenous peoples in Peru (2025, March 18). <https://iwgia.org/en/peru/2353-indigenous-broadcasters-in-peru-the-right-to-commu.html>
67. Informe desde Lima: expresidente peruano Alejandro Toledo, condenado a 20 años en caso Odebrecht (2025, April 6). *France24* (video). 22.10.2024. <https://www.france24.com/es/video/20241022-informe-desde-lima-expresidente-peruano-alejandro-toledo-condenado-a-20-a%C3%B1os-en-caso-odebrecht> (in Spanish).
68. Instant Messaging and Social Cohesion (2025, March 27). *Chat.mistral.ai*. <https://chat.mistral.ai/chat/0cb56534-1194-4a13-803e-3e0c99f37879>
69. IRTP desplegará impresionante cobertura del Inti Raymi con más de 70 profesionales entre personal técnico y de producción (2025, April 7). *Gob.pe*. 19 de junio de 2024. <https://www.gob.pe/institucion/irtp/noticias/974707-irtp-desplegara-impresionante-cobertura-del-inti-raymi-con-mas-de-70-profesionales-entre-personal-tecnico-y-de-produccion> (in Spanish).
70. *Jackman, H.* (2000). Meaning Holism. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. <https://plato.stanford.edu/entries/meaning-holism/>
71. *Jackman, H.* (2014). Meaning Holism. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2020 Edition). Edward N. Zalta (ed.), URL <https://plato.stanford.edu/archives/win2020/entries/meaning-holism/>
72. *Jinchuña Huallpa, J., Flores Arocutipa, J. P., Fernández Sosa, L. E.* (2023). Efectos del coronavirus covid-19 en el empleo y los ingresos familiares en el sur del Perú, 2020. *Las ciencias humanas y el análisis sobre fenómenos sociales y culturales* 3, Capítulo

10. *Atena Editora*. <https://atenaeditora.com.br/catalogo/download-post/74076> (in Spanish).
73. Juicio Alejandro Toledo: dictan Sentencia por Caso “Interoceánica” (2025, April 6). *Facebook*. https://www.facebook.com/watch/live/?ref=watch_permalink&v=570550165423822 (in Spanish).
74. *Jörgenfelt, C., Partington, H.* (2019). A critical analysis of Smuts’ theory of holism. *European Journal of Integrative Medicine*, 31. doi: <https://doi.org/10.1016/j.eujim.2019.100980>
75. *Kholod, O.* (2024). Basic forms and types of social communications seven Andean cultures of Peru: (the period from 35–40 million years BC to 700 AD). *Social Communications: Theory and Practice*, 16(2), p. 61. <https://doi.org/10.51423/2524-0471-2024-16-2-1>
76. *Kunst, A.* (2025, March 27). Most used social media platforms by type in Peru 2023. *Statista*. Aug 30, 2023. <https://www.statista.com/forecasts/1347922/most-used-social-media-platforms-by-type-in-peru>
77. La espiritualidad ancestral andina y enigmas del folclore peruano llegan a TVPerú con “Hora contacto” (2025, April 7). *Gob.pe*. 27 de febrero de 2025. <https://www.gob.pe/institucion/irtp/noticias/1117429-la-espiritualidad-ancestral-andina-y-enigmas-del-folclore-peruano-llegan-a-tvperu-con-hora-contacto> (in Spanish).
78. La renuncia de Alberto Fujimori (2025, March 30). Centro la Documentacion E Investigacion. <https://lum.cultura.pe/cdi/periodico/la-renuncia-de-alberto-fujimori> (in Spanish).
79. Lady Miranda (2025, March 27). The Impact of Social Media on Protest Movements in Peru: A Comprehensive Analysis by Lady Miranda. *LinkedIn Corporation*. 30 August 2023. <https://www.linkedin.com/pulse/impact-social-media-protest-movements-peru-analysis-miranda-delgado/>
80. *López Linares, C.* (2025, March 27). Projects use generative AI to bring Indigenous languages to the news in Peru. *Knight Center for Journalism in the Americas*. February 27, 2024.

- <https://latamjournalismreview.org/articles/projects-use-generative-ai-to-bring-indigenous-languages-to-the-news-in-peru/>
81. Marinera (2025, April 7). *Gemini. 2.0*. Flash. <https://gemini.google.com/u/0/app/8ecd50d0e934dbd0>
 82. *McLuhan, M.* (1962). *The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man*. University of Toronto Press, 293.
 83. *Mendoza-Mori, A. & Becerra Sanchez, M. A.* (2025, March 27). Quechuactivism in Social Media. Digital Content and Indigenous Language Awareness. *ReVista. Harvard review of Latin America*. Apr 25, 2023. <https://revista.drclas.harvard.edu/quechuactivism-in-social-media-digital-content-and-indigenous-language-awareness/>
 84. Miski Takiy (2025, April 7). TVPerú. *YouTube*. 22.03.2025. <https://www.youtube.com/watch?v=RH0ehDoqyBQ> (in Spanish).
 85. Monism (2024). *In Wikipedia*. <https://en.wikipedia.org/wiki/Monism>
 86. *Monsalve S., M. M.* (2025, April 7). Un año después de la condena internacional a Perú, La Oroya sigue contaminada con dióxido de azufre. *El Pais*. 04 Abr 2025. https://elpais.com/america-futura/2025-04-04/un-ano-despues-de-la-condena-internacional-a-peru-la-oroya-sigue-contaminada-con-dioxido-de-azufre.html?utm_source=chatgpt.com (in Spanish).
 87. *Montúfar-Calle, Á., Atarama-Rojas, T., & Saavedra-Chau, G.* (2022). Análisis de la actividad política en redes sociales durante la primera vuelta electoral de las elecciones generales 2021 en Perú. *Revista de Comunicación*, 21(1), 273-292. <https://doi.org/10.26441/rc21.1-2022-a14> (in Spanish).
 88. *Montúfar-Calle, Á., Atarama-Rojas, T., Saavedra-Chau, G.* (2022). Análisis de la actividad política en redes sociales durante la primera vuelta electoral de las elecciones generales 2021 en Perú. *Revista de Comunicación*. DOI: 10.26441/RC21.1-2022-A14. <https://revistadecomunicacion.com/article/view/2606/2200#toc> (in Spanish).

89. *Morán, D. & Aguirre, M.* (2014). La prensa y el discurso político en la historia peruana: algunas consideraciones teóricas y metodológicas. *Investigaciones Sociales*, 12, 229–248. 10.15381/is.v12i20.7179 (in Spanish).
90. *Morgan, C. L.* (1927). Holism and Evolution by J. C. Smuts [Review], *J. Philos. Stud.* 2, 93–97. <https://www.jstor.org/stable/3745387>
91. Official Languages in Peru (2025, March 29). *Donquijote*. <https://www.donquijote.org/peruvian-culture/traditions/spanish-peru/>
92. *Oliart, P.* (1998). 12 Alberto Fujimori: “The Man Peru Needed?” In S. Stern (Ed.), *Shining and Other Paths: War and Society in Peru, 1980–1995* (p. 411–424). New York, USA: Duke University Press. <https://doi.org/10.1515/9780822398059-020>
93. *Oré Arroyo, C.* (2025, March 31). Alejandro Toledo y las regiones que lo apoyaron mayoritariamente en las elecciones del 2001. *Infobae*. 23 Abr, 2023. <https://www.infobae.com/peru/2023/04/23/alejandro-toledo-y-las-regiones-que-lo-apoyaron-mayoritariamente-en-las-elecciones-del-2001/> (in Spanish).
94. *Pariser, E.* (2011). The filter bubble: What the internet is hiding from you. New York: Penguin.
95. *Parker, D. S.* (1995). Peruvian politics and the eight-hour day: Rethinking the 1919 general strike. *Canadian Journal of History*, 30(3), 417–438.
96. *Peralta Ruiz, V.* (2005). Prensa y redes de comunicación en el Virreinato del Perú, 1790–1821. *Tiempos de América: Revista de historia, cultura y territorio*, 12, 113–131. <https://raco.cat/index.php/TiemposAmerica/article/view/105660> (in Spanish).
97. *Peralta Ruiz, V.* (2022). Las expediciones científicas y la visualización imperial de la Amazonía peruana, 1790–1801. *Boletín americanista*, (84), 63–83. <https://doi.org/10.1344/BA2022.84.1003> (in Spanish).

98. Peru Population (LIVE) (2025, March 18). <https://www.worldometers.info/world-population/peru-population/>
99. Perú puede sumar casi 20 mil muertes por COVID-19 en agosto, según estudio de la U. de Washington (2025, March 31). *Wayka*. 27.05.2020. https://wayka.pe/peru-puede-sumar-casi-20-mil-muertes-por-covid-19-en-agosto-segun-estudio-de-la-u-de-washington/?gad_source=1&gclid=CjwKCAjw-qi_BhBxEiwAkxvbkJR6cLLYH-Rq8XaZmJ4Jv-hNZaHt9UH1BmKRQFFFoK4vSSkRwHTo1hoCB5cQAvD_BwE (in Spanish).
100. Perú: manifestantes arremeten contra periodistas durante la cobertura de violentas protestas (2025, March 30). *Instituto Prensa y Sociedad – IPYS*. 04.04.2022. <https://ipys.org/libertad-de-expresion/alertas/peru-manifestantes-arremeten-contra-periodistas-durante-la-cobertura-de-violentas-protestas> (in Spanish).
101. Plan nacional de acción para la prevención, asistencia y erradicación de la violencia contra las mujeres 2017–2019. LEY 26.485 (2025, March 30). *Argentina.gob.ar*. https://www.argentina.gob.ar/sites/default/files/consejo_nacional_de_mujeres_plan_nacional_de_accion_contra_violencia_genero_2017_2019.pdf (in Spanish).
102. *Postman, N.* (1985). *Amusing Ourselves to Death: Public Discourse in the Age of Show Business*. Penguin Books, 184.
103. Public media & indigenous languages (2019 January 28). <https://www.public-mediaalliance.org/public-media-indigenous-languages/>
104. Public media & indigenous languages (2025, March 27). *Public Media Alliance*. 28th January 2019. <https://www.publicmediaalliance.org/public-media-indigenous-languages/>
105. Quechua and Aymara declared official languages in Peru's region of Puno (2025, March 29). *Nationalia*. 06.12.2011. <https://www.nationalia.info/new/9462/quechua-and-aymara-declared-official-languages-in-perus-region-of-puno>

106. Quechua and Aymara in Broadcast Media (2025, March 27). *Chat.mistral.ai*. <https://chat.mistral.ai/chat/0cb56534-1194-4a13-803e-3e0c99f37879>
107. Quiénes Somos (2025, March 24). *Radio La Voz de la Selva*. <https://radiolavozdelaselva.org/> (in Spanish).
108. Radio and Community Engagement (2025, March 27). *Chat.mistral.ai*. <https://chat.mistral.ai/chat/0cb56534-1194-4a13-803e-3e0c99f37879>
109. Radio La Voz de la Selva (2025, March 24). *ChatGPT*. <https://chatgpt.com/> (in Spanish).
110. Radio Tawantinsuyo (2025, March 24). *ChatGPT*. <https://chatgpt.com/> (in Quechua).
111. Roblain, A. & Green, E. G. T. (2021). From perceived polarization of immigration attitudes to collective action. *International Journal of Intercultural Relations*, 80 (November 2020), 112–120. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2020.11.0099>
112. Rosario Pacahuala, E. (2021). Abraham Valdelomar y su experiencia universitaria (1906–1913). *Letras (Lima)*, 92(135), 32–44. <https://doi.org/10.30920/letras.92.135.3> (in Spanish).
113. Ruiz-Dodobara, F., Uribe-Bravo, K.-A., & Chaparro, H. (2024). Social Media, Affective Polarization, and Collective Action in Peru. *Communication & Society*, 37(4), 39–55. <https://doi.org/10.15581/003.37.4.39-55>
114. Sánchez, L. A. (1987). Valdelomar o la Belle Époque, Lima, INPROPEA (in Spanish).
115. Sánchez, V. T. (2025, March 30). Perú: disturbios durante marcha contra la corrupción. *France 24*. 28.07.2018. <https://www.france24.com/es/20180728-peru-disturbios-marcha-corrupcion> (in Spanish).
116. Saravia Salazar, J. I. (2020). Entre lobbys y movilización social en el Perú: el tenso panorama político tras recientes casos de corrupción. *Epistemological Others, Languages, Literatures, Exchanges and Societies Journal*, 11, juillet, 1–14. https://gric.univ-lehavre.fr/IMG/pdf/javier-saravia_final-2.pdf (in Spanish).

117. Saving Endangered Indigenous Language in Peru (2025, March 27). *Chapman University*. November 17, 2023. <https://news.chapman.edu/2023/11/17/saving-endangered-indigenous-language-in-peru/>
118. *Sevnick, M. P.* (2004). Holism, physical theories and quantum mechanics. *Studies in History and Philosophy of Science. Part B: Studies in History and Philosophy of Modern Physics*, 35 (4), 693. doi: 10.1016/j.shpsb.2004.08.001
119. *Shearer, B.* (2025, March 27). What Languages Are Spoken in Peru? An Exploration of Linguistic Diversity. *Fachse Languages*. July 11, 2024. <https://www.idiomasfachse.edu.pe/2024/07/11/what-are-the-languages-spoken-in-peru/>
120. *Smuts, J. C.* (1926). *Holism and Evolution*. P. 317. New York: The Macmillan Company.
121. Social Media Campaigns in Indigenous Languages (2025, March 27). *Chat.mistral.ai*. <https://chat.mistral.ai/chat/0cb56534-1194-4a13-803e-3e0c99f37879>
122. Streema (2025, March 24). Radio Tawantinsuyo-AM 1190-Cusco. https://streema.com/radios/Radio_Tawantinsuyo (in Quechua).
123. *Switzer, R. W.* (2007). Sendero Luminoso and Peruvian counterinsurency. *LSU Master's Theses*. DOI 10.31390/gradschool_theses.1816. https://repository.lsu.edu/gradschool_theses/1816 (in Spanish).
124. *Taj, M., Turkewitz, J.* (2025, March 30). Pedro Castillo es declarado ganador en las elecciones presidenciales de Perú. *The New York Times*. 19 de julio de 2021. <https://www.nytimes.com/es/2021/07/19/espanol/pedro-castillo-peru.html?auth=login-google1tap&login=google1tap> (in Spanish).
125. *Taj, M., y Kurmanaev, A.* (2025, March 31). El virus exhibe las debilidades de la historia de éxito de Perú. *The New York Times en Español*. 12 de junio de 2020. <https://www.nytimes.com/es/2020/06/12/espanol/america-latina/peru-coronavirus-corrupcion-muertes.html> (in Spanish).

126. *Tauro del Pino, A.* (2001). Enciclopedia Ilustrada del Perú. Tercera Edición. T. 9. JAB/LLO. Lima, PEISA (in Spanish).
127. Television and Social Media Integration (2025, March 27). *Chat.mistral.ai*. <https://chat.mistral.ai/chat/0cb56534-1194-4a13-803e-3e0c99f37879>
128. Television Programs or TV Channels in Peru in Quechua (2025, March 24). *ChatGPT*. <https://chatgpt.com/>
129. The bystander effect in the processes of interaction of social communications and media in the history of Peru from 1835 to 2025. (2025, January 26). *Chat.Mistral.AI*. <https://chat.mistral.ai/chat/6a5ce2f5-64b0-4669-9a3f-3c73b5606135>
130. The Editors of Encyclopaedia Britannica (2009, March 13). APRA. *Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/topic/APRA>
131. The End of the Aristocratic Republic and the Coup d'état in Peru in 1919 (2025, March 10). *Chat GPT4.0*. <https://chatgpt.com/>
132. The main trends in the study of the history of social communications in Peru (2024, March 7). *Poe*. <https://poe.com/chat/22xi1athlla0mnmy60p>
133. The Peruvian Revolution (2025, January 26). Argus, 30 Aug. 1930. p. 20. (Melbourne, Vic.: 1848–1957). <https://trove.nla.gov.au/newspaper/article/4108834#>
134. The specifics of the reflection of national color in the film “Milk of Sorrow” (La Teta Asustada) (2025, April 10). *Mistral.ai*. <https://chat.mistral.ai/chat/6abeba28-dd0b-428d-8658-33a6c044c893>
135. *Toledo, C.* (2025, April 01). Lava Jato en Perú: tres años de terremoto político. *Deutsche Welle*. 21 de diciembre de 2019. <https://www.dw.com/es/lava-jato-en-per%C3%BA-tres-a%C3%B1os-de-terremoto-pol%C3%ADtico/a-51768980> (in Spanish).
136. *Tomás de Heres*. (2024, March 16). In *Wikipedia*. https://es.wikipedia.org/wiki/Tom_%C3%A1s_de_Heres (in Spanish).

137. Torres, A. (2025, March 27). News in Peru: which media do Peruvians trust the most? *Sherlock Communications*. <https://www.sherlockcomms.com/blog/news-in-peru-most-trusted-media/>
138. Transmisión en vivo de radio matinal – Viva la cultura (Semana 13) (2025, April 7). *Radio Matinal*. 2024, June 20. <https://soundcloud.com/radio-matinal/20240620-transmicion-en-vivo-de-radio-matinal-viva-la-cultura-semana-13> (in Spanish).
139. TVPerú es el canal oficial del concurso de la marinera 2025 (2025, April 6). *Gob.pe*. 25 de enero de 2025. <https://www.gob.pe/institucion/irtp/noticias/1097455-tvperu-es-el-canal-oficial-del-concurso-de-la-marinera-2025> (in Spanish).
140. Una y Mil Voces (2025, April 7). TVPerú. *YouTube*. 20.08.2023. https://www.youtube.com/watch?v=V843_TdxFso (in Spanish).
141. Víctor Raúl Haya de la Torre (1895–1979) (2025, March 10). MIA – Sección en Español: Archivo de referencia Obras de V. R. Haya de la Torre. <https://www.marxists.org/espanol/haya/index.htm> (in Spanish).
142. Vindicator (2025, February 26). *In Dictionary*. <https://www.dictionary.com/browse/vindicator>
143. What Is Superposition and Why Is It Important? (2025, January 24). *Caltech*. <https://scienceexchange.caltech.edu/topics/quantum-science-explained/quantum-superposition>
144. What Is the Uncertainty Principle and Why Is It Important? (2025, January 20). *Caltech*. <https://scienceexchange.caltech.edu/topics/quantum-science-explained/uncertainty-principle>
145. *Whitehead, A. N. (1929; 1978). Process and Reality: An Essay in Cosmology, New York: Macmillan, 1929; corr.ed., eds. David Ray Griffin and Donald W. Sherburne, New York: Free Press, 1978.*
146. *Yarchi, M., Baden, C. & Kligler-Vilenchik, N. (2020). Political Polarization on the Digital Sphere: A Cross-platform, Over-time Analysis of Interactional, Positional, and Affective Po-*

- larization on social media. *Political Communication*, 38(1–2), 1–42. <https://doi.org/10.1080/10584609.2020.1785067>
147. Антиіманізм (2025, January 19). *Mistral AI*. <https://chat.mistral.ai/chat/9e9d5b5e-1ea3-44a3-92f4-2641b4c2aae4> (in Ukrainian).
148. Гори Анди — коли виникли гори, природа, корисні копалини. (2020). *Znai.com*. <https://znai.com.ua/gori-andi-kolivnikli-gori-priroda-korishn-kopalini/> (in Ukrainian).
149. *Горовий В. М.* (2010). Соціальні інформаційні комунікації, їх наповнення і ресурс. Київ: НБУВ, 230 с. <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0003131> (in Ukrainian).
150. *Душина, М.* (2024). Тіло як могила. Психологічний аналіз фільму Клаудії Льюїс “Молоко скорботи”. *Український психоаналітичний журнал*, 2(2), 52–62. <https://doi.org/10.32782/upj/2024-2-2-6> (in Ukrainian).
151. *Злобіна О., Близнюк Є.* (2021). Афективна поляризація як маркер суспільного розколу: нові підходи до дослідження. *Український соціум*, 4 (79), 9–25 (in Ukrainian).
152. *Ільганаєва В. О.* (2009). Соціальна комунікація як об’єкт теоретизації. *Філософія людського спілкування: філософія, психологія, соціальна комунікація*, 1, 60–68 (in Ukrainian).
153. Іманізм (2025, January 19). *Mistral AI*. <https://chat.mistral.ai/chat/9e9d5b5e-1ea3-44a3-92f4-2641b4c2aae4> (in Ukrainian).
154. *Никифорова, А. Р., Никифорова, Н. О.* (2009). Соціальна інженерія як напрям у пострадянській соціології: проблеми становлення і розвитку. *Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства*. Київ, 95–99 (in Ukrainian).
155. *Почепцов, Г. Г.* (2010). Соціальні комунікації і нові комунікативні технології. *Комунікація*, 1, 19–26 (in Ukrainian).
156. Презумпція. (2024, March 24). *In Wikipedia*. <https://uk.wikipedia.org/wiki/Презумпція> (in Ukrainian).
157. *Різун, В.* (2012). Соціальні комунікації як інженерне вчення, або соціальні комунікації в системі соціального інжинірингу (соц. інженерії). *Комунікація*, 2, 8–18 (in Ukrainian).

158. Сімон Болівар. (2024, March 16). *In Wikipedia*. https://uk.wikipedia.org/wiki/Сімон_Болівар (in Ukrainian).
159. Соціальна інженерія (соціологія) (2025, лютий 24). *У Wikipedia*. [https://uk.wikipedia.org/wiki/Соціальна_інженерія_\(соціологія\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Соціальна_інженерія_(соціологія)) (in Ukrainian).
160. Суперпозиція (2025, січень 23). *Internetri*. <https://internetri.net/qntm/202110/superpozycjiya/> (in Ukrainian).
161. Холод, О. (2020). Метод квантового хроноса в дослідженнях віддаленої комунікації: (або аналіз процесів дистанційованої комунікації в межах просторово-часового континууму). *Соціальні комунікації: теорія і практика*, 10(1), 32–67. вилучено із <https://new.comteka.com.ua/index.php/journal/article/view/33> (in Ukrainian).
162. Холод, О. (2023). Методологічні принципи досліджень процесів соціальних комунікацій. *Соціальні комунікації: теорія і практика*, 15(1), 9–43. <https://doi.org/10.51423/2524-0471-2023-15-1-1> (in Ukrainian).
163. Холод, О. М. (2012). Соціальнокомунікаційний інжиніринг як методологія дослідження соціальних комунікацій. *Світ соціальних комунікацій*, 8, 7–12 (in Ukrainian).
164. Холод, О. М. (2013). Соціальні комунікації як поняття в науковій галузі “соціальні комунікації”. *Психолінгвістика*, 12, 286–293. http://nbuv.gov.ua/UJRN/psling_2013_12_42 (in Ukrainian).
165. Холод, О. М. (2014). Наукова галузь “Соціальні комунікації” та соціальна інженерія: спільне й різне. *Комунікаційні технології*, 4, 5–12 (in Ukrainian).
166. Холод, О. (2024). Основні форми та види соціальних комунікацій семи андських культур Перу: (період від 35–40 млн років до н. е. до 700 р. н. е.). *Соціальні комунікації: теорія і практика*, 16(2), 10–50. <https://doi.org/10.51423/2524-0471-2024-16-2-1> (in Ukrainian).
167. Шилова, В. В. (2014). Особливості дослідження комунікаційних технологій як процесу соціального інжинірингу у мас-медіа. *Комунікаційні технології*, 3, 222–242 (in Ukrainian).

Розділ 6

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ ІМПЕРІЇ ІНКІВ: ДІАХРОННИЙ І ХОЛІСТИЧНО-КВАНТОВИЙ АНАЛІЗ

6.1. Вступ до розділу 6

Соціальні комунікації імперії інків дотепер ніхто, на нашу думку, не вивчав із сукупної позиції діахронічного аналізу. До того ж, жоден дослідник, як ми вважаємо, не торкався аналізу соціальних комунікацій інків із точки зору холістично-квантового підходу (Холод, 2022). Згадані факти свідчать про актуальність і важливість нашого дослідження для наукової галузі “Соціальні комунікації”.

Метою нашого дослідження є здійснення діахронного й холістично-квантового аналізу соціальних комунікацій Імперії інків (1438 р. — 1533/1572 рр.) й ідентифікація специфічних характеристик згаданих комунікацій. Основною гіпотезою стало припущення про те, що завдяки діахронному й холістично-квантовому аналізу соціальних комунікацій імперії інків можна ідентифікувати специфічні характеристики згаданих комунікацій.

6.2. Методи й методики дослідження

Для здійснення діахронного й холістично-квантового аналізу соціальних комунікацій Імперії інків й ідентифікації специфічних характеристик згаданих комунікацій ми обрали декілька методів із різних груп, а саме із групи загальних методів, групи наукових і групи галузевих методів.

Із числа *загальних методів* ми звернулися до потенціалу хо-лізму (холістичного підходу), який стверджує первинність Цілого, або “віра в те, що кожна річ є цілим, важливішим за частини, які його складають” (Holism, 2024).

У нашому дослідженні група *наукових методів* представлена традиційним аналізом і синтезом, гіпотетико-дедуктивним методом, методом абстрагування й спостереження.

Серед *галузевих (спеціальних) методів* ми обрали метод квантового хроносу (Крутов, 2021: 34–46; Холод, 2020: 32–67), який

“передбачає аналіз комунікаційних процесів і текстів..., оприлюднених... не менше ніж 75 років до моменту їх (процесів комунікації та текстів) аналізу, що обумовлено середнім віком людини, знайомої за життя з епістемою... з урахуванням двох факторів: 1) аналізовані комунікаційні процеси та тексти повинні сприйматися сучасним читачем, знайомим лише теоретично з епістемою, у рамках якої відбувалися комунікаційні процеси та був створений текст; 2) аналіз процесу здійснення комунікаційного процесу та сприйняття текстів має бути експериментальним і враховувати принципи та поняття квантової теорії — принцип невизначеності В. Гейзенберга та принцип додатковості Н. Бора, а також поняття суперпозиції” (Холод, 2020: 32–67).

Галузевий (для гуманітарних наук) метод діяхронного аналізу ми застосували для пошуку історико-археологічних підтверджень висунутої гіпотези. Методикою нашого дослідження стали такі пошукові процедури:

- 1) відбір наукових публікацій, що дотичні до теми нашого дослідження;
- 2) аналіз і синтез відібраних публікацій на предмет пошуку методів, валідних для вивчення аналізованої проблеми;
- 3) формування методології нашого дослідження;

- 4) здійснення холістичного й діяхронічного аналізу фактів, описаних в комунікативістських, археологічних, історичних, культурологічних публікаціях;
- 5) аналіз соціальних комунікацій Імперії інків (1438 р. — 1533/1572 рр.);
- 6) ідентифікація специфічних характеристик соціальних комунікацій імперії інків.

6.3. Результати та обговорення. Загальний соціальнокомунікаційний фон

Інками називають племена південноамери-канських індіанців, які під час іспанського завоювання в 1532 році правили імперією (Britannica, Editors of Encyclopaedia, 2024). Територія, яку населяли інки, “простягалася вздовж узбережжя Тихого океану та високогір’я Анд від північного кордону сучасного Еквадору до річки Мауле в центральній частині Чилі” (Britannica, Editors of Encyclopaedia, 2024).

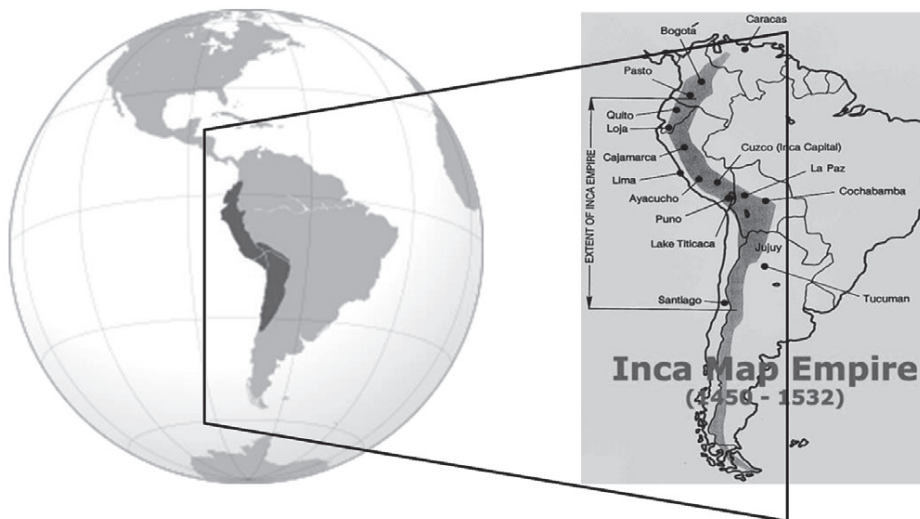

Рис. 27. Місце розташування імперії інків (1438 р. – 1533/1572 рр.).
Зображення глобуса з розташуванням Північної і Південної Америки
(Земна куля ліворуч; джерело – https://en.wikipedia.org/wiki/Inca_Empire).
Розташування Імперії інків на карті Південної Америки (карта праворуч,
джерело – https://www.peruadventurestours.com/en/inca_empire.html)

Імперію інків називають Realm of the Four Parts (Quechua: *Tawantinsuyu*), або Чотрири Частини Разом (McEwan, 2008). Назва імперії містила в собі розуміння соціальнокомунікаційної єдності племен інків, що з позиції холістичного підходу ми трактуємо як Ціле, що складається з чотирьох боків світу.

“У кечуа tawa — це чотири, а -ntin — це суфікс, що називає групу, тому tawantin — це квартет, група з чотирьох речей, узятих разом, у цьому випадку чотири suyи (“регіони” або “провінції”), кути яких зустрічаються в столиці. Чотири сую були: Чінчайсую (північ), Антісую (схід; джунглі Амазонки), Куласую (південь) і Кунтісую (захід). Таким чином, назва Тавантінсуйу була описовим терміном, що вказував на об’єднання провінцій. Іспанська мова транслітерувала назву як Тауатінсуйо або Тахуатінсуйу” (McEwan, 2008: 221).

Соціальні й культурні традиції спілкування членів племен інків, що говорили різними діалектами кечуа, не були оригінальними. Вони були наслідувані від попередніх імперій, що дає право стверджувати: соціальні комунікації Імперії інків не були неординарними соціальними процесами.

“Імперії інків передували дві великі імперії в Андах: Тіуанаку (бл. 300–1100 рр. н. е.), що базувалася навколо озера Тітікака, і Варі або Уарі (бл. 600–1100 рр. н. е.), із центром поблизу міста Аякучо. Варі займали територію Куско близько 400 років. Таким чином, багато характеристик імперії інків походять від більш ранніх багатостатевих і експансивних андських культур” (McEwan, 2006).

Дослідники (Spalding, 1984) висловлюють передбачення щодо того, що попередні андські цивілізації стимулювали вдосконалення інками системи соціальних комунікацій. Такі комунікації мали різні форми — від якісних доріг до налагодже-

ного процесу виробництва товарів, що, на нашу думку, свідчило про високий розвиток логістичних товарних зв'язків між племенами.

“...більш раннім цивілізаціям, можливо, зобов'язані деякими досягненнями імперії інків: “тисячі кілометрів/миль доріг і десятки великих адміністративних центрів зі складною кам'яною конструкцією... терасових схилів гір і засипаних долинами”, а також виробництво “величезних партій товарів” (Spalding, 1984).

Соціальні комунікації інків спиралися на сувору мілітарну систему взаємин інків з іншими народами й культурами Анд. Перші згадки про інків пов'язані із селом Пакарітампу, де мешкало плем'я інків на чолі з Манко Капак (Manqo Qharaq). Налагоджуючи соціальні комунікації завойовника, манко Капак завів своє плем'я до міста Куско, яке було розташовано за 24 км від села Пакарітампу. У Куско розпочалася історія народу, який став панівним на території більше 2 млн км² у горах Анди. Оскільки створенням міста Куско датовано XII століттям, ми можемо передбачити початок існування інків від XII століття нашої ери (Britannica, T. Editors of Encyclopaedia, Inca, 2024).

Соціальний та економічний устрій інків у період від XII до XIV століття не відрізнявся від устрою інших багаточисленних племен, які заселяли Анди. Лише з правлінням Майти Капак (Mayta Qharaq) у XIV столітті інки виявляють свою воєвничу експансійну сутність.

*“Під керівництвом **Майти Капак** інки почали експансію, нападаючи та грабуючи села сусідніх народів і, ймовірно, стягуючи якусь данину. За часи правління **Капак Юпанкі** (Qharaq Yupanki), наступного імператора, інки вперше поширили свій вплив за межі долини Куско, а з восьмим імператором **Віракоча Інка** (Wiraqocha 'Inka) інки поча-*

ли програму постійного завоювання, встановлюючи гарнізони серед поселень народів, яких вони завоювали” (Britannica, T. Editors of Encyclopaedia, Inca, 2024).

6.4. Соціальні комунікації за часи правління Пачакуті Інки Юпанкі

Мілітаристські соціальні комунікації династії Інка продовжив десятий імператор на ім'я **Пачакуті Інка Юпанкі**. Однією з форм соціальних комунікацій слід вважати соціально-ієрархічний устрій Імперії інків. Чітко організовані соціальні комунікації відслідковуються в державному (імперському) менеджменті, який налагодив Пачакуті (Pachacuti Inca Yupanqui, 2024). Дослідники Британського музею характеризували Пачакуті як чоловіка, “головного лідера мезоамериканської (доколумбової)” Америки (Pachacuti Inca Yupanqui, 2024). Пачакуті жив у період від 1438 до 1471 року. За даними Британського музею, ім'я Пачакуті означає “Той, хто переробляє світ”.

“Пачакуті Інка Юпанкі був дев'ятим Сапа Інкою Королівства Куско, яке він перетворив на імперію Тавантінесу-йю... Під час його правління Куско перетворився з хутора в імперію, яка могла конкурувати з Чиму, а згодом і перегнати її. Він розпочав епоху завоювань, яка протягом трьох поколінь розширила панування інків від долини Куско майже до всієї цивілізованої Південної Америки” (Pachacuti Inca Yupanqui, 2024).

Організовані Пачакуті соціальні комунікації державного менеджменту дозволили йому здійснити переструктурування державного устрою, який функціонував у королівстві Куско. Для здійснення ідеї єдиноначальності Пачакуті організував систему шпигунів. Функції таких шпигунів були зведені до інформування ієрарха про справи в політичному й військовому

устройствах регіонів. Нові соціальні комунікації Пачакуті ґрунтувалися на щедрих обіцянках майбутнього зиску регіональних лідерів під началом центральної влади. Верховний лідер запропонував їм “подарунки у вигляді предметів розкоші... високоякісні тканини” (Inca Empire, 2024), й обіцяв, “що вони будуть матеріально багатшими, ніж його піддані” (Inca Empire, 2024).

Хитрість соціальних комунікацій Імперії інків при головуванні Пачакуті полягала в тому, що його обіцянки більшість регіональних лідерів сприйняли позитивно й добровільно прийняли вигідні для них умови підлеглості. На думку дослідників (Britannica, T. Editors of Encyclopaedia. Inca, 2024), Пачакуті практикував примусове переселення племен до різних регіонів створеної ним імперії. Таке переселення відповідає процесу соціальної інтеграції. Її метою Пачакуті вважав досягнення політичної стабільності й мінімізацію можливих соціальних заворушень невдоволених підлеглих в регіонах. Спротив непокірних придушувалися військовою міццю нового вождя інків. Нелояльних підданих Пачакуті страчував, дітей родин інків, які чинили спротив, наказував перевезти в центр імперії, до м. Куско. Там таких дітей спеціально підготовлені наставники вчили системі державного менеджменту Імперії інків. Це робилося задля того, щоб навчені новим державним соціальним комунікаціям молоді фахівці, ставши дорослими, поверталися до регіонів і реалізували ідею централізованої держави. Крім того, молодих інків жіночої статі Пачакуті насильно віддавав заміж за членів сильних родин місцевих лідерів, що в майбутньому, на думку Пачакуті, повинно було скріпити державні соціальні комунікації і ще більше централізувати Імперію інків (Inca Empire, 2024).

Головний ледір Мезоамерики розподілив державу інків на чотири регіони: “*Чінчасую (Північний Захід), Антісую (Північний Захід), Кунтісую (Південний Захід) і Кулласую (Південний Захід)*” (Inca Empire, 2024). У кожний із регіонів Пачакуті призначив вождів, знаних серед племен індіанців, які вправно здійснювали соціальні комунікації з підлеглими членами пле-

мен. Лідер інків створив центральний уряд, яким керували представники інків. За даними дослідників, наприклад (Weatherford, J. McIver, 1988), відомий на весь світ населений пункт Мачу-Пікчу міг слугувати літньою резиденцією Пачакуті. Щоправда, не виключена версія про те, що Мачу-Пікчу використовувався як сільськогосподарська станція (Weatherford, J. McIver, 1988). Така умовна адміністративна реформа дала можливість Пачакуті здійснювати державні соціальні комунікації за ієрархічним вертикальним рівнем.

Пачакуті організував фінансові соціальні комунікації, що ґрунтувалися на оподаткуванні населення Імперії інків. Не всі віддалені регіони могли платити податки.

“Адже, як відомо всім, жодне село на горах або рівнинах не сплатило данини, яку з нього стягували ті, хто відповідав за ці справи. Існували навіть провінції, де, коли тубільці заявляли, що вони не в змозі платити данину, інки наказували, щоб кожен житель був зобов’язаний кожні чотири місяці здавати велике перо, наповнене живими вошами, що було способом навчання інків і привчання їх платити данину” (Starn, Kirk, & Degregori, 2009).

Відомо (Britannica, T. Editors of Encyclopaedia. Inca, 2024), що місцеві лідери, яких призначав Пачакуті, відповідали за стягнення трудового податку. На той час соціальні комунікації податкової системи мали кілька варіантів: від служби в армії чи громадських робіт до сільськогосподарських робіт.

Соціальні комунікації на культурному рівні в Імперії інків були зазвані інтегрувати різні племена й цивілізації в єдиний соціально-культурний та військово-економічний простір. Така тенденція мала різний ступінь успіху. “Не всі місцеві культури були повністю інтегровані” (Starn, Kirk, & Degregori, 2009), оскільки “Імперія інків у цілому мала економіку, засновану на обміні та оподаткуванні предметів розкоші та робочої сили” (Starn, Kirk, & Degregori, 2009). Зрозуміло, що не всі регіони

Імперії інків мали однакові економічні й військові ресурси, тому не всі регіони держави могли вибудовувати ефективні соціальні комунікації в державній вертикалі.

Діахронічний і холістично-квантовий аналіз соціальних комунікацій Імперії інків під керівництвом Пачакуті Інка Юпанкі від 1438 до 1471 року ми здійснили завдяки табл. 13.

Таблиця 13

Діахронний аналіз соціальних комунікацій Імперії інків
(під керівництвом Пачакуті Інка Юпанкі від 1438 до 1471 року)

№ пор.	Ознаки соціальних комунікацій	Види й аспекти аналізу соціальних комунікацій	
1	2	3	4
1.	Епоха завоювань	Аксіологічний аспект соціальних комунікацій	1.
2.	Примус (примусове переселення племен до різних регіонів).		
3.	Соціальна інтеграція		
4.	Централізація Імперії інків		
5.	Соціально-ієрархічний устрій	Державні управлінські й політичні соціальні комунікації	2.
6.	Соціальні комунікації державного менеджменту		
7.	Досягнення політичної стабільності й мінімізацію можливих соціальних заворушень недово- лених підлеглих в регіонах		
8.	Спротив непокірних придушувалися військо- вою міццю		
9.	Подарунки у вигляді предметів розкоші... та високоякісних тканин		
10.	Дітей спеціально підготовлені наставники вчили системі державного менеджменту Імперії інків		
11.	Молоді фахівці, ставши дорослими, повертали- ся до регіонів і реалізували ідею централізова- ної держави. Молодих інків жіночої статі Пача- куті насильно віддавав заміж за членів сильних родин місцевих лідерів		
13.	Розподіл держави на чотири регіони		

Закінчення табл. 13

1	2	3	4
14.	Призначення вождів, знаних серед племен індіанців		
15.	Створення центрального уряду		
16.	Здійснення умовної адміністративної реформи		
17.	Формування державних соціальних комунікацій за ієрархічним вертикальним рівнем		
18.	Фінансові соціальні комунікації	Фінансово-економічні соціальні комунікації	3.
19.	Оподаткування населення		
20.	Фінансово неспроможні члени соціуму Імперії зобов'язані кожні чотири місяці здавати велике перо, наповнене живими вошами		
21.	Стягнення трудового податку (від служби в армії, громадських або сільськогосподарських робіт)		
22.	Економіка, що заснована на обміні та оподаткуванні предметів розкоші та робочої сили		
23.	Імперіалістичне інтегрування різних племен і цивілізацій у єдиний соціально-культурний та військово-економічний простір	Соціальні комунікації на культурному рівні	4.

Аналіз табл. 13 дозволив нам виокремити такі 3 види й один (аксіологічний) аспект соціальних комунікацій Імперії інків під керівництвом Пачакуті Інка Юпанкі (1438–1471 pp):

- 1) аксіологічний аспект соціальних комунікацій;
- 2) державні управлінські й політичні соціальні комунікації;
- 3) фінансово-економічні соціальні комунікації;
- 4) соціальні комунікації на культурному рівні.

6.5. Соціальні комунікації за часи правління Топа Інка Юпанкі

Специфічного характеру набули соціальні комунікації під час володарювання в Імперії інків наступного імператора **Топа**

Інка Юпанкі (Thupa 'Inka Yupanki; 1463–1493) (Britannica, T. Editors of Encyclopaedia. Inca, 2024).

Усі племена, які мешкали на північній території сучасної Чилі, були завойовані новим імператором, а спротив, що чинили місцеві мешканці, був придушений. Територія Імперії інків за 8 років під час життя батька Пачакуті Інка Юпанкі і за 22 років правління Топа Інка Юпанкі збільшилася (рис. 28).

Аналіз карти, що подана на рис. 28, свідчить про те, що імператор Топа Інка Юпанкі реалізував власні експансіоністські наміри ефективно. Територія, що позначена цифрами 2 і 3, була завойована впродовж завоювань із молодості й 22 років правління Топа Інка Юпанкі. Отже, соціальні комунікації Імперії інків у період від 1463 року (ще за часи життя батька Па-

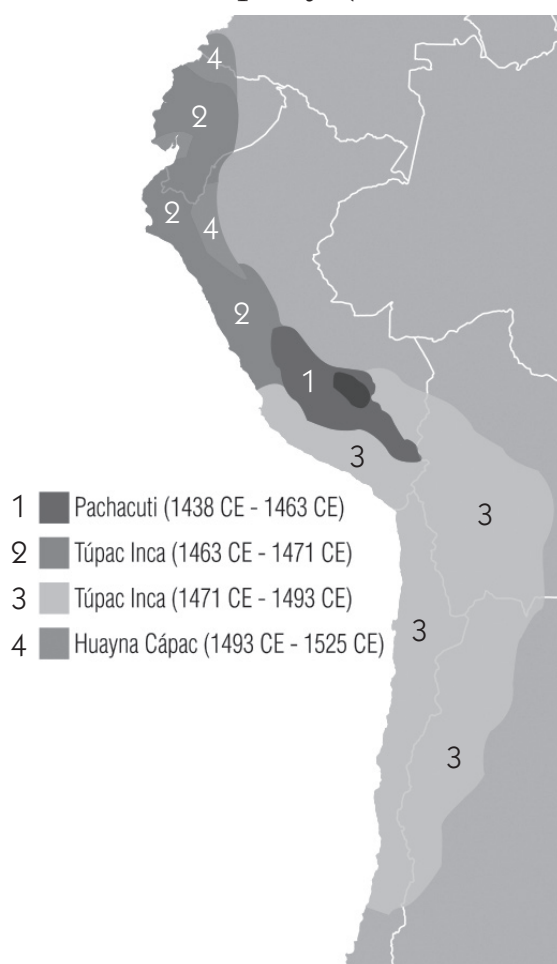

Рис. 28. Територія (пронумеровані частини на карті) Імперії інків за 22 роки правління Топа Інка Юпанкі (від 1471 року до 1493 року).

Карта (джерело – https://en.wikipedia.org/wiki/Topa_Inca_Yupanqui)

чакуті) до 1493 року ми характеризуємо як мілітарні, агресивні, експансіоністські.

Соціальний статус Топа Інка Юпанкі був високим, оскільки він належав до клану вельмож інків (Britannica, Editors of Encyclopaedia, 2024. Inca; Hagen von, & Murra, 2024), а його старша дружина “була старшою сестрою Мамою Окло” (Bingham, 2004). Батько Топа Інка Юпанкі призначив молодого інку на посаду Аукі (Тора Інса Юпанкі, 2024) — “наслідного принца маскайпачі в імперії інків” (Que Significa Auqui y Auqui Perú? 2024), що яскраво ілюструвало специфіку соціальних комунікацій владних структур суспільства Імперії інків в останню третину XV століття.

“Аукі — це титул наслідного принца маскайпачі в імперії інків (Тахуантінсуйо), він займав перше місце серед панаки, який не завжди був старшим сином. У деяких випадках він брав участь у спільному правлінні Тауантінсуйо із Сапа Інками. Це служило для навчання спадкоємного принца державним питанням, а також закріпленню прав аукі бути визнаними інками після смерті свого батька. Цю традицію аукі започаткував Пачакутек Інка Юпанкі. Топа Інка Юпанкі був першим аукі. Братів аукі, які не стали інками, називали Піхуї Чурі” (Que Significa Auqui y Auqui Perú? 2024).

Соціальні комунікації Імперії інків передбачали успадкування влади й регулювали чітку родинну ієрархію. Вона була затверджена на державному рівні.

Крім родинних соціальних комунікацій Топа Інка Юпанкі “займався управлінням імперією. Він проводив більшу частину свого часу, подорожуючи своїми територіями, розподіляючи землю та встановлюючи місцеві адміністрації” (Sanders, at all, 2024).

У плані розвитку *архітектури* як форми вираження соціальних комунікацій Топа Інка Юпанкі здійснив перебудову

міста Кіто. Із цією метою молодий імператор звернувся до архітекторів міста Куско, які допомогли Топа Інку Юпанкі збудувати красиве місто й тим самим прищепити любов мешканців міста до красивих будівель і вулиць міста. Відомо, що Топа Інку Юпанкі наказав збудувати фортецю Саксайваман, яку заснував його батько Пачакуті. Розташована була фортеця на високому плато, що знаходилося над містом Куско. Будувалася фортеця впродовж усього правління Топа Інки Юпанкі (de Gamboa, 2015).

Економічна політика імператора Топа Інка Юпанкі позначилася новими правилами податків. Із цією метою він призначив двох генерал-губернаторів у містах Джауджа й Тіауанаку (Тора Inca Yuracqui, 2024), що ми розглядаємо як соціальні комунікації задля створення державного соціального контролю за завойованими територіями. Відомо (Sanders, at all, 2024) також про оригінальну систему данини, яку запропонував Топа Інка Юпанкі: із кожної провінції відбиралися жінки для служіння в храмах у державних святинях. Такі відібрані жінки могли “стати нареченими солдатів, які відзначилися в боях” (Sanders, at all, 2024). Трудові призначення й військова повинність також були удосконалені імператором Топа Інка Юпанкі, який “увів систему класифікації дорослого чоловічого населення на одиниці 100, 500, 1000, 5000 і 10 000 осіб” (Sanders, at all, 2024).

Задля розширення діапазону соціальних комунікацій за межами Імперії інків Топа Інка Юпанкі в 1470 році здійснив “дослідницьку подорож” Тихим океаном (de Gamboa, 2006; Nas militares, 1973; Daude, e Vanakeren, 2018; Del Busto Dutuburu, 2006; Del Busto Duturburu, 1996). Під час подорожі Топа Інка Юпанкі відкрив два острови Ніна Чумпі (“вогняний пояс”) (Ajacora, 2007) і Хава Чумпі (“зовнішній пояс”) (Diccionario Quechua – Español – Quechua, 2005). Можливо, захоплені як трофеї золоті вироби остров’ян, стілець із міді й багато шкір тварин знадобилися Топа Інка Юпанкі для аргументації щодо відкритих нових земель. Передбачаємо, що май-

бутньому імператорові, а під час мандрівки — принцу з маскайпачі (короною) знадобилися такі трофеї для створення сховища цікавих і дорогих речей на кшталт експонатів для демонстрації своїх досягнень, сили й влади. За свідощтвами Pedro Sarmiento de Gamboa (de Gamboa, 2006), для подорожі океаном Топа Інка Юпанкі збудував 20 тисяч балс (човнів) (*¿Viajaron los Incas por Oceanía?* 2020), що доводить його управлінську здатність до організації специфічних соціальних комунікацій, що були спрямовані на дослідницьку й мандрівну діяльність.

Родинні соціальні комунікації Топа Інка Юпанкі стали новачією для Імперії інків. За наказом імператора чоловіку можна було одружуватися зі своєю сестрою. Очевидна мета такого шлюбу — зберегти “чистоту королівської лінії” (Житанська, 2021), але прихованою метою імператора було прагнення “запобігти конфлікту престолонаслідування” (Житанська, 2021).

“Відповідно до цього звичаю, одна сестра ставала головною дружиною імператора, а один із їхніх синів — наступним правителем. ...система зазнала невдачі під час спадкоємства Уайни Капак. Це також не спрацювало після смерті Уайни Капака, оскільки його головна дружина була бездітною. У цій ситуації імператор міг призначити будь-кого зі своїх синів своїм наступником, якщо один із них мав “божественне” схвалення, зареєстроване на легенях принесеної в жертву лами” (Житанська, 2021).

Родинні соціальні комунікації, не зважаючи на позитивні прагнення Топа Інки Юпанкі, ґрунтувалися на гіпотетичній недовірі дружини до імператора, оскільки за традицією інків володар держави мав право на здійснення позашлюбних стосунків. За результатом таких специфічних родинних соціальних комунікацій Топа Інка Юпанкі мав двох синів у законному шлюбі й понад дев'яносто позашлюбних дітей. Такий перебіг подій не влаштовував Чукі Окло — старшу дружину імперато-

ра. Вона мала власну думку на те, хто повинний стати спадкоємцем Топа Інки Юпанкі, і за її бажанням володар Імперії інків призначив сина Капак Уарі. Із часом імператор змінив свій вибір і зупинився на кандидатурі Тіту Кусі Хуалпі, який був також сином Топа Інки Юпанкі. Чукі Окло не стала миритися із ситуацією й отруїла свого чоловіка-імператора. Коли після смерті батька до влади в імперії прийшов Тіту Кусі Хуалпі, названий Хуайна Капак (Нуауна Сарас), Чукі Оклу з її сином стратили, що свідчило про жорстокість соціальних комунікацій соціальної верхівки в Імперії інків (de Gamboa, 2015: 106–107).

Таблиця 14

Діахронний аналіз соціальних комунікацій Імперії інків

(за участі ауки Топа Інки Юпанкі від 1463 року й під його імператорством від 1471 до 1493 року)

№ пор.	Ознаки соціальних комунікацій	Види й аспекти аналізу соціальних комунікацій	
1	2	3	4
1.	Продовження епохи завоювань	Аксіологічний аспект соціальних комунікацій	1.
2.	Мілітаризм, агресія, експансіонізм		
3.	Соціальна інтеграція		
4.	Розширення діапазону соціальних комунікацій за межами Імперії інків		
5.	Продовження централізації Імперії інків		
6.	Соціально-ієрархічний устрій	Державні управлінські й політичні соціальні комунікації	2.
7.	Соціальні комунікації державного менеджменту		
8.	Спротив, що чинили місцеві мешканці, був придушений		
9.	Аука брав участь у спільному правлінні Тауантінсуйо із Сапа Інками для навчання спадкоємного принца державним питанням		
10.	Призначення двох генерал-губернаторів у містах Джауджа й Тіауанаку		
11.	Створення державного соціального контролю за завойованими територіями		

Продовження табл. 14

1	2	3	4
13.	Управлінську здатність до організації специфічних соціальних комунікацій, що були спрямовані на дослідницьку й мандрівну діяльність		
14.	Імператор належав до клану вельмож інків	Ієрархічні соціальні комунікації	3.
15.	Старша дружина “була старшою сестрою Мамою Окло”		
16.	Посада Аукі (наслідного принца)		
17.	Успадкування влади й регулювання чіткої родинної ієрархії, яка була затверджена на державному рівні		
18.	Будування 20 тисяч балс (човнів) для здійснення тихоокеанської подорожі	Логістичні соціальні комунікації	4.
19.	Нові правила податків. Трудові призначення й військова повинність були удосконалені імператором Топа Інка Юпанкі, який “увів систему класифікації дорослого чоловічого населення на одиниці 100, 500, 1000, 5000 і 10 000 осіб” (Sanders, at all, 2024). Із кожної провінції відбиралися жінки для служіння в храмах у державних святинях. Такі відібрані жінки могли “стати нареченими солдатів, які відзначилися в боях” (Sanders, at all, 2024)	Фінансово-економічні соціальні комунікації	5.
20.	Архітектура як форми вираження соціальних комунікацій	Соціальні комунікації на культурному рівні	6.
21.	Юпанкі збудував красиве місто й тим самим прищепив любов його мешканців до красивих будівель і вулиць		
22.	Розширення діапазону соціальних комунікацій за межами культурних традицій Імперії інків (відкриття нових островів і транспортування в Імперію атрибутів інших культур)		
23.	“Дослідницька подорож” Тихим океаном		
25.	Гіпотетичне створення сховища цікавих і дорогих речей на кшталт експонатів для демонстрації своїх досягнень, сили й влади		

Закінчення табл. 14

1	2	3	4
26.	Недовіра дружини до імператора.	Родинні соціальні комунікації	7.
27.	Володар держави мав право на здійснення позашлюбних стосунків.		
28.	Жорстокість соціальних комунікацій соціальної верхівки в Імперії інків (вбивство неугодовних для соціальної верхівки людей).		

Аналіз табл. 14 дозволив нам виокремити такі види й один (аксіологічний) аспект соціальних комунікацій Імперії інків під керівництвом Топа Інки Юпанкі (від 1471 до 1491 року):

- 1) аксіологічний *аспект* соціальних комунікацій;
- 2) державні управлінські й політичні соціальні комунікації;
- 3) ієрархічні соціальні комунікації;
- 4) логістичні соціальні комунікації;
- 5) фінансово-економічні соціальні комунікації;
- 6) соціальні комунікації на культурному рівні;
- 7) родинні соціальні комунікації.

6.6. Соціальні комунікації за часи правління Уайна Капак

Після смерті Топа Інки Юпанкі на престол Імперії інків став його син **Уайна Капак** (Huauna Capac), який правив від 1493 року до 1525 року (Sanders, ..., 2024).

Оскільки правління Уайни Капак було переважно мирним, дослідники (Rostworowski, 2004; Sanders, ..., 2024; Рубель, 2005) вважають, що імператор багато часу присвячував “подорожам, управлінню імперією та придушенню дрібних повстань” (Sanders, ..., 2024). В останньому йому допомагали спеціально відібрані воїни з числа тих, яких Уайни Капак завоював у поході на Чачапояс — гірську країну на північному сході Перу (Sanders, ..., 2024).

За іншою інформацією (Вайна Капак, 2024), Уайна Ка́пак у період від “1493 до 1527 року, здійснив численні походи на північ Південної Америки (до сучасної Колумбії)” (Вайна Капак, 2024). Зазначимо, що дата “1527 рік” не співпадає з датою “1525 рік”: саме в 1525 році Уайна Капак вже не було на світі, оскільки інші джерела (Sanders, ..., 2024) вказують на його смерть 1525 року, а не 1527 року.

У військовому плані Уайна Капак удосконалював мистецтво фортифікацій, збудувавши форти на кордоні з Болівією та Аргентиною, звідки на територію Імперії інків прагнули увійти представники інших войовничих племен. Воїни тих племен говорили мовою гуарані, якою говорили індіанці — мешканці земель у Парагваї, Бразилії, Аргентині й Болівії (Гуарані (група народів), 2024).

Відомо (Вайна Капак, 2024), що Уайна Капак продовжив політику завоювань свого батька. Основною метою такої політики імператор обрав експансію гірських земель на півночі Імперії інків.

Щоб зберегти й укріпити *родинні соціальні комунікації*, Уайна Капак перед новим завоюванням призначив свого сина Васкара спадкоємцем влади. Навчаючи двох інших синів (Нінана Куйочі й Атавальпа) військовій справі, Уайна Капак наказав їм бути поруч під час придушення нового повстання, яке відбулося біля міста Кіто (південна Колумбія).

“Цей регіон... був одним з останніх місць, які завоювали інки до того, як їхня імперія впала до рук іспанців у 1532 році, але їхнє вторгнення не було легким чи швидким, і інки були змушені змінити свою звичайну тактику експансії, щоб мати справу з резистивним корінним суспільством” (Anderson, 2024).

Спочатку ефективність воєнних соціальних комунікацій була низькою, оскільки плем'я карангі перемогло інків у битві при горі Котокачі (Bray, 1990; Bray, 1992; Ogburn, 2024; Вайна

Капак, 2024). Уайна Капак наказав будувати комплексні фортеці й укріплення на півночі території сучасного Еквадору, або комплексі фортець Памбамарка.

“У цьому комплексі було знайдено багато невеликих огорожень, які, як припускали, мали військовий або форпостний статус,... вони виконували низку інших важливих функцій, таких як економічні станції, комунікаційні пости, релігійні чи ідеологічні місця та форпости. Розуміння справжньої природи цих огорожень та їхнього зв'язку з фортечним комплексом допомогло краще визначити природу війни інків на північному кордоні” (Anderson, 2024).

Підкорення міста, яке тепер носить назву Кіто (сучасний Еквадор), дало можливість перетворити його на “важливий адміністративний центр найпівнічніших володінь імператора” (Вайна Капак, 2024).

“Разом з походам значну увагу приділяв розбудові міст, де зводилися храми, облаштовувалися вулиці, квартали, забезпечення водою. Особливу багато робив Вайна Капак для облаштування храмового та священного для інків міста Пачакамак. Значні зусилля були докладені задля зміцнення влади інків в колишній державі Чиму” (Вайна Капак, 2024).

Уайна Капак опікувався завойованими територіями, які заселяв колоністами. Завдяки такій формі соціальних комунікацій, як переселення племен на завойовані території імператор укріплював кордони, зводив фортеці. У них володар Імперії інків наказував розташовувати переселенців для оборони з боку Парагваю.

Проти військових і воєнних соціальних комунікацій Уайна Капак виступив один із правителів острова Пуна. Повстання було придушене швидко завдяки потужному флоту, який був розбудований разом із плотами. Реалізація логістичних соці-

альних комунікацій завдяки пересуванню океаном дозволила війську імператора швидко прибути на острів і загасити повстання. Паралельно виникла нова небезпека для влади Уайна Капак: в іншій частині Імперії інків, у Чинчасую, вибухнуло ще одне повстання як форма інмутаційних соціальних комунікацій. Для придушення повстання Уайна Капак призначив наслідного принца (аукі) на ім'я Тома, який переміг повстанців і повністю знищив плем'я карангів. На звільнені землі Уайна Капак поселив інкських колоністів (Вайна Капак, 2024).

Військово-архітектурні споруди, що були зведені за наказом Уайна Капак, перетворили поселення Туміпампа на воєнну ставку імператора. При цьому було споруджено “безліч чудових будівель на знак прихильності до цього північного міста (зокрема палац Мольєканча, Храм Мама Окльо та золотий сад на кшталт столичного” (Вайна Капак, 2024).

Логістичні соціальні комунікації в Імперії інків за час правління Уайна Капак дозволили здійснити обмін інформацією, військовим спорядженням, посилили економічні зв'язки між регіонами Імперії та покращили культурний обмін між регіонами країни. Прикладом логістичного виду соціальних комунікацій слугує прибережна магістраль, яку завершили будувати напередодні смерті імператора й називали “Уайна Капак Н'ян” (Житанська, 2021).

“Протяжність магістралі Вайна Капака становила 4000 км. Магістраль починалася біля самого північного порту Тумбес, перетинала з півночі до крайньої південної частини напівпустельну територію Кости, тягнулася вздовж берега Тихого океану до Чилі, де біля теперішнього міста Копьяпо поєднувалася з іншою магістраллю — Королівською (імператорською) дорогою — після чого йшла до річки Мауле” (Вайна Капак, 2024).

Соціально-комунікаційний смисл магістралі “Уайна Капак Н'ян” ми вбачаємо в тому, що інки продемонстрували злаго-

дженість і колективізм, які дозволили без спеціальних технічних колісних засобів і спеціальних інструментів завершити будівництво. Саме колективізм і згуртованість є ознаками специфічних будівельних соціальних комунікацій. Кожна кам'яна брила лягла на своє місце під пильним керівництвом досвідчених майстрів і долежала до наших днів у тому самому вигляді, у якому її розраховували покласти інки-будівельники.

Специфікою логістичних соціальних комунікацій на прикладі магістралі “Уайна Капак Н'ян” є те, що дорога прокладалася серед боліт і пісків. “У пісках прибережної пустелі огорожували дороги з двох боків кам'яними метровими бортами, що захищали дорогу від піщаних заметів” (Житанська, 2021). Той факт, що майстерність у будіванні доріг мала спадковість, підтверджується сучасними науковими засобами (рис. 29).

“Аерофотозйомка дозволила виявити дороги двохтисячолітньої давнини. Знімки зняли кам'яні шляхи довжиною до 10 км, спрямовані, ймовірно, до головної магістралі, що оперізує озеро. Усе це — переконливі аргументи на користь гіпотези, що велика цивілізація інків виникла не на порожньому місці й що дорожні будівельники Тауантинсуйу навчалися у своїх попередників, представників культур Моче, Паракас, Наска, Тіауанако” (Житанська, 2021).

Рис. 29. Магістраль “Уайна Капак Н'ян” стала свідченням згуртованості й колективізму давніх інків, а також – вмінню планувати й управляти з боку керівництва Імперії інків (Житанська, 2021)

Фото з відкритого джерела – <https://zhitanska.com/content/kapak-nyan-korolevskaya-doroga-inkov/>

Необхідно зазначити, що, наприклад, у районі озера Тітікака існувала цивілізація Тіауанако (Kolata, 1993), на території в 500 тис км² зафіксовано біля 20 тис поселень, які мали чіткі соціальнокомунікаційні логістичні зв'язки у вигляді насипних доріг. Вони всі виходили зі столиці Тіауанако (Житанська, 2021). Такий факт свідчить про те, що інки мали досвід будівництва доріг, який вони спадкували від своїх попередників.

В Імперії інків складна система доріг застосовувалася з метою, по-перше, обміну повідомленнями завдяки спеціально навченим бігунам, яких називали “часки”, по-друге, для вантажних перевезень завдяки ламам й альпакам. Часки запам'ятовували повідомлення й бігли від поселення до поселення, повідомляючи племенам новину від керівних центральних органів влади. Щоб часки могли легко орієнтуватися, для них встановлювали стовпи, що стояли на відстані 1,5 км один від одного. Сьогодні оформленню магістралей присвячені наукові дослідження (Mikołajec, & Sobieraj, 2008).

El Camino del Inca
Mañana el Qhapaq Nan (camino principal en quechua) será declarado Patrimonio Mundial, durante la 38ª conferencia de la Unesco, en Catar.

Рис. 30. Мапа із зображенням “Уайна Капак Н’ян”. Королівська дорога інків будувалася інками впродовж кількох століть і спиралася на інфраструктуру, що існувала до інків (Житанська, 2021)

Фото з відкритого джерела – <https://zhitanska.com/content/kapak-nyan-korolevskaya-doroga-inkov/>

Специфічні соціальні комунікації застосовувалися для будівництва відтинку “Капак – Ньян” на магістралі “Уайна Капак Н’ян”. Згаданий відтинок дороги відомий підвісним мостом, що був названий “Кесвачака”.

Рис. 31. “Кесвачака” – “древній канатний міст завдовжки 28 метрів, що з’єднує береги каньйону над річкою Апурімак у Перу” (Житанська, 2021)

Фото з відкритого джерела – <https://zhitanska.com/content/kapak-nyan-korolevskaya-doroga-inkov/>

Міст “Кесвачака” — єдина споруда, яку родини Куско впродовж 600 років поновлюють від покоління до покоління (Q’eswachaka: The last Inca suspension bridge, 2024), ефективно застосовуючи як вербальні, так і невербальні форми, зокрема й логістичну форму соціальних комунікацій. Згаданий факт доводиться тим, що щороку впродовж чотирьох традиційних днів біля мосту збиралися до тисячі представників різних громад і поновлювали старий міст, споруджуючи новий.

“Згідно з давніми правилами, тільки чоловіки мають право займатися реконструкцією мосту, а жінки залишаються на верхній кромці каньйону і плетуть допоміжні канати із трави. Навіть невеликі мотузки відіграють важливу роль у відновленні моста. У перший день щорічного заходу чоловіки спускаються на старий міст і вплітають їх у більші канати. Кожна сім’я з місцевих індіан-

ських громад виготовляє вручну кілька секцій для канатів. Вже багато років перуанці використовують для мосту траву під назвою qoya ichi з дуже жорсткими стеблами та листям” (Житанська, 2021).

Рис. 32. Соціальнокомунікаційний процес, яким мають право займатися лише чоловіки, дозволяє впродовж чотирьох днів поновити міст “Кесвачака”

Фото з відкритого джерела – <https://zhitanska.com/content/kapak-nyan-korolevskaya-doroga-inkov/>

Коли на четвертий день напруженої ручної роботи постає новий реконструйований міст, працівники влаштовують святкування, що ще раз підтверджує спільний дух і прагнення зберегти традиції давніх інків. Чотиридобове спорудження мосту “Кесвачака” знаменує собою традиційні соціальні комунікації нащадків інків і підкреслює ефективність їхньої спільної злагодженої роботи.

Соціальнокомунікаційне значення “Уайна Капак Н’ян” варто розглядати з позиції космології, оскільки дотепер етнічні індіанці групи Калавайя, до якої входять народні цілителі, вважають, що магістраль поновлює духовні й енергетичні сили. Така позиція пов’язана з тим, що вздовж магістралі збудовані мегалітичні мап’ятники Куско, Тіуанако, Мачу-Пікчу, а також циклопічні споруди Ольянтайтамбо й Саксайуаман (Житанська, 2021).

Соціально-комунікаційне значення логістики, яку виконувала в Імперії інків магістраль “Уайна Капак Н’ян” полягала в такому:

- 1) досягнення високорозвиненого соціального ладу;
- 2) підтримка цілісності географічно протяжної держави;
- 3) демонстрація згуртованості й колективізму давніх інків, умілого планування й управління;
- 4) здійснення ефективних швидких комунікацій за допомогою бігунів (часки);
- 5) реалізація ефективної логістики, зокрема й вантажних перевезень;
- 6) підтримка традицій попередників у колективному спорудженні дороги, пам’ятників і циклопічних споруд.

Таблиця 15

Діахронний аналіз соціальних комунікацій Імперії інків під керівництвом імператора Уайна Капак (від 1493 до 1525 року)

№ пор.	Ознаки соціальних комунікацій	Види й аспекти аналізу соціальних комунікацій	
		3	4
1.	Правління переважно мирне	Аксіологічний аспект соціальних комунікацій	1.
2.	Наслідувана політика завоювань		
3.	Експансія гірських земель на Півночі й Півдні Імперії інків		
4.	Творче суспільство		
5.	Багато часу присвячував “управлінню імперією та придушенню дрібних повстань” (Sanders, ..., 2024)	Державні управлінські й політичні соціальні комунікації	2.
6.	Спеціально відібрані воїни з числа тих, яких Уайни Капак завоював у поході на Чачапояс – гірську країну на північному сході Перу (Sanders, ..., 2024)	Воєнні й військові соціальні комунікації	3.
7.	Придушення повстань		
8.	Уайна Капак удосконалював мистецтво фортифікацій, збудувавши форти на кордоні з Болівією та Аргентиною		

Продовження табл. 15

1	2	3	4
9.	Будував комплексні фортеці й укріплення на півночі території сучасного Еквадору		
10.	Комплексні фортеці мали “військовий або форпостний статус,... вони виконували низку інших важливих функцій, таких як економічні станції, комунікаційні пости, релігійні чи ідеологічні місця та форпости” (Anderson, 2024)		
11.	Потужний флот, що був розбудований разом із плотами. Реалізація логістичних соціальних комунікацій завдяки пересуванню океаном дозволила війську імператора швидко прибути до місць повстань і загасити їх	Логістичні соціальні комунікації	4.
12.	Прибережна магістраль, яку завершили будувати напередодні смерті імператора й називали “Уайна Капак Н’ян” (Житанська, 2021)		
13.	Складна система доріг застосовувалася для бігунів (часків), які здійснювали комунікацію – передавали повідомлення. Також дороги були необхідні інкам для вантажних перевезень завдяки ламам й альпакам		
14.	Щоб бігуни (часки) могли легко орієнтуватися, для них встановлювали стовпи, що стояли на відстані 1,5 км один від одного		
15.	Здійснення будівництва відтинку “Капак – Н’ян” на магістралі “Уайна Капак Н’ян”		
16.	Переселенням племен на завойовані території імператор укріплював кордони, зводив фортеці. У них володар Імперії інків наказував розташовувати переселенців для оборони з боку Парагваю	Соціальні комунікації депортації (примусового переселення народів)	5.
17.	Багато часу “присвячував подорожам” (Sanders, ..., 2024)	Соціальні комунікації на культурному рівні	6.
18.	“Значну увагу приділяв розбудові міст, де зводилися храми, облаштовувалися вулиці, квартали, забезпечення водою. Особливо багато		

Закінчення табл. 15

1	2	3	4
	робив Вайна Капак для облаштування храмового та священного для інків міста Пачакамак. Значні зусилля були докладені задля зміцнення влади інків в колишній державі Чиму” (Вайна Капак, 2024)		
19.	Чотиридобове спорудження мосту “Кесвачака” знаменує собою традиційні соціальні комунікації нащадків інків і підкреслює ефективність їхньої спільної злагодженої роботи		
20.	Військово-архітектурні споруди, що були зведені за наказом Уайна Капак, перетворили поселення Туміпампа на воєнну ставку імператора. Було споруджено “безліч чудових будівель на знак прихильності до цього північного міста (зокрема палац Мольсканча, Храм Мама Окльо та золотий сад на кшталт столичного” (Вайна Капак, 2024)	Колективні соціальні комунікації, що марковані в архітектурі	7.
21.	Колективізм і згуртованість є ознаками специфічних будівельних соціальних комунікацій. Кожна кам’яна брила лягла на своє місце під пильним керівництвом досвідчених майстрів і долежала до наших днів у тому самому вигляді, у якому її розраховували покласти інки-будівельники		
22.	Уайна Капак призначив свого сина Васкара спадкоємцем влади	Родинні соціальні комунікації	8.
23.	Етнічні індіанці групи Калавайя, до якої входять народні цілителі, вважають, що магістраль «Уайна Капак Н’ян» поновлює духовні й енергетичні сили. Уздовж магістралі збудовані мегалітичні мап’ятники Куско, Тіуанако, Мачу-Пікчу, а також циклопічні споруди Ольянтайтамбо й Саксайуаман (Житанська, 2021)	Духовно-енергетичні соціальнокомунікаційні практики	9.

Аналіз табл. 15 дозволив нам виокремити такі види й один (аксіологічний) аспект соціальних комунікацій Імперії інків під керівництвом Уайна Капак (від 1493 до 1525 року):

- 1) аксіологічний *аспект* соціальних комунікацій;
- 2) державні управлінські й політичні соціальні комунікації;
- 3) воєнні й військові соціальні комунікації;
- 4) логістичні соціальні комунікації;
- 5) соціальні комунікації депортації (примусового переселення народів);
- 6) соціальні комунікації на культурному рівні;
- 7) колективні соціальні комунікації, що марковані в архітектурі;
- 8) родинні соціальні комунікації;
- 9) духовно-енергетичні соціальнокомунікаційні практики.

6.7. Соціальні комунікації за часи правління Уаскара Інка й Атауальпи

У період від 1527 року по 1532 рік наступним керівником Імперії інків став Хуаскар (**Уаскар**) **Інка** (McEwan, 2006), який був сином попереднього імператора Уайна Капак. В Уаскара був зведений брат Атауальпа, який також претендував на престол (Huascar, 2024a; Huscar, 2024b; Huscar, 2024c). Суперечки між братами стали причиною громадянської війни між населенням, яке мешкало на територіях наслідників (Prescott, 1827).

“Будучи первістком Уайни Капак, Уаскар із раннього дитинства готувався до лідерства в інківській знаті. Він отримав освіту, яка відповідала його королівському статусу, вивчаючи мистецтво війни, державну майстерність і релігійні ритуали під керівництвом вихователів і наставників, призначених його батьком” (Tuhin, 2024).

Із позиції аналізу соціальних комунікацій необхідно зазначити, що Уаскар маркував свою поведінку як представник королівського роду. Гіпотетично його мовлення й знання відпо-

відали тому образу життя, який запропонував йому батько Уайна Капак. Разом із тим, слід висловити думку про те, що ні соціальний статус Уаскара, ні його виховання й освіта, ні його знання в галузі державного управління й ведення війни не утримали його від прояву вчинків, які ми сьогодні не можемо кваліфікувати як такі, що відповідали переліченим статусам і рівням. Звідси варто висловити нове припущення щодо його поведінки в стосунках зі зведеним братом Атауальпою: соціальні комунікації, запропоновані йому батьками з дитинства, не дозволили вирішити суперечки мирним дипломатичним шляхом.

Пік протистояння соціальних комунікацій двох братів припав на період між 1529 і 1532 роком і увійшов в історію під назвою “війна двох братів”. У наукових джерелах не згадуються досягнення Уаскара в соціальній, економічній, культурній галузях. Дослідники й біографи (Huscar, 2024a; Huscar, 2024b; Huscar, 2024c; McEwan, 2006; Tuhin, 2024) лише побіжно розповідають про військовий шлях Уаскара. Разом із тим зазначають, що “спадщина Уаскара залишається символом стійкості й непокори перед обличчям... труднощів” ((Tuhin, 2024).

“Його зусилля зберегти цілісність імперії інків і протистояти іноземному вторгненню є свідченням стійкості духу народів Анд і їхньої боротьби за свободу та незалежність. Незважаючи на те, що його правління було коротким і бурхливим, пам’ять про Уаскара продовжує жити як нагадування про складності та виклики керівництва в часи кризи та невизначеності” (Tuhin, 2024).

Атауальпа, який правив Імперією інків від 1532 до 1533 року, виявився спритнішим і сильнішим у боротьбі за трон і керування Імперією інків, але був слабшим перед військово підготовленими й підступними іспанськими завойовниками. Соціальні комунікації Атауальпи також не дозволили мирним шляхом дійти згоди з братом Уаскаром і стали причиною гро-

мадянської війни Півночі (військо Уаскара) і Півдня (війська Атауальпи) (McEwan, 2006). Розбратом і соціальнокомунікаційною дезорганізацією Імперії інків скористалися іспанські конкістадори.

“Не знаючи про справжні наміри іспанців, Уаскар і Атауальпа спочатку намагалися домовитися з Пісарро та його людьми, вважаючи, що вони були емісарами, посланими богом Віракочою. Однак їхні спроби дипломатії зустрілися з обманом і зрадою, оскільки Пісарро здійснив раптовий напад на оточення Атауальпи в місті Кахамарка. Атауальпа був схоплений іспанцями та взятий у полон, тоді як доля Уаскара висіла на волосині” (Tuhin, 2024).

Уаскар виявив рішучість і спрямував свої дії на гуртування інків для чинення опору іспанським завойовникам, але був зраджений своїми підлеглими.

Як результат, потужна держава інків, що переживала впродовж століття розквіт, перестала існувати в 1533 році в тому масштабі, який був до згаданого року. У віддаленій гірській місцевості Віткос залишки Імперії інків існували ще до 1572 року (Що сталося з цивілізацією інків, 2024).

Таблиця 16

Діахронний аналіз соціальних комунікацій Імперії інків під керівництвом імператорів Уаскара від 1525 до 1532 року й Атауальпа від 1532 до 1533 року

№ пор.	Ознаки соціальних комунікацій	Види й аспекти аналізу соціальних комунікацій	
1	2	3	4
1.	Масові руйнування і жертви по всій імперії	Аксіологічний аспект соціальних комунікацій	1.
2.	Військове протистояння сил двох братів (Уаскара й Атауальпи)		
3.	Уміння Атауальпи згуртувати навколо себе армію	Воєнні й військові соціальні комунікації	2.

Закінчення табл. 16

1	2	3	4
4.	Уаскар виявив рішучість і спрямував свої дії на гуртування інків для чинення опору іспанським завойовникам		
5.	“Уаскар і Атауальпа спочатку намагалися домовитися з Пісарро та його людьми, вважаючи, що вони були емісарами, посланими богом Віракоючу” (Tuhin, 2024)	Дипломатичні соціальні комунікації	3.
6.	Розбрат в Імперії, поділ країни на два антагоністичні політичні табори	Державні управлінські й політичні соціальні комунікації	4.
7.	Руйнування державного менеджменту й соціального устрою Імперії інків		
8.	Політичне загравання з іспанцями-загарбниками		
9.	Політична зрада братів один одного й справи батька – Уайна Капак		
10.	Порушення соціальної ієрархії, що виразилося в претензіях Атауальпи на трон імператора	Ієрархічні соціальні комунікації	5.
11.	Дислокація військ по країні задля забезпечення боєздатності двох конфронтаційних таборів	Логістичні соціальні комунікації	6.
12.	Занепад культурної творчості у зв'язку з загостренням політичної ситуації в Імперії інків	Соціальні комунікації на культурному рівні	7.
13.	Дисбаланс в дотриманні спадковості влади	Родинні соціальні комунікації	8.

У табл. 16 ми відобразили результати діахронного аналізу соціальних комунікацій Імперії інків під керівництвом імператорів Уаскара від 1525 до 1532 року й Атауальпа від 1532 до 1533 року. Згаданий аналіз дозволив нам ідентифікувати один аксіологічний аспект і 7 видів соціальних комунікацій, що містять 13 ознак соціальних комунікацій.

1. Аксіологічний аспект соціальних комунікацій.
2. Воєнні й військові соціальні комунікації.
3. Дипломатичні соціальні комунікації.

4. Державні управлінські й політичні соціальні комунікації.
5. Ієрархічні соціальні комунікації.
6. Логістичні соціальні комунікації.
7. Соціальні комунікації на культурному рівні.
8. Родинні соціальні комунікації.

Ідентифіковані нами в табл. 13–16 види й аспекти соціальних комунікацій Імперії інків під час правління п'ятьма лідерами (Пачакуті Інкі Юпанки, Топа Інкі Юпанки, Уайни Капака, Уаскара й Атауальпи) у період від 1438 до 1533 року ми об'єднали (табл. 17).

Таблиця 17

Об'єднані дані табл. 13–16 щодо видів, аспектів й ознак соціальних комунікацій Імперії інків під час правління п'ятьма лідерами (Пачакуті Інкі Юпанки, Топа Інкі Юпанки, Уайни Капака, Уаскара й Атауальпи) у період від 1438 до 1533 року

№ пор.	Видів й аспектів соціальних комунікацій	Лідери Імперії інків і кількість ознак соціальних комунікацій, що функціонували під час їхнього правління			
		Пачакуті Інкі Юпанка	Топа Інкі Юпанка	Уайна Капак	Уаскар й Атауальпа
1	2	3	4	5	6
1.	Аксіологічний аспект соціальних комунікацій	4/ 17,4 %	5/ 17,8 %	4/ 17,4 %	2/ 15,4 %
2.	Державні управлінські й політичні соціальні комунікації	12/ 52,2 %	7/ 25,0 %	1/ 4,3 %	4/ 30,7 %
3.	Фінансово-економічні соціальні комунікації	5/ 21,7 %	1/ 3,6 %	–	–
4.	Соціальні комунікації на культурному рівні.	1/ 4,3 %	5/ 17,8 %	3/ 13,0 %	1/ 7,7 %
5.	Ієрархічні соціальні комунікації	–	4/ 14,3 %	–	1/ 7,7 %
6.	Логістичні соціальні комунікації	–	1/ 3,6 %	5/ 21,7 %	1/ 7,7 %

Закінчення табл. 17

1	2	3	4	5	6
7.	Родинні соціальні комунікації	–	3/ 10,7 %	1/ 4,3 %	1/ 7,7 %
8.	Воєнні й військові соціальні комунікації	–	–	5/ 21,7 %	2/ 15,4 %
9.	Соціальні комунікації депортації (примусового переселення народів)	–	–	1/ 4,3 %	–
10.	Колективні соціальні комунікації, що марковані в архітектурі	–	–	2/ 8,7 %	–
11.	Духовно-енергетичні соціальнокомунікаційні практики	–	–	1/ 4,3 %	–
12.	Дипломатичні соціальні комунікації	–	–	–	1/ 7,7 %
13.	РАЗОМ:	23/ 100 %	28/ 100 %	23/ 100 %	13/ 100 %

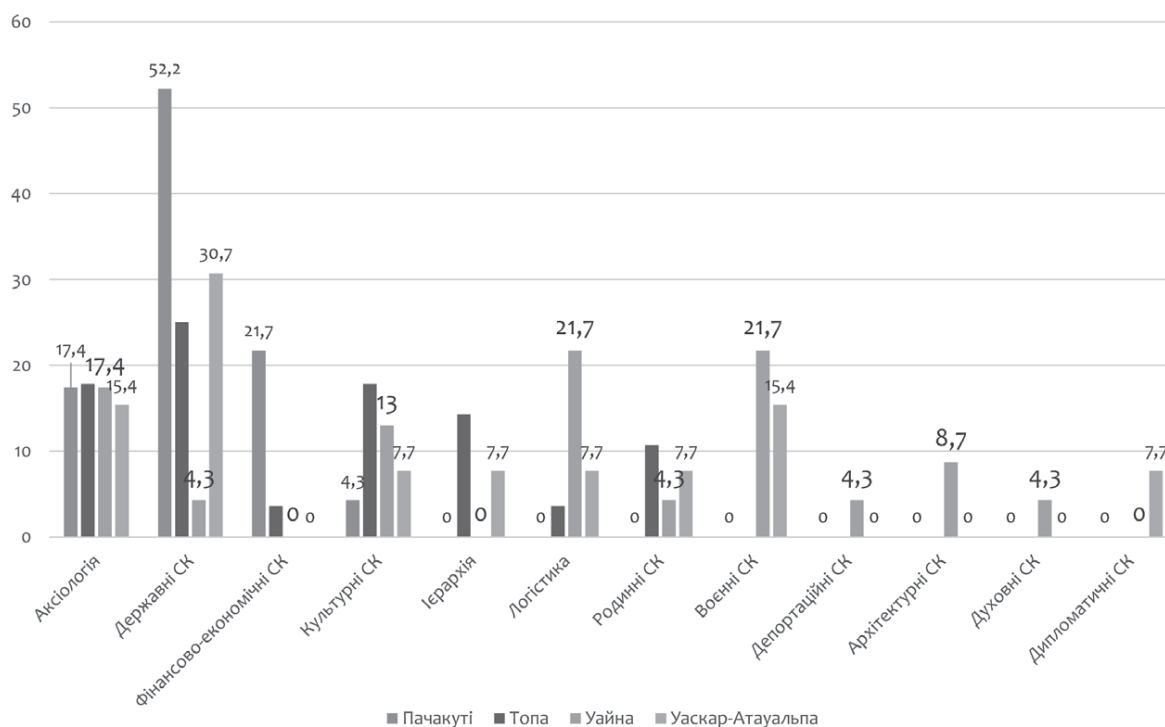

Рис. 33. Співвідношення показників кількості ознак соціальних комунікацій Імперії інків під час правління п'ятьма лідерами у період від 1438 до 1533 року

Аналіз даних табл. 17 дозволив нам сформувати діаграму (рис. 33), у якій ми відобразили співвідношення показників кількості ознак соціальних комунікацій Імперії інків під час правління п'ятьма лідерами (Пачакуті Інки Юпанки, Топа Інки Юпанки, Уайни Капака, Уаскара й Атауальпи) у період від 1438 до 1533 року.

6.8. Обговорення результатів дослідження

Аналіз діаграми на рис. 33 дозволив нам констатувати наявність тенденцій.

Перша тенденція пов'язана з фіксацією домінування (52,2 %) показників застосування державних управлінських і політичних соціальних комунікацій за часи правління Пачакуті Інки Юпанки. В 1,7 разів меншим (30,7 %) є показник застосування державних управлінських і політичних соціальних комунікацій при імператорах Уаскарі й Атауальпі. Удвічі менший (25 %) зафіксовано нами ідентичний показник за часи правління Топа Інки Юпанки. Найменшим (4,7 %) показником є той, що відповідає застосуванню державних управлінських і політичних соціальних комунікацій за часи короткого правління Уайни Капаки.

Співвіднесення показників свідчить, на нашу думку, про визначальну роль імператора Пачакуті Інки Юпанки у формуванні державної політики й розбудові концепції державного менеджменту, внутрішньої та зовнішньої політики. Незважаючи на короткі терміни перебуванню при владі, брати Уаскар й Атауальпа також приділяли увагу застосування державних управлінських і політичних соціальних комунікацій, але останні були більше спрямовані на дипломатичну площину стосунків з іспанськими загарбниками.

Друга тенденція, зафіксована нами під час аналізу показників діаграми 1, свідчить про активне (21,7 %) застосування фінансово-економічних соціальних комунікацій за часи правління

ня Пачакуті Інки Юпанки. Для твердження про активність у сфері фінансово-економічних соціальних комунікацій згаданого імператора у нас є факт мінімального (3,6 % — при Топа Інка Юпанки) і “нульового” застосування аналізованих соціальних комунікацій при наступних імператорах (Уайни Капак і братів Уаскарі й Атауальпи).

Зазначений факт ми тлумачимо як прояв із боку Пачакуті Інки Юпанки прагматичної політики досвідченого реформатора з глобальним баченням ситуації навколо створення єдиної унітарної держави.

Третя тенденція показників діаграми 1 полягає в застосуванні соціальних комунікацій на культурному рівні в Імперії інків. Домінуючими (17,8 і 13 %) є ті, що фіксують підйом культури за часи імператорів відповідно Топа Інки Юпанки й Уайни Капак. Менші показники фіксують імператори Уаскар й Атауальпа (7,7 %) та правитель Пачакуті Інка Юпанка (4,3 %).

Вважаємо таку тенденцію закономірною у зв'язку з тим, що Пачакуті Інка Юпанки на початку створення Імперії не доводилося мати спокійний мирний час, який би стимулював творчість у культурі. Пачакуті був зайнятий державотворенням, збиранням земель із метою розширення Імперії інків і вибудовою імператорської провладної вертикалі. Разом із тим варто зазначити, що, незважаючи на таку саму експансіоністську політику, войовничі імператори Топа Інка Юпанки й Уайна Капак контролювали процес створення охайних вулиць і міських приміщень соціального спрямування. Зрозуміло, що культурному надбанню підлеглих ніколи було приділяти час контрарно налаштованим братам Уаскару й Атауальпі.

У четвертій тенденції (ієрархічні соціальні комунікації) ми відзначили домінування показників, що фіксували такі процеси за імператорства Топа Інки Юпанки (14,3 %) і братів Уаскара й Атауальпи (7,7 %). При імператорі Пачакуті й Уайна Капак показники дорівнювали нулю.

Ми тлумачимо такий факт, як фіксацію закріплення суворої диференціації в соціумі у зв'язку із загарбницькими війна-

ми, які активно вів імператор Топа Інка Юпанки. Така воєнна держава вимагала дисципліни й підкорення лідерові, що маркувало війська як згуртовані й загартовані в боях сили, здатні поневолити нескорені племена прикордонних з Імперією інків територій. Звідси впливає думка про те, що імператори Пачакуті й Уайна Капак не приділяли уваги соціальній ієрархії в імперії. Однак це не є доведеним фактом, оскільки кожний із п'яťох імператорів прагнув здійснити захоплення територій, для чого необхідна була чітка соціальна ієрархізована структура як у військах на фронтах, так і в тилу.

П'яту тенденцію, що пов'язана з логістичними соціальними комунікаціями, маркували показники періоду правління трьох імператорів, а саме: Уайна Капак (21,7 %), Уаскара й Атауальпа (7,7 %) і Топа Інка Юпанки (3,6 %). Імператор Пачакуті не відзначився в історії Імперії інків будівництвом доріг (показник 0 %). Отже, логістичні соціальні комунікації найактивніше розбудовувалися за часи Уайни Капак, що пов'язано, на нашу думку, із припиненням експансії інків і прагненням жити в мирному будівництві й налагодженні співпраці між регіонами великої (на той час) імперії.

Показники застосування родинних соціальних комунікацій відзначили *шосту тенденцію*. Її смисл полягає в тому, що найактивніше згадана тенденція фіксується після смерті імператора Пачакуті, який започаткував традицію наслідування престолу. Його син Топа Інка Юпанки активно (10,7 %) застосовував пропозицію батька й нав'язав підлеглим право нащадків обіймати за родинними стосунками посади у вищому ешелоні влади. При імператорі Уайна Капак відслідковується спад (4,3 %) застосування родинних соціальних комунікацій. Брати Уаскар й Атауальпа за короткий термін свого володарювання майже вдвічі (7,7 %) підвищили застосування родинних соціальних комунікацій.

Вважаємо, що шоста тенденція фіксувалася в Імперії інків закономірно, оскільки була пов'язана з боротьбою між собою представників двох осіб однієї — імператорської — родини.

Отже, здійснений нами аналіз дозволив виокремити із двадцяти видів соціальних комунікацій, що зафіксовані за 95 років існування Імперії інків, шість чітких тенденцій:

- 1) державні управлінські й політичні соціальні комунікації;
- 2) фінансово-економічні соціальні комунікації;
- 3) соціальні комунікації на культурному рівні;
- 4) ієрархічні соціальні комунікації;
- 5) логістичні соціальні комунікації;
- 6) родинні соціальні комунікації.

6.9. Холістично-квантовий аналіз соціальних комунікацій Імперії інків періоду від 1438 до 1533 року

Холістично-квантовий аналіз соціальних комунікацій Імперії інків періоду від 1438 до 1533 року дозволив нам виокремити одну категорію, три принципи й один метод, а саме:

1) категорію “Пріоритет первинності Цілого (“Кожна річ є цілим, важливішим за частини, які його складають” (Holism, 2024))”;

2) принцип невизначеності В. Гейзенберга (У мікросвіті одночасно не можна виміряти координату частинки в просторі й імпульс, із яким вона (частинка) рухається в просторі. Невизначеність фіксується в такому: чим більш точно визначити координату, тим більша непередбачувана зміна буде внесена в імпульс частинки, і навпаки);

3) принцип додатковості Н. Бора (У мікросвіті ніколи не можна до кінця точно виміряти вплив усіх можливих факторів, що формують положення частки в просторі-часі. Кожний новий фактор буде доповнювати цілісну картину, вносити корективи у величини вимірювання та в уявлення про досліджуваний предмет);

4) поняття суперпозиції (Під час здійснення спостереження за певними процесами мікросвіту на самі процеси впливає

спостереження (той, хто спостерігає; прибор, завдяки якому здійснюється вимірювання));

5) метод квантового хроносу (Вивчення комунікаційних процесів (КП), що відбувалися у відстрокованій перспективі (не менше ніж 75 років до моменту їх аналізу. КП повинні сприйматися сучасниками як експеримент у межах понять і принципів квантової механіки. Сучасники повинні знати епістему аналізованих КП).

Кожна з п'яти позицій холістично-квантового аналізу має конкретні ознаки соціальних комунікацій Імперії інків.

1. Пріоритет первинності Цілого.

Ознаки соціальних комунікацій.

Імператор Пачакуті Інка Юпанкі в період від 1438 року до 1471 року створив Імперію інків за холістичним принципом, що експлікується такими тезами:

- 1) кожний регіон мав власну унікальну цінність,
- 2) така цінність була Цілим;
- 3) чотири регіони, що були створені імператором, також ототожнювалися із Цілим — Імперією інків;
- 4) Імперія інків презентувала собою річ, яка була Цілим, що було важливішим за складові частини;
- 5) управління кожним регіоном Імперії інків здійснювалося авторитетним для місцевих мешканців вихідцем із регіону, який впроваджував різними засобами й каналами соціальних комунікацій єдину (Цілісну) духовну політику Єдності різних племен;
- 6) державний менеджмент Імперії інків як централізованої мілітарної експансіоністської держави відстоював ідею авторитарності й Цілісності завойованих територій.

2. Принцип невизначеності В. Гейзенберга.

Ознаки соціальних комунікацій.

У макросвіті є два види вимірювання, які неможливо одночасно здійснити. Такі спроби вимірювання будуть впливати одне на одного.

Перший вид вимірювання: неможливо виміряти одночасно енергію та час здійснення історичних подій, що відбувалися в Імперії інків. З одного боку, дослідник спирається на орієнтовні історичні дати, з іншого боку, дослідник не має уявлення про реальні фізичний і духовний види енергії, які супроводжували історичні процеси, що відбувалися в Імперії інків. Отже, за першим видом вимірювання виникає реальна неможливість точно визначити енергію та паралельно з нею — час, у який фіксувалася енергія певної конкретної події. Вимірюючи час події в Імперії інків, дослідник втрачає можливість виміряти рівень духовної й фізичної енергії самої події, і навпаки.

Другий вид вимірювання: неможливо виміряти ні духовну енергію (відсутні одиниці вимірювання) інків, ні фізичну енергію події (також сьогодні відсутні одиниці такого вимірювання), яка експлікувалася в давньому минулому (понад п'ять століть тому). Якщо дослідник зможе знайти одиницю вимірювання двох видів енергії, втрачається здатність зафіксувати час прояву згаданих видів енергії, оскільки енергію неможливо “спіймати”: вона щосекунди змінюється й чинить вплив на датування події.

До всього, невідомо (і неможливо встановити), який рівень інтенсивності прояву енергії духовної (її неможливо виміряти) і фізичної енергії були витрачені для здійснення подій.

3. Принцип додатковості Н. Бора.

Ознаки соціальних комунікацій.

У макросвіті уявлення про соціальні комунікації Імперії інків не може бути завершеним, оскільки завжди будуть ті фактори, які залишилися незафіксованими (у силу об'єктивних причин), неврахованими. Щороку будуть виявлятися нові й нові факти, які постійно будуть змінювати уявлення про специфіку соціальних комунікацій інків, про причини їхньої поведінки, причини вчинків і реформ.

Слід припускати, що існують завжди додаткові (сьогодні невідомі) фактори, що впливали на прийняття рішення імператорів. Наприклад, логічним було передбачити, що розподіл дер-

жави на чотири регіони мав під собою певне підґрунтя. Припустимо, що в кожному з чотирьох регіонів, визначених Пачакуті, були сильні лідери, які могли об'єднати навколо себе племена регіону. Не виключено, що могла бути й інша причина такого розподілу. Наприклад, причини регіонального розподілу полягали в наявності в регіонах конкретних засобів оборони територіальних кордонів Імперії інків. Можливі й інші причини регіонального розподілу території Імперії інків, але такі причини нам не відомі. Вірогідно, вони можуть стати відомими в майбутньому. Саме тому принцип додатковості варто враховувати.

4. Поняття суперпозиції.

Ознаки соціальних комунікацій.

Коли ми спостерігаємо за історичними процесами формування й змін у соціальних комунікаціях народів Імперії інків, ми повинні враховувати два фактори. По-перше, під час спостереження й спроб вимірювати певні процеси, що фіксувалися в реалізації соціальних комунікацій, слід врахувати, що дослідник впливає на якість тлумачення історичних подій (наприклад, виявляючи ознаки ефекту Пігмаліона-Розенталя¹²). По-друге, будь-який метод чи методика (процедура) вимірювання мають вплив на опис, аналіз і синтез, абстрагування й узагальнення інформації про специфіку соціальних комунікацій народів, що складала Імперію інків. Отже, у кожному з випадків інформація буде викривлена, не такою, якою вона є в природі, поза спостереженням.

5. Метод квантового хроносу.

Ознаки соціальних комунікацій.

Соціальні комунікації Імперії інків: 1) розуміються як не-сучасні, минулі, ті, що відбулися більше ніж 75 років до мо-

¹² “Ефект “Пігмаліона” Р. Розенталя залишає важливий слід у розумінні того, як наші очікування можуть впливати на поведінку й можливості окремої людини. Дослідження Розенталя показали, що очікування інших людей можуть мати суттєвий вплив на наше самовизначення та досягнення. Негативні очікування можуть підготовувати недостатньою вірою у власні сили та знижувати наші можливості” (Ефект “Пігмаліона” Р. Розенталя, 2024).

менту аналізу; 2) аналізуються з позиції сучасного (XXI століття) розуміння системи знань епохи від 1438 до 1533 року (правління Пачакуті Інки Юпаки, Топа Інки Юпанки, Уайни Капака, Уаскара й Атауальпи); 3) аналізуються як експериментальні (дослідник може змінювати змінні¹³); 4) кожний вид і форми соціальних комунікацій сприймаються сучасниками як один із можливих варіантів здійснення й розвитку подій.

6.10. Висновки до розділу 6

На початку дослідження ми сформулювали мету щодо здійснення діяхронного й холістично-квантового аналізу соціальних комунікацій Імперії інків (1438 р. — 1533/1572 рр.). Крім того ми ставили за мету здійснити ідентифікацію специфічних характеристик соціальних комунікацій Імперії інків за правління п'яťох лідерів (Пачакуті Інки Юпаки, Топа Інки Юпанки, Уайни Капака, Уаскара й Атауальпи) у період від 1438 до 1533 року. Поставлена мета була досягнута.

Ми висунули основне припущення про те, що аналіз соціальних комунікацій Імперії інків у зазначений період тривалістю в 95 років можна здійснити за допомогою діяхронного й холістично-квантового аналізу, які дадуть можливість ідентифікувати специфічні характеристики згаданих комунікацій. Наше припущення було доведено.

У діяхронному аналізі ми ідентифікували 11 основних видів застосування соціальних комунікацій і виокремили 6 тенденцій, що пов'язані з частиною перелічених видів.

Завдяки холістично-квантовому аналізу соціальних комунікацій Імперії інків періоду від 1438 до 1533 року ми ідентифікували 5 позицій, які дозволили характеризувати специфіку й ознаки таких комунікацій.

¹³ Експериментальна змінна — “це будь-яка психічна реальність, яка може змінюватися і ці зміни проявляються та фіксуються в експерименті” (Експериментальні змінні в психологічному дослідженні, 2024).

У перспективі подальших досліджень соціальних комунікацій Імперії інків необхідно, на наш погляд, врахувати кілька позицій, які підготують дослідника до специфіки аналізу.

По-перше, необхідно врахувати, що інки не залишали після себе письмових свідоцтв своєї діяльності, отже, дослідник не буде мати можливості здійснювати об'єктивний аналіз соціальних комунікацій. По-друге, багато усних переказів міфологізовано й не відповідає істині. По-третє, такі міфологізовані перекази інків застосовувалися задля виправдання власної експансіоністської політики Імперії інків. По-четверте, історію інків описували у своїх записах місцеві етнічні володарі й професійні бухгалтери, що також певною мірою викривляло об'єктивний погляд. По-п'яте, іспанці-завойовники XVI ст. письмово фіксували історію племен гірських народів Перу з позиції європейських цінностей та вірувань.

Усі перелічені фактори свідчать про те, що під час дослідження соціальних комунікацій Імперії інків необхідно враховувати нечіткість зафіксованих наративів.

6.11. Список використаних джерел до розділу 6

1. *Ajacopa, T. L.* (2007). *Diccionario Bilingüe: Iskay simipi yuyayk'anch: Quechua – Castellano / Castellano – Quechua* (PDF). La Paz, Bolivia: futatraw.ourproject.org
2. *Anderson, A. (Kling)* (2024, October 13). *War and Conquest: Inca strategies and struggles in Northern Ecuador*. https://www.academia.edu/11358577/War_and_Conquest_Inca_strategies_and_struggles_in_Northern_Ecuador
3. *Bingham, A.* (2004). *South and Meso-American mythology A to Z*. New York: Facts on file. p. 68.
4. *Bray, Tamara. L.* (1990). *The Effects of Inca Imperialism on the Northern Frontier*. Thesis submitted to The State University of New York at Binghamton, Binghamton, NY.

5. *Bray, Tamara. L.* (1992). Archaeological Survey in Northern Highland Ecuador: Inca Imperialism and the Pais Caranqui. *World Archaeology*, 24(2): 218–233.
6. Britannica, T. Editors of Encyclopaedia (2024, April 16). Inca. *Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/topic/Inca>
7. *Daude, J. H. e Vanakeren, G.* (2018). L'expedicion inca en Oceania e la tradicion oral a inca de Tupac Yupanqui [Fichièr vidèo]. Recuperat de <https://youtu.be/qADVUIKT5bg>
8. *Daude, J. H. e Vanakeren, G.* (2018). L'expedicion inca en Oceania e la tradicion oral a inca de Tupac Yupanqui [Fichièr vidèo]. Recuperat de <https://youtu.be/qADVUIKT5bg>
9. *de Gamboa P. S.* (2006). History of the Incas. Ed.: Sir Clements R. Markham. E-text prepared by Chuck Greif, R. Cedron, and the Project Gutenberg Online Distributed Proofreading Team at DP Europe (<http://dp.rastko.net/>). Project Gutenberg. <https://www.gutenberg.org/cache/epub/20218/pg20218-images.html>
10. *de Gamboa, P. S.* (2015). History of the Incas, Lexington.
11. *de Gamboa, P.S.* (2015). History of the Incas, Lexington, 106–107.
12. *Del Busto Dutuburu, J. A.* (2006). Entrevista part I [fichièr vidèo]. Recuperat de <https://youtu.be/noFVfpuOs5g>
13. *Del Busto Dutuburu, J. A.* (2006). Entrevista part I [fichièr vidèo]. Recuperat de <https://youtu.be/noFVfpuOs5g>
14. *Del Busto Duturburou, J. A.* (1996). Tupac Yupanky: Descubridor d'Oceania. Lima: Editorial Brasa, p. 5–128.
15. *Del Busto Duturburou, J. A.* (1996). Tupac Yupanky: Descubridor d'Oceania. Lima: Editorial Brasa, p. 5–128.
16. Diccionario Quechua – Español – Quechua (2005). Gobierno Regional del Cusco, Perú: Academia Mayor de la Lengua Quechua.
17. *Hagen von V. W., Murra, J. V.* (2024, September 23). The origins and expansion of the Inca state. *britannica.com*. Encyclopedia Britannica.

18. Holism (2024, August 16). *In Dictionary Cambridge*. <https://dictionary.cambridge.org/uk/dictionary/english/holism>
19. Huáscar (2024a, жовтень 17). *У Wikipedia*. <https://en.wikipedia.org/wiki/Huáscar>
20. Huáscar (2024a, жовтень 17). *У Wikipedia*. <https://en.wikipedia.org/wiki/Huáscar>
21. Huáscar (2024b, October 17). *In Pueblosoriginarios*. <https://pueblosoriginarios.com/biografias/huascar.html>
22. Huscar (2024c, October 17). *In Wikipedia*. <https://es.wikipedia.org/wiki/Huscar>
23. Inca Empire. (2024, August 12). *In Wikipedia*. https://en.wikipedia.org/wiki/Inca_Empire
24. Kolata, A. L. (1993). *The Tiwanaku : Portrait of an Andean Civilization*. Wiley-Blackwell, 336.
25. McEwan, G. F. (2006). *The Incas: New Perspectives*. ABC-CLIO. p. 179.
26. McEwan, G. F. (2008). *The Incas: New Perspectives*. New York: W.W. Norton, Incorporated. p. 221.
27. Mikołajec, J., & Sobieraj, I. (2008). *Fenomenologia autostrady: aspekt socjologiczny*. Oficyna Wydawnicza Stowarzyszenia Na Rzecz Rozwoju Nauki Polskiej, 214.
28. Nas militares. H. (1973). Expedicion de Tupac Inca Yupanqui. En *La Historia Maritima del Peru. Èra preïstorica*. Tomo II, Lima: Inst. èst Còsta de Mar Històrica del Perú, p. 859–928.
29. Nas militares. H. (1973). Expedicion de Tupac Inca Yupanqui. En *La Historia Maritima del Peru. Èra preïstorica*. Tomo II, Lima: Inst. èst Còsta de Mar Històrica del Perú, p. 859–928.
30. Ogburn, D. (2024, October 13). *The Inca Occupation and Forced Resettlement In Saraguro, Ecuador*. *Academia.edu*. https://www.academia.edu/791337/The_Inca_Occupation_and_Forcible_Resettlement_In_Saraguro_Ecuador
31. Pachacuti Inca Yupanqui (2024, Aug. 18). *The British Museum*. <https://www.britishmuseum.org/collection/term/BIOG184445>
32. Prescott, W.H. (1827). *The History of the Conquest of Peru*. Digireads.com Publishing.

33. Q'eswachaka: The last Inca suspension bridge (2024, October 13). *Perurail.com*. <https://www.perurail.com/blog-en/qeswachaka-the-last-inca-suspension-bridge/>
34. Que Significa Auqui y Auqui Perú? (2024, September 23). *Auquiperu*. <https://www.auquiperu.com/es/que-significa-auqui-y-auqui-peru/>
35. *Rostworowski, M.* (2004). Enciclopedia Temática del Perú. Bd. I, El Comercio, Lima 2004.
36. *Sanders, W. T., Coe, Michael Douglas, Hagen, Victor Wolfgang von, Willey, Gordon R., Bushnell, Geoffrey H. S., Soustelle, Jacques, Patterson, Thomas C. and Murra, John V.* (2024, September 8). pre-Columbian civilizations. *Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/topic/pre-Columbian-civilizations>
37. *Spalding, K.* (1984), Huarocochí Stanford University Press: Stanford, page 77.
38. *Starn, O., Kirk, C. I. & Degregori, C. I.* (2009). The Peru Reader: History, Culture, Politics. Duke University Press.
39. Topa Inca Yupanqui. (2024, August 11). *In Wikipedia*. https://en.wikipedia.org/wiki/Topa_Inca_Yupanqui
40. *Tuhin, M.* (2024). Huáscar: Emperor of the Inca Empire. *Tuhin.world*. <https://www.tuhin.world/huascar-emperor-of-the-inca-empire>
41. Viajaron los Incas por Oceanía? (2020). *Revista Enraizada*. <https://revistaenraizada.com/index.php/2020/11/07/viajaron-los-incas-por-oceania/>
42. *Weatherford, J. McIver* (1988). Indian Givers: How the Indians of the Americas Transformed the World. New York: Fawcett Columbine. pp. 60–62.
43. Гуарані (група народів) (2024, October 10). *У Wikipedia*. [https://uk.wikipedia.org/wiki/Гуарані_\(група_народів\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Гуарані_(група_народів))
44. Експериментальні змінні в психологічному дослідженні (2024, вересень 19). Lib-net. http://lib-net.com/content/11071_Eksperimentalni_zminni_v_psihologichnomy_doslidjenni.html

45. Ефект “Пігмаліона” Роберта Розенталя (2024, вересень 15). *Український психологічний ХАБ*. <https://www.psykholoh.com/post/ефект-пігмаліона-роберта-розенталя>
46. Крутов, В. (2021). Эпистемологические основы квантовой революции и мировой системы безопасности в свете кризиса материалистической парадигмы мышления. *Зб. наук. праць ЛОГОС*, 3, 34–46. <https://doi.org/10.36074/logos-19.03.2021.v3.09>
47. Рубель, В. А. (2005). Тавантінсую після завершення “великих завоювань”. В *Історія цивілізацій Доколумбової Америки*. Київ: Либідь, 367–370.
48. Холод, О. М. (2020). Метод квантового хроноса в исследованиях отдалённой коммуникации (или анализ процессов дистанцированной коммуникации в пределах пространственно-временного континуума). *Соціальні комунікації: теорія і практика*, 10, 32–67.
49. Холод, О. М. (2022). Квантово-холістичні категорії соціальних комунікацій. *Соціальні комунікації: теорія та практика*, 14(2), 9–34. <https://doi.org/10.51423/2524-0471-2022-14-2-1>.
50. Що сталося з цивілізацією інків? (2024, жовтень 20). *La-crevet*. <https://la-crevet.com.ua/shho-stalosya-z-civilizaciieyu-inkiv/>

Розділ 7

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПРОЦЕСІВ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ АРГЕНТИНИ

7.1. Суть проблеми

Проблеми дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій Аргентини пов'язані з сімома ключовими особливостями (Peculiarities of studying the history of social communications in Argentina, 2023).

1. Сильний вплив політичних подій.
2. Узгодження розвитку з економічними умовами.
3. Вплив імміграції.
4. Наявність розриву між населенням міст і сіл.
5. Вплив сусідніх країн.
6. Наявність цензури.

7. Вплив дебатів щодо національної ідентичності (Peculiarities of studying the history of social communications in Argentina, 2023).

7.2. Вплив політичних подій на вивчення історії розвитку процесів соціальних комунікацій Аргентини

Перша особливість пов'язна із впливом політичних подій. Умовно такий вплив співпадав в Аргентині з певними політичними періодами (Alsina, 2013), упродовж яких відбувалося формування конституції (1816–1853 рр.). Наступний період був пов'язаний із правлінням під елітами (1862–1912 рр.), після якого фіксувалася поява народної демократії (1890–

1912 рр.) і формування першого народно-демократичного циклу (1912–1930 рр.), що привело до другого народно-демократичного циклу (1945–1955 рр.) і продовжувалося конституціоналізмом і демократією (Alsina, 2013). Кожний із згаданих періодів розвитку політичних настанов відзначався впливом на історію соціальних комунікацій.

У ХХ столітті в 1946 й 1948 році в Аргентині відбувалися вибори, у яких провідну роль відіграли ЗМІ, а саме радіо. Перемогу в країні отримав Хуан Домінго Перон, який саме радіо в 1946 році “забезпечило Перону ефективний інструмент реклами та формування громадської думки” (Widener, & Eloranta, 2020). На розвиток процесів діяхронних соціальних комунікацій у той час вплинуло й телебачення, яке лише зароджувалося. До того ж, “націоналізація радіомереж у той самий період сприяла контролю Перона як у певних виборчих округах, так і в певних регіонах” (Widener, & Eloranta, 2020).

Оскільки в Аргентині від 1976 до 1983 року домінувала диктатура, яку називали “процес національної реорганізації” (National Reorganization Process, 2023), згаданий період мав “великий вплив на медіацензуру та комунікаційні технології” (Peculiarities of studying the history of social communications in Argentina, 2023). Деталізація подій згаданої “реорганізації” висвітлена в багатьох публікаціях (Bo, 2012; Borger, 2004; Finkelstein, 2014; Mendez, Garrison, Misculin, 2018; On 30th Anniversary of Argentine Coup..., 2010; Rizki, 2020; Sims, 1995; Schmidli, 2012; The use of the Nazi-Fascist Discourse by Argentinean Governments, 2006). Також пізніше досліджувався вплив митотворчих операцій та цивільно-військових відносин в Аргентині в період від 1989 до 1999 року (Worboys, 2007). Вплив на синхронні соціальні комунікації в Аргентині від 1999 до 2002 року спричинила політика уряду, який довів країну до економічної кризи. Останню в науковій літературі дослідники називають “політикою краху Аргентини” (Corrales, 2002). Дослідження “інституційних розладів” (Spruk, 2019) дозволило констатувати, що Аргентина напередодні Першої світової ві-

йни була багатою країною. За період у 162 роки Аргентина перетворилася на слаборозвинену країну. Автор вважає, що інституційний розлад відбувся в Аргентині саме в період від 1850 до 2012 року.

“Оцінки синтетичного контролю та різниці у відмінностях припускають, що за відсутності інституційних полумок Аргентина здебільшого уникла б спаду та приєдналася до рядів багатих країн із рівнем доходу, подібним до рівня Нової Зеландії” (Spruk, 2019).

Зазначені “інституційні поломки” були стимульовані другою особливістю розвитку соціальних комунікацій в Аргентині, що може експлікувати, на наш погляд, валідний науковий підхід, який ми назвали «аналіз інституційних політичних полумок”.

7.3. Узгодження розвитку історії соціальних комунікацій Аргентини з економічними умовами

Друга особливість полягає в узгодженні розвитку історії соціальних комунікацій Аргентини з економічними умовами. “Економічні буми та кризи в Аргентині вплинули на розповсюдження таких засобів масової інформації, як газети, радіо, телебачення тощо” (Peculiarities of studying the history of social communications in Argentina, 2023).

У своїх дослідженнях історії соціальних комунікацій автор (Repoll, 2010) “намагається зрозуміти складний зв’язок між політикою та засобами масової інформації в Аргентині, використовуючи як відправну точку нещодавно прийнятий закон про аудіовізуальні комунікаційні послуги (Закон № 26522) від 10 жовтня 2009 р.” (Repoll, 2010). Дослідник описує зв’язок між найбільшим медіа-конгломератом в Аргентині “Grupo Clarin SA” (Clarín Group, 2023) і “двома аргентинськими адмі-

ністраціями на чолі з Нестором Кіршнером і Крістіною Фернандес де Кіршнер” (Repoll, 2010). Згадані відносини між економічним гігантом Аргентини і політиками мають відчутний “вплив обох на демократичне життя в Аргентині, постійні федеральні спроби встановити контроль над засоби масової інформації та взаємне часткове висвітлення новин у ЗМІ” (Repoll, 2010). Виходячи з констатації фактів і наукового підходу автора, ми пропонуємо такий підхід назвати “політико-економічний аналіз”.

Історія соціальних комунікацій в аргентині щільно пов’язана з економічним потенціалом країни, який ілюструється однією з потужних гілок економіки — телекомунікаційною індустрією. На останню мала відчутний вплив економічна криза 2002 року (Urbiztondo, 2002). Ще в 90-х роках ХХ століття Аргентина “здійснила амбітну програму економічних реформ, включаючи приватизацію телефонної системи та інших державних комунальних послуг” (Urbiztondo, 2002). Оскільки криза спричинила девальвацію іноземної валюти, дефолт за зовнішніми боргами країни, уряд оголосив “замороження” банківських рахунків. Саме тому були “заморожені” і “телефонні та інші тарифи на комунальні послуги та переглянуті всі договори концесії на комунальні послуги” (Urbiztondo, 2002). Очевидно, що такі непопулярні заходи вплинули на якість синхронних соціальних комунікацій, криза в ефективності здійснення яких посилилися з появою недовіри серед споживачів, комунальних компаній та уряду. На той час можна було спостерігати колапс як в економіці Аргентини (Munck, 2001; Olivera, & Lazzarini, 2014), так і в соціальних комунікаціях, що здійснювалися, наприклад, у сфері соціальної політики (Barbeito, & Goldberg, 2007). Відомо (Murillo, 2009), що в Аргентині був уведений так званий процес розробки політики, або “Policy Making Process” (PMP) (Kelly, & Palumbo, 1992), який передбачав сумісну для всіх зацікавлених економічних суб’єктів Аргентини розробку курсу державної політики. До PMP висловлювали критику (наприклад, (Urbiztondo, Cristini, Mos-

kovitz, & Saiegh, 2009) щодо нестабільності, яку стимулювали приватні агентства країни, і низької якості й короткозорої рівноваги РМР в Аргентині. Також критики аналізували положення РМР щодо копіювання недоліків, які муніципальні органи влади запозичували від федерального рівня управління країною. Отже, на різних рівнях синхронних соціальних комунікацій в Аргентині 1990–2010-х років відслідковувався неефективний стиль підтримки й реалізації соціальних комунікацій. Такий підхід до вивчення синхронних соціальних комунікацій у владних структурах ми назвали “владноменеджерський підхід”.

7.4. Вплив еміграції кінця XIX – початку XX століття на дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій в Аргентині

Проблеми дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій в Аргентині вивчаються з позицій впливу емігрантів кінця XIX століття й початку XX століття, що є *третьою особливістю*. Саме хвилі еміграції “принесли свої традиції ЗМІ”, що “вплинуло на все: від газетних мов до форматів радіопрограм” (Peculiarities of studying the history of social communications in Argentina, 2023). Особливості згаданого впливу в різні періоди аналізувалися Рікардо Д. Сальваторе (Salvatore, 2002), який розглядав імміграцію італійців у Буенос-Айресі та Нью-Йорку в період від 1870 до 1914 року. Дослідник Семюел Л. Бейлі (Salvatore, 2002) приділяв увагу іспанським іммігрантам в Буенос-Айресі, вивчаючи період від 1850 до 1930 року.

У історії Аргентини є приклад жорстокого повождеження місцевого населення з іммігрантами (Massacre in the Pampas..., 1998; De la Fuente, 2000). Згаданий приклад суттєво вплинув на ставлення до іммігрантів до процесів соціальних комунікацій у країні.

“1 січня 1872 року в селі Танділь в аргентинських пампах група з понад 40 гаучо піднялася з криком “убивайте грінго та масонів!” і вчинили вбивства, які тривали лише кілька годин, але загинули 36 чоловіків, жінок і дітей, більшість із яких були іноземцями. Повстанців підбурював народний лікар Геронімо де Солане (він же Тата Діос — буквально Бог-Батько), який у своїй проповіді засуджував масонів як “безбожних” і засуджував іноземців, звинувачуючи їх у безробітті та епідеміях, що вразили аргентинці” (De la Fuente, 2000).

Із часом описана різанина в селі Танділь “вибудувала” новий тип соціальних комунікацій на кордоні, впливаючи на англо-аргентинські відносини й на британську імміграцію до Аргентини. Представники місцевого населення — гаучо вчинили згадану різанину під впливом проповідей Геронімо де Солане, який лише повторив ідею насильства як продукту вірувань, що були притаманні народному католицизму. Гаучо звинувачували мігрантів у тому, що останні принесли на землі Аргентини зміни модернізації. До того ж, слід взяти до уваги й певну світоглядну обмеженість гаучо. Разом із тим, є захисники (De la Fuente, 2000) пояснень Лінча, автора описуваних подій (Massacre in the Pampas, 1998), у тому, що насильство прикордонників щодо іноземців було на той час майже нормальною реакцією. Твердження А. De la Fuente (2000) про факти, що пояснюють таку поведінку аргентинців, лише підтверджують те, “наскільки поширеними були ксенофобія та насильство, спрямоване проти європейців у сільській місцевості” (De la Fuente, 2000). Для об’єктивного висвітлення факторів, що спричинили різанину в селі Танділь, необхідно також врахувати й те, що британські мігранти їхали лише в ті країни, де були винятково сприятливі для їхнього перебування місця. Аргентинцям таке ставлення не подобалося й тому вони не занекали інших способів, ніж силове протистояння такому напливу з боку європейців. З’ясовується, що насильство було ефектив-

ним способом стримування міграційних процесів. Інший бік проблеми полягав у тому, що описане насильство на кордонах Аргентини було резонуючим фактором для погіршення дипломатичних й економічних відносин між Британією й Аргентиною (Massacre in the Pampas, 1998).

Разом із тим, економічні інтереси британців завжди були домінуючими, тому насильство на кордонах Аргентини сприймалося як майже нормативне (Massacre in the Pampas, 1998). Отже, насильницький характер дій аргентинців проти мігрантів із Європи на кордонах країни ми розглядаємо як чинник, що стимулював формування специфічних соціальних комунікацій.

За даними F. Droller, M., Fiszbein, & S. Pérez (2023), “Аргентина була другою за величиною країною призначення в епоху масової міграції, прийнявши майже шість мільйонів мігрантів” (Droller, Fiszbein, & Pérez, 2023). Зрозуміло, що такий масовий приплив емігрантів дозволив країні впродовж короткого часу мати підвищення показників економічного зростання. Разом із тим необхідно зазначити, що емігранти з Європи мали швидко висхідну мобільність в Аргентині. Автори констатували, що наприклад, емігранти-італійці “були позитивно відібрані на основі грамотності, доповнюючи існуючі докази швидкої висхідної мобільності та внеску в зростання в місці призначення” (Droller, Fiszbein, & Pérez, 2023).

“Регіонально скориговані” дані про італійців, які залишилися, зважені на основі частки мігрантів із кожного італійця у сегменті серед італійських мігрантів, які переїхали до Аргентини в період з 1876 по 1894 роки (з використанням даних Dell’Emigrazione (Cordasco, F. (1994). Дані про італійських мігрантів в Аргентині взято з перепису населення Аргентини 1895 року (Somoza, & Hauser, 1968). Дані обмежені особами, які були віком від 20 до 60 років на момент, коли ми спостерігаємо їх у переписі” (Droller, Fiszbein, & Pérez, 2023).

Варто згадати про те, що пізніше у 1910–1920-х роках США обмежили в'їзд емігрантів до своєї країни у зв'язку з низьким рівнем освіченості європейців. Буди запроваджені тести на грамотність, за результатами яких були введені квоти на країну походження мігрантів. Хоча з позицій прав людини в такому випадку подібна мовно-соціальна сегрегація сьогодні може визаватися як порушення, уряд США мав економічні підстави для такого рішення. Наприклад, С. Goldin (2008) пояснює такі обмеження “змінami в характеристиках мігрантів — зміною походження країни, які сприймаються як більш “культурно віддалені” та з нижчим рівнем освіти порівняно з американцями, ніж у попередні хвили іммігрантів” (Goldin, 2008). У порівнянні з мігрантами до інших країн американського континенту ті, хто в'їжджав до Аргентини, “мали за весь період вищий рівень навчання, ніж місцеве населення, і змін було відносно незначна кількість за регіональним походженням, причому на Італію та Іспанію постійно припадало майже 80 % мігрантів” (Droller, Fiszbein, & Pérez, 2023). Згідно з дослідженням G. Germani (1966), така “масова міграція також, ймовірно, мала глибокі культурні та політичні наслідки для країни” (Germani, 1966). Отже, від насильницького стримування мігрантів із Європи наприкінці ХІХ століття до тестового обмеження потоку емігрантів на початку ХХ століття діяхронні соціальні комунікації змінювалися в бік пом'якшення й демократизації.

У ХХІ століття Аргентина прагне йти в міграційній політиці (отже, і в соціальних комунікаціях) європейським — демократичним шляхом. Із метою втілення трансформаційної політики щодо мігрантів, щоб не повторювати мігрантську кризу 2001 року, уряд Аргентини “наголошує на впливі міжнародної політики на розвиток міграційної політики — “денаціоналізації” та “ренаціоналізації” — і соціальних агентів, які беруть участь у цьому” (Novick, 2012). Національний конгрес Аргентини в 2003 році схвалив новий закон про міграцію, який скасував двадцятирічної давнини ідентичний за назвою закон,

який обслуговував запити мігрантів. За новим законом про міграцію була запропонована соціальна модель, яка втілювала ідею рівноправного суспільства, орієнтувалася на потенціал молоді й внесок у розвиток країни з боку мігрантів. На якість запропонованої нової соціальної моделі суттєво вплинула політика MERCOSUR (або MERCOSUL, португальською мовою) — “економічний союз держав у Південній Америці,... До нього входять Аргентина, Бразилія, Парагвай, Уругвай та Венесуела, як асоційовані члени — Чилі, Болівія, Перу, Колумбія та Еквадор” (Меркосур, 2023).

Згадана нова політика Аргентини (MERCOSUR) мала суттєвий вплив на формування нових соціальних комунікацій. Як занотовує S. Novick (2012), відбувся “ідеологічний поворот на формальному рівні недавньої політики” (Novick, 2012). Перш за все, була ухвалена Міжнародна конвенція, яка була спрямована на захист прав трудових мігрантів та їхніх родичів. Був ухвалений новий закон про біженців, що дозволило усунути “юридичну прогалину, яку залучені організації та асоціації давно вимагали заповнити” (Novick, 2012). Нова політика дозволила здійснити амністію для іммігрантів за межами МЕРКОСУР, а також впровадила програму “Patria Grande” для постійної регуляризації. Був виданий Закон про проживання в МЕРКОСУР і розширена участь іммігрантів та біженців у новому законодавстві, розширені права громадян, які проживали за межами національної території. Нарешті, нова політика Аргентини (MERCOSUR) передбачала впорядкування контролю за діями урядовців, відповідальних за міграційну політику. Важливо зазначити, що перелічені новації MERCOSUR демонструють прихильність уряду Аргентини до міжнародних норм і підтримку національної безпеки, яка зазначається як цінність, яку “необхідно захистити від потенційної загрози з боку іноземців, визнаючи право людини на міграцію” (Novick, 2012).

Політика MERCOSUR, незважаючи на свою інноваційність залишається дотепер більше прокламаційною, тобто де-

кларації прав і свобод іміграції не відрегульовані, що впливає на якість синхронних соціальних комунікацій.

“Іммігранти в Аргентині продовжують зазнавати дискримінації та експлуатації, а в багатьох випадках переслідувань і жорстокого поводження. Існують культурні, економічні та ідеологічні проблеми, що пояснюють це явище. Досі обговорюється те, наскільки іммігранти зазнають такого ставлення через те, що вони іноземці чи бідні” (Novick, 2012).

Ураховуючи специфіку досліджень синхронних соціальних комунікацій в Аргентині з урахуванням новітньої політики за зразком MERCOSUR, пропонуємо назвати такий підхід “соціо-емігрантський”.

7.5. “Розрив” між містом і селом як особливість дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій в Аргентині

Четвертою особливістю проблем дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій в Аргентині варто вважати “розрив” між містом і селом. Соціально-комунікаційні технології поширюються швидше в міських центрах, таких як Буенос-Айрес, порівняно з віддаленими сільськими районами (Cacopardo, 2007; Ivana, & Marina, 2018; Velásquez, 2015; Bolay, 2020;). Можна назвати такий “розрив” цифровим, або медійним розривом між містом і селом, який цікавить багатьох дослідників світу (Lindenboim, & Kennedy, 2003; Pellegrini, Raposo, 2014; Luca, Terrero-Davila, Stein, & Lee, 2023). Згаданий розрив відбивається не лише на показниках різниці в користуванні інформаційно-комунікаційними технологіями (ІКТ), а й на те, як ІКТ можуть відбивати демографічну й етнічну ситуацію щодо розриву між селом і містом в Аргентині.

Проблеми дослідження історії соціальних комунікацій прослідковуються в аналізі міській динаміці та регіонального розвитку в Аргентині (Bohay, 2020). Оскільки Аргентина вважається однією з найбільш урбанізованих країн світу, важливо занотувати, що 92 % населення проживає в містах (Bohay, 2020). Лише в одній провінції Буенос-Айрес — околиці столиці країни, мешкає 39 % населення всієї Аргентини. Варто зазначити також, що аргентинці живуть у невеликих містах, які можна вважати проміжною формою населених пунктів між селом і міською мережею. Населення таких проміжних населених пунктів зростає великими темпами. Саме в таких проміжних містах розвинена інфраструктура як для міського, так і для сільського населення. Вважають (Bohay, 2020), що проміжні населені пункти є альтернативою столичному району Великого Буенос-Айрес і мають специфічну проблематику синхронних соціальних комунікацій. Останні яскраво фіксуються в одному з проміжних міст, яке називають Нуеве де Хуліо (9 de Julio, 2023)¹⁴. У цьому місті, що було створене урядом Аргентини в ХІХ столітті саме для регулювання соціальних комунікацій під час колонізації країни, відбилися основні тенденції перетворення країни на “великого виробника сільськогосподарської продукції та експортера зернових і м’яса” (Bohay, 2020). Місто було сплановане як місце для здійснення спланованих зверху (урядом) соціальних комунікацій. З однієї сторони, місто Нуеве-де-Хуліо є продуктом штучного планування для розвитку соціальних комунікацій. З іншої сторони, проблеми, що фіксуються в згаданому “європейському” місті, стимульовані двома причинами. По-перше, в уряді Аргентини відсутнє подальше перспективне планування засобів реалізації соціальних комунікацій проміжного згаданого міста. По-

¹⁴ 9 de Julio (Нуеве-де-Хуліо) — “місто у внутрішній частині провінції Буенос-Айрес, голова однойменної партії. Він розташований на 262 км національного шосе 5, на північному заході провінції Буенос-Айрес” (9 de Julio (Buenos Aires, 2023)).

друге, існують серйозні проблеми розвитку в місті Нуеве-де-Хуліо, “територія якого розрізнена з точки зору можливостей і 20 % населення якого живе в бідності” (Bolay, 2020). Ті проблеми, що турбували уряд 25 років тому, залишилися невирішені й сьогодні.

“На жаль, політична активність переважає над плануванням і змінюється від виборів до виборів залежно від партії влади. Бракує коштів, як фінансових, так і технічних навичок. Вже кілька десятиліть саме електропослуговий кооператив задовольняє багато потреб населення (асфальтування вулиць, електропостачання, розвиток мережі мобільного зв'язку тощо), але без реального діалогу з місцевою адміністрацією” (Bolay, 2020).

Для вдосконалення синхронних соціальних комунікацій у сучасному проміжному місті Нуеве-де-Хуліо (Аргентина) необхідно створити відкриту систему міського планування, що варто, на наш погляд, розглядати як невід'ємний складник процесів соціальних комунікацій. Змістом такої відкритої системи варто вважати збір технічних і соціальних даних від місцевого самоврядування й кооперативів. Отримані дані необхідно буде обробити в цифровому й геопросторовому масштабах. Якщо приєднати побажання й вимоги громадян міста, з'явиться раціональний діагноз з ідентифікацією певних пріоритетів у соціальних комунікаціях. У такому випадку сформулюються “...соціальна, економічна й просторова інтеграція, а також зусилля щодо залучення бідних верств населення міста та більш раціональний, менш витратний розвиток приміської периферії” (Bolay, 2020). Описаний дослідницький підхід до вивчення проблем розвитку синхронних соціальних комунікацій у робочому порядку пропонуємо назвати “адміністративно-громадський”.

Специфікою розвитку процесів як синхронних, так і діахронних соціальних комунікацій в Аргентині є те, що ієрархіч-

ний ланцюг поселень на регіональному рівні об'єднаний у так званий “життєвий басейн”, або *bassin de vie* (INSEE, 2012; Aragau, 2013). За різними визначеннями згаданий ланцюг поселень називають “простір життя”, “басейн праці” або “басейн зайнятості” (Crovetto, 2011). Усі назви корелюють із визначенням:

“...неоднорідна територія, через яку ті, хто там проживає, розгортають свої траєкторії в пошуках набору ресурсів, які не завжди можна отримати на рівні їхніх власних місцевостей, і які змушують їх рухатися за ритмами змінної періодичності” (Noel, 2021).

Також в Аргентині існує й інше специфічне явище, що сформовано впродовж століть діяхронними й синхронними соціальними комунікаціями. Таке явище називають “Внутрішня країна”. Спочатку такою теориторією була та, на розвиток соціальних комунікацій якої впливала інфраструктура порту. Пізніше поняття стало охоплювати зону навколо міста з її логістичною інфраструктурою. Прикладом такої території вважають (Noel, 2021) район Пунта-Індіо, який як й інші райони “Внутрішньої країни” орієнтовані на головне місто Ла-Плата. Саме до згаданого мегаполісу приїжджає частина жителів району, щоб знайти там освітні, медичні послуги, розваги, престижні товари й інші життєві ресурси. Такий стиль життя визначає характер синхронних соціальних комунікацій.

Упродовж п'яти років було здійснене систематичне спостереження (Noel, 2020) за офіційними й неофіційними заходами, святами та розвагами. Крім спостережень автор здійснив двадцять напівструктурованих інтерв'ю та серію неформальних бесід, опрацював письмові джерела, місцеві ЗМІ й соціальні мережі. Автор повідомив про те, що “протягом перелічених випадків ми мали достатньо можливостей бути свідками, слухати, читати, досліджувати та запитувати наших співрозмовників про їхні місця проживання та спосіб, у який вони

сприймають, живуть і переживають їх у своїй щоденній практиці” (Noel, 2020). Дослідник з’ясував, що місцеві мешканці села називають своє існування “сільським життям”, тобто як проживання в місті іменують як “божевілля”, або “міське життя”, що дає нам право в робочому порядку називати соціальні комунікації аргентинського села “сільськими соціальними комунікаціями” і для тих, хто проживає в місті, такі комунікації варто називати “міськими соціальними комунікаціями”.

Проживання в сільській місцині відрізняється від життя в місті декількома ознаками. Якщо в аргентинському селі соціальні комунікації характеризуються невисоким рівнем небезпеки, що пов’язана з вуличною злочинністю (Kessler, 2009), у місті ситуація виглядає більш складною. Місто в сучасній Аргентині має ознаки невизначеності “небезпеки й параної” (Noel, 2020), “впливу медіаконструктив на питання безпеки” (Focás, 2020), а також наявності “моральної паніки” (Cohen, 2002). Наведемо декілька свідчень мешканців аргентинського села, які були зібрані й записані Stanley Cohen (2002).

“Життя тут, у селі, не таке, як ви бачите там... Що тебе вбивають за що завгодно, а ти живеш з серцем у роті. Тут все інакше... ви можете жити спокійно, і якщо це станеться з вами, що рідко (...), все ніколи не стане гірше” (Азусена, 69 років, пенсіонерка і родом з Вероніки) (Cohen, 2002).

“Тут, у селі, ніколи нічого не відбувається. Максимум кілька дітей щось ламають, або фарбують стіну чи пам’ятник на площі... Але речі, подібні до тих, які ви бачите по телевізору... у тебе немає” (Роза, 76 років, домогосподарка і уродженка Піпінаса) (Cohen, 2002).

“Річ у тім, що спати з відчиненими дверима, що ти ... бах, принаймні для мене, я завжди думав, що це трохи міф (...) тут це правда (...) ти приходиш з усіма викручуваннями

та всією параноєю... Але в довгостроковій перспективі ви в кінцевому підсумку розслабляєтеся... І ось тут ви відчуваєте різницю в тому, що вам не потрібно відстежувати, коли ви входите або виходите з дому, або якщо ви замкнули двері, встановіть сигналізацію... Все це. Мені здається, що є різниця між містом і містом” (Марсело, 39 років, співробітник і недавній мігрант до Вероніки) (Cohen, 2002).

Небезпека життя у великих містах Аргентини не так відверто сприймається й рефлексується мешканцями-мігрантами із села до міста, як проблема “божевілля” і “хаосу” міста. Далі наводимо приклад із робочих записів інтерв’ю дослідників (Cloquell, 2013; Noel, 2011).

“... Я... коли я їду в Ла-Плату, щоб відвідати своїх онуків, я божеволію... Я не можу зрозуміти, як люди можуть так жити, не сходячи з розуму... Бах, так, звичайно, я розумію... вона божеволіє [сміється]” (Азучена, 69 років, пенсіонерка і родом з Вероніки) (Cloquell, 2013).

“... [останній рік, протягом якого] я жив у Буенос-Айресі (...) Я була неймовірно пригнічена, тому що я також бачила, як [мій партнер] йшов [на роботу] о 8:00 ранку, повертався о 9:00 вечора. У нього не росла борода, у нього був псоріаз, він не міг спати, він спав з знеболюючими (...) Це не життя! (...) І ми прийшли і святі ліки!” (Тереза, 39 років, вчителька і багаторічна мешканка Вероніки) (Noel, 2011).

Один із головних факторів синхронних соціальних комунікацій в Аргентині, який дозволяє фіксувати різницю, або “розрив” між селом і містом, це відчуття мешканцями села “простоти” їхнього життя, наявність поруч “простих” людей (Vidich, & Bensman, 2000), таких самих, як і вони самі. Свідчення про це записали дослідники (Crovetto, 2011).

“Ви можете прогулятися тут з одного кінця міста в інший, і ви не побачите великих особняків чи вілл... Якщо у вас є більші, сучасніші або доглянуті будинки... які, як правило, професіонали, торговці або люди з сільської місцевості, які добре проводять час ... Але ніколи нічого показного. Ніхто тут їм нічого не дає (...) це було б неохвально, якби хтось це зробив... І я теж не бачила, щоб вони це робили”. (Гледіс, 53 роки, соціальний працівник і давня мешканка Вероніки) (Crovetto, 2011).

“Що відбувається, так це те, що тут, у місті, ми всі діти 16-го поверху, тому це дуже присутнє... Крім [колишнього власника об'єктів], який у вас там є, будинку, який раніше належав голові заводу і в якому є кімната, тут ми всі рівні... Бо хто не працював із заводу, той жив із заводу. і ніхто не вірить собі більше, ніж будь-хто інший” (Мар'яна, 32 роки, вчителька і родом з Піпінаса) (Crovetto, 2011).

Специфічною ознакою синхронних соціальних комунікацій в аргентинському селі є відчуття “свого рідного”, усього того, що оточує мешканців і серйозно відрізняє міських жителів від сільських. Про це свідчать селяни, які повернулися з міста великого Верона (Elias, у Scotson, 2016).

“Те, що почало відбуватися зі мною, коли я приїхав сюди, — це річ, яка... Я не знаю, як це пояснити, щоб відчувати себе частиною цього... Трохи схоже на те, що у вас є з районом, в якому ви виросли, розумієте? Коли я там жив [у передмісті], у мене такого не було... це було просто місце, де я жив... Але тут ти ніби відчуваєш... Я не знаю... ніби ти частина народу, і що народ є частиною тебе” (Рікардо, 37 років, бухгалтер і недавній мігрант до Вероніки) (Elias, у Scotson, 2016).

“Правда в тому, що я не знаю, чи це пов'язано з розміром, чи з тим, що я говорив вам про те, як ви в кінцевому під-

сумку знайомитеся з усіма і спілкуєтеся з усіма... Але зі мною тут трапляється щось таке, чого не сталося зі мною в [середньому місті, в якому я жила], коли я його взяв... Я не знаю... Кохання, відчуття, що тобі все одно, і святкування кожного маленького тріумфу — лікарні... Новий термінал, який вони будують... роботи, які вони робили на бульварі — як щось ваше, як ваше власне” (Гледіс, 53 роки, соціальний працівник і давня мешканка Вероніки) (Elias, у Scotson, 2016).

У будь-якому випадку різниця між селом і містом в Аргентині є відчутна. Саме така різниця мотивує, з одного боку, різні підходи до вивчення “розриву” між містом і селом. З іншого боку, констатація такого “розриву” є свідченням різних синхронних соціальних комунікацій. Умовно ми назвали такий підхід до вивчення проблеми “розриву” між аргентинськими селом і містом як “соціолого-антропологічний”.

7.6. Вплив сусідніх країн на дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій в Аргентині

П'ятою проблемою дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій в Аргентині вивчаються з позицій впливу сусідніх країн. Оскільки Аргентина оточена Бразилією, Чилі, Парагваєм, Уругваєм, розвиток соціальних комунікацій (зокрема й ЗМІ) у країні “іноді зазнавав впливу тенденцій у цих країнах або реагував на них” (Peculiarities of studying the history of social communications in Argentina, 2023).

Соціальні комунікації в Аргентині формувалися впродовж довгих століть історії країни у співіснуванні з країнами, економіка яких мала певний внесок в світовий ринок капіталу. Особливо в ХХ столітті такий процес характеризувався заощадженнями, інвестиціями й міжнародною мобільністю капіталу

(Taylor, 1998). Цікавим, на наш погляд, є те, що інтеграція Аргентини у світовий ринок капіталу здійснювалася паралельно, з одного боку, економічним арсеналом ядра, з другого боку, економічним потенціалом периферії. У такому процесі варто звернути увагу на те, як мінливість відносин між країнами на міжнародному ринку капіталу впливала на зростання й розвиток країн периферії, до якої певним чином можна віднести Аргентину XX століття. Оскільки економіці Аргентини минулого століття був притаманий дефіцит капіталу, вплив прогресивних тенденцій світового ринку був відчутним, що, за нашими переконаннями, дієво вплинуло на формування специфічних синхронних соціальних комунікацій. Наслідки економічних реформ і демографічних змін, що відбулися в Аргентині впродовж XX століття, “свідчать про ймовірні наслідки для майбутніх заощаджень, інвестицій і міжнародних потоків капіталу” (Taylor, 1998).

Разом із тим, необхідно згадати, що економічна й транснаціональна інтеграція між країнами сусідами й Аргентиною не завжди супроводжувалися позитивними ознаками. Тут варто пригадати справу аргентинського міста Посадас, столиці й найбільше місто провінції Місьйонес, її адміністративний, комерційний і культурний центр¹⁵ й парагвайського міста Енкарнасьйон, із “населенням 70 000 мешканців (2006); третє за розміром місто Парагваю, адміністративний центр департаменту Ітапуа й економічний центр південно-західного регіону; неформальна столиця українців Парагваю” (Енкарнасьйон, 2024). Аргентинське місто Посадас має населення 275 028 осіб (за станом на 2010 рік) (Посадас, 2024) і розташоване навпроти парагвайського міста Енкарнасьйон. Міста відділені одне від одного річкою Парана, шлях від міста до міста по шосе складає 16 км (Кордон Аргентина — Парагвай, 2024).

¹⁵ Посадас (2023, December 17). *In Wikipedia*. <https://uk.wikipedia.org/wiki/Посадас>

Рис. 34. Відстань між парагвайським містом Енкарнасьйон й аргентинським містом Посадас (Кордон Аргентина – Парагвай, 2024)

Обидва міста густонаселені й представляють країни-партнери в межах угоди МЕРКОСУР (Меркосур, 2023). Саме в таких прикордонних територіях із певним рівнем економічного розвитку й відбуваються соціальнокомунікаційні зіткнення, які породжені історичними розбіжностями між народами й соціокультурною різницею населення регіону. У такому випадку є підґрунтя аналізувати аргентинські кордони в контексті регіональної інтеграції (Linares, 2008).

“На цих особливих територіях соціальні конфлікти набувають більшої міжнародної актуальності, як це спостерігається в “конфлікті “папелерас”, який включає дві держави-члени МЕРКОСУР, Аргентину та Уругвай. Тим не менш, це не перший випадок транснаціонального соціального конфлікту в Аргентині” (Linares, 2008).

З часом, коли 21 листопада 1991 року був відкритий Міст дружби (Коли був відкритий міст..., 2024), який з’єднав аргентинське місто Посадас із парагвайським сусідом Енкарнасьйо-

ном, між народами двох країн були встановлені міжнародні стосунки. Такі стосунки покращили синхронні соціальні комунікації завдяки фінансуванню як Аргентини й Парагваю, так і за фінансової позики Світового банку. Рівень соціальних комунікацій покращився, оскільки Міст дружби сприяв розвитку торгівлі й туризму між двома країнами. Розом із тим в історії Моста дружби були моменти блокади (Linares, 2008), що свідчило про соціальнокомунікаційні конфлікти між аргентинцями й парагвацями, що мешкали в містах Посадас й Енкарнасьйон. Відомо (Grimson, 1998; Конфлікти між аргентинцями й парагвацями, що... 2024), що впродовж своєї довгої спільної історії жителі двох згаданих міст мали кілька соціальних конфліктів, починаючи від 1811 року, коли відбулася Парагвайська війна за незалежність.

“Аргентинські війська, які підтримували парагвайських повстанців, захопили Посадас у 1811 році. Однак парагвайські війська відбили місто в 1812 році” (Конфлікти між аргентинцями й парагвацями, що...2024).

У 1835 році був зафіксований другий конфлікт між аргентинцями й парагвайцями, коли йшла Аргентино-парагвайська війна. У той час діахронні соціальні комунікації ґрунтувалися на військовій агресії Аргентини проти Парагваю. Хоча аргентинці в 1838 році змушені були відступити від м. Посадас, налагодження мирних соціальних комунікацій гальмувалися ворожим ставленням одного народу до іншого.

За тридцять років, у 1865 році, під час Війни Троїцького союзу, до якого входили Аргентина, Бразилія й Уругвай, місто Посадас перебувало під тиском правил і приписів воєнної адміністрації Союзу, який диктував соціальні комунікації в захопленому місті. Звільнення Посадаса відбулося в 1870 році, що стимулювало новий етап у розвитку соціальних комунікацій, які вже мали повоєнний характер і були зафіксовані мирною угодою між Аргентиною і Парагваєм у 1882 році.

Конфлікти між аргентинцями та парагвацями в Посадасі й Енкарнасьйоні продовжилися й у XX–XXI століттях, що відбилося й на характері діяхронних і синхронних соціальних комунікацій.

“У 1911 році в Посадасі відбулися заворушення, у яких загинули кілька аргентинців і парагвайців. У 1923 році в Енкарнасьйоні відбулася стрілянина, у якій загинув один аргентинський громадянин... У 2022 році в Посадасі відбулися заворушення, у яких загинули кілька осіб...” (Конфлікти між аргентинцями й парагвацями, що... 2024).

Серед основних причин згаданих конфліктів, які руйнували соціальні комунікації між мешканцями двох сусідніх міст, називають (Grimson, 1998; Linares, 2008; Miranda, 2018; Конфлікти між аргентинцями й парагвацями, що... 2024) такі: економічні, політичні й культурні. Економічні причини пов'язані з постійною конкуренцією між аргентинськими й парагвайськими бізнесменами, а політичні причини ґрунтуються на різних політичних уподобаннях, програмах й проєктах політиків двох країн і міст-побратимів. Так само різні культурні традиції двох народів і мешканців міст Посадас й Енкарнасьйон стимулюють дотепер непорозуміння й навіть конфлікти. Зрозуміло, що синергетичне поєднання згаданих причин породжує високоенергетичний поштовх до постійної трансформації соціальних комунікацій серед мешканців прикордонних міст.

На рівні із згаданими й переліченими причинами трансформації процесів соціальних комунікацій є ще один стимул, який ми умовно назвемо “претензії на міжнародну інтеграцію Аргентини у світовий ринок” (*назва наша — О. Х.*). В Аргентині від 2003 року до 2015 року здійснювали лідерські позиції подружжя Кіршнер. Спочатку країною керував президент Аргентини Нестор Кіршнер (2003–2007) — лідер лівоцентристської Фронти за перемогу (Frente para la Victoria) (Нестор Кіршнер, 2024). Пізніше його дружина Крістіна Фернандес де

Кіршнер (Крістіна Фернандес де Кіршнер, 2024) була двічі обрана наступницею свого чоловіка й правила країною від 2007 року (вперше) і від 2011 році (вдруге) до 2015 року. Управління Аргентиною подружжям Кіршнер змінило синхронні соціальні комунікації в країні за декількома параметрами (Manzetti, 2014).; Pozzi, & Nigra, 2015; Kirchnerism, 2023; The end of kirchnerismo..., 2024). Про успіхи державного керівництва подружжя Кіршнер повідомляли:

“Мало хто з аргентинців це ще знає. Багато хто приписує Кіршнерам те, що вони врятували економіку від спаду на початку 2000-х років і сприяли зростанню, яке відбулося (багато в чому завдяки високим цінам на соєві боби, найбільший експорт). Вони були відкритими лідерами: 40 % населення отримує пенсію, зарплату або соціальне забезпечення від уряду, частка, яка подвоїлася з моменту, коли пані Фернандес вступила на посаду в 2007 році. Серед останніх президентів лише її чоловік залишив посаду з вищим рейтингом схвалення” (The end of kirchnerismo..., 2024).

Зовнішня політика та міжнародна влада Аргентини покращилася за урядів Кіршнера, що, на наш погляд, стало стимулом для зміни синхронних соціальних комунікацій і в регіоні. На такий результат вплинули, з одного боку, відносини між Аргентиною та Бразилією, Китаєм і Сполученими Штатами, з іншого боку, участь Аргентини в самітах G-20, які у свою чергу відіграли визначальну “роль Аргентини в умовах інституційної та дипломатичної кризи в країнах Латинської Америки” (Miranda, 2018). Оскільки Аргентина на міжнародній арені мала статус периферійної країни, усі претензії Кіршнерів на те, щоб країна відігравала провідну роль у міжнародних відносинах в Латинській Америці, залишилися, на наш погляд, лише претензіями. Отже, покращення міжнародних синхронних соціальних комунікацій Аргентини не відбулося. “Вона

(Аргентина — *прим. наша О.Х.*) мала спроможність приймати власні рішення, але не використовувала доступну матеріальну силу завдяки сприятливим тенденціям у міжнародному контексті для зменшення своєї залежності” (Miranda, 2018). Як ми вбачаємо, упродовж періоду керування країною подружжям Кіршнер сусідні країни стали основним покупцем товарів, що вироблялися в Аргентині, що, безперечно, модернізувало синхронні соціальні комунікації на міжнародному ринку. До того ж, необхідно врахувати той факт, що ні Китай, ні США не враховували в зазначений період претензії Аргентини на економічне й політичне лідерство в регіоні, оскільки вважали Аргентину країною, що має “структуру первинної спеціалізації латиноамериканської країни” (Miranda, 2018). Додався ще один фактор, а саме — прагнення Аргентини експортувати золото. Така міжнародна ініціатива не дозволила зменшити зовнішній борг країни, що стимулювало процес втрати власної автономії на міжнародному ринку.

Ідеалістичний та неоінституціоналістичний світогляд міжнародних відносин, який підтримував уряд Аргентини, який спирався на певну матеріальну силу країни, був позбавлений здатності переконати у зовнішній політиці відновити регіональне та глобальне тяжіння, якого Аргентина досягла в інші часи (Miranda, 2018).

Налагодження економічного й соціального аспектів життя в Аргентині в період від 2003 до 2015 року, що пов’язано з керівництвом країною подружжям Кіршнер, стало потужним підґрунтям для покращення синхронних соціальних комунікацій у країні й соціальними комунікаціями Аргентини на міжнародній арені. Дослідження соціальних комунікацій із позицій впливу на них сусідніх країн, а також впливу внутрішніх чинників економічної, соціальної й культурної площин на міжнародні стосунки Аргентини ми в робочому порядку назвали міжнародно-інтеграційним підходом.

7.7. “Виклики цензури” у процесі дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій в Аргентині

Шоста особливість, що виникає під час дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій в Аргентині, полягає в тому, що фахівці зіштовхуються з проблемою, яку в робочому порядку називають “виклики цензури” (Peculiarities of studying the history of social communications in Argentina, 2023). Під час військової диктатури, яку запровадили очільники періоду перонізму¹⁶, мас-медіа “постали” проти режиму, що у свою чергу провокувало введення в країні цензури опозиційних голосів. Хоча до виборів і під час виборів 1946 й 1948 року радіо як популярний на той час вид мас-медіа виконувало інформаційну роль, політичні сили вже ефективно викоирстовували радійні хвилі як існструмент інформаційного впливу на електорат. Перемога Хуана Домінго Перона на виборах 1946 року в Аргентині була стимульована радіо (Widener, & Eloranta, 2020).

“Ми стверджуємо, що радіо зіграло ключову роль у виборах, особливо в 1946 році, оскільки воно забезпечило Перону ефективний інструмент реклами та формування громадської думки. Крім того, націоналізація радіомереж у той самий період допомогла уможливити контроль Перона в майбутньому, як у певних виборчих округах, так і в певних регіонах” (Widener, & Eloranta, 2020).

¹⁶ Перонізм — “популістично-націоналістична течія в Аргентині, яка за основу мала ідеологію, що поєднувала в собі синдикалізм, аргентинський націоналізм та ідеї християнського соціалізму. Названа на честь її засновника Хуана Домінго Перона. Ставлення до течії суперечливе: хоча багато хто критикує її, вказуючи на багато спільних рис з італійським фашизмом, вона має велику підтримку в аргентинському суспільстві, сучасна пероністська партія “Фронт за перемогу” має більшість в обох палатах парламенту” (Перонізм, 2024).

Соціальні комунікації в політиці Аргентини 20–30-х років і пізніше, у 40–50-х роках ХХ століття, спиралися на радіомережі, які під час керування країною Х. Пероном, набули статусу державних мас-медіа. Коли Х. Перон був кандидатом у президенти Аргентини, він уміло застосовував маніпулятивні комунікаційні технології у своїх яскравих виступах на публіці й на радіо (Widener, & Eloranta, 2020). Дослідники N. Widener і J. Eloranta (2020) фіксували факт того, що Х. Перон викритував радіо “для посилення традиційних персоналістичних стосунків між патроном і клієнтом, які домінували в аргентинській політиці” (Widener, & Eloranta, 2020). До того ж, Х. Перон ефективно використовував імідж акторки Єви Дуарте¹⁷. Пізніше кандидат у президенти Аргентини Х. Перон успішно залучив газети й журнали до виборчої кампанії, чим притягнув увагу невпевнених на той час представників електоранту. Іншими словами, Х. Перон створив специфічні соціальні комунікації, в основу яких було покладено залицяння з ключовими сегментами електорату. Цікавим фактом з історії діакронних соціальних комунікацій є те, що на виборах 1946 року Х. Перон мав більшість серед чоловіків. Пізніше, під час других виборів у 1948 році більшість виборців, які проголосували за Х. Перона, були жінки й мешканці сільських районів країни (Widener, & Eloranta, 2020). Можливо, вектор успіху для Х. Перона на виборах залежав від вмілого налагодження його виборчою командою зв’язків із громадськістю завдяки націоналізації радіо

“Загалом, якісні та кількісні дані свідчать про те, що радіо відіграло значну роль у приході Перона до влади, веду-

¹⁷ “Марія Ева Дуарте де Перон (ісп. *María Eva Duarte de Perón*; до шлюбу Ева Марія Ібаргурен, 7 травня 1919, провінція Буенос-Айрес — 26 липня 1952, Буенос-Айрес), відома як Евіта — аргентинська політична лідерка, феміністка, благодійниця, захисниця прав жінок (зокрема, виборчих), а також дітей, людей похилого віку, незаможних, народжених поза шлюбом та інших мало захищених верств, акторка та дикторка” (Ева Перон, 2024).

чи Аргентину далі по шляху до інституційної нестабільності та авторитарного популізму” (Widener, & Eloranta, 2020).

У порівнянні з якістю діахронних соціальних комунікацій під час виборчого процесу 1946 й 1948 року сучасні синхронні соціальні комунікації, автори яких пропонують різні комунікаційні технології під час виборів в Аргентині, мають свою специфіку. Дослідники К. Pallister й Е. Fitzpatrick (2023) зазначають, що різні кандидати від різних партій і громадських організацій пропонують на ринку передвиборчих програм майже однаковий (подібний) один до одного набір положень й обіцянок. Аналіз “вмісту рекламних роликів і твітів кандидатів під час президентських виборів 2015 і 2019 років в Аргентині” (Pallister, Fitzpatrick, 2023) дозволив стверджувати подібність рекламних роликів і повідомлень у соціальній мережі “Твіттер”. Причому було зафіксовано, що “політична орієнтація повідомлень кандидатів... у рекламних роликах та твітах стосуються конкретних проблем в однаковій пропорції” (Pallister, Fitzpatrick, 2023). До того ж, встановлено, що кандидати не змогли під час виборчих кампаній у 2015 й 2019 році об’єднатися в єдину політичну силу, маючи достатньо широкий діапазон змінних, що й відрізняло передвиборчі програми. Разом із тим, соціальні комунікації мали характеристики, які підтвердили думку про те, що “твіти кандидатів містять політичний зміст і нападки на опонентів так само часто, як і рекламні ролики” (Pallister, Fitzpatrick, 2023).

Аналіз результатів попередніх досліджень, що описували “виклики цензури”, дає нам право в робочому порядку назвати такий підхід у дослідженнях “соціальнокомунікаційний контроль за мас-медіа”.

Оскільки в Аргентині сьогодні ще тривають масмедійні процеси, що пов’язані з уявленнями про національну ідентичність, є необхідність аналізувати сьому особливість, що пов’язана з науковим підходом до вивчення проблем історії соці-

альних комунікацій, які стосуються європейського впливу “проти корінного населення та сприйняття проти реальності” (Peculiarities of studying the history of social communications in Argentina, 2023). З одного боку, слід врахувати, що згідно з положеннями теорії культурної близькості місцеве аргентинське населення сприймає той, наприклад, телевізійний контент, який їй (аудиторії) близький за культурними традиціями (Straubhaar, 1984; Straubhaar, 1991). З іншого боку, європейський вплив на телеглядача Аргентини спричиняє певний вплив, який руйнує теорію культурної близькості (Wagner, & Kraidy, 2023). Наприклад, турецька телевізійна драма (dizi) в країнах Латинської Америки мала несподіваний, на думку згаданих дослідників, успіх. Для позначення такого успіху був запропонований термін “заплутаної близькості” (Wagner, & Kraidy, 2023), який пояснював різні погляди інтерв’юйованих аргентинців на турецьку телевізійну драму, що демонструвалася в країні впродовж 2018–2019 років. Зазначено, що телеглядач сприймає соціальні комунікації минулого, відображені в телесеріалі, як ті, що можуть переносити їхні інформаційні “смаки” на події, що відображені сьогодні в їхній побутовій реальності. Переваги телеглядачів схиляються на бік того суспільства, яке знайоме телеглядачеві.

Попри культурної близькості, що виражена формою переваг аудиторії у виборі телевізійних серіалів-драм для аргентинців неоднозначним є факт релігійного розмаїття (Frigerio, & Wynarczyk, 2013).

“Нарешті, необхідно підкреслити, що реакція проти релігійного розмаїття, а отже, і заперечення плюралізму, походить не лише від гегемонистського суб’єкта релігійної сфери — Католицької Церкви — а й від світських соціальних суб’єктів, загалом спеціалістів із психологічного здоров’я та біомедиків, або тих, хто представляє себе “експертами”, тому що вони є частиною фондів “вивчення сект” (Frigerio, & Wynarczyk, 2013).

Зазначена проблема в синхронних соціальних комунікаціях аргентинців ще більш загострилася під час пандемії COVID-19 у 2020 році. Оскільки релігійні католицькі практики як форма соціальних комунікацій в Аргентині (й у всьому світі) здійснювалися переважно вдома, польове вимірювання було проведено “з березня по грудень 2020 року з використанням інструментів цифрової етнографії” (Giménez Béliveau, 2021). Автори зазначили, що саме такі домашні католицькі релігійні практики завдяки онлайн соціальним комунікаціям дозволили надавати й отримувати емоційну підтримку вірян і вірянам та вирішували сімейні й особистісні проблеми (Giménez Béliveau, 2021).

Дослідження проблем розвитку історії соціальних комунікацій в діяхронному й синхронному зрізах дозволяє нам констатувати факт різноманітності не лише серед масмедійних переваг аудиторії Аргентини, а й різнобачення й оцінки значення релігійних практик під час переходу країни в онлайн режим. Вивчення проблем дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій у такому підході ми в робочому порядку назвали масмедійним і релігійним різноманіттям, що спирається на пошук національної ідентичності. Стислим формулюванням такого наукового способу пошуку істини може бути “національно-ідентифікаційний підхід”.

7.8. Інтерпретація отриманих результатів

У підсумку здійсненого нами аналітичного огляду ми ідентифікували вісім наукових підходів до вивчення проблем розвитку історії соціальних комунікацій в діяхронному й синхронному зрізах. До згаданих підходів ми віднесли (назви сформульовані в робочому порядку) такі:

- 1) аналіз інституційних політичних полемік;
- 2) політико-економічний аналіз;
- 3) владноменеджерський підхід;
- 4) адміністративно-громадський підхід;

- 5) соціолого-антропологічний підхід;
- 6) міжнародно-інтеграційний підхід;
- 7) аналіз із позиції соціальнокомунікаційного контролю за мас-медіа;
- 8) національно-ідентифікаційний підхід.

Для того, щоб мінімізувати ступінь власної суб'єктивності здійсненого раніше якісного аналізу, ми звернулися до кількісного аналізу. Згаданий аналіз ми здійснюємо, спираючись на визначення терміна “історія соціальних комунікацій”, яке передбачає трактування соціальних комунікацій як здійснення обміну різних видів і форм інформації між комунікатором (-ами) і комунікантом(-ами) із метою реалізації соціальних дій, соціальних взаємодій і соціальних відносин, що спрямовані на зміну моделей поведінки суспільства. Отже, у такому випадку історією соціальних комунікацій будемо вважати епістемну реалізацію соціальних комунікацій.

Епістемний характер соціальних комунікацій може експлікуватися чотирма шляхами (Холод, 2023)

“Перший шлях: вивчення історії соціальних комунікацій завдяки традиційній концепції історичного поділу розвитку цивілізації на такі етапи: доісторична епоха, стародавня епоха, епоха Середньовіччя, епоха Відродження, епоха Просвітництва, епоха Нового часу, сучасна епоха. Другий шлях: дослідження проблем історії соціальних комунікацій з опорою на ключові історичні події, які змінили соціально-політичний устрій розвинутих країн світу. Третій шлях убачаємо в можливості узгоджувати розв'язання проблем історії соціальних комунікацій із науковими й суспільно-важливими відкриттями. Четвертий шлях можливий завдяки застосуванню провідних ідей, які висловлювали лідери думки” (Холод, 2023).

Отже, залежно від мети дослідження, яку кожний дослідник формулює для свого аналізу в індивідуальному (ексклю-

живному) плані, варто обрати той (або ті) шлях(-и), який(-і) буде(-уть) валідн(-ими) для здійснюваного вивчення. Для досягнення мети, яку ми сформулювали для свого дослідження, ми обрали другий шлях, а саме: “дослідження проблем історії соціальних комунікацій з опорою на ключові історичні події, які змінили соціально-політичний устрій розвинутих країн світу” (Холод, 2023) і тих країн, на соціальні комунікації яких мали вплив соціальні комунікації розвинутих країн світу.

За описаною раніше методикою дослідження ми уклали таблицю (табл. 18) наближення семантики запропонованих нами в робочому порядку назв наукових (теоретичних) шляхів вивчення проблем історії соціальних комунікацій (у діахронному й синхронному зрізах) до стимульного терміна, або того, яким було в робочому порядку іменовано науковий шлях аналізу виду й форми соціальних комунікацій. Стимульним терміном ми називаємо “історію соціальних комунікацій”.

Таблиця 18

Показники (кількість/%) наближення семантики запропонованих у робочому порядку назв наукових (теоретичних) шляхів вивчення проблем історії соціальних комунікацій (у діахронному й синхронному зрізах) до стимульного терміна

№ пор.	Назва наукового (теоретичного) шляху	Ступінь наближення до семантики стимульного терміна				РАЗОМ (Σ) Кількість/%
		Прямо-наближений	Опосередковано-наближений	Нейтральний	Далекий	
1	2	3	4	5	6	7
1.	Аналіз інституційних політичних полемік	–	+	–	–	1/25
2.	Політико-економічний аналіз	–	+	–	–	1/25
3.	Владно-менеджерський підхід	+	–	–	–	1/25

Завершення табл. 18

1	2	3	4	5	6	7
4.	Адміністративно-громадський підхід	–	+	–	–	1/25
5.	Соціолого-антропологічний підхід	–	+	–	–	1/25
6.	Міжнародно-інтеграційний підхід	–	+	–	–	1/25
7.	Аналіз із позиції соціальнокомунікаційного контролю за мас-медіа	+	–	–	–	1/25
8.	Національно-ідентифікаційний підхід	–	+	–	–	1/25
	Разом:	2/25	6/75	0	0	8/100
	САЧ*	0,25	0,75	0	0	1/12,5

Примітки:

* САЧ – середнє арифметичне число (середній показник).

7.9. Дискусії щодо отриманих результатів

Аналіз отриманих у таблиці інтепретованих даних дозволив нам ідентифікувати кілька тенденцій.

Перша тенденція пов'язана з кількістю наукових (теоретичних) шляхів (підходів) до вивчення дослідниками проблем історії соціальних комунікацій (у діахронному й синхронному зрізах). Виявилося, що аналізовані нами 78 публікацій (наукові статті, монографії, результати наукових польових спостережень й експериментів, інтерв'ю та демографічних, антропологічних, соціологічних психологічних і медичних звітів) можуть бути класифіковані за вісьмома дослідницькими напрямками-підходами.

Друга тенденція аналізованих матеріалів свідчить про те, що їхній зміст прямо чи опосередковано пов'язаний із семантикою терміна “соціальнокомунікаційний підхід”. У робочих назвах наукових (теоретичних) підходів дослідження проблем вивчення історії соціальних комунікацій відсутні ті терміни,

семантика яких є нейтральною чи далекою від історії соціальних комунікацій.

Третя тенденція дає підґрунтя стверджувати, що всі 78 аналізованих публікацій відбивають або діахронний (історичний), або синхронний (сучасний) стан проблем. При цьому до діахронних досліджень ми віднесли лише ті, у яких автори аналізували процеси розвитку історії соціальних комунікацій від доісторичних часів до останніх 70–75 років від сучасності. Такий часовий діапазон пов'язаний із тривалістю середнього віку життя людини, який дорівнює 72 рокам (Очікувана середня тривалість життя, 2024). Варто врахувати, що “середньостатистична людина, народжена 1960 року (із цього року ООН почала збирати дані по всій планеті), як очікувалося, могла дожити до 52,5 років. Сьогодні середня очікувана тривалість життя — 72 роки (у чоловіків) і 75 років (у жінок)” (Руджері, 2020). Отже, у нашому оглядово-аналітичному дослідженні синхронні соціальні комунікації вимірюються віком 72–75 років від часу написання статті (2023–2024 роки). Наприклад, сьогодні (2024 рік) статус діахронних соціальні комунікації набувають від 1949 року й далі в глиб віків. Синхронними соціальними комунікаціями варто вважати ті, які реалізуються в період від 1950 року дотепер. Вікові й історичні межі зсунуться наступного, 2025 року: діахронними будуть вважатися соціальні комунікації, які фіксувалися від 1951 року й назад, у глиб століть. Відповідно, від 1952 й до 2025 року дослідники можуть вважати соціальні комунікації синхронними.

Різниця між діахронними й синхронними соціальними комунікаціями полягає в тому, що синхронні соціальні комунікації можуть зберігатися в пам'яті людини, яка живе в сучасності паралельно з дослідником, який аналізує згадані соціальні комунікації. Очевидно, після смерті обмін інформацією, що могла зберігатися в пам'яті людини, неможливий. Тому після завершення в середньому 75 років земного життя людини живому досліднику соціальних комунікацій необхідно кваліфікувати соціальні комунікації як діахронні.

7.10. Список використаних джерел

1. 9 de Julio, (Buenos Aires). (2023, December 12). In *Wikipedia*. [https://es.wikipedia.org/wiki/9_de_Julio_\(Buenos_Aires\)](https://es.wikipedia.org/wiki/9_de_Julio_(Buenos_Aires))
2. *Alsina, M.* (2013). Argentine Political Law and the Recurring Breakdown of Democracy [Doctoral dissertation, Brandeis University]. https://scholarworks.brandeis.edu/esploro/fulltext/undergraduate/Argentine-Political-Law-and-the-Recurring/9923879950701921?repId=12418914790001921&mId=13419032790001921&institution=01BRAND_INST.
3. *Aragau, C.* (2013). Le bassin de vie, un territoire porteur de ruralité aux marges de l'Île-de-France [The living area, a territory carrying rurality on the fringes of Île-de-France]. Norris. *Environnement, Développement, Société – Norris. Environment, Development, Society*, 229, 7–20 (In French).
4. Average life expectancy (2024, January 21). In *Wikidata*. https://www.wikidata.uk-ua.nina.az/Expected_average_life_expectancy.html
5. *Barbeito, AC, Goldberg, L.* (2007). Social Policy and Economic Regime in Argentina: Crisis and Retrenchment of Social Protection. In: Riesco, M. (eds) *Latin America. Social Policy in a Development Context*. Palgrave Macmillan, London. https://doi.org/10.1057/9780230625259_5
6. *Bo, T.* (2012, November 29). Argentina holds 'death flights' trial. *Al Jazeera America*.
7. *Bolay, J. C.* (2020). Urban Dynamics and Regional Development in Argentina. In: *Urban Planning Against Poverty. Future City*, 14. Springer, Cham. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-28419-0>
8. Border Argentina – Paraguay (2024, January 2). <https://www.google.com/maps/dir/Posadas,+Misiones+Province,+Argentina/Encarnacion,+Paraguay/>
9. *Borger, J.* (2004). Kissinger backed a dirty war against the left in Argentina. *The Guardian*.

10. *Cacopardo, F.* (2007). El estado en la definición territorial de la Argentina del siglo XIX: legal constructions, territorial and urban grid in the frontier of the province of Buenos Aires to the south of the Salado river [The state in the territorial definition of Argentina in the 19th century: legal constructions, territorial and urban grid in the border of the province of Buenos Aires to the south of the Salado river]. *Perspectivas Urbanas/Urban Perspectives*, 8 (In Spanish).
11. Christina Fernandez de Kirchner (2024, January 3). *Bard*. <https://bard.google.com/u/1/chat/3ee768290b1401a1>
12. Clarín Group. (2023, April 22). *In Wikipedia*. https://en.wikipedia.org/wiki/Clar%C3%ADn_Group
13. *Cloquell, S.* (Coord)(2013). Pueblos Rurales. Territorio, Sociedad y Ambiente en la Nueva Agricultura [Rural Towns. Territory, Society and Environment in the New Agriculture]. Buenos Aires: Ciccus (In Spanish).
14. *Cohen, S.* (2002) [1972]. Folk Devils and Moral Panics. The Creation of the Mods and Rockers. London: Routledge.
15. Conflicts between Argentines and Paraguayans living in the cities of Posadas and Encarnacion (2024, January 3). *Bard*. <https://bard.google.com/u/1/chat/3ee768290b1401a1>
16. *Cordasco, F.* (1994). 26: Bollettino dell'Emigrazione (1902–1927): A Guide to the Chronicles of Italian Mass Emigration. *Center for Migration Studies Special Issues*, 11(3), 499–508. <https://doi.org/10.1111/j.2050-411X.1994.tb00785.x>
17. *Corrales, J.* (2002). The Politics of Argentina's Meltdown. *World Policy Journal*, 19(3), 29–42. <http://www.jstor.org/stable/40209816>
18. *Crovetto, MM* (2011). Spatial Mobility, Ocupación y Empleo en el Valle Inferior del Río Chubut [Spatial Mobility, Occupation and Employment in the Lower Chubut River Valley]. *Trabajo y Sociedad – Work and Society*, 17 (15), 363–380 (In Spanish).
19. *De la Fuente, A.* (2000). Review of the book Massacre in the Pampas, 1872: Britain and Argentina in the Age of Migration.

- Hispanic American Historical Review* 80(1), 213-214. <https://www.muse.jhu.edu/article/12316>.
20. Droller, F., Fiszbein, M., & Pérez, S. (2023). The Age of Mass Migration in Argentina: Social Mobility, Effects on Growth, and Selection Patterns. NBER Working Paper No. 31448. <https://doi.org/10.3386/w31448>.
 21. Elias, N., and Scotson, J. (2016) [1965]. Established y Marginados. Una investigación sociológica sobre problemas comunitarios [Established and Marginalized. A sociological investigation into community problems]. México: FCE (In Spanish).
 22. Encarnacion (2024, January 2). In *Wikipedia*. <https://uk.wikipedia.org/wiki/Encarnacion>
 23. Eva Peron (2024, January 14). In *Wikiwand*. https://www.wikiwand.com/uk/Eva_Peron
 24. Finchelstein, F. (2014). The ideological origins of the dirty war: fascism, populism, and dictatorship in twentieth-century Argentina. Oxford.
 25. Focás, B. (2020). El Delito y sus Públicos. Inseguridad, Medios y Polarización [Crime and its Publics. Insecurity, Media and Polarization]. San Martín: UNSAM Edita (In Spanish).
 26. Frigerio, A., & Wynarczyk, H. (2013). Introduction : religious diversity in Argentina : a challenge to normal science. *Revista Cultura y Religión*, 7 (1), 3–9.
 27. Garrison, C., Misculin, N. (2018, December 11). Ex-Ford Argentina executives convicted in torture case; victims may sue in the US Reuters.
 28. Germani, G. (1966). Mass immigration and modernization in Argentina. *Studies in Comparative International Development (SCID)*, 2 (11), 165–182.
 29. Giménez Béliveau, V. (2021). Catholicism in Day-to-Day Life in Argentina During a Pandemic Year: Blurring the Institutional Boundaries. *International Journal of Latin American Religions*, 5, 246–264. <https://doi.org/10.1007/s41603-021-00136-4>

30. *Goldin, C.* (2008). *The Political Economy of Immigration Restriction in the United States, 1890 to 1921*. University of Chicago Press.
31. *Grimson, A.* (1998). Nationality at the frontier as a media construct: a case study in Posadas (Argentina), Encarnación (Paraguay). Discussion Paper no. 26. Management of Social Transformations (MOST). UNESDOC. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000114959>
32. Holism (holism) (2002). Philosophical encyclopedic dictionary. V. I. Shinkaruk (chief editor) and others. Kyiv: Hryhoriy Skovoroda Institute of Philosophy of the National Academy of Sciences of Ukraine: Abrys, 700.
33. INSEE (2012). La méthode de détermination des bassins de vie 2012 [The method for determining living areas 2012]. Paris: INSEE (In French).
34. *Kelly R., Palumbo D.* (1992). *Theories of Policy Making*. Encyclopedia of Government and Politics, 2. (ed.) Hawkesworth M., Kogan ML, NY
35. *Kessler, G.* (2009) . The Feeling of Insecurity. *Sociología del Temor al Delito* . Buenos Aires: Siglo XXI.
36. *Khilko, M.* (2013). The current state of domestic research in the field of social communications. *Scientific notes of the Institute of Journalism*, 52, 111–116.
37. *Kholod, O.* (2023). Problems of researching the history of the development of social communication processes and ways to solve them. *Social Communications: Theory and Practice*, 15 (2), 7–29. <https://doi.org/10.51423/2524-0471-2023-15-2-1>
38. Kirchner governments in Argentina (2024, January 3). *Bard*. <https://bard.google.com/u/1/chat/3ee768290b1401a1>
39. Kirchnerism. (2023, December 17). *In Wikipedia*. <https://en.wikipedia.org/wiki/Kirchnerism>
40. *Linares, D.* (2008). Las fronteras argentinas en el contexto de la integración regional: el caso Posadas-Encarnación, Nuevo Mundo Mundos Nuevos [Argentine borders in the context of regional integration: the Posadas-Encarnación case, New

- World New Worlds] [En ligne], Questions du temps présent, 17 janvier 2008, consulted le 28 décembre 2023. URL: <http://journals.openedition.org/nuevomundo/16372>; DOI: <https://doi.org/10.4000/nuevomundo.16372> (In Spanish).
41. *Lindenboim, J., & Kennedy, D.* (2003). Continuity and changes in the urban dynamics of Argentina. VII Jornadas Nacionales de Estudios de Población.
 42. *Luca, D., Terrero-Davila, J., Stein, J., & Lee, N.* (2023). Progressive cities: Urban-rural polarization of social values and economic development around the world. *Urban Studies*. <https://doi.org/10.1177/00420980221148388>
 43. *Manzetti, L.* (2014). Accountability and Corruption in Argentina During the Kirchners' Era. *Latin American Research Review*, 49 (2), 173–195. <http://www.jstor.org/stable/43670178>
 44. Massacre in the Pampas, 1872: Britain and Argentina in the Age of Migration (1998). By John Lynch. Norman: University of Oklahoma Press, 237.
 45. *Mendez, JE* (1987). Truth and Partial Justice in Argentina.
 46. Mercosur. (2023, November 22). In *Wikipedia*. <https://uk.wikipedia.org/wiki/Mercosur>
 47. *Miranda, R.* (2018). Política exterior y poder internacional de Argentina during los gobiernos kirchneristas [Foreign policy and international power of Argentina during the Kirchnerist governments]. *Reflexión Política – Political Reflection*, 20(39), 122–142. <https://doi.org/10.29375/01240781.3299> (In Spanish).
 48. *Munck, R.* (2001). Argentina, or the Political Economy of Collapse. *International Journal of Political Economy*, 31 (3), 67–88. <http://www.jstor.org/stable/40470786>
 49. *Murillo, MV* (2009). The Real Actors and the PMP (Policymaking Process). *Publications*. <https://publications.iadb.org/en/publication/11352/real-actors-and-pmp-policymaking-process>
 50. National Reorganization Process. (2023, October 17). In *Wikipedia*. https://en.wikipedia.org/wiki/National_Reorganization_Process

51. *Nestor Kirchner* (2024, January 3). *Bard*. <https://bard.google.com/u/1/chat/3ee768290b1401a1>
52. *Noel, Gabriel D.* (2021). Los pueblos y la vida moral. Pueblo, ciudad “y campo” as categories of practice in the localities of the party of Punta Indio (Buenos Aires, Argentina) [People and moral life. Town, city “and countryside” as categories of practice in the localities of the party of Punta Indio (Buenos Aires, Argentina)]. *Revista del Museo de Antropología – Magazine of the Museum of Anthropology*, 14(1), 173–184. <https://dx.doi.org/http://doi.org/10.31048/1852.4826.v14.n1.32002> (In Spanish).
53. *Novick, S.* (2012). Transformations and Challenges of Argentine Migratory Policy about the International Context. *Migraciones Internacionales*, 6 (3), Tijuana ene./jun.
54. *Olivera, M., & Lazzarini, A.* (2014). From Economic Crisis to Economic Recovery and Growth: Lessons from Argentina’s Experience 2003–2013. *Il Politico*, 79 (2 (236)), 100–117. <http://www.jstor.org/stable/44735391>
55. On 30th Anniversary of Argentine Coup: New Declassified Details on Repression and US (2010). Support for Military Dictatorship. Gwu.edu.
56. *Pallister, K., & Fitzpatrick, E.* (2023). The Medium and the Message in Argentina’s Presidential Campaigns. *The International Journal of Press/Politics*. <https://doi.org/10.1177/19401612221149272>
57. Peculiarities of studying the history of social communications in Argentina (2023, November 12). *Poe*. <https://poe.com/chat/2pounbyuc8zt7ziucrk>
58. *Pellegrini, J. L., Raposo, IM* (2014). Patrón de urbanization, desarrollo agrario y tipos non tradicionales de empleo en la Microrregión Rosario, Argentina [Pattern of urbanization, agrarian development and non-traditional types of employment in the Rosario Microregion, Argentina]. *Economía, Sociedad y Territorio XIV – Economy, Society and Territory XIV* (45): 419–463. http://www.scielo.org.mx/scielo.php?script=sci_

- arttext &pid=S1405-84212014000200005&lng=es&nrm=iso&tlng=es (In Spanish).
59. Peronism. (2024, January 7). *In Wikipedia*. <https://uk.wikipedia.org/wiki/Peronism>
 60. *Podguretsky, Yu.* (2006). Social communication. *Helios*, 160.
 61. Posadas (2024, January 2). *In Wikipedia*. <https://uk.wikipedia.org/wiki/Posadas>
 62. *Pozzi, P., & Nigra, F.* (2015). Introduction: Argentina a Decade after the Collapse: The Causes of the Crisis and Structural Changes. *Latin American Perspectives*, 42 (1), 3–10. <http://www.jstor.org/stable/24573948>
 63. *Repoll, J.* (2010). Politics and Mass Media in Argentina Kirchner, Clarin and the Law for Audiovisual Communication Services. *Andamios: Revista de Investigación Social*. https://www.researchgate.net/publication/296915563_POLITICS_AND_MASS_MEDIA_IN_ARGENTINA_KIRCHNER_CLARIN_AND_THE_LAW_FOR_AUDIOVISUAL_COMMUNICATION_SERVICES
 64. *Revista Historia y Comunicación Social [History and Social Communication Magazine]* (2023, June 15). *Ucm*. <https://www.ucm.es/histycom/> (In Spanish).
 65. *Revista internacional de Historia de la Comunicación [International Journal of Communication History]* (2023, June 16). *RiHC*. About the magazine. <https://revistascientificas.us.es/index.php/RiHC/index> (In Spanish).
 66. *Rizki, Cole* (1 October 2020). No State Apparatus Goes to Bed Genocidal Then Wakes Up Democratic. *Radical History Review*, 138, 82–107. doi : 10.1215/01636545-8359271.
 67. *Ruggeri, A.* (2020). Are we really living longer than our ancestors? *BBC*. <https://www.bbc.com/ukrainian/vert-fut-52674143>
 68. *Salvatore, RD* (2002). Immigration, Society, and Culture in Modern Argentina [Review of Immigrants in the Lands of Promise: Italians in Buenos Aires and New York City, 1870 to 1914; Cousins and Strangers: Spanish Immigrants in Buenos Aires, 1850–1930; Massacre in the Pampas, 1872: Britain and

- Argentina in the Age of Migration; Italiani Malagente: Immigrazione, Criminalita, Razzismo in Argentina, 1890–1940, by SL Baily, JC Moya, J. Lynch, & E. Scarzanella]. *Latin American Research Review*, 37(1), 199–214. <http://www.jstor.org/stable/2692110>
69. Schmidli, WM (2012). Human rights and the Cold War: the campaign to halt the Argentine “dirty war”, *Cold War history*, 12 (2), 345–365.
70. Sims, C. (1995, March 13). Argentine Tells of Dumping “Dirty War. Captives Into Sea”. *The New York Times*.
71. Somoza, JL, & Hauser, PM (1968). Fertility Levels and Differentials in Argentina in the Nineteenth Century. *The Milbank Memorial Fund Quarterly*, 46(3), 53–73. <https://doi.org/10.2307/3349315>
72. Spruk, R. (2019). The rise and fall of Argentina. *Lat Am Econ Rev*, 28 (16). <https://doi.org/10.1186/s40503-019-0076-2>
73. Straubhaar, J. (1984). Brazilian Television: The Decline of American Influence. *Communication Research – COMMUN RES*, 11, 221 – 240. [10.1177/009365084011002006](https://doi.org/10.1177/009365084011002006).
74. Straubhaar, JD (1991). Beyond Media Imperialism: Asymmetrical Interdependence and Cultural Proximity. *Critical Studies in Mass Communication*, 8, 39–59.
75. Taylor, AM (1998). Argentina and the world capital market: saving, investment, and international capital mobility in the twentieth century. *Journal of Development Economics*, 57 (1), 147–184. [https://doi.org/10.1016/S0304-3878\(98\)00081-9](https://doi.org/10.1016/S0304-3878(98)00081-9).
76. The end of Kirchnerismo. And the beginning of saner economic policies, perhaps (2024, January 3). *The Economist*. Oct 22nd 2015. <https://www.economist.com/the-americas/2015/10/22/the-end-of-kirchnerismo>
77. The use of the Nazi-Fascist Discourse by Argentinean Governments (2006). Report on Anti-semitism in Argentina. Social Research Center of DAIA.
78. Urbiztondo, S. (2002). Argentina’s Telecommunications Industry and the Economic Crisis of 2002. *Harvard.edu*. <https://>

- case.hks.harvard.edu/argentina-s-telecommunications-industry-and-the-economic-crisis-of-2002/
79. Urbiztondo, S., Cristini, M., Moskovitz, C., & Saiegh, SM (2009). The Political Economy of Productivity in Argentina: Interpretation and Illustration. <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1814741>
 80. Velásquez, G. A (2015). The process of urbanization in Argentina: from primacy to socio-spatial fragmentation. *Tiempo y Espacio* 9–10: 5–22. http://www.ubiobio.cl/miweb/web2012.php?id_pagina=4144.
 81. Vidich, A. & Bensman, J. (2000) [1958]. A small town in mass society. Class, power and religion in a rural community, Urbana, University of Illinois Press.
 82. Wagner, MC, & Kraidy, MM (2023). Watching Turkish television dramas in Argentina: entangled proximities and resigned agency in global media flows. *Journal of Communication*, 73 (4), 304–315. <https://doi.org/10.1093/joc/jqad001>
 83. Weber, M. (2012). *Wirtschaft und Gesellschaft* [Economy and Society], Jazzybee Verlag. <https://books.google.com.ua/books?id=2OkN3Rh8ONwC&lpq=PP1&hl=uk&pg=PT4#v=onepage&q&f=false> (In German).
 84. When the bridge was opened... (2024, January 3). *Bard*. <https://bard.google.com/u/1/chat/3ee768290b1401a1>
 85. Widener, N., & Eloranta, J. (2020). Who Rules the Airwaves? The Influence of Radio in the 1946 and 1948 Argentine National Elections, *Configurações* [Online], connection on 07 January 2024. URL: <http://journals.openedition.org/configuracoes/10387>; DOI: <https://doi.org/10.4000/configuracoes.10387>
 86. Worboys, KJ (2007). The Traumatic Journey from Dictatorship to Democracy: Peacekeeping Operations and Civil-Military Relations in Argentina, 1989–1999. *Armed Forces & Society*, 33 (2), 149–168. <https://www.jstor.org/stable/48608763>
 87. 佐藤匠、前川和也『communicationの社会史』ミネルヴァ書房、2001年8月、p.、Internet [Takumi, S., Kazuya, M.

- (2001). *The Social History of Communication*, Minerva Shobo] https://doi.org/10.20624/sehs.68.4_490. https://www.jstage.jst.go.jp/article/sehs/68/4/68_KJ00004582632/_article/-char/ja (In Japanese).
88. 義久, 著 (2014). アックロック理視史研究 (下) (Yoshihisa, T. (2014). *History of Communication Theory (Part 2)* 384. 978-4-326-60141-7 <https://www.keisoshobo.co.jp/book/b181657.html> (In Japanese).
89. 義久, 著 (2000). Communication theory 史研究 (上) . (Yoshihisa, T. (2000). *History theories communication (Part 1)*. 440. 978-4-326-60140-0 <https://www.keisoshobo.co.jp/book/b26130.html> (In Japanese).

Монографія присвячена аналізу соціальних комунікацій десяти країн Південної та Північної Америки (Аргентини, Бразилії, Гватемали, Канади, Колумбії, Куби, Мексики, Перу, США, Чилі).

Автор аналізує особливості досліджень історії соціальних комунікацій і журналістики в Бразилії, Колумбії та Чилі. Розглядає наукові підходи до вивчення історії соціальних комунікацій у Сполучених Штатах Америки. Деталізує специфіку формування й розвитку соціальних комунікацій у Гватемалі, Канаді, Кубі, Мексиці. Детально описує основні форми й види соціальних комунікацій семи андських культур Перу (періоду від 35–40 млн років до н. е. до 700 року н. е.). Піддає аналізу квазіквантові й цілісні кореляції між соціальними комунікаціями та медіа в історії Перу. Із позиції діахронного й холістично-квантового аналізу розкриває сутність соціальних комунікацій Імперії інків. Пропонує свіжий погляд на аналіз особливостей розвитку процесів соціальних комунікацій в Аргентині.

Для дослідників соціальних комунікацій, журналістикознавців, філософів, політологів, культурологів, істориків, археологів, етнографів, краєзнавців та ін.

Наукове видання

ХОЛОД Олександр

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ СВІТУ

Монографія в 5 томах

Том 1

Соціальні комунікації Південної та Північної Америки

В авторській редакції

Комп'ютерне верстання *Н. В. Коваленко*

Підп. до друку .01.26. Формат 60×84/16.

Ум. друк. арк. 23,77. Обл.-вид. арк. 17,35. Наклад 300 пр.

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)

03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції*

ДК № 7066 від 04.06.2020

Виготовлювач: ТОВ “Видавництво Ліра-К”

Свідоцтво № 3981, серія ДК.

03115, м. Київ, вул. С. Чобану, 24. тел.: (050) 462-95-48; (067) 820-84-77

Сайт: lira-k.com.ua, редакція: zv_lira@ukr.net